

Giredi 2

KOTARA 4

XITSONGA

RIRIMI

RA LE KAYA

**Nkunguhato
wa Dyondzo**

KU TIPALUXA/MAENDLELO YO HLELA

Eka vatirhikulorhi,

Ma amukeriwa eka Nongonoko wa NECT Ririmi ra le Kaya!

Mi ta xiyisisa leswaku switirhisiwa swa NECT Ririmi ra le Kaya swa Kotara 4 swi tumbuluxiwile hi xinkadyana lexitsongo swinene. Hi xivangelo lexi, ha amukela leswaku ku hlela loku yaka emahlweni na ku cincacinca swi nga ha va kona.

Hi nga tsakela leswaku na n'wina mi va na vun'wini wa switirhisiwa leswi, na ku tirhisana na xipanu xa hina ku endla mpfuxeto nkarhi na nkarhi na ku antswisa vuhundzuluxi. Loko mi kuma swihoxo, mi komberiwa ku landzelela maendlelo lawa ku vika:

- 1 Rhumela email eka adirese leyi faneleke:
xitsonga@homelanguage.co.za
tshivenda@homelanguage.co.za
sepedi@homelanguage.co.za
siswati@homelanguage.co.za
isizulu@homelanguage.co.za
isindebele@homelanguage.co.za
isixhosa@homelanguage.co.za
sesotho@homelanguage.co.za
setswana@homelanguage.co.za
afrikaans@homelanguage.co.za
english@homelanguage.co.za
- 2 Eka ntila wa nhlokomhaka, tsala tsalwa leri yelanaka. Xikombiso: GIREDI YA 3 KOTARA YA 1 NKUNGUHATO WA DYONDZO MAPAPILA YA 45–47
- 3 Eka miri wa imeyili, longoloxa ku cinca loku fanelaka ku endliwa. Kumbe, ndlela yin'wana, endla ku cinca ebukwini kutani u sikena kumbe u teka xifaniso xa papila ra kona, kutani u swi khomanisa kutani u rhumela hi imeyili.
- 4 Loko u ri na mhaka leyikulu ya ririmi leyi u lavaka ku hi lemukisa, hi kombela u kombisa hi ku swi tsala eka ntila wa nhlokomhaka. Xikombiso: VUMBHONI BYA RIRIN'WANA RA MUGANGA
- 5 Kutani, eka miri wa imeyili, U komberiwa ku hlamusela mhaka.
- 6 Mi komberiwa ku rhumela ti-imeyili hinkwato ti ri na vito, xiyimo na nomboro ya riqingho ra n'wina, leswaku hi ta kota ku tihlanganisa na n'wina loko swi fanela ku va na nkanerisano na n'wina.
- 7 **Hi khensa ku hoxa xandla hi ku engetela ntokoto wa n'wina eka phurogiremu leyi. Hi lava ku tiyisisa leswaku vuhundzuluxi bya kahle, lebyi lulameke eka ririmi rin'wana na rin'wana byi andlariwile eka matsalwa hinkwawo.**

Leswi nga endzeni

Tinotsi ta Maendlelo	v
Maendlelo Xidzi	xiii
Vhiki 1 Nkongomelo: Ku ololoxa swiphiko	1
Musumbhunuku	3
Ravumbirhi	8
Ravunharhu	13
Ravumune	19
Ravuntlhanu	23
Vhiki 2 Nkongomelo: Ku ololoxa swiphiko	27
Musumbhunuku	29
Ravumbirhi	34
Ravunharhu	40
Ravumune	46
Ravuntlhanu	51
Vhiki 3 Nkongomelo: Matimu	55
Musumbhunuku	57
Ravumbirhi	62
Ravunharhu	67
Ravumune	73
Ravuntlhanu	77
Vhiki 4 Nkongomelo: Matimu	81
Musumbhunuku	83
Ravumbirhi	88
Ravunharhu	94
Ravumune	100
Ravuntlhanu	105
Vhiki 5 Nkongomelo: Ku xanisa na xivumbeko	109
Musumbhunuku	111
Ravumbirhi	116
Ravunharhu	121
Ravumune	128
Ravuntlhanu	132

Vhiki 6 Nkongomelo: Ku xanisa na xivumbeko	139
Musumbhunuku	141
Ravumbirhi	146
Ravunharhu	151
Ravumune	158
Ravuntlhanu	162
Vhiki 7 Nkongomelo: Ku tirhisa thekinoloji eka leswinene	167
Musumbhunuku	169
Ravumbirhi	175
Ravunharhu	180
Ravumune	186
Ravuntlhanu	190
Vhiki 8 Nkongomelo: Ku tirhisa thekinoloji eka leswinene	195
Musumbhunuku	197
Ravumbirhi	202
Ravunharhu	207
Ravumune	213
Ravuntlhanu	217

Tinotsi ta Maendlelo

Mimbuyelo ya dyondzo

Kotara leyi, vadyondzi va wena va fanela ku fikelela mimbuyelo leyi:

KU YINGISELA NA KU VULAVULA

- Vadyondzi va fanele va kota ku vula kumbe ku yimbelela 4 wa swinsin'wana kumbe tinsimu tintshwa.
- Vadyondzi va fanele va kota ku va na xiave eka nkanerisano wa tilasi ku avela hi vutivi bya masungulo.
- Vadyondzi va fanele va kota ku kanerisana hi xitori xo hlaya swin'we, va tirhisa rimba ra nkanerisano tanihi xiletelo.
- Vadyondzi va fanele va kota ku endla switori swa vona vini eka nghingiriko wa vutumbuluxi byo rungula xitori.
- Vadyondzi va fanele va kota ku vulavula hi leswi va swi tsaleke.
- Vadyondzi va fanela ku twisisa na ku kota ku tirhisa ntivomarito lowu landzelaka:

xiphiso	ololoxa	lulamisa	onha	tisola	khwayere
chavisa	holova	nyamile	tingungubyisa	dyambu	ndhawu
hitara	xo saseka	xo durha	kota	xitumbuluxiwa	hisa swinene
ringeta (ku ringeta xin'wana)	matimu	khale	xifaniso xa ribye	nhenha	vukarhi
makete	bindzula	mubindzuri	Nigeria	xikombiso xa kahle	xitshamo xa hosi
ntiyiso	vonelo	mahungu	ku ringana	ku pfumala ku ringana	pfumela
kaneta	layiburari	murhangeri	lemuka	muxanisi	xanisa
xivumbeko/xiyimo	xivoni	xindzhuti	ku yimela un'wana	ntiko	ondza
ondzile	nyuhela	avanyisa	xitsemo	ku tichava	titwa kahle
nga titwi kahle	fanela	nga fanelanga	inthanete	maxelo	ku cinca ka maxelo
nthyakiso	khorwisa	mutivi-nkulu	nsindziso	xintshungu	xinavetiso
xiyenge xa mabulu	Instagram	Facebook	Twitter	Sweden	bumabumela

swa nxavo	xivulavuri xo bumabumela	vhidiyo	rhekhoda	xo vupfa	ntshembo
ku titshemba	khutaza				

NDZEMUKO WA MIMPFUMAWULO NA MIMPFUMAWULO

- 7 Vadyondzi va fanele va kota ku tiva mimpfumawulo hi ku wu vula.
- 8 Vadyondzi va fanele va kota ku lemuka mimpfumawulo leyi landzelaka hi ku olova.
- 9 Vadyondzi va fanele va kota ku twanansa na ku hambanisa mimpfumawulo leyi landzelaka:

p	r	j	y	k	z
q	v	w	x	ng	dz
ch	mb				

Vadyondzi va fanele va kota ku ava marito lama landzelaka hi swiphemu

pani	pona	pume	pima	peta	penisele
raha	rila	rima	roko	ririmi	jamu
jasi	jesi	jeke	jomela	jitama	yima
yena	yona	yimeka	yunifomo	kamu	koma
kula	koka	kasa	zipa	zipi	zivuko
qulu	quva	qaka	vana	vito	veka
vevuka	valala	vavisa	wena	wina	wanuna
wisa	wulu	xikolo	xisibi	xisiwana	xiporo
xitimela	xixika	ngoti	nguva	ngati	nguvu
nguluve	ngalava	dzovo	dzana	dzima	dziva
dzonga	dzivamisoko	chovo	chava	chika	chucha
chela	chizi	mbilu	mbaha	mbanga	mbangu
mbita	mbuti				

KU HLAYA

Vadyondzi va fanele va kota ku hundzuluxa marito lama landzelaka

pani	pona	pume	pima	peta	penisele
raha	rila	rima	roko	ririmi	jamu
jasi	jesi	jeke	jomela	jitama	yima

yena	yona	yimeka	yunifomo	kamu	koma
kula	koka	kasa	zipa	zipi	zivuko
qulu	quva	qaka	vana	vito	veka
vevuka	valala	vavisa	wena	wina	wanuna
wisa	wulu	xikolo	xisibi	xisiwana	xiporo
xitimela	xixika	ngoti	nguva	ngati	nguvu
nguluve	ngalava	dzovo	dzana	dzima	dziva
dzonga	dzivamisoko	chovo	chava	chika	chucha
chela	chizi	mbilu	mbaha	mbanga	mbangu
mbita	mbuti				

Vadyondzi va fanele va kota ku hlaya marito lama landzelaka hi ku ma vona:

komba	langute	hanyeka	ekhumbini	onhiwile	tirhisa
switirhisiwa	xiboho	dyambu	hitara	nkozikazi	nhenha
tiyisisa	sirhelela	tshembi	ntshuxeko	lwele	antswa
vonelo	ndzavisiso	ehleketete	vonelo	boxekile	sirhelela
vungunya	ehleketete	boxekile	vungunya	sirhelela	xitikara
nghwazi	byongo	lwisana	vuhlangi	mbango	xanisa
kurisa	valandzeri	tirhisa	hungu		

Vadyondzi va fanele va kota ku hlaya na ku hlanganisa xitshuriwa tanihi xikombiso lexi landzelaka:

A ku ri na wanuna un'wana emugangeni. Wanuna loyi a tisa xinkwa exikolweni masiku hinkwawo. A tisa swakudya hinkarhi. Va n'wi winisile ku va wanuna wo hlayisa nkarhi.

NTWISISO

- 1 Vadyondzi va fanele va kota ku endla minkumbetelo hi xitshuriwa hi ku hlaya swifaniso.
- 2 Vadyondzi va fanele va kota ku tsundzuka vuxokoxoko hi xitshuriwa.
- 3 Vadyondzi va fanele va kota ku rungula hi xitshuriwa.
- 4 Vadyondzi va fanele va kota ku landzelerisa swiendleko eka xitshuriwa.
- 5 Vadyondzi va fanele va sungula ku twisisa leswaku swi vula yini ku va na xifaniso xa miehleketo, ku hlanganisa, ku kumbetela na ku tivutisa hi xitshuriwa.
- 6 Vadyondzi va fanele va kota ku anakanya xitshuriwa hi ku tirhisa rimba ra nkanerisano.
- 7 Vadyondzi va fanele va kota ku hlamula swivutiso swa ntwisiso leswi tsariweke swa xitshuriwa.
- 8 Vadyondzi va fanele va kota ku endla nkomiso wa xitshuriwa.

KU TSALA

- 1 Vadyondzi va fanele va kota ku dirowa xifaniso lexi hundzisaka nhlamuselo.
- 2 Vadyondzi va fanele va kota ku engetela lebulu yin'we kumbe timbirhi eka leswi va swi diroweke.
- 3 Vadyondzi va fanele va kota ku hetisa rimba ra matsalelo ro koma.
- 4 Vadyondzi va fanele va kota ku tsala x wa tindzimana hi ku tirhisa rimba ra matsalelo kumbe kungu.
- 5 Vadyondzi va fanele va kota ku tsala: nongonoko/papila.

KU HLAYA HI NTLAWA LOKU LETERIWAKA

- 1 Vadyondzi va fanele va kota ku hlayela ehenhla ku suka eka tibuku ta vona to hlaya leti ringanisiweke eka ntlawa wa lava va swi kotaka na mudyondzisi.
- 2 Vadyondzi va fanele va kota ku tirhisa vutivi bya mimpfumawulo, vuthala bya mbangu na ku lemuka marito ya ntoloveloko loko va ri eku hlayeni.
- 3 Vadyondzi va fanele va sungula ku tikambela hi voxe ku tsundzuka marito na matwisiselo.

Switirho na switirhisiwa leswi Nyikiwaka

Tekelani enhlokweni leswaku hinkwaswo switirhisiwa leswi nyikiwaka i swa xikolo. Switirhisiwa swi ta humesiwa kan'we ntsena, kutani swi fanele swi rhekhodiwa na ku hlayisiwa.

Eka Kotara 1 vadyondzisi va nyikiwa switirhisiwa leswi landzelaka:

1 Tibodo to hlovohatiwa ta nkombiso xa 4

Tirhisa tibodo leti ku endla rimba ra mintirho ya wena ya vhiki. Vhiki rin'wana na rin'wana, endla nkombiso wa: mpfumawulo na marito ya wena; marito lama tirhisiwaka ngopfu; nkongomelo wa marito ya ntivomarito; mimpfapfarhuto/swifaniso; na rimba ra matsalelo.

2 Chati/tichati ta Ntivontsalo

Endla nkombiso wa tichati leti emahlweni ka tlilasi, leswaku vadyondzi va ti vona kahle. Vadyondzisi va Giredi 1 na 2 va ta nyikiwa tichati ta matsalelo ya Nkandziyiso wa Ntivontsalo. Vadyondzisi va Giredi 2 na 3 va ta nyikiwa tichati ta Ntivontsalo ta matsalelo ya Nkandziyiso na ta matsalelo yo Koka.

3 Kotara 1: Nkunguhato wa dyondzo

Tirhisa nkunguhato lowu wa dyondzo ku vona leswi faneleke ku dyondzisiwa siku na siku. Maendlelo hi vuenti ma ku byela leswi u faneleke ku dyondzisisa xiswona dyondzo yin'wana na yin'wana. Mavhiki mambirhi lawa yo sungula eka Kotara 1, u ta landzelela nongonoko wa ndzetelo.

4 Kotara 1: Xiletelo xo Landzelerisa ntirho

Tirhisa tsalwa leri ku hetisa Nkunguhato wa Dyondzo wa Lembe na Lembe na Nkunguhato wa Kotara ya wena. Gwajula na ku tsala masiku eka dyondzo yin'wana na yin'wana na le ka nghingiriko wa mahlelelo loko u ri karhi u endla. Tikambisise eka madyondziselo ya wena.

5 Kotara 1: Buku Leyikulu

Tirhisa buku leyikulu ya switori loko ku ri nkarhi wa tidyondzo to Hlaya Swin'we. Ku na nhungu wa switori hi kotara – xitori xin'we hi vhiki rin'wana na rin'wana.

6 Kotara 1: Phakete ra switirhisiwa

Phakete ra switirhisiwa ri katsa minchumu leyi landzelaka:

- **Maphepha ya swikombakomba ya Marito** ya nyikiwela nkongomelo wa ntivomarito; marito lama tirhisiwaka ngopfu; mimpfumawulo na marito. Tsemelela u veka hi nxaxamelo lowu faneleke. Tirhisa maphepha ya swikombakomba ya marito na tibodo ta nkombiso.
- **Mimpfapfarhuto ya nkongomelo wa ntivomarito** ya nyikiwile laha swi faneleke. Tsemelela u veka hi nongonoko lowu faneleke. Tirhisa maphepha ya swikombakomba leswi swa marito na tibodo ta nkombiso.
- **Maphepha ya Vutshila byo hlamusela xitori** ya nyikiwile eka nkongomelo wun'wana na wun'wana. Lowu i nongonoko wa 3 kumbe 4 wa swifaniso leswi hlamuselaka xitori. Ku na 10 wa minkandziyiso hi phepha rin'wana na rin'wana – rin'we hi ntlawa lowutsongo. Endla minkandziyiso yo tatisa loko swi laveka.
- **Maphepha yo Rhekhoda Mahlelelo** ya nyikiwile ku rhekhoda mbuyelo na swibumabumelo swa kotara.

7 Kotara 1: Maphepha yo Hlaya 8

Ku nyikiwile nhungu wa maphepha yo hlaya hi kotara – rin'we hi vhiki rin'wana na rin'wana kusukela eka vhiki ra vu3 ku fikela eka vhiki ra vu4. Tirhisa maphepha lawa na tlilasi hinkwayo hi nkarhi wo hlaya hi ntlawa lowu leteriwaka. Ku na 20 wa minkandziyiso hi phepha rin'we ro Hlaya. Endla minkandziyiso yo tatisa loko swi laveka.

Endlelo ra Ntolovelo hi Vhiki na Vhiki: 7 wa tiawara

- 1 Nongonoko wa madyondzelo wu landzelela endlelo ro fana ra ntolovelo vhiki rin'wana na rin'wana.
- 2 Leswi swi olovisela vadyondzisi na vadyondzi ku swi landzelela.
- 3 Vadyondzi va nga tilulamisela nghingiriko lowu landzelaka loko va tiva ntolovelo lowu.
- 4 Endlelo ra ntolovelo ri huma eka nkarhi wa mpimohansi wa Ririmi ra le Kaya eka XIPHOKHAMA: 7 wa tiawara hi vhiki.
- 5 Ntolovelo lowu wu endliwe leswaku wu tirha tanihi xiphemu xa nongonoko wa tindzimimbirhi ku katsa na nongonoko wa madyondzelo ya PSRIP EFAL.
- 6 U komberiswa ku endla nkombiso wa/damarheta ntolovelo lowu etlilasini ya wena na ku ringeta ku wu dyondza hi mbilu!

MUSUMBHU-NUKU		RAVUMBIRHI		RAVUNHARHU		RAVUMUNE		RAVUNTL-HANU	
Migingiriko ya swa nomo	15			Migingiriko ya swa nomo	15			Migingiriko ya swa nomo	15
		Mimpfumawulo	15	Mimpfumawulo	15	Mimpfumawulo	15		
Ntivontsalo	15	Ntivontsalo	15	Ntivontsalo	15				
Ku hlaya hi ntlawa	15	Ku hlaya hi ntlawa	15			Ku hlaya hi ntlawa	15	Ku hlaya hi ntlawa	15
Ku tsala	30			Ku tsala	30				
Ku hlaya hi ntlawa loku leteriwaka	30	Ku hlaya hi ntlawa loku leteriwaka	30	Ku hlaya hi ntlawa loku leteriwaka	30	Ku hlaya hi ntlawa loku leteriwaka	30	Ku hlaya hi ntlawa loku leteriwaka	30
1.45		1.15		1.45		1.00		1.15	

Malulamiso hi vhiki na vhiki

Swi na nkoka swinene ku tsundzuka leswaku nongonoko wa Ririmi ra le Kaya wu hungutile xilaveko xo KUNGUHATA hi vadyondzisi, kambe ku TILULAMISELA swa ha laveka! Ndzhenga wun'we kan'we hi vhiki, hlanganani na vatirhikuloni (hinkwavo vadyondzisi va Xiyimo xa Masungulo), kutani mi tilulamiso swin'we.

Loko u ri karhi u tilulamisa, tsundzuka ku:

- 1 Hlaya nkunguhato wa dyondzo wa vhiki rero.
- 2 Tiyisisa leswaku u tiva na ku twisisa maendlelo/madyondziselo lawa ma faneleke ku tirhisiwa. Loko swi nga ri tano, yana eka xiyenge lexi tsariweke 'Maendlelo hi Vuenti' ku endla mpfuxeto hi laha swi faneleke ha kona.
- 3 Lexi landzelaka, langutisa makhadi ya swikombakomba na mimpfapfarhuto kumbe swifaniso leswi lavekaka eka nkongomelo wa ntivomarito, marito lama tirhisiwaka ngopfu, mimpfumawulo na rimba ra matsalelo. Lulamisa makhadi ya swikombakomba na mimpfapfarhuto hi ndlela leyi landzelaka:
 - a Tsemelela makhadi ya swikombakomba kumbe mimpfapfarhuto.
 - b Ringeta ku swi damarheta eka bokisi ro tiyela kumbe phepha.
 - c Loko swi koteka, lamineta kumbe u khavhara hi pulasitiki.
 - d Veka makhadi ya swikombakomba swa dyondzo eka mvhilopho, kumbe u swi boha hi rhekere.
- 4 Hlengeleta swin'wana switirhisiwa leswi u nga swi lavaka, ku katsa swifaniso kumbe minchumu leyi khomekaka.
- 5 Languta leswaku Buku Leyikulu yi tshamisekile.
- 6 Hlaya migingiriko ya le ka Buku yo tirhela ya DBE leyi u faneleke ku yi hetisa.
- 7 Titolovete ku endla tidyondzo ta ku tsala.

- 8 Tiyisisa leswaku Xiletelo xa wena xo Landzelerisa xi fambisana – na – masiku ku suka eka vhiki leri hundzeke na ku tikambisisa ku ya emahlweni ka wena.

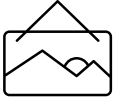
Minkongomelo na nkarhi lowu kongomisiweke eka ku Hlaya

NOMBORO YA VHIKI	NKONGOMELO	XITSHURIWA XO HLAYA SWIN'WE	PAPILA RA KU HLAYA
1	Ku ololoxa swiphiqu	Tlilasi leyi onhiweke	1
2	Ku ololoxa swiphiqu	Hitara ya dyambu ya mati ya Xochitl	2
3	Matimu	Nhenha ya Nkosikazi	3
4	Matimu	Presidente lonkulu loyi a nga tshama a va kona	4
5	Ku xanisa na xivumbeko	Zweli wa vulavula	5
6	Ku xanisa na xivumbeko	Siku ro ka ri nga ri kahle ra Zama	6
7	Ku tirhisa thekinoloji eka leswinene	Greta Thunberg, nghwazi ya ku cinca ka ta maxelo!	7
8	Ku tirhisa thekinoloji eka leswinene	Xivulavuri xo bumabumela	8

Kotara 1: Nongonoko wa Mahlelelo

Nongonoko wa Makambeleso wu endliwile hi ku ya hi mpfumelelo wa *Abridged Section 4* ya XIPHOKHAMA. Leswi swi nga kumeka endzhaku ka Xiletelo xo Landzelerisa ntirho xa kotara yin'wana na yin'wana.

Minkombiso etlilasini

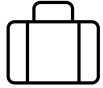
TIBODO TA NKOMBISO

- 1 Tanihi xiphemu xa nongonoko lowu, u ta nyikiwa mune wa tibodo ta nkombiso ta mihlovo yo hambanahambana letikulu.
- 2 Bodo yin'wana na yin'wana yo hlovohatiwa yi ta tirhisiwa ku kombisa ntlawa wo hambana wa marito ya vhiki.
- 3 Tirhisa tibodo leti hi mukhuva lowu:
 - a **Bodo ya rihlaza** – nkombiso wa nkongomelo wa marito wa ntivomarito na mimpfapfarhuto ya vhiki.
 - b **Bodo ya wasi** – nkombiso wa marito lama tirhisiwaka ngopfu vhiki rero.
 - c **Bodo ya xitshopana** – nkombiso wa mpfumawulo na marito ya vhiki.
 - d **Bodo ya pinki** – nkombiso wa rimba ra matsalelo ya vhiki.
- 4 Marito lama ma fanele ku cincywa vhiki rin'wana na rin'wana.
- 5 U komberiwa leswaku u nga tshiki nkongomelo wa ntivomarito na mimpfapfarhuto ya lembe hinkwaro. Minkombiso yi fanele yi va leyi nga na vuxaka na nkongomelo lowu u wu endlaka. Loko tlilasi hinkwayo yi tele hi marito na mimpfapfarhuto a yi tiyiseleki, naswona vadyondzi a va nge he ma lemuki marito lawa.
- 6 Loko u susile marito na mimpfapfarhuto, veka kahle efayilini.
- 7 Hlayisa kahle marito lawa leswaku u ta kota ku ma tirhisa lembe leri landzelaka.

TAFULA RA NKONGOMELO

- 1 Ringeta ku tumbuluxa tafula ra nkongomelo etlilasini ya wena.
- 2 Tirhisa ndhawu leyi ku endla nkombiso wa swifaniso na minchumu yo khomeka leyi yelanaka na nkongomelo.
- 3 Lebula minchumu leyi, leswaku vadyondzi va ta kota ku dyondza ntivomarito lowu.

Maendlelo Xidzi

Malawulelo ya tlilasi

Man'wana ya maqhinga ya nkoka ya malawulelo/mafambiselo ya tlilasi ya katsiwile tanihi 'maendlelo hi vuenti'. Lawa hi wona maqhinga lama tirhisiweke minkarhi hinkwayo laha ka nongonoko lowu, kutani swi na nkoka ku ma landzelela.

Xikongomelo: ku antswisa nkarhi – eka – ntirho, matikhomelo na ntirhisano exikarhi ka vadyondzi. Ku hunguta ku kavanyeteka ka tidyondzo. Ku tivisa xiphemu xa ntlangu ku dyondza.

MATSHAMELO NA MINTLAWA LEYITSONGO

- 1 Swi na nkoka swinene ku ti nyika nkarhi na ku xiyisisa hi vukheta leswi vadyondzi u va tshamisisaka xiswona etlilasini.
- 2 Loko u ri karhi u endla leswi, swi na nkoka ku tekela leswi enhlokweni:
 - a **Tshamisisa vadyondzi hi vuswikoti byo hambana-hambana** – a wu lavi vadyondzi lava tikeriwaka ku tshama swin'we, na lava nga na vuswikoti swinene va tshama swin'we. Hlanganisa vadyondzi leswaku tlilasi hinkwayo yi va ndhawu ya vadyondzi va vuswikoti byo hambanahambana.
 - b **Tshamisisa vadyondzi hi vukheta ku papalata kwetlembetano na huwa.** U nga tshamisisa vadyondzi lava karhatanaka swin'we. U nga tshamisisa vadyondzi lava nga miyeriki ku vulavula swin'we. Papalata swiphiqu hi ku hambanisa vadyondzi lavo tano.
- 3 Eka nongonoko wa madyondzelo, ku na migingiriko yi nga ri yingani leyi lavaka leswaku vadyondzi va tirha hi mintlawe leyitsongo.
- 4 Mintlawe leyi yi fanele ku va ya 3–4 wa vadyondzi, lava tshameke swin'we ekusuhi. Endla leswi, leswaku loko u byela vadyondzi ku tirha hi 'mintlawe ya vona leyitsongo' va swi endla hi xihatla na hi ku olova, va nga rhendzeleki ngopfu.
- 5 Loko vadyondzi va tshame hi mintlawe, ndlela yo olova yo vumba mintlawe leyitsongo i ku va vadyondzi vambirhi eka ntila wa le mahlweni va hundzuluka va languta vadyondzi vambirhi lava nga le ndzhaku ka vona eka ntila wa vumbirhi. Va nga vumba ntlawa wa mune hi xihatla na hi ku olova.
- 6 U nga tshikeli leswi emavokweni ya vadyondzi. Teka xiboho xa leswi u nga ta vumbisa xiswona mintlawe leyitsongo etlilasini ya wena, kutani u va toloveta leswi va nga ta yisa xiswona eka mintlawe leyi hi xihatla va miyerile.
- 7 Loko u vona leswaku mavumbelo lawa ya ntlawa a ma tirhi, cinca maendlelo hi ntlawa – u nga sindzisi/boheleli vadyondzi ku tirha swin'we.

MALAWULELO YA MINKANERISANO YA NTLAWA

- 1** Eka nongonoko wa madyondzelo, ku na migingiriko yi nga ri yingani leyi lavaka vadyondzi ku khoma minkanerisano hi ntlawa.
- 2** Toloveta vadyondzi ku endla hi ndlela leyi landzelaka:
 - a** Xosungula, vadyondzi va fanele ku va eka mintlawwa ya vona leyitsongo.
 - b** Leswi landzelaka, vadyondzi va fanele va tekela enhlokweni swivutiso swa nkanerisano kumbe rimba.
 - c** Kutani, mudyondzi un'wana na un'wana u fanele a kuma nkarhi wo hlamula xivutiso xin'wana na xin'wana, naswona:
 - Mudyondzi 1 u fanele ku hlamula Xivutiso 1
 - Mudyondzi 2 u fanele ku hlamula Xivutiso 1
 - Mudyondzi 3 u fanele ku hlamula Xivutiso 1
 - Mudyondzi 4 u fanele ku hlamula Xivutiso 1
 - Mudyondzi 1 u fanele ku hlamula Xivutiso 2
 - Mudyondzi 2 u fanele ku hlamula Xivutiso 2
 - Mudyondzi 3 u fanele ku hlamula Xivutiso 2
 - Mudyondzi 4 u fanele ku hlamula Xivutiso 2
 - Swi fambisa xisweswo
- 3** Ku nga va mavonelo ya kahle ku tirhisa 'nhonga leyi khavisiweke/ribye/xa nchumu' ku lawula leswi.
 - a** Nyika ntlawa wun'wana na wun'wana xa nchumu ku fana na nhonga leyi khavisiweke kumbe ribye.
 - b** Munhu loyi a khomaka xa nchumu lexi hi yena a vulavulaka, lavan'wana hinkwavo entlaweni va yingisela.
 - c** Loko mudyondzi wosungula a vulavurile, yena u fanele ku hundzisela xanchumu xa kona eka mudyondzi loyi a landzelaka, swi fambisa sweswo.
- 4** Loko ntlawa wu fanele ku ya nyika mbuyelo, naswona hinkwavo va hlamurile, ntlawa wu nga hlawula tinhlamulo to antswa swinene ta xivutiso xin'wana na xin'wana.

MIGINGIRIKO YO NCICA MAHLAYELO

- 1** Hi minkarhi hinkwayo ya tidyondzo ta ku Hlaya hi Ntlawa loku leteriwaka, vadyondzisi va fanele ku tirha na mintlawwa yimbirhi.
- 2** Exikarhi ka mintlawwa leyimbirhi, swi na nkoka ku teka 'xinkadyana xo gingirika' u nga si va tshamisisa ku va va endla nghingiriko wa ku Hlaya eka khadi leri landzelaka.
- 3** Endla hi ndlela leyi landzelaka:
 - a** Loko u hetile ku tirha na vona, tlherisela Ntlawa wa 1 ematafuleni ya vona.
 - b** Kombela tlilasi ku ku nyika ndleve.
 - c** Endla Nghingiriko wo Cinca Mahlayelo na tlilasi hinkwayo.
 - d** Tlherisela vadyondzi va ya tshama ehansi na Khadi ra ku Hlaya.
 - e** Va hlamusele hi nghingiriko lowu nga ta landzela eka Khadi ra ku Hlaya.

- f** Tsundzuxa vadyondzi leswaku va fanele va sungula va heta nghingiriko lowu va nga le ku wu endleni va nga si ya eka lowu landzelaka – va fanele ku tirha hi rivilo ra vona.
- g** Vitana Ntlawa wa 2 ku ta va ta tirha na wena.
- 4** Eka kotara ya 1, hi bumabumele leswaku u tirhisa Migingiriko leyi ya 4 ya ku Cinca Mahlayelo na vadyondzi:

Nghingiriko wa 1: Mudyondzisi u ri

- 1** Byela vadyondzi ku suka va yima.
- 2** Hlamusela leswaku va ta endla mifambafambo yo hambanahambana, ku fana na ku: khumba nhloko ya wena; hahisa khayiti; cinisa nhompfu ya wena; tlula kanharhu; na swin'wana na swin'wana.
- 3** Loko u sungula u ku 'mudyondzisi u ri' vadyondzi va fanele va encenyeta leswi va lerisiwaka swona.
- 4** Loko u nga vuli leswaku 'mudyondzisi u ri', vadyondzi va fanele ku yima va ku whii!
- 5** Loko mudyondzi o encenyeta loko u nga vulanga leswaku mudyondzisi u ri: 'mudyondzi yoloye u humile naswona u fanele ku tshama ehansi'.
- 6** Muhluri i mudyondzi wo hetelela loyi a salaka a yimile.

Nghingiriko wa 2: Ntlangu wo cina

- 1** Byela vadyondzi ku suka va yima.
- 2** Hlamusela leswaku u ta tlanga vuyimbeleri eka riqingho ra wena.
- 3** Loko vadyondzi va twa vuyimbeleri, va fanele ku cina.
- 4** Xikan'we kan'we loko u tima vuyimbeleri, vadyondzi va fanele ku 'oma'/tiya.
- 5** Pfulela u tima vuyimbeleri minkarhi yo hlayanyana, ku endlela leswaku vadyondzi va cina kutani va oma/tiya minkarhi yo hlayanyana!

Nghingiriko wa 3: Dzinginisa, dzinginisa, oma

- 1** Byela vadyondzi ku suka va yima.
- 2** Vula: dzinginisa, dzinginisa, dzinginisa, dzinginisa, dzinginisa, dzinginisa, oma!
- 3** Vadyondzi va fanele ku swi vula na wena naswona va fanele ku dzinginisa miri loko va ri karhi va ku 'dzinginisa'.
- 4** Loko va fika eka 'oma' va fanele va yima va nga tshukuvanyi naswona va miyerile!
- 5** Vuyeleda leswi minkarhi yo hlayanyana.

Nghingiriko wa 4: Xitulu xa mina na mina

- 1 Byela vadyondzi ku suka va yima ekusuhi na switulu swa vona. Ku fanele ku ri na ndhawu ematlhelo ka vona.
- 2 Nyika vadyondzi swiletelo leswi va nga ta swi landzela – va fanele va swi endla hi xihatla naswona va miyerile.
- 3 Swiletelo leswi hinkwaswo swi mayelana na xitulu naswona va titolovela ku tirhisa marito yo komba swiyimo.
- 4 Nyika swiletelo swo fana na ku:
 - yima endzhaku ka xitulu xa wena
 - tlakula xitulu xa wena
 - khandziya ehenhla ka xitulu xa wena
 - tlula hi le henhla ka xitulu xa wena
 - swin'wana na swin'wana

Migingiriko wa swa nomo

Ekusunguleni ka dyondzo ya Ririmi ra le Kaya hi Musumbunuku, Ravunharhu na Ravuntlhanu u ta endla nghingiriko wa swa nomo. Leyi i migingiriko ya ku vulavula na ku yingisela eka nongonoko lowo. Yi kunguhatiwe hi vukheta ku nyika vadyondzi nkarhi wa ku vulavula va ri voxe.

Ku dyondzisa Nkongomelo wa Ntivomarito

Nkongomelo: Ku ndlandlamuxa matwisiselo, minongoti na ntivomarito ya xiakhademiki eka vadyondzi, ku endlela ku antwisa ku hlaya hi ntwisiso na ntivo. Ku antwisa na ku fuwisa vadyondzi hi vutivi bya ririmi leri faneleke ku tirha hi ku hetiseka eka Xiyimo xa le Xikarhi.

- 1 Dyondzisa vadyondzi marito manharhu mantshwa eka nkongomelo wa ntivomarito.
- 2 Tirhisa maendlelo ya 'KEBV' ku dyondzisa ntivomarito/marito lamantshwa.
- 3 KEBV i nkomiso wa marito: Komba, Encenyeta, Byela na Vula
- 4 A hi minkarhi hinkwayo swi olovaka ku endla swiendlo swa mune eka rito ra nkongomelo wun'wana na wun'wana – endla leswi faneleke.
 - a K – kombetela eka xifaniso kumbe xilo xa ntiyiso, loko swi endleka.
 - b E – Encenyeta nkongomelo wa marito, loko swi endleka.
 - c B – Byela vadyondzi leswi rito ri vulaka swona. Nyika nhlamuselo yo olova ya rito.
 - d V – Vula rito eka xivulwa, kutani vadyondzi va hlaya hi le ndzhaku ka wena.
- 5 Endzhaku ka loko u dyondzisile ntivomarito ya nkongomelo wa vhiki rero, vekela marito eka bodo, xikan'we na xifaniso xa rito ra nkongomelo.
- 6 A hi vadyondzi hinkwavo lava nga tsundzukaka rito ra nkongomelo lowuntshwa xikan'wekan'we. U nga vileli hi swona, naswona u nga endli leswaku vadyondzi va vuyelela marito ko talatala.

- 7 Vadyondzi va ta hlanguana na ntivomarito lowuntshwa minkarhi yo tala exikarhi ka nkongomelo, kutani va ta nyikiwa nkarhi wo vumba ntivomarito wa vona lowu tiyisisiweke.

Risimu kumbe Swisin'wana.

Nkongomelo: Ku katsakanya vutivi lebyintshwa bya ntivomarito wa vadyondzi. Ku dyondza hi ku tlanga.

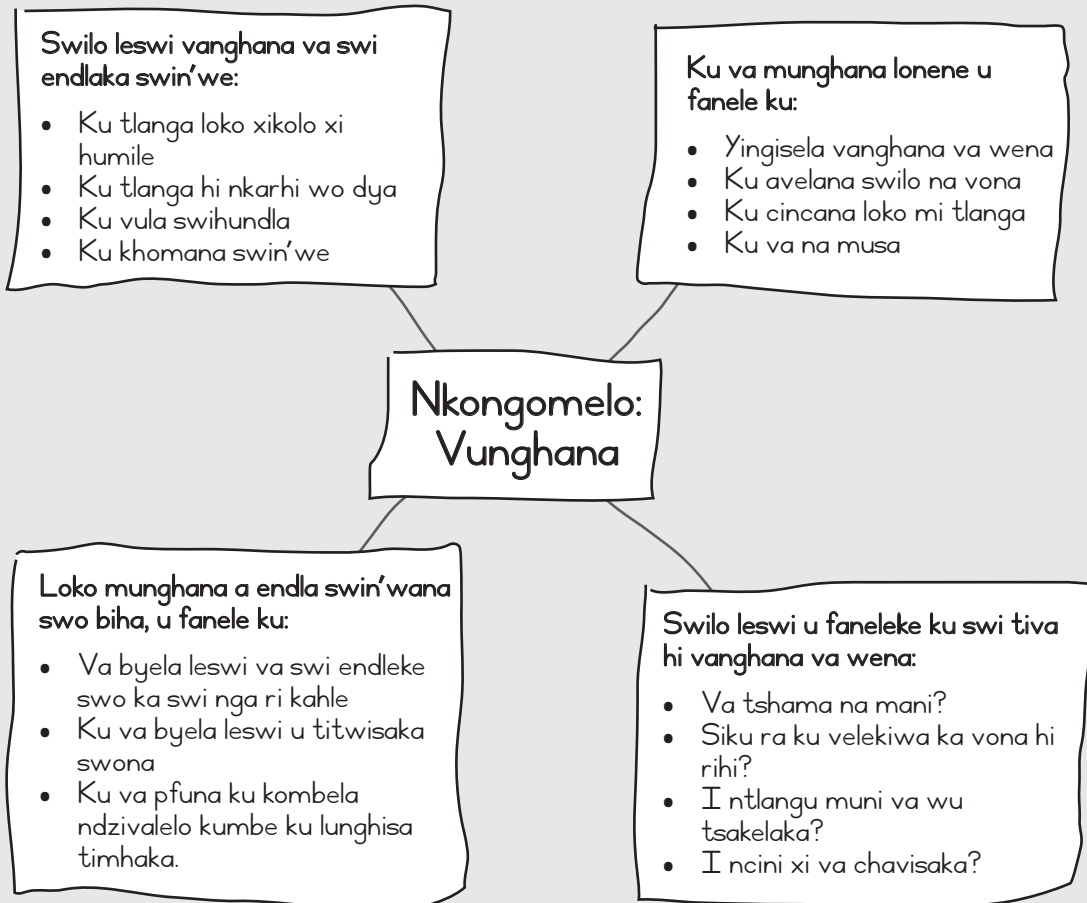
- 1 Risimu kumbe swisin'wana swo karhi leswi u nga ta swi endla na vadyondzi swi longoloxiwile eka nkunguhato wa dyondzontsongo.
- 2 Endzhaku ka nkarhi, vadyondzi va ta tiva tinsimu na swisin'wana leswi, kutani va swi yimbelela xikan'wekan'we.
- 3 Hambiswiritano, loko swi sungula ku dyondzisiwa, u fanele ku dyondzisa vadyondzi marito, swiendlo na noti, loko swi ri kona.
- 4 Dyondzisa vadyondzi risimu kumbe swisin'wana hi layini hi ndlela leyi:
 - a Yimbelelela tilasi risimu hinkwaro kumbe u ri vulavula kunene.
 - b Nyika nhlamuselo ya rona eka vadyondzi loko swi fanela.
 - c Yimbelelela kumbe u vula layini yo sungula, kutani u pfumelela vadyondzi ku vuyelela endzhaku ka wena.
 - d Yimbelelela kumbe u vula layini ya vumbirhi, kutani u pfumelela vadyondzi ku vuyelela endzhaku ka wena.
 - e Yimbelelela kumbe u vula tilayini to sungula timbirhi xikan'we, kutani u pfumelela vadyondzi ku vuyelela endzhaku ka wena.
 - f Yana emahlweni hi ndlela yaleyo ku fikela loko u va dyondzisa risimu hinkwaro kumbe swisin'wana.
- 5 Minkarhi hinkwayo ngenisa na swiendlo leswi faneleke swa risimu kumbe swisin'wana.
- 6 Pfumelela vadyondzi ku kombela ku yimbelela tinsimu leti va ti tsakelaka eku heteleleni ka siku – leyi i ndlela yo tsakisa ya ku tiyisa ririmi lerintshwa leri va nga ri dyondza.

Ku tivisa nkongomelo: Ndlela ya vutivi byo rhanga

Nkongomelo: ku kamba na ku kombisa vutivi byo rhanga bya vadyondzi bya nhlokomhaka, na ku aka eka leswi va swi tivaka hi mayelana na nhlokomhaka. Ku kombisa maveketelelo ya kahle ya vutivi hi ndlela ya xigirafiki hi ku tirhisa maqhinga ya mepe wa miehleketo.

- 1 Eka nghingiriko lowu, mudyondzisi u sungula hi ku endla mepe wa miehleketo hi ku hatlisa exitsalelweni.
- 2 Mudyondzisi u dirowa xirhendzevutana xi ri na vito ra nkongomelo exikarhi ka xitsalelo.
- 3 Tlhandlama, mudyondzisi u vutisa vadyondzi: Mi tiva yini hi nkongomelo lowu?

- 4 Mudyondzisi u tsala ehansi miehleketo ya vadyondzi ematlhelo ka mepe wa miehleketo. Mudyondzisi u fanele ku hlengeleta miehleketo yo fana, xikombiso, loko nkongomelo wu ri 'Vunghana' u nga va na mepe wa miehleketo lowu langutekaka ku fana na lowu:

- 5 Eka vhiki ra vumbirhi ra ndzhendzeleko, mudyondzisi u ta tirhisa mepe wa miehleketo ku pfuna vadyondzi ku pfluxeta na ku tianakanya eka leswi va nga swi dyondza eka vhiki ro sungula ra ndzhendzeleko.
- 6 Mudyondzisi u ta vutisa vadyondzi: Hi swihi leswintshwa na leswi tsakisaka leswi mi nga swi dyondza hi nkongomelo lowu ku fika sweswi?

Ku rungula xitori xo titumbuluxela Vhiki ra 1

Nkongomelo: Ku nyika vadyondzi nkarhi ku tirhisa ririmi lerintshwa leri tiyisiweke, na ku tirhisa vutivi bya vona hi nhlokomhaka na ku tumbuluxa xitori lexi twalaka. Ku aka vuswikoti bya ku longoloxa bya vadyondzi. Ku nyika vadyondzi nkarhi wa ku tirha swin'we na van'wana hi ndlela leyinene eka ntlawa lowuntsongo.

- 1 Ngingiriko lowu wu nyika vadyondzi nkarhi wa ku tirhisa miehleketo na vutumbuluxi, ntivomarito wa nkongomelo wa vona lowuntshwa na vuswikoti byo longoloxa ku tumbuluxa xitori xintshwa.

- 2 Byela vadyondzi ku ya eka mintlawwa ya vona.
- 3 Nyika ntlawa wun'wana na wun'wana phepha ro tumbuluxela ndzungulo wa xitori ku ya hi nkongomelo. U ta kuma leswi eka Switirhisiwa.
- 4 Maphepha lama yo tumbuluxela eka wona ya na 3–4 wa swifaniso leswi nga tirhisiwaka ku tumbuluxa xitori xo yelana na nkongomelo.
- 5 Byela vadyondzi ku ehleketa hi xitori lexi yelanaka na swifaniso.
- 6 Nyika vadyondzi minete yin'we kumbe timbirhi ku ta na miehleketo ya vona.
- 7 Endzhaku ka swona vadyondzi va ta nyiketana hi ku nyika mavonelo ya vona ya xitori.
- 8 Famba u rhendzeleka u ri karhi u yingisela vadyondzi vo hambanahambana loko va hlamusela switori swa vona.
- 9 Hlengeleta maphepha lama a va tirhela eka wona u ma hlayisa kahle leswaku ya ta tirhisiwa eka vhiki leri landzelaka.
- 10 Khutaza vadyondzi ku hlayela un'wana xitori ekaya.

Ku rungula switori swo titumbuluxela Vhiki ra vu2

Nkongomelo: Ku nyika vadyondzi nkarhi ku tirhisa ririmi lerintshwa leri tiyisisiweke, na ku tirhisa vutivi bya vona hi nhlokomhaka na ku tumbuluxa xitori lexi twalaka. Ku aka vuswikoti bya ku longoloxa bya vadyondzi. Ku nyika vadyondzi nkarhi wa ku tirha swin'we na van'wana hi ndlela leyinene eka ntlawa lowuntsongo.

- 1 Byela vadyondzi ku ya eka mintlawwa ya vona.
- 2 Nyika ntlawa wun'wana na wun'wana ntsariso wa ntumbuluxo wa nkongomelo.
- 3 Nyika ntlawa wun'wana na wun'wana phepha ro tumbuluxela ndzungulo wa xitori ku ya hi nkongomelo.
- 4 Tsundzuxa vadyondzi leswaku vhiki leri nga hundza, va endle switori swa vona vinyi hi ku ya hi swifaniso.
- 5 Vhiki leri, vadyondzi va fanele ku tirha hi ntlawa ku ehleketa hi xitori xa ntlawa.
- 6 Tsundzuxa vadyondzi leswaku xitori xa vona xi fanele ku va xa vutumbuluxi, kambe xi fambelana na swifaniso.
- 7 Byela tlilasi ku yingisela.
- 8 Kombela 1–2 wa mintlawwa yo hambanana ku hlayelana switori swa mintlawwa ya vona.
- 9 Khensa vadyondzi ku va va hlayelanile switori.

Ku kanela hi Xitshuriwa xo Hlaya Swin'we

Nkongomelo: Ku dyondzisa vadyondzi vuswikoti byo ehleketa hi vuenti na ku xopaxopa na vuswikoti byo katsakanya na ku va nyika nkarhi wa ku titoloveta na ku antswisa vuswikoti lebyi. Ku aka ku titssembha eka vadyondzi hi ku va nyika nkarhi wo tumbuluxa na ku humesela mavonelo ya vona, ku hlela, hlanganisa na xakahata. Ku nyika vadyondzi nkarhi wa ku tirha swin'we na van'wana hi ndlela leyinene entlaweni lowuntsongo.

- 1 Ku kana hi xitshuriwa xo hlaya swin'we swi endliwa hi Ravuntlhanu.
- 2 Sungula hi ku tsala rimba ra nkanerisano exitsalelweni.
- 3 Endzhaku ka swona, hlaya u tlhela u hlamusela rimba ra nkanerisano eka vadyondzi.
- 4 Vadyondzi va fanele ku twisisa leswaku a ku na ku ahluriwa ka tinhlamulo to pfuleka no pfaleka – ku hambana hi tinhlamulo na mavonelo swa amukeleka.
- 5 Eku heteleleni ka dyondzontsongo, byela tilasi ku yingisela.
- 6 Eka timinete to hetelela, kombela vadyondzi vo hambanahambana kumbe ntlawa wo karhi ku byelana tinhlamulo.
- 7 Khensa vadyondzi hi tinhlamulo na xiave lexi va nga va na xona.
- 8 Loko tinhlamulo ti nga ri tona kumbe ti fanele ku ndlandlamuxiwa, lulamisa kumbe u vutisa swivutiso swo tlhontha miehleketo.

Ndzemuko wa mimpfumawulo/Ntivontsalo

Giredi ya 1 na 2 (ku fikela nongonoko wa mimpfumawulo wu hetisiwa)

Eka nongonoko lowu ku na Ndzemuko wa mimpfumawulo na mimpfumawulo na ntirho wa ntivontsalo.

Nkatsakanyo: Musumbhunuku

Nkongomelo: Ku tirhisa makambeleo ya nkamafundza ku kambela vadyondzi ndzemuko wa mimpfumawulo na ku tsundzuka mimpfumawulo na ntivontsalo lowu va dyondzeke. Ku lulamisa kumbe ku katsakanya vutivi bya mimpfumawulo na ntivontsalo hi ku tilulamisa Ku tirhisa nkambelo wo xiyaxiya hikwalaho ka xikongomelo xa makambelo ya mafundza.

- 1 Hi masiku ya Musumbhunuku hi nkarhi wa ntivontsalo, vadyondzi va titoloveta ku tirhisa tsalelo ro ka ri nga koki ku pfuxeta mimpfumawulo, mapeletwana na marito lama dyondziweke eka mavhiki lama nga hundza.
- 2 Kombela vadyondzi ku pfula tibuku ta switoloveto. Loko se va swi kota, va fanele ku tsala siku.
- 3 Endzhaku u va byela ku petsa phepha hi le xikarhi; na ku nombora ku suka eka 1–5 hi le ka ntila wa le makumu ka pheji na ku suka eka 6–10 hi le xikarhi ka pheji. (nhlayo ya mimpfumawulo; mapeletwana yi ta hambana ku ya hi dyondzo hi dyondzo)
- 4 Kombela vadyondzi ku tsala ehansi mpfumawulo, peletwana kumbe rito lo ku u ma vula – va fanele ku matsala etlhelo ka nomboro leyi nga yona. Loko va nga swikoti ku tsala mpfumawulo kumbe rito va fanele ku tsala xitlhenguso.
- 5 Tsundzuxa vadyondzi leswaku i nghingiriko wo hatlisa ku vona loko va ha tsundzuka ku tsala mimpfumawulo, mapeletwana na marito lawa va nga ma dyondza.
- 6 Byela vadyondzi leswaku va le ku kambisiseni mimpfumawulo na ntivontsalo wa vona.
 - Va fanele ku vona loko va swi kota ku tsala mpfumawulo, peletwana na rito hi ndlela ya kahle.
 - Va fanele ku tlhela va vona loko va tiva ku endla maletere hi ndlela ya kahle.

- 7 Vitanela mimpfumawulo, mapeletwana na marito eka nkunguhatontsongo wa dyondzo.
- 8 Kutani, u va lerisa ku teka penisele ya mihlovohlovo va lulamisa mintirho ya vona.
- 9 Tsala tinhlamulo leti lulameke exitsalelweni, vula mpfumawulo u ri kari u hlamusela maendlelo ya ku tsala.
- 10 Byela vadyondzi leswaku loko va tsandzeka ku tsundzuka mpfumawulo kumbe ku tsala letere va fanele ku swi tirha exikarhi ka vhiki.
- 11 Hlengelela tibuku ta vadyondzi eku heleni ka siku kutani u tsala ehansi ku i vamani va lavaka ku pfuniwa.

Ku dyondza Mpfumawulo Wuntshwa na Marito: Ravumbirhi na Ravunharhu

Nkongomelo: Ku hlamusela hi ku hetiseka na ndlela ya ku hluvukisa ndzemukiso wa mimpfumawulo. Ku hlamusela hi ku hetiseka ku dyondzisa fonimi ya Ririmi ra le Kaya na mapeletwana eka vadyondzi; ku titoloveta ku vona na ku tirhisa fonimi na mapeletwana lama nga dyondziwa eka rito.

Ku dyondzisa mpfumawulo wuntshwa.

- 1 Vula mpfumawulo kutani u tlakusela ehenhla xikombakombana, xikombiso: /p/
- 2 Vula mpfumawulo kutani u lerisa vadyondzi ku vuyelela mpfumawulo x3.
- 3 Kanela hi ku fana na ku hambana ka mpfumawulo wa/p/hi Ririmi ra le Kaya na hi Xinghezi.
- 4 Komba vadyondzi mpfumawulo wun'we eka fureme ra xialifabete.
- 5 Kombela vadyondzi: Ku ehleketa hi marito lama tirhisaka mpfumawulo wa/p/?
- 6 Bubutsa miehleketo na vadyondzi hi marito yo fana na: poto, patu, pume, peni.

Tivisa marito mantshwa.

- 1 Vulela rito rin'wana na rin'wana ehenhla loko u komba vadyondzi marito lama nga eka xikombakombana yo fana na: tana, pana, bana, fana
- 2 Kombela vadyondzi ku vuyelela marito endzhaku ka wena loko u tshikelele mpfumawulo lowu hlawuriweke.
- 3 Damarheta swikombakomba swa marito eka bodo ya nkombiso wa mimpfumawulo.

Ku tsala maletere Mantshwa na Marito: Masiku ya Ravumbirhi na Ravunharhu

Nkongomelo: Ku ndlandlamuxa vuswikoti bya vadyondzi ku tsala hi ku hetiseka na ku tsala tigrifeme leti yelana na tefoneme leti va nga ti dyondza hi nkholuko.

- 1 Dyondzisa vadyondzi ku tsala hi ndlela ya ku tsala maletere hi ku kokela eka mimpfumawulo leyi dyondziweke.

- 2 Kombisa ku tsala mimpfumawulo exitsalelweni – hlamusela maendlelo ya ku vumba maletere u ri kari u tsala
- 3 Byela vadyondzi lava tirhisaka voko ra ximatsi ku veka nhloko ya vona ehenhla ka desika.
- 4 Kutani yima u fularhela vadyondzi, kutani u yimisa voko ra wena ra xinene.
- 5 Byela vadyondzi lava tirhisaka voko ra xinene ku landzelela loko u tsala maletere emoyeni.
- 6 Vuyelela maendlelo lawa na vadyondzi va voko ra ximatsi.
- 7 Kutani byela vadyondzi ku tirha na munghana ku tsala mimpfumawulo eminhlaneni hi tintiho ta vona.
- 8 Endzhaku ka leswi byela vadyondzi ku tsala mimpfumawulo emadesikini hi tintiho ta vona.
- 9 Hi ku gimeta, komba vadyondzi ro hetelela ku vumba maletere na marito exitsalelweni.
- 10 Vadyondzi va fanele ku tsala mpfumawulo/marito/swivulwa etibukwini ta vona.
- 11 Vadyondzi va fanele ku khwatihata mpfumawulo wuntshwa lowu dyondziweke eka marito man'wana na man'wana/swivulwa leswi tsariweke.

Ku Hambanisa na ku Twananisa: Masiku ya Ravumune

Nkongomelo: Ku hlamusela hi ku hetisisa na ndlela ya ku ndlandlamuxa ndzemuko na vuswikoti bya ku twananisa na ku hambanisa tefonimi na mapeletwana lama dyondziweke hi vadyondzi hi ndlela ya ku hlaya na ku tsala va ri voxo. Ku engetela ndzemuko wa tefonimi hi kan'wekan'we.

Ndza endla...

- 1 Sungula hi rito ku suka hi nkunguhato wa dyondzontsongo hi Ravumbirhi.
- 2 Vula rito: huma
- 3 Hambanisa rito hi swiphemu: /h/u/m/a/
- 4 Vula mpfumawulo wun'we wo sungula wa rito: /h/
- 5 Vula mpfumawulo wun'we wa vumbirhi wa rito: /u/
- 6 Vula mpfumawulo wun'we wa vunharhu wa rito/m/
- 7 Vula mpfumawulo wa vumune/hetelela wa rito./a/.
- 8 Tsala rito exitsalelweni: huma
- 9 Kombisa ku kombetela na ku twananisa mimpfumawulo ku aka rito: /h/u/m/a/= huma
- 10 Kutani, vula peletwana ro sungula ra rito: /hu/.
- 11 Vula peletwana ra vumbirhi ra rito: /ma/
- 12 Vula peletwana ra vunharhu ra rito:
- 13 Kombisa ku kombetela na ku twananisa mapeletwana ku aka rito: /hu/ma/= huma.
- 14 Vuyelela hi rito ra dyondzo ya Ravunharhu.

Ha endla...

- 1 Sungula hi rito ku suka eka nkunguhatontsongo wa dyondzo ya Ravumbirhi.
- 2 Vula rito: Tana. Vutisa vadyondzi: Hi wihi mpfumawulo wun'we wo sungula wa rito?/t/Vutisa vadyondzi: Hi wihi mpfumawulo wun'we wa vumbirhi wa rito?/a/Vutisa vadyondzi: Hi wihi mpfumawulo wun'we wa vunharhu wa rito?/n/
- 3 Vutisa vadyondzi: Hi wihi mpfumawulo wa vumune wa rito?/a/.
- 4 Vutisa vadyondzi ku hambanisa rito hi swiphemuphemu: /t/a/n/a/
- 5 Tsala rito exitsalelweni: Tana.
- 6 Lerisa vadyondzi ku twananisa mpfumawulo eka rito: /t/a/n/a/= tana
- 7 Vutisa vadyondzi: Hi rihi peletwana ro sungula ra rito?/ta/
- 8 Vutisa vadyondzi: Hi rihi peletwana ra vumbirhi ra rito?/na/. Byela vadyondzi ku twananisa mapeletwana ku aka rito?/ta/-/na/
- 9 Vuyelela maendlelo lawa hi rito ra nkunguhatontsongo wa dyondzo ya Ravunharhu

Ku kuma Rito: Masiku ya Ravuntlhanu

Nkongomelo: Ku nyika nkarhi vadyondzi ku katsakanya vutivi bya tefonimi leti va nga tidyondza. Ku nyika vadyondzi nkarhi wa ku titoloveta vuswikoti bya ku twananisa na ku hambanyisa ku aka marito. Ku engetela ndzemuko wa tefonimi hi kan'wekan'we.

Tsala tafula exitsalelweni leri katsaka mimpfumawulo leyi dyondziweke na leyi nga dyondziwa hi Ravumbirhi na Ravunharhu.

hl-	u	ph	t
m	a	e	i
h	k	n	l

Kombisa

- 1 Tsundzuxa vadyondzi hi mimpfumawulo ya vhiki Ravumbirhi xikombiso: /hl/na/ph/.
- 2 Hluta mimpfumawulo na mimpfumawulo yo twanana hinkwayo exitsalelweni.
- 3 Hlamusela vadyondzi leswaku va ta nyikiwa timinete tinharhu ku aka marito yo tala va tirhisa mimpfumawulo leyi nga laha henhla.
- 4 Komba vadyondzi maendlelo ya ku tirhisa mpfumawulo lowu hlawuriweke/ hlu/phe/ka/.
- 5 Tsundzuxa vadyondzi leswaku va nga vumba rito va tirhisa mimpfumawulo yin'wana na yin'wana – a va fanelanga ku tirhisa/hl/kumbe/ph/
- 6 Kombisa vadyondzi ku vumba rito ro fana na: /hu/ma/
- 7 Tsundzuxa vadyondzi leswaku va nga vumba marito va tirhisa mpfumawulo lowu nga hlawuriwa ku fana na hlupheka kumbe marito yo pfumala mpfumawulo lowu nga hlawuriwa ku fana na nkumba.

Vadyondzi va endla

- 1 Byela vadyondzi ku pfula tibuku na ku tsala nhlokomhaka: hl, ph
- 2 Lerisa vadyondzi ku sungula ku tsala.
- 3 Nyika vadyondzi timinete tinharhu ku kuma na ku aka marito lama va nga ma kotaka.
- 4 Ku pfumelela vadyondzi ku lulamisa ntirho wa vona. Komba vadyondzi ndlela ya ku aka marito lawa hlupheka, nkumba na man'wana, xikombiso: hlupheka, huma, mati, tana, phema, kama, hlula, phepha, hluka.

Ndzemuko wa mimpfumawulo na mimpfumawulo/ Ntivontsalo

Giredi ya 2 na 3 (ku fikela loko nongonoko wa mimpfumawulo wu hetisiwa)

Eka nongonoko lowu ku na Ndzemuko wa mimpfumawulo na mimpfumawulo na ntirho wa Ntivontsalo

GIREDI 2 KOTARA YA 3-4

NTIVONTSALO

Ku cinca marito: Musumbhunuku

Nkongomelo: Ku lulamisa kumbe ku katsakanya vutivi bya mpfumawulo na ntivontsalo hi ku ti lulamisa. Ku ndlandlamuxa vuswikoti byo hlaya hi ku pfuna vadyondzi ku tshikelela na ku lemuka ku cinca ka marito kumbe swivulwa, leswi cincaka nhlamuselo ya marito kumbe swivulwa.

Xiyaxiya: Eku sunguleni, vadyondzi va fanele ku endla nghingiriko lowu va nga KOKELI. Xikan'wekan'we loko vadyondzi va tiva hi ku ringanela ku kokela, kombela vadyondzi hi ku va lerisa ku hetisisa nghingiriko wa ku kokela.

- 1 Hi masiku ya Musumbhunuku hi nkarhi wa ntivontsalo vadyondzi va titoloveta ku tirhisa tsalelo ro ka ri nga koki ku pfuxeta mimpfumawulo na marito lama dyondziweke mavhikini lama nga hundza.
- 2 Byela vadyondzi ku pfula tibuku to tsalela va tsala siku.
- 3 Endzhaku u va byela ku nomboro ku suka eka 1-5 hi le ka ntila wa le makumu ka pheji, va tlula layini exikarhi ka nomboro yin'wana na yin'wana.
- 4 Tsala xivulwa lexi nyikiweke eka nkunguhatontsongo wa dyondzo exitsalelweni kusuhi na nomboro 1, ku fana na:
 - 1 Ndzi lava buku.
- 5 Lerisa vadyondzi ku kopa xivulwa etibukwini ta vona.
- 6 Kutani, u lerisa vadyondzi ku tsala tidyondzo to hambana ta timofini. (hi Xinghezi kumbe Xibunu – rivitavito) ekusuhi na nomboro ku fana na:

- 2 U
3 Ni
4 Xi
5 Va
- 7 Lerisa vadyondzi ku tsarisisa xivulwa, va tirhisa tin'wana ta tinhlokomhaka ta timofini (Xinghezi na Xibunu – riviti)
- 8 Tsundzuxa vadyondzi leswaku lowu i nghingiriko wo hatlisa ku vona loko va ha tsundzuka ku tsala mimpfumawulo na marito lawa va nga ma dyondza.
- 9 Byela vadyondzi leswaku va le ku kambisisiweni mimpfumawulo na ntivontsalalo wa vona.
- 10 Eku heteleni ka dyondzo, tsala kahle swivulwa exitsalelweni, u vula mimpfumawulo na ku hlamusela matsalele ya ku kokela loko u ri karhi u tsala.
- 11 Kutani, vutisa vadyondzi ku kombetela eka tipatironi tin'wana na tin'wana va ti vonaka, ku fana na laha xivulwa xi cincaka.
- 12 Khwatihata patironi yin'wana na yin'wana, ku fana na:
- Ndzi lava buku.
 - Mi lava buku.
 - Hi lava buku.
 - Va lava buku.
- 13 Kutani u va lerisa ku teka penisele ya mihlovohlovo va lulamisa mintirho ya vona.
- 14 Byela vadyondzi leswaku loko va tsandzeka ku tsundzuka mpfumawulo kumbe ku tsala hi ku kokela va fanele ku swi tirha exikarhi ka vhiki.
- 15 Hlengeleta tibuku ta vadyondzi eku heleni ka siku kutani u tsala ehansi leswaku i va mani va lavaka ku pfuniwa. Van'wana va nga tsandziwa hi mipfumawulo, kasi van'wana va nga tsandziwa hi ku tsala hi ku koka!

GIREDI 3 KOTARA YA 1-2

NTIVONTSALO

Vun'we na Vunyingi bya Marito: Musumbhunuku

Nkongomelo: Ku lulamisa kumbe ku katsakanya mpfumawulo na vutivi bya ntivontsalalo hi ku ti lulamisa. Ku ndlandlamuxa vuswikoti byo hlanya hi ku pfuna vadyondzi ku vona na ku langutela ku cinca ka tipatironi eka rito hi ku ya hi xilandzi xa riviti.

Xiyaxiya: Eku sunguleni, vadyondzi va fanale ku endla nghingiriko lowu hi ku tsala va nga koki. Xikan'wekan'we loko vadyondzi va tiva matsalele hi ku ringanela ya ku koka, va kombele hi ku va lerisa ku hetisa nghingiriko wa ku KOKA.

- 1 Hi masiku ya Musumbhunuku hi nkarhi wa ntivontsalalo vadyondzi va titoloveta ku tirhisa tsalelo ro koka ku pfluxeta marito lama dyondziweke mavhikini lama nga hundza.

- 2 Kombela vadyondzi ku pfula tibuku ta switoloveto va tsala siku na nhlokomhaka.
Vun'we na Vunyingi bya marito.
- 3 Endzhaku u va byela ku tsala nomboro ku suka eka 1–5 hi le ka ntila wa le makumu ya pheji, tlula tilayini exikarhi ka tinomboro.
- 4 Tsundzuxa vadyondzi leswaku lowu i nghingiriko wo hatlisa ku vona loko va ha tsundzuka ku tsala mimpfumawulo na marito lawa va nga ma dyondza.
- 5 Byela vadyondzi leswaku va le ku kambisiweni mimpfumawulo na ntivontsalo wa vona.
- 6 Vitanela marito ya vun'we eka nkunguhatontsongo wa dyondzo. Vadyondzi va fanele ku tsala marito lawa kusuhi na tinomboro, hi ndlela leyi.

Vun'we na Vunyingi bya Marito

- 1 ximanga
- 2 ricece
- 3 movha
- 4 n'wana
- 5 mufana
- 7 Kutani, u va lerisa ku tsala marito hi vunyingi.
- 8 Hi timinete to hetelela ta ntlhanu ta dyondzo, tsala kahle marito exitsalelweni, u vula mimpfumawulo na ku hlamusela matsalele ya ku koka loko u ri karhi u tsala.
- 9 Kutani, vutisa vadyondzi ku kombetela eka tipatironi leti va ti vonaka, ku fana na laha marito ma cincaka.
- 10 Khwatihata patironi leyi, ku fana na:

Vun'we na Vunyingi bya Marito

- 1 ximanga
swimanga
- 2 ricece
ticece
- 3 movha
mimovha
- 4 n'wana
vana
- 5 mufana
vafana
- 11 Kombela vadyondzi ku ehleketa hi tipatironi leti loko va ri ku hlayeni kumbe ku tsaleni.
- 12 Lerisa vadyondzi ku teka tipenisele ta mihlovohlovo va lulamisa mintirho ya vona.
- 13 Byela vadyondzi leswaku loko va tsandzeka ku tsundzuka mpfumawulo kumbe ku tsala letere hi ku koka, va fanele ku swi tirha exikarhi ka vhiki.
- 14 Hlengeta tibuku ta vadyondzi eku heleni ka siku kutani u tsala ehansi leswaku i vamani va lavaka ku pfuniwa. Van'wana va vadyondzi va nga tsandziwa hi mipfumawulo, kasi van'wana va nga tsandziwa hi ku tsala hi ku koka!

GIREDI 3 KOTARA YA 3-4**NTIVONTSALO****Vun'we na Vunyingi: Musumbhunuku**

Nkongomelo: Ku lulamisa kumbe ku katsakanya mpfumawulo na vutivi bya ntivontsalo hi ku ti lulamisa. Ku ndlandlamuxa vuswikoti byo hlaya hi ku pfuna vadyondzi ku vona na ku langutela ku cinca ka tipatironi eka rito hi ku ya hi xilandzi xa riviti.

Xiyaxiya: Eku sunguleni, vadyondzi va fanale ku endla nghingiriko lowu hi ku tsala va nga koki. Xikan'wekan'we va tiva matsalele yo koka, va kombeli hi ku va lerisa ku hetisa nghingiriko wa ku KOKA.

- 1 Hi masiku ya Musumbhunuku hi nkarhi wa ntivontsalo vadyondzi va titoloveta ku tirhisa tsalelo ro koka ku pfluxeta marito lama dyondziweke mavhikini lama nga hundza.
- 2 Byela vadyondzi ku pfula tibuku to tsalela va tsala siku na nhlokomhaka. Vun'we ni Vunyingi bya swivulwa.
- 3 Kutani u va byela ku nomboro ku suka eka 1–5 hi le ka ntila wa le makumu ka pheji, va tlula tilayini exikarhi ka tinomboro.
- 4 Tsundzuxa vadyondzi leswaku lowu i nghingiriko wo hatlisa ku vona loko va tsundzuka ku tsala mimpfumawulo na marito lawa va nga dyondza.
- 5 Byela vadyondzi leswaku va le ku kambisisiweni mimpfumawulo na ntivontsalo wa vona.
- 6 Vitanela marito ya vun'we eka nkunguhatontsongo wa dyondzo. Vadyondzi va fanele ku tsala marito lawa ekusuhi na tinomboro, hi ndlela leyi.

Vun'we na Vunyingi – Swivulwa

- 1 Ximanga xi nwa masi.
- 2 Ricece ra rila.
- 3 Movha wu yimile.
- 4 N'wana wa rila.
- 5 Yindlu yi wile.
- 7 Kutani, u va lerisa ku tsala nakambe swivulwa hi le vunyingini.
- 8 Eka timinete ta ntlhanu to hetelela ta dyondzo, tsala kahle swivulwa exitsalelweni, u vula mimpfumawulo na ku hlamusela matsalele ya ku koka loko u ri karhi u tsala.
- 9 Kutani, vutisa vadyondzi ku kombetela patironi yin'wana na yin'wana leyi va yi vonaka, ku fana na laha marito ma cincaka.
- 10 Khwatihata tipatironi leti, ku fana na:

Vun'we na Vunyingi bya Swivulwa

- 1 Ximanga xi ti chela hi masi.
Swimanga swi ti chela hi masi.
- 2 Ricece ra rila.
Ticece ta rila.

3 Movha wu yimile.

Timovha ti yimile.

4 N'wana wa rila.

Vana va rila.

5 Yindlu yi wile.

Tiyindlu ti wile.

- 11 Byela vadyondzi ku ehleketa hi tipatironi leti loko va ri ku hlayeni kumbe ku tsaleni.
- 12 Lerisa vadyondzi ku teka tipenisele ta mihlovohlovo va lulamisa mintirho ya vona.
- 13 Byela vadyondzi leswaku loko va tsandzeka ku tsundzuka mpfumawulo kumbe ku tsala letere hi ku kokela va fanele ku swi tirha exikarhi ka vhiki.
- 14 Hlengeta tibuku ta vadyondzi eku heleni ka siku kutani u tsala ehansi leswaku i vamani va lavaka ku pfuniwa. Van'wana vadyondzi va nga tsandzeka mipfumawulo, kasi van'wana va nga tsandziwa hi ku tsala hi ku kola!

MIMPFUMAWULO

Pfuxeta mimpfumawulo hi Ku Hambanisa na ku Twananisa: Ravumbirhi na Ravunharhu

Nkongomelo: Ku hlamusela hi ku hetiseka na ndlela ya ku ndlandlamuxa ndzemukiso wa mimpfumawulo, na vuswikoti byo twananisa no hambanisa tifonimi leti dyondziweke na mapeletwana, hi ndlela yo kota ku hlaya na ku tsala va ri voxe ku engetela vutivi bya tifonimi na mapeletwana hi kan'wekan'we.

Ndza endla...

- 1 Sungula hi rito ro suka eka nkunguhatontsongo wa dyondzo hi Ravumbirhi
- 2 Vula rito: hlamba.
- 3 Hambanisa rito hi swiphemu swa mimpfumawulo: hl/a/m/b/a/.
- 4 Vula mpfumawulo wun'we wo sungula wa rito: /hl/.
- 5 Vula mpfumawulo wun'we wa vumbirhi wa rito: /a/.
- 6 Vula mpfumawulo wun'we wa vunharhu wa rito: /m/.
- 7 Vula mpfumawulo wun'we wa vumune wa rito: /b/.
- 8 Vula mpfumawulo wo hetelela wa rito: /a/.
- 9 Tsala rito exitsalelweni: hlamba.
- 10 Kombisa hi ku kombetela na ku twananisa mimpfumawulo ku aka rito: /hl/a/m/
b/a/= hlamba.
- 11 Kutani, vula peletwana ro sungula ra rito: /hl/.
- 12 Vula peletwana ra vumbirhi ra rito: /a/.
- 13 Vula peletwana ra vunharhu ra rito: /m/.
- 14 Kombisa ku kombetela na ku twananisa mapeletwana ku aka rito: /hl/a/m/
b/a/= hlamba.
- 15 Vuyelela rito ra dyondzo ya Ravunharhu.

Ha endla...

- 1 Sungula hi rito ro suka eka nkunguhatontsongo wa dyondzo ya Ravumbirhi
- 2 Vula rito: hloma.
- 3 Vutisa vadyondzi: Hi wihi mpfumawulo wun'we wo sungula eka rito?/hl/.
- 4 Vutisa vadyondzi: Hi wihi mpfumawulo wun'we wa vumbirhi eka rito?/o/.
- 5 Vutisa vadyondzi: Hi wihi mpfumawulo wun'we wa vunharhu eka rito?/m/.
- 6 Vutisa vadyondzi: Hi wihi mpfumawulo wo hetelela eka rito?/a/.
- 7 Vutisa vadyondzi ku hambanisa rito hi swiphemu swa mimpfumawulo: /hl/o/m/a/.
- 8 Tsala rito exitsalelweni: hloma.
- 9 Lerisa vadyondzi xikan'we na wena ku twananisa mimpfumawulo eka rito: /hl/o/m/a/= hloma.
- 10 Vutisa vadyondzi: Hi rihi peletwana ro sungula ra rito?/hlo/.
- 11 Vutisa vadyondzi: Hi rini peletwana ra vumbirhi ra rito?/ma/.
- 12 Byela vadyondzi ku twananisa mapeletwana ku aka rito: /hl/o/ma/= hloma.
- 13 Vuyelela hi rito ra dyondzo ya Ravunharhu.

Wa endla...

- 1 Byela vadyondzi ku humesa tibuku to tsalela va tsala siku na nhlokomhaka: va tsala marito lama sungulaka hi p
- 2 Kutani, u byela vadyondzi ku nombora ku suka eka 1–5 hi le layinini emakumu ka pheji.
- 3 Vitanela mapeletwana ya 5 kumbe marito ku suka eka nkunguhatontsongo wa dyondzo.
- 4 Vadyondzi va fanele ku tsala marito lawa ekusuhi na nomboro leyi nga yona. Va fanele ku tirhisa vuswikoti byo twananisa na ku hambanisa ku va pfuna ku peleta marito lawa.
- 5 Vadyondzi va fanela ku khwatihata mpfumawulo lowu hlawuriweke eka rito rin'wana na rin'wana.
- 6 Eka timinete timbirhi to hetela ta dyondzo, tsala kahle marito exitsalelweni, kutani u khwatihata mpfumawulo lowu hlawuriweke.
- 7 Byela vadyondzi ku lulamisa mintirho ya vona hi penisele ya mihlovohlovo.
- 8 Hlamusela vadyondzi leswaku va ta dyondza ndlela ya ku tsala mpfumawulo lowu hi ku koka eka dyondzo leyi landzelaka.

NTIVONTSALO**Ku tsala letere/maletere mantshwa na marito: Ravumbirhi na Ravunharhu wun'wana na wun'wana**

Nkongomelo: Ku hlamusela hi ku hetiseka na ndlela ya ku ndlandlamuxa vuswikoti byo lulamisa hi nkholuko wa ku tsala tigrifimi leti yelanaka na fonimi leyi dyondziweke.

- 1 Dyondzisa vadyondzi ku endla maletere hi ku koka hi mpfumawulo lowu dyondziweke.
- 2 Dyondzisa letere rin'wana na rin'wana lerintsongo na lerikulu.

- 3 Kombisa ku tsala mpfumawulo exitsalelweni – hlamusela matsalele ya maletere u ri karhi u tsala.
- 4 Byela vadyondzi lava tirhisaka voko ra ximatsi ku veka tinhloko ta vona ehenhla ka desika.
- 5 Kutani, yima u fularhela vadyondzi, kutani u yimisa voko ra wena ra xinene.
- 6 Byela vadyondzi lava tirhisaka voko ra xinene ku landzelela loko u tsala maletere emoyeni.
- 7 Hambiswiritano, vuyelela maendlelo lawa na vadyondzi va voko ra ximatsi.
- 8 Kutani byela vadyondzi ku tirha na munghana na ku tsala mpfumawulo emihlaneni hi tintiho ta vona.
- 9 Endzhaku ka swona byela vadyondzi ku tsala mimpfumawulo emadesikini hi tintiho ta vona.
- 10 Eku heteleleni, komba vadyondzi ro hetelela ku vumba maletere na marito exitsalelweni.
- 11 Vadyondzi va fanele ku tsala mpfumawulo/marito/swivulwa etibukwini ta vona.
- 12 Loko u kombisa marito, tshikelela tindlela leti maendlelo ya maletere hi ku koka ya hlanganaka na man'wana.
- 13 Vadyondzi va fanele ku khwatihata mpfumawulo eka marito man'wana na man'wana/swivulwa leswi tsariweke.

MIMPFUMAWULO

Ku cincana maletere: Ravumune

Nkongomelo: Ku lulamisa na ku katsakanya vutivi bya mimpfumawulo. Ku ndlandlamuxa vuswikoti byo hlaya hi ku vapfuna ku langutisa na ku lemuka ku cinca kun'we ka rito leri cincaka mahlamuselelo ya rito.

Ndza endla...

- 1 Hlamusela leswaku namuntlha, hi ta titoloveta ku langutisa ku hambana ku tsongo eka marito. Leswi swi hi pfuna ku va vahlayi vo antswa.
- 2 Tsala marito mambirhi lama u nyikiweke wona eka nkunguhatontsongo wa dyondzo mo fana na: vila, sila.
- 3 Hlamusela leswaku namuntlha hi ta ringeta ku vona leswaku hi wihi mpfumawulo lowu hambaneke eka marito lamambirhi.
- 4 Kombisa vadyondzi ku kuma ku hambana eka marito lawa: vila, sila.
- 5 Hlamusela ku hambana, eka mimpfumawulo leyi/b/na/s/mimpfumawulo ya hambana, kambe swin'wana na swin'wana eka rito swa fana!

Ha endla...

Xiyenge xa 1

- 1 Tsala exitsalelweni marito mambirhi lama nyikiweke eka nkunguhatontsongo wa dyondzo, ku fana na cela, sala.

- 2 Vutisa vadyondzi ku hambana ka marito lawa?
- 3 Vitana mudyondzi ku ta khwatihata ku hambana eka marito lawa, cela, sala.
- 4 Hlamusela ku hambana eka marito lawa.

Xiyenge xa 2

- 1 Kutani, tsala exitsalelweni rito leri nyikiweke eka nkunguhatontsongo wa dyondzo, ku fana na vila.
- 2 Vutisa vadyondzisi: Hi wihi mpfumawulo wun'we lowu nga cincaka eka rito ku aka rito rin'wana.
- 3 Tsala nongonoko wa miehleketo ya vadyondzi exitsalelweni, ku fana na mila, rila cela, tsala.

Wa endla ...

- 1 Tsala rito exitsalelweni leri nyikiweke eka nkunguhatontsongo wa dyondzo, ku fana na mila.
- 2 Vutisa vadyondzi: Hi wihi mpfumawulo lowu nga sivaka letere leri ku endla leswaku ku va na ku hambaka ka rito?
- 3 Lerisa vadyondzi ku vumba marito yo tala hi laha va kotaka ha kona, ku siva mpfumawulo wun'we ntsena eka rito.
- 4 Eku heteleleni ka dyondzo, vitana vadyondzi nakambe.
- 5 Vitana vadyondzi ku ta exitsalelweni kutani u tsala rin'wana ra marito ya vona.
- 6 Famba hi rito hi rito, u hlamusela leswaku hi wihi mpfumawulo lowu nga cinciwa, xik: vila, rila, cela, tsala.

MIMPFUMAWULO

Ku kuma rito: Masiku ya Ravuntlhanu

Nkongomelo: Ku nyika vadyondzi nkarhi wa ku katsakanya vutivi bya vona bya tifonimi leti va tidyondzeke. Ku pfumelela vadyondzi ku titoloveta vuswikoti bya ku twananisa ku aka marito. Ku engetela ndzemuko wa tifonimi hi kan'wekan'we.

Tsala tafula exitsalelweni rito leri katsaka mimpfumawulo leyi dyondziweke na leyi nga dyondziwa hi Ravumbirhi na Ravunharhu. Yi katsa swin'wana swa swirhangi.

ph-	u-	p	-ema
th-	t	a	-isa
k	e	m	-ima

Kombisa

- 1 Tsundzuxa vadyondzi hi mimpfumawulo ya vhiki: /ph/na/th-/
- 2 Pfuxeta hinkwayo mimpfumawulo na mimpfumawulo yo twanana exitsalelweni.
- 3 Hlamusela vadyondzi leswaku va ta nyikiwa timinete tinharhu ku aka marito yo tala va tirhisa mimpfumawulo leyi nga la henhla.

- 4 Komba vadyondzi maendlelo ya ku tirhisa mpfumawulo lowu hlawuriweke, ku fana na: /th/a/m/u/k/a/= thamuka.
- 5 Tsundzuxa vadyondzi leswaku va nga endla rito va tirhisa mimpfumawulo yin'wana na yin'wana – a va fanelanga ku tirhisa/ph/na/th/
- 6 Kombisa vadyondzi ku umba rin'wana rito ro fana na/m/a/n/a/n/a/= manana.
- 7 Tsundzuxa vadyondzi leswaku va nga endla marito va tirhisa mpfumawulo lowu nga hlawuriwa, ku fana na phula, kumbe marito yo pfumala mpfumawulo lowu nga hlawuriwa ku fana na tima.

Vadyondzi va endla

- 1 Byela vadyondzi ku pfula tibuku na ku tsala nhlokomhaka: ph, th.
- 2 Lerisa vadyondzi ku sungula ku tsala.
- 3 Nyika vadyondzi timinete tinharhu ku kuma na ku aka marito lama va nga ma kotaka.
- 4 Pfumelela vadyondzi ku lulamisa ntirho wa vona. Komba vadyondzi ndlela ya ku aka marito lawa: phema, thamuka, phuta, thuka, tima, phema, tisa, pume, kamu, pima, muka.

Ku hlaya swin'we na Maqhingana ya matwisiselo

Xitori xo hlaya swin'we lexintshwa xi hlayiwa vhiki rin'wana na rin'wana.

Ku hlaya swin'we ku endliwa hi ndlela leyi:

Musumbhunuku: Loko u nga si hlaya

Ravumbirhi: Ku hlaya ro sungula

Ravumune: Ku hlaya ra vumbirhi

Ravuntlhanu: Endzhaku ko Hlaya

Eka nkarhi lowu wa ku hlaya swin'we, tiyisisa leswaku vadyondzi hinkwavo va tshamisekile naswona va kota ku vona swifaniso leswi nga eka buku leyikulu. Tsundzuxa vadyondzi hi leswi u nga swi langutela hi nkarhi wo hlaya swin'we, ku fana na:

- Tshama kahle u MIYELA
- Veka MAVOKO ya wena emindzhumbyini
- Veka MATIHLO na miehleketo ya wena eka xitori
- Timani MARITO ya n'wina (kombisa hi ku pfala ka nomu)

Swikongomelonkulu swa ku hlaya swin'we eka nongonoko lowu hi leswi landzelaka:

- 1 Vadyondzi va ta twa leswaku swi njhani ku hlaya xitori hinkwaxo xo tika ku tlula loko va hlaya va ri voxo, hikuva vadyondzi a va na mhaka hi xiphemu xa xithekiniki xo hlaya, va languta ntsena eka leswi xitori xi vulavulaka hi swona na swimunhuhata. Vadyondzi va nga tiphina hi xitori, kutani va hluvukisa ku rhandza ku hlaya.
- 2 Loko mudyondzisi a hlayela xitori ehenhla, u ta va a karhi a kombisa vuswikoti byin'wana byo hlaya: U hlaya ku suka eka papila ro sungula kufika eka ro hetelela; u hlaya ku suka ehenhla ka papila ku fika ehansi; u hlaya ku suka eka ximatsi ku ya eka xinene;

u landzelela swihikahato; u hlaya hi ku khuluka hi rivilo ra kahle; u hlaya a karhi a kombisa, leswi pfunaka ku hlamusela xitori. Vadyondzi va dyondza vutshila byo tala hi ku languta muhlayi loyi a swi kotaka.

- 3** *Loko mudyondzisi a karhi a hlaya, u humesa nhlamuselo hi ku: komba xiphemu xa xifaniso; hi ku tirhisa swikombiso; na ku cincacinsa rito. Mudyondzisi u ta engetela nhlamuselo, hi ku yima a nyika nhlamuselo ya rito. Hi ku yingisela mudyondzisi na ku n'wi langutisa, vadyondzi va ta va va karhi va dyondza vutshila lebyintshwa bya ririmi.*
- 4** *Kutani, xa nkoka swinene, hi nkarhi wa ku hlaya swin'we, mudyondzisi u ta dyondzisa ndlela yo ehleketa hi xitori, na ndlela ya ku aka ku twisisa ka vona ka xitori. Eka nongonoko lowu, hi hlawule ku aka vuswikoti swa xikambelantwisiso hi ku endla xikombiso na ku dyondzisa maqhinga yo hambana ya xikambelantwisiso. Maqhinga ya matwisiseho lama landzelaka ma tirhisiwa:*
- *Bvumba*
 - *Xifaniso xa miehleketo*
 - *Lavisisa tsalwa*
 - *Nkomiso*
 - *Ehleketeta hi tsalwa*
 - *Endla vuhlanganisi*
 - *Ku kumbetela*
 - *Ku endla ndzavisiso*

MAQHINGA YA MATWISISELO

Tafula leri nga laha hansi ri nyika vuxokoxoko bya qhinga rin'wana na rin'wana.

Qhinga ra 1: Bvumba	
Nhlamuselo	Loko vadyondzi va bvumba, va vula leswi va <u>ehleketaka</u> leswaku swi ta humelela eka xitori. Vadyondzi va nga bvumba leswi nga ta humelela hi ku languta xifaniso ebukwini. Va nga ha bvumba leswi nga ta humelela Endzhaku ko Hlaya papila ra tsalwa. Xo hetelela, vadyondzi va nga ha bvumba leswi va ehleketaka leswaku xitori xi nga hela njhani.
Xikongomelo	<i>Loko u endla vadyondzi va bvumba, u endla leswaku va ehleketa hi xitori va nga si xi hlaya. Vadyondzi va ta tirhisa vuthala ku kuma leswaku swimunhuhatwa i vamani, na leswaku ku ta humelela yini. Loko va bvumba, vadyondzi va hlulukisa vuswikoti bya vona bya xikambelantwisiso hi ku ehleketa hi xitori.</i>
Magoza (Ku bvumba hi swifaniso)	<ol style="list-style-type: none"> 1 Languta xifaniso. 2 Vutisa vadyondzi: U ehleketa leswaku ku humelela yini? 3 Pfumelela vadyondzi ku ehleketa hi xivutiso. 4 Loko vadyondzi va tsandzeka ku hlamula, va nyiki xikombiso xa nhlamulo ya xivutiso. 5 Va kombi leswaku swifaniso swi hlangana njhani ku aka xitori.
Swikombiso (Ku bvumba hi swifaniso)	<ol style="list-style-type: none"> 1 U ehleketa leswaku ku humelela yini laha? 2 U ehleketa leswaku ximunhuhatwa lexi xi titwa njhani? Hikokwalaho ka yini? 3 U ehleketa leswaku u ta vona yini eka xifaniso lexi landzelaka?

Magoza (<i>Ku bvumba hi tsalwa</i>)	<ol style="list-style-type: none"> 1 Hlaya papila ra tsalwa. 2 Vutisa vadyondzi: U ehleketa leswaku ku humelela yini? 3 Pfumelela vadyondzi ku ehleketa hi xivutiso. 4 Loko vadyondzi va tsandzeka ku hlamula, va nyiki xikombiso xa nhlamulo ya xivutiso.
Swikombiso (<i>Ku bvumba hi tsalwa</i>)	<ol style="list-style-type: none"> 1 U ehleketa leswaku ku ta humelela yini? 2 U ehleketa leswaku ximunhuhatwa lexi xi ta endla yini? 3 U ehleketa leswaku xitori lexi xi ta hela njhani?

Qhinga ra 2: Xifaniso xa miehleketo

Nhlamuselo	Loko vadyondzi va endla xifaniso xa miehleketo, va fanele va ehleketa hi leswi nga ta humelela eka xitori ku fana na mbonakiso wa le ka movhi. Va fanele va ringeta ku vona xitori emiehleketweni ya vona xi karhi xi humelela.
Xikongomelonkulu	<i>Xifaniso xa miehleketo xi pfuna ku nyika nhlamuselo ya marito eka papila hi ku ma hundzuluxela eka mbonakiso wo huma eka movhi emiehleketweni ya vadyondzi. Xifaniso xa miehleketo xi pfuna vadyondzi ku vona leswaku timhaka eka tsalwa tihlangana njhani. Leswi swi va pfuna ku aka ku twisisa ku ehleketa hi xitori hinkwaxo, ku nga ri hi papila hi papila.</i>
Magoza	<ol style="list-style-type: none"> 1 Hlaya tsalwa leri nga eka papila. 2 Vula: Sweswi hi ta ti endlela xifaniso xa miehleketo xa xitori onge hi langute movhi. 3 Lerisa vadyondzi ku pfala mahlo ya vona. Hlamusela leswaku vadyondzi va ta yingisela marito kutani va endla movhi emiehleketweni ya vona. 4 Hlaya tsalwa nakambe. 5 Byela vadyondzi hi xifaniso xa wena xa miehleketo. (Kombisa xikili.) 6 Vutisa vadyondzi. U vone yini? (Ku humelele yini eka movhi wa wena?) 7 Yingisela na ku burisana hi tinhlamulo ta vadyondzi. Tiyisisa leswaku tinhlamulo ta vadyondzi ta fambelana na leswi humelelaka eka xitori.
Swikombiso	<ol style="list-style-type: none"> 1 Ndzi na xifaniso xa miehleketo xa loko Joe a hlula eka mphikizano. Onge ndza wu vona nyuku wu karhi wu huma enhlokweni wu haha ndhawu leyi hinkwayo. Onge ndza ma vona mahlo ya yena ma kongome eka layini yo hlula, na miri wa yena wu tirha hi matimba na ku tlula. 2 U na xifaniso xa njhani xa miehleketo? Ku humelele yini eka movhi wa wena?

Qhinga ra 3: Lavisisa tsalwa

Nhlamuselo	Lava swivutiso swa tsalwa hikuva hi swona swivutiso swa xikambelantwisiso. Swivutiso leswi swi vutisa vadyondzi ku ehleketa kumbe ku languta marito lama nga eka papila, na ku tsundzuka mahungu.
Xikongomelonkulu	<i>Swivutiso leswi i swo kambela ku twisisa ka marito eka papila. Qhinga leri ri komba vadyondzi ndlela yo komba na ku lavisisa rito ra xilotlelo leri nga ta va pfuna ku hlamula swivutiso leswi.</i>
Magoza	<ol style="list-style-type: none"> 1 Hlaya tsalwa leri nga eka papila. 2 Vutisa vadyondzi xivutiso hi vuxokoxoko lebyi nga eka tsalwa, ku fana na: Xana Joe a lava ku tlula mani eka mphikizano? 3 Pfumelela vadyondzi ku hlamula xivutiso. 4 XIYAXIYA: Pfuna vadyondzi ku kuma tinhlamulo hi ku komba rito ra xilotlelo leri pfunaka, kutani u lavisisa eka tsalwa rito ra xilotlelo. Leswi swi ta va kongomisa eka nhlamulo.

Swikombiso	<ol style="list-style-type: none"> 1 Joe a lava ku hlula mani eka mphikizano? 2 Joe u endle yini mphikizano wu nga si sungula? 3 Joe u titolovetele mphikizano rini? 4 Mphikizano a wu endleriwa kwihl?
Qhinga ra 4: Nkomiso	
Nhlamuselo	Loko vadyondzi va endla nkomiso, va ehleketa hi leswi nga humelela eka xitori. Va nga ha ehleketa hi swilo swin'wana, ku fana na: leswi va nga swi rhandza hi xitori, na leswi va nga swi dyondza ku huma eka xitori.
Xikongomelo	<i>Nkomiso wu komba leswaku vadyondzi va twisisile na ku ehleketa hi xitori. Ku kombela vadyondzi ku endla nkomiso wa xitori i ndlela ya kahle yo kambela ku twisisa ka vona.</i>
Magoza	<ol style="list-style-type: none"> 1 Hlaya tsalwa. 2 Tsundzuxa vadyondzi: Loko hi endla nkomiso, hi ehleketa hi swiphemu swa nkoka swa xitori. Hi nga ehleketa na hi leswi hi nga swi rhandza hi xitori, na leswi hi nga swi dyondza ku huma eka xitori. 3 Nyika vadyondzi xinkadyana xo ehleketa hi xitori. 4 Lerisa vadyondzi ku hundzuluka va vulavula na ku avelana nkomiso wa vona na vanghana. 5 Eku heteleleni, u nga byela vadyondzi ku tsala minkomiso ya vona, va tirhisa rimba ku va pfuna.
Swikombiso	Xitori: Joe u hlula eka mphikizano <u>Vadyondzi va nga komisa xitori hi ndlela leyi:</u>
	<p>Xitori lexi xi vulavula hi mufana loyi a vuriwa Joe loyi a lava ku hlula mufana wo tsutsuma swinene exikolweni, Sizwe eka mphikizano wo tsutsuma. Joe a titoloveta minkarhi hinkwayo, emakumu u n'wi hlurile Sizwe.</p> <p>Ndzi rhandze laha Joe a nga tsema ntambhu emakumu ka mphikizano – a swi tsakisa.</p> <p>Ndzi dyondze leswaku loko wo ringeta hi matimba naswona u nga lahleli thawuli u nga humelela.</p>
Qhinga ra 5: Ehleketa hi tsalwa	
Nhlamuselo	Loko mudyondzisi a ehleketa, mudyondzi u ehleketela ehandle hi tsalwa. U pfumelela vadyondzi ku twa leswi a ehleketaka hi swona hi tsalwa.
Xikongomelo	<p><i>Ku kombisa ndlela leyi u ehleketa hi yona hi tsalwa, hi dyondzisa vadyondzi swilo swimbirhi. Xosungula, hi dyondzisa vadyondzi leswaku vahlayi va kahle a vo hlaya marito ntsena, va ehleketa hi leswi va swi hlayaka. Xavumbirhi, hi komba vadyondzi tinxaka ta miehleketo leyi vahlayi va kahle va nga na yona hi tsalwa.</i></p> <p><i>Hi ku endla leswi, hi komba vadyondzi ndlela yo ehleketa hi vutumbuluxi na ku xopaxopa hi tsalwa. Hi ku famba ka nkarhi, vadyondzi va ta sungula ku tiendlela leswi hi vox.</i></p>
Magoza	<ol style="list-style-type: none"> 1 Hlaya tsalwa eka papila. 2 Ehleketa hi xivutiso kumbe miehleketo leyi muhlayi wa vuswikoti a nga va ka na yona hi tsalwa. (Miehleketo yi nyikiwile eka tibloko ta ku hlaya ko sungula na ku hlaya ka vumbirhi eka nkunguhato wa dyondzo.) 3 Vula: Ndzi vona/Ndzi lemuka...
Xikombiso	Ndza swi vona leswaku Sizwe u hleke Joe loko a ngenela mphikizano. Ndza tivutisa leswaku leswi swi ta hlundzukisa Joe?

Qhinga ra 6: Endla vuhlanganisi	
Nhlamuselo	Loko vadyondzi va endla vuhlanganisi, va fananisa switori na vutomi bya vona (tsalwa ka vun'winyi), kumbe eka tsalwa rin'wana (tsalwa eka tsalwa), kumbe eka swin'wana emisaveni (tsala ka misava).
<i>Xikongomelo</i>	<i>Ku endla vuhlanganisa swi pfuna vadyondzi ku twisisa tsalwa hi vuenti hi ku ri hlanganisa na swin'wana leswi va swi tivaka, kumbe leswi va nga tshama va tokota hi swona. Ku komba vadyondzi leswaku va nga endla vuhlanganisi hi tindlela to hambana: tsalwa eka tsalwa rin'wana, tsalwa eka vun'winyi, vutomi bya vona, na tsalwa eka misava – vuxokoxoko byin'wana lebyi va byi tivaka hi misava.</i>
Magoza	<ol style="list-style-type: none"> 1 Hlaya tsalwa eka papila. 2 Vutisa vadyondzi xivutiso, ku fana na: Hi rini laha a wu lava ku hlula eka swin'wana, ku fana na Joe? 3 Tirhisa ku kombisa ku nyika xikombiso xa nhlamulo, ku fana na: Loko Joe a lava ku hlula eka mphikizano, swi ndzi tsundzuxe hi laha a ndzi rhandza ku phikizana na sesi wa mina exikolweni. A kuma timaraka ta le henhla eka swilo hinkwaswo, vatswari va mina a va tinyungubyisa. A ndzi lava leswaku vatswari va mina va tinyungubyisa na hi mina.
Swikombiso	<ol style="list-style-type: none"> 1 Leswi swi ku tsundzuxa njhani hi vutomi bya wena? 2 Ndzi byeli hi nkarhi lowu swin'wana swo yelana na swona swi nga ku humelela? 3 Loko a wu ri Joe, a wu ta va u endle yini loko Sizwe a ku hleka? 4 U ehleketa leswaku Sizwe u titwe njhani loko Joe a n'wi hlurile? 5 Hi xihhi ximunhuhatwa xin'wana lexi xi ku tsundzuxaka xona?
Qhinga ra 7: Ku kumbetela	
Nhlamuselo	<p>Ku kumbetela swi nghanisa na ku tirhisa leswi u swi tivaka, xikan'we na leswi u nga swi hlaya ku bvumba kahle hi swin'wana leswi u nga swi hlaya eka xitori. Leswi hi leswi swi vuriwaka hi 'ku hlaya exikarhi ka mintila'. Loko vadyondzi va endla nkumbetelo, va bvumba kahle hi swin'wana eka xitori.</p> <p>Nkarhi wun'wana, mutsari a nga tsali vuxokoxoko hinkwabyo eka xitori.</p> <p>Mutsari u siya swiphemu swin'wana swa xitori swi nga helanga, leswaku vadyondzi va ta tikumela swona.</p>
<i>Xikongomelo</i>	<i>Vadyondzi va fanele va tihetisela swiphemu swa xitori hi ku kumbetela – va fanele va dyondza ku 'hlaya exikarhi ka mintila'. Ku endla leswi, va fanele ku tirhisa leswi nga tsariwa, xikan'we na leswi va swi tivaka ku ringeta ku kuma leswi nga tsariwangiki.</i>
Magoza	<ol style="list-style-type: none"> 1 Hlaya tsalwa eka papila. 2 Vutisa vadyondzi. U tiva yini hi leswi? Tsalwa ri ri yini? 3 Vutisa vadyondzi: Hi swihi swin'wana leswi hi nga bvumbaka swona hi leswi? Ku na swin'wana leswi tsalwa ri nga swi vuliki? 4 Vutisa vadyondzi: Hi nga kumbetela yini hi Joe hi leswi a tshama a ri eku titoloveteni? 5 Yingisela na ku burisana hi tinhlamulo ta vadyondzi. Tiyisisa leswaku tinhlamulo ta vona ta twala.

Xikombiso	<p>Tsalwa:</p> <p>Buti wa mina u endle xikombelo xo ya eyunivhesiti. Ndzi vuye ekaya kutani ndzi vona buti wa mina a khome papila a karhi a n'wayitela. Manana a ri eku rileni, naswona a ri eku hlekeni a karhi a n'wi vukarha.</p> <p>Ku kumbetela:</p> <p>Hi ku ya hi xikombelo lexi buti wa mina a nga xi endla xo ya eyunivhesiti, na leswaku u khome papila a vonaka a tsakile, hi nga bvumba leswaku xikombelo xa yena a xi humelerile.</p>
Qhinga ra 8: Ku endla ndzavisiso	
Nhlamuselo	Loko hi endla ndzavisiso eka tsalwa, hi ahlula hi xiphemu xin'wana xa tsalwa.
Xikongomelo	<i>Vadyondzi va fanele va dyondzisiwa leswaku va fanele ku kambisisa leswi va nga swi hlaya, naswona va fanele ku seketela minkambisiso ya vona.</i>
Magoza	<ol style="list-style-type: none"> 1 Hlaya tsalwa eka papila. 2 Vutisa vadyondzi xivutiso xo kambisisa, kutani u va byela ku seketela nhlamulo ya vona. Xikombiso. U ehleketa leswaku u endle swilo swa kahle? Hikokwalaho ka yini kumbe hikokwalaho ka yini swi nga ri kahle? 3 Yingisela na ku burisana hi tinhlamulo ta vadyondzi. Tiyisisa leswaku tinhlamulo ta vadyondzi ta twala.
Xikombiso	<p>Swivutiso swin'wana swa ndzavisiso swi sungula hi:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1 U ehleketa... 2 U pfumelelana na... 3 Hi ku vona ka wena... 4 U rhandzile...

Laha hansi i nhlamuselo ya maendlelo hi vuenti ya dyondzo yin'wana na yin'wana ya Ku hlaya swin'we: U nga si sungula ku Hlaya; Ku hlaya ro sungula; Ku hlaya ravumbirhi; na Endzhaku ko Hlaya. Hlaya tinhlamuselo leti ku kota ku twisisa nkholuko wa dyondzo yin'wana na yin'wana.

KU HLAYA SWIN'WE: U NGA SI SUNGULA KU HLAYA

MAQHINGA YA MATWISISELO: BVUMBA

Loko U nga si sungula ku Hlaya, hi aka matwisiselo ya vuswikoti hi ku endla leswaku vadyondzi va ehleketa hi xitori xi nga si hlayiwa.

- 1 Byela vadyondzi leswaku namuntlha va ta languta swifaniso eka xitori, kutani va ehleketa hi xitori.
- 2 Byela vadyondzi leswaku, ku ya hi leswi va swi vonaka, va ta bvumba leswaku xitori xi ta vulavula hi yini. Leswi swi vula leswaku va ta tirhisa swifaniso ku ringeta ku bvumba leswaku xitori xi vulavula hi yini.

- 3 Hlamusela vadyondzi leswaku a va fanelanga ku ehleketa hi xifaniso xin'we xi ri xoxe. Va fanele ku ehleketa hi ndlela leyi swifaniso swi nga na vuxaka hi kona. Va fanele va hlanganisa swifaniso hinkwaswo va ringeta ku kuma leswi xitori xi vulavulaka hi swona.
- 4 Komba vadyondzi khavhara ya xitori kutani u hlayela ehenhla vito ra xitori.
- 5 Vutisa vadyondzi: U ehleketa leswaku ku ta humelela yini eka xitori lexi?
- 6 Lexi landzelaka, languta xifaniso xin'wana na xin'wana eka xitori, loko u karhi u languta, vutisa vadyondzi:
 - a U vona yini eka xifaniso lexi?
 - b U ehleketa leswaku ku humelela yini laha?
 - c U ehleketa leswaku ku ta humelela yini?
- 7 Loko vadyondzi va rivala ku yelanisa swifaniso swo hambana, va byeli ku endla leswi. Xikombiso, 'Wa tsundzuka leswaku mufana loyi a endla yini eka xifaniso xo hetelela? U endla yini sweswi? U ehleketa leswaku ku humelela yini?'
- 8 Loko u fika eka xifaniso xo hetelela, vutisa vadyondzi: U ehleketa leswaku xitori lexi xi ta hela njhani (loko swi fanerile)?
- 9 Khensa vadyondzi ku va va bvumbile.
- 10 Loko u ri na nkarhi, hlaya xitori hinkwaxo kan'we u nga yimi.

KU HLAYA SWIN'WE: KU HLAYA RO SUNGULA

MAQHINGA YA MATWISISELO: QHINGA LERI FANELEKE KU TIRHISIWA RI KOMBISIWILE EKA NKUNGUHATO WA DYONDZO.

Eka Ku hlaya ko sungula, hi sungula hi ku aka matwisiselo ya vuswikoti hi ku hlaya na ku hlamusela vadyondzi xitori. Hi tlhela hi endla xikombiso xa leswaku u ehleketa njhani hi xitori. Loko u nga si hlaya, byela tlilasi leswi u nga ta swi endla. Vula swo fana na: *'Tlilasi, i nkarhi wa Ku hlaya swin'we. Tsundzuka, loko hi hlaya kumbe hi yingisela xitori, i swa nkoka ku tshama u ehleketa hi xitori.' Namuntlha, ndzi ta ku komba leswaku ndzi ehleketa yini hi xitori. Ndzi ta endla leswi hi (xikombiso) ku va na xifaniso xa miehleketo hi leswi humelelaka eka xitori. Leswi swi vula leswaku loko ndzi ri karhi ndzi hlaya, ndzi ta endla muvhi wa xitori emiehleketweni ya mina.'*

- 1 Hlaya papila rin'wana na rin'wana ra xitori kahle. Loko u karhi u hlaya, tirhisa swikombiso u cincacinsa na rito ku antswisa nhlamuselo.
- 2 Laha swi nga fanela, yima u hlamusela vadyondzi rito.
- 3 Hi nkarhi wun'we, hi nkarhi wa Ku hlaya ro sungula, hi kongomisa eka ku kombisa na ku dyondzisa maqhinga ya matwisiselo eka vadyondzi.
- 4 Emakumu ka papila rin'wana na rin'wana u ta vona tibuloko timbirhi leti nga na mihlovo, tifunghiwe Ku hlaya ko sungula na Ku hlaya ka vumbirhi.
- 5 Loko u hlayela vadyondzi papila, yimanyana kutani u komba leswaku u le ku ehleketeni hi ku vula leswi nga eka buloko. Hi ku endla leswi, u endla xikombiso xa leswaku u ehleketa njhani hi xitori. I swa nkoka ku twisisa leswi u swi vulaka – loko wena u nga swi twisisi, na vadyondzi va wena a va nge swi twisisi.

- 6 Eka papila ro hetelela ra xitori, ku na swivutiso swo hlayanyana eka tibuloko ta Ku hlaya ko sungula na ka vumbirhi.
- 7 Vutisa vadyondzi vo hambana ku hlamula swivutiso.
- 8 Byela vadyondzi leswaku ku nga va na nhlamulo ya ku tlula yin'we ya xivutiso, na leswaku vadyondzi va nga va na mavonelo yo hambana.

KU HLAYA SWIN'WE: KU HLAYA RA VUMBIRHI

MAQHINGA YA MATWISISELO: QHINGA LERI FANELEKE KU TIRHISIWA RI KOMBISIWILE EKA NKUNGUHATO WA DYONDZO.

Eka ku hlaya ravumbirhi, hi ya emahlweni na ku aka matwisiselo ya vuswikoti bya ku hlayela vadyondzi xitori, na ku kombisa ndlela yo ehleketa hi xitori. Nakambe, byela vadyondzi leswaku u ta endla yini. Vula swo fana na: *'Tlilasi, i nkarhi wo Hlaya hi ku siyerisana. Tsundzuka, loko hi hlaya kumbe ku yingisela xitori, i swa nkoka ku tshama u ehleketa hi xitori. Namuntlha, ndzi ta ku komba leswaku ndzi ehleketa yini hi xitori. Ndzi ta endla leswi hi (xikombiso) ku va na xifaniso xa miehleketo hi leswi humelelaka eka xitori. Leswi swi vula leswaku loko ndzi karhi ndzi hlaya, ndzi ta endla movhi wa xitori emiehleketweni ya mina.'*

- 1 Lexi landzelaka, hlaya papila rin'wana na rin'wana ra xitori kahle. Loko u karhi u hlaya, tirhisa swikombiso u cincacinsa na rito ku antswisa nhlamuselo.
- 2 Hi nkarhi wun'we, hi nkarhi wa Ku hlaya ra vumbirhi, u ta endla xikombiso leswaku u ehleketa njhani hi xitori.
- 3 Emakumu ka papila rin'wana na rin'wana u ta vona tibuloko timbirhi leti nga na mihlovo, tifunghiwe Ku hlaya ko sungula na Ku hlaya ka vumbirhi.
- 4 Loko u hlayela vadyondzi papila, yimanyana kutani u komba leswaku u le ku ehleketeni hi ku vula leswi nga eka tibuloko swa Ku hlaya ka vumbirhi. Hi ku endla leswi, u endla xikombiso xa leswaku u *ehleketa njhani hi xitori*. I swa nkoka ku twisisa leswi u swi vulaka – loko wena u nga swi twisisi, na vadyondzi va wena a va nge swi twisisi.
- 5 Eka papila ro hetelela ra xitori, ku na swivutiso swo hlayanyana eka tibuloko ta Ku hlaya ko sungula na ka vumbirhi.
- 6 Vutisa vadyondzi vo hambana ku hlamula swivutiso.
- 7 Xo hetelela, byela vadyondzi ku vumba xivutiso hi tsalwa.
 - a Byela vadyondzi ku ehleketa va ri voxe hi xivutiso lexi va nga xi vutisaka hi tsalwa.
 - b Loko swi fanerile, tsundzuxa vadyondzi hi marito man'wana ya swivutiso, xikombiso: mani; yini; rini; kwini; njhani, hikokwalaho ka yini, hi miehleketo ya wena, u ehleketa leswaku, longoloxa, sw. na sw.
 - c Byela vadyondzi ku hundzuluka va vulavula, kutani va siyerisana swivutiso swa vona.
 - d Kutani, vutisa vadyondzi vo ka va nga talanga ngopfu ku siyerisana swivutiso swa vona na tlilasi.
 - e Nyika vadyondzi van'wana nkarhi wo hlamula swivutiso leswi.

KU HLAYA SWIN'WE: ENDZHAKU KO HLAYA

Xikongomelo xa nghingiriko wa Endzhaku ko Hlaya i ku nyika vadyondzi nkarhi wo hlengeleta ku twisisa ka vona ka xitori, na ku titoloveta ku tirhisa ririmi lerintshwa leri va nga ri dyondza.

Endzhaku ko Hlaya, u ta endla yin'we ya minghingiriko ya mune:

- 1 Fanisa tsalwa.
- 2 Endla nkombiso wa xitori.
- 3 Ku hlamusela xitori hi swa nomo kumbe ku tsala.
- 4 Matwisiselo yo tsala.

FANISA TSALWA

- 1 Tshamisa vadyondzi emadesikini ya vona, na tibuku ta vona to tsalela kumbe phepha ro ka ri nga etsaleriwanga, penisele na tikhirayoni.
- 2 Byela vadyondzi leswaku va ta na xifaniso xa miehleketo hi swin'wana, va ta ehleketa leswaku xi languteka njhani, xi nuha njhani, naswona xi na mpfumawulo wa njhani. Va ta tlhela va va na xifaniso xa miehleketo hi leswi va titwisaka swona hi ximunhuhatwa lexi, ntlangu kumbe nchumu lowu humaka eka tsalwa.
- 3 Byela vadyondzi ku pfala mahlo ya vona va wisa. Va hlayeli tsalwa nakambe.
- 4 Kutani, byela vadyondzi ku pfula mahlo ya vona, kutani va dirowa xifaniso xa miehleketo lexi va nga va na xona ku huma eka tsalwa. Va nga ha ngenisa mimfungho ku hlamusela risema, nantswo, sw. na sw.
- 5 Kutani, vadyondzi va tirhisa swo sungula swivulwa ku tsala xivulwa kumbe swivulwa hi leswi va nga na xifaniso xa miehleketo hi swona.
- 6 Xo hetelela, pfumelela vadyondzi ku hundzuluka va vulavula, na ku siyerisana hi swifaniso swa vona swa miehleketo na munghana wa vona.

ENDLA NKOMBISO WA XITORI

- 1 Tshamisa vadyondzi eka mete, kumbe eka ndhawu yo miyela ehandle.
- 2 Byela vadyondzi leswaku namuntlha va ta endla nkombiso wa swiphemu swa xitori lexi va nga xi hlaya.
- 3 Khoma buku leyikulu. Hlaya papila ro sungula.
- 4 Nyika vadyondzi xileriso xa leswi va faneleke ku endla nkombiso hi swona. (eka nkunguhato wa dyondzo)
- 5 Endla nkombiso wa xileriso na vadyondzi.
- 6 Vuyelela eka papila rin'wana na rin'wana.
- 7 Dyondzisa vadyondzi ku hlamula eka mpfumawulo leswaku va fanele ku miyela va yingisela loko u hlaya exikarhi ka swikombiso.

KU HLAMUSELA XITORI HI SWA NOMO KUMBE KU TSALA

- 1 Tshamisa vadyondzi leswaku va ta ku yingisela.
- 2 Landzelela magoza eka nkunguhato wa dyondzo ku hlamusela swiphemu swin'wana swa xitori na vadyondzi.

- 3 Xo sungula, u ta kombisa ku hlamusela xin'wana ku huma eka xitori.
- 4 Lexi landzelaka, u ta byela vadyondzi ku ehleketa hi xin'wana eka xitori – a va fanele ku kopela leswi a wu hlamusela swona.
- 5 Kutani, vadyondzi va ta HUNDZULUKA VA VULAVULA kutani va siyerisana ku hlamusela na munghana wa vona.
- 6 Xo hetelela, u ta na vadyondzi vo ka va nga talanga ku ta siyerisana hi ku hlamusela tlilasi.
- 7 Loko dyondzo ku ri ku hlamusela loku nga tsariwa, vadyondzi va ta dirowa/tsala nhlamuselo ya vona eka tibuku ta vona to tsalela.

MATWISISELO YO TSALA

- 1 Loko dyondzo yi nga si sungula, tsala vito ra tsalwa tanihi nhlokomhaka exitsalelweni.
- 2 Lexi landzelaka, tsala swivutiso exitsalelweni, xikan'we na swo sungula swivulwa swa tinhlamulo. (Laha swi faneleke)
- 3 Lerisa vadyondzi ku pfula tibuku ta vona to tsalela kutani va tsala nhlokomhaka.
- 4 Byela vadyondzi leswaku namuntlha, va ta ehleketa na ku tsala tinhlamulo ta swivutiso leswi.
- 5 Hlaya swivutiso na vadyondzi, kutani u hlamusela loku swi fanerile.
- 6 Byela vadyondzi leswaku a va boheki ku tsala swivutiso, va tsala ntsena tinhlamulo.
- 7 Fambafamba u pfuna vadyondzi lava tikeriwaka.
- 8 Eka timinete timbirhi to hetelela, hlaya tinhlamulo na vadyondzi, kutani u va pfumelela ku lulamisa ntirho wa vona.

Ku hlaya hi ntlawa loku leteriwaka

Nkongomelo: Ku yingisela mudyondzi a hlaya hi un'we un'we a hlayela ehenhla, ku aka hi ku hetiseka vuswikoti bya mahlayelo na vuswikoti bya matwisisele ya mudyondzi un'wana na un'wana. Ku pfumelela tlilasi hinkwayo hi ku va va nyikiwa nkarhi wa ku titoloveta ku hlaya marito ya mpfumawulo, marito yo vuyelela mo koma, swivulwa swo tihlamusela, va nga se heta ku tsala migingiriko ya xikambelantwisiso va ri vox.

I swa nkoka leswaku u yingisela mudyondzi un'wana na un'wana a hlaya a ri yexe, kan'we evhikini.

U ENDLA YINI NA VADYONDZI HINKWAVO ETLILASINI:

- 1 Loko u nga si sungula sexini ya ku hlaya ni ntlawa lowu leteriwaka na ntlawa, u fanela ku rhangana hi ku tshamisa tlilasi u endla leswaku va hetisa ntirho wo tsala etibukwini ta vona to tsalela na maphepha yo tihlamusela yo hlaya.
- 2 Vona leswaku phepha ro tihela ri hlayisekile, hi ku tihisa tifayili kumbe pulasitiki yo chela maphepha.
- 3 Va tolovete mintolovelo ya Ririmi ra le kaya ya ku hlaya hi ku leteriwa hi ndlela leyi:
 - a Tshamisa tlilasi hikwayo ni maphepha yo tihela yo hlaya ya vona.

- b** Hlamusela nghingiriko wa phepha ro tirhela ro sungula lowu faneleke ku hetisiwa.
 - c** Vitana ntlawa wun'we wa vadyondzi wu ta ku hlayela.
 - d** Loko u hetile ku yingisela mudyondzi un'wana na un'wana entlaweni, byela vadyondzi ku tlhelela evutshan'wini bya vona.
 - e** Lerisa vadyondzi ku endla nghingiriko wo tlulela, wo fana na: Mudyondzisi u ri cinani ephatini kumbe xitulu xa mina na mina.
 - *Xiyaxiya: Timinete ta 30 ti tele eka vadyondzi lavantsongo ku tshama va tirha va miyerile va ri voxé. Hi nhlamuselo leyi, i swa nkoka ku endla nghingiriko wo tlulela ku nyika vadyondzi nkarhi wa ku wisa hi ku endla swin'wana swo nyanyula na vutiolori.*
 - f** Tshamisa tilasi na maphepha ya vona yo tirhela.
 - g** Hlamusela nghingiriko wa phepha ro tirhela leri landzelaka leri faneleke ku hetisiwa.
 - h** Vitana ntlawa wun'wana ku ta ku hlayela.
- 4** I miehleketo ya kahle ku tshamisa muhlayi wo ka a nga koti ku hlaya na wo swi kota, leswaku loko va hlaya phepha ro tirhela, ku va na ku dyondzisana ku hlaya swi nga humeleriswa.

XIVUMBEKO XA PHEPHA RO TIRHELA RO HLAYA:

- 1** Phepha ro tirhela ra vhiki rin'wana na rin'wana ri na migingiriko ya 10. Ku hlaya hi ku leteriwa ku na 10 wa tisexini hi vhiki. Hambiswiritano, ntlawa wun'wana na wun'wana wu na nkarhi wo tirha na mudyondzisi kan'we hi vhiki. Leswi vula ku vadyondzi va ta hetisa nghingiriko wa phepha ro tirhela hi nkarhi wa 9 wa tisexini.
- 2** Mimfungo yi tsundzuxa vadyondzi hi leswi va nga ta swi endla hi siku hi siku:
 - a** Nomo wu vula ku hlaya mpfumawulo wa rito.
 - b** Tihlo ri tsundzuxa vadyondzi leswaku va fanele ku hlaya marito lawa hi ku ma langutisa.
 - c** N'wana un'we u tsundzuxa vadyondzi ku hlaya va ri voxé.
 - d** Vana vambirhi va tsundzuxa vadyondzi ku hlaya na mudyondzikulobye.
 - e** Voko leri nga khoma penisele ri tsundzuxa vadyondzi leswaku va fanele ku dirowa kumbe ku tsala.
- 3** Nongonoko wa ntokoto wa mpfumawulo na marito yo vuyelela hinkwawo lama dyondziweke ya hlayisiwile. Switori swintshwa swa vumbiwa hi ku tirhisa mpfumawulo na marito yo vuyelela ya vhiki, na ku katsa mpfumawulo na marito yo vuyelela lama dyondzisiweke khale. Swi vula leswaku vadyondzi a va si hlangana na marito eka phepha ro tirhela lama va nga si tshamaka va mavona na kan'we.

KU NYIKA MINTLAWA NA SWITSHURIWA LESWI HLAWURIWEKE KU HLAYA HI KU LETERIWA:

- 1** Emavhikini mambirhi yo sungula ya xikolo, yingisela mudyondzi un'wana na un'wana a hlaya a ri yexe.
- 2** Tirhisa rhubiriki leyi nga la hansu ku hlawula vadyondzi hi ku ya hi vuswikoti bya vona.

- 3 Mintlawwa yi fanele ku va hi mintlawwa yo fana ya vuswikoti.
- 4 Eka nongonoko lowu, ku na 10 wa minkarhi hi vhiki yo yingisela ku hlaya. Swi vula ku u nga vumba mintlawwa ya 10. Loko u vumba mintlawwa yintsongo leyi nga hansa ka 10, u nga tirhisa nkarhi wo engeteriwa ku tirha na vahlayi lava tsandzekaka ku hlaya.
- 5 Eka xikomba matirhelo xa wena u ta kuma fomo ku tsala mavito ya vadyondzi hi mintlawwa, na tafula leri ku pfumelelaka ku landzelerisa leswi ntlawa wun'wana na wun'wana wu nga swi hlaya.
- 6 **Tiva leswi:** Rhubiriki leyi yi hambanyisa vadyondzi hi ku ya hi vuswikoti bya vona bya ku hlaya.
- 7 Loko ku ri na vadyondzi vo tala eka levhele yo fana, u nga lava ku tirhisa xikambela ntwisiso ku ri ndlela yinwana yo hambanyisa ntlawa.
- 8 Tlilasini ya vadyondzi va 40:
 - A ku na ntlawa wo tala lowu nga ka levhele 1, ko va na vadyondzi va nga ri vangani.
 - Eka ntlawa wa1 wu le ka levhele 2.
 - 2 kumbe 3 wa mintlawwa yi le ka levhele 3.
 - 2 kumbe 3 wa mintlawwa yi le ka levhele 4.
 - 1 kumbe 2 wa mintlawwa yi le ka levhele 5.

Ndzi ehleketa leswaku mudyondzi loyi u hlaya eka Levhele 1	Ndzi ehleketa leswaku mudyondzi loyi u hlaya eka Levhele 2	Ndzi ehleketa leswaku mudyondzi loyi u hlaya eka Levhele 3	Ndzi ehleketa leswaku mudyondzi loyi u hlaya eka Levhele 4	Ndzi ehleketa leswaku mudyondzi loyi u hlaya eka Levhele 5.
<ul style="list-style-type: none"> • Mudyondzi a nga tivi kumbe u tiva marito mantsongo. • Mudyondzi a nga vonaki a lemuka vuxaka bya maletere na mimpfuma-wulo yo tala. 	<ul style="list-style-type: none"> • Mudyondzi u tiva marito mantsongo ya ntolovelovelo • Mudyondzi a nga koti ku lemuka vuxaka bya malatere na mimpfuma-wulo kumbe u lava nkarhi wo tala ku pfuniwa ku hlaya marito yo ka ya nga voniwanga ya nkarhi lowu nga hundza. 	<ul style="list-style-type: none"> • Mudyondzi u tiva marito yo tala ya ntolovelovelo. • Mudyondzi u lava ku pfuniwa ku hlaya marito yo hlamusela lama a nga si tshamaka a voniwa ekarhini lowu nga hundza. 	<ul style="list-style-type: none"> • Mudyondzi u tiva marito yo tala ya ntolovelovelo a nga tlhela a kota ku hlaya hi vuswikoti byo hlamusela marito lama a nga si tshamaka a voniwa enkarhini lowu nga hundza. • Mudyondzi u tolovele ku pfuniwa ku hlaya hi vuswikoti byo kuma nhlamuselo marito yo tala yo tika. • Mudyondzi u hlaya hi nkholuko. 	<ul style="list-style-type: none"> • Mudyondzi u tiva marito yo tala ya ntolovelovelo. • Mudyondzi u na vuswikoti byo hlaya hi ku hlamusela marito lama a nga si tshama ma voniwa enkarhini lowu nga hundza. • Mudyondzi u hlaya hi nkholuko na vutitwi lebyi hetisekeke. • I wun'wana wa vahlayi vo kota ku hlaya etlilasini.

U TA ENDLA YINI NA NTLAWA WUN'WANA NA WUN'WANA HI NKARHI WA KU HLAYA LOKU LETERIWAKA

- 1 Vitana ntlawa ku ta ku hlayela.
 - a Vona leswaku hinkwavo va na switshuriwa leswi faneke.
 - b Ntlawa wu tshama hi ku endla xirhendzevutana.
 - c Tsundzuxa vadyondzi hi marito mo voniwa lama va nga ma dyondza ya vhiki. Komba ntlawa swikombakombani swa marito lawa na ku titoloveta ku ma hlaya.
 - d Endzhaku, nyika vadyondzi timinete tintsongo ku hlaya xiphemu xa xitshuriwa va ri voxe va miyerile.
 - e Kutani, vutisa mudyondzi un'wana na un'wana ku hlayela ehenhla xiphemu xa xitshuriwa, a ri yexe.
- 2 Hi nkarhi wa ku hlaya hi ntlawa lowu leteriwaka, i swa nkoka ku tsundzuka ku:
 - a **Kombisa marito ya ntolovelo.** Tsundzuxa vadyondzi ku kuma marito lama humelalaka nkarhi hinkwawo, kutani hi fanele ku ma dyondza hi ku ma vona.
 - b **Ku aka vuswikoti byo hlamusela.** Loko mudyondzi a nga koti ku hlaya rito, xikan'wekan'we a wu fanelanga ku n'wi pfuna hi rito rero. Swa antswa ku nwi hlohlotela ku hlaya mpfumawulo wa rito kutani a twananisa mpfumawulo ku aka rito.
 - c **Ndhundhuzela na ku hlohlotela vadyondzi.** Endla ntlawa wa ku letela madyondzelo lamanene ya ntokoto ya vadyondzi kutani u tirhisa nkarhi lowu ku ringeta ku aka vutitshembi bya vadyondzi.
 - d **Aka ku hlaya hi nkholuko. Pfuna vadyondzi ku antswisa nkholuko wa mahlayelo ya vona.** Byela vadyondzi leswaku hlayelo ra vona ri fanele ku twakala ku fana na loko a vulavula. Kombisa vadyondzi ku hlaya hi nkholuko kutani u va pfumelela ku vuyelela ku hlaya endzhaku ka wena.
 - e **Aka ku hlaya hi ku twisisa.** Byela vadyondzi leswaku va fanele ku tshamela ku ehleketa hi leswi va swi hlayaka. Va dyondzise ku hlaya va wisa, va tlhelela endzhaku, va hlaysisa leswi va nga swi hlaya loko va lahlekeriwa hi ku landzelela mahlamuselelo. Dyondzisa vadyondzi ku va ni xifaniso emiehleketweni loko va hlaya – ku aka xitori etihlokweni ta vona hi leswi va swi hlayaka. Dyondzisa vadyondzi ku ringeta ku tsundzuka leswi va nga swi hlaya. Nakambe u va hlohlotela ku vutisa loko va nga swi twisisa swin'wana.

KU HLAYISA PHEPHA RA KU TIRHELA.

- 1 I miehleketo ya kahle ku veka maphepha ya ku tirhela etifayilini loko vadyondzisi va swi tirhisa.
- 2 Hlayisa maphepha lawa ya ku tirhela hi vukheta kutani u ma veka kahle loko u heta ku ma tirhisa.
- 3 U fanele ku tirhisa maphepha yo tirhela yo fana nkarhi wo leha, hikuva vadyondzi a va nga tsaleli eka wona. Ematshan'wini ya wona, va tsalela etibukwini ta vona switoloveto.

MAENDLELO MAN'WANA YA KU HLAYA HI NTLAWA LOKU LETERIWAKA

Tsundzuka leswaku xivangelo xa ku hlaya hi ntlawa loku leteriwaka i ku yingisela mudyondzi un'wana na un'wana a hlaya a ri yexe, ku endlela ku va pfuna ku aka vuswikoti byo hlaya. Loko u ri hava ndhawu yo ringanela etlilasini ku endla nghingiriko lowu, kumbe u tsandzeka ku lawula mahanyelo ya tlilasi loko u ri karhi u yingisela ntlawa wu hlaya, ku na maendlelo man'wana.

Enkarhini wa ku hlaya hi ntlawa loku leteriwaka, tshamisa vadyondzi emadesikini ya vona na maphepha yo hlaya yo tirhela. Kutani, endla leswi landzelaka:

- 1 Hlamusela leswi va faneleke ku swi endla hi phepha ro sungula ro tirhela. Kutani, u vitana mudyondzisi hi un'weun'we ku ta ku hlaya etafuleni a hlayela ehenhla yingisela mudyondzi un'wana na un'wana a hlaya xitshuriwa hi levhele leyi nga fanela.
- 2 Aka maendlelo ya vuswikoti byo hlaya.
- 3 Endzhaku ka timinete ta 15, lerisa tlilasi ku endla nghingiriko wo tlulela.
- 4 Kutani, tshamisisa vadyondzi etindhawini ta vona na maphepha ya vona yo tirhela.
- 5 Hlamusela leswi va faneleke ku swi endla eka nghingiriko lowu landzelaka.
- 6 Yana emahlweni u va vitana ha un'we unwe ku ta hlayela ehenhla etafuleni ra wena.

Loko u hleketa ku tirhisa maendlelo man'wana ma ku yingisela ku hlaya, u fanele ku vona ku u yingisela mudyondzi un'wana na un'wana loko a hlaya kan'we evhikini.

Ndlela ya Ku tsala

Xikongomelo: Ku dyondzisa vadyondzi ndlela ya ku humelerisa miehleketo xidzi ya vona hi ku tsala hi ku pfuniwa. Ku komba vadyondzi leswaku ku tirha hi ndlela swi va nyika nkarhi wo cinca, va hlela na ku antswisa miehleketo ya vona, ku nga ri ku 'swi kota hi nkarhi wun'we.

Ndlela ya ku tsala yi katsa ku kunguhata, mpapfarhuto, ku hlela, Ku Hangalasa na ku Andlala leswi tsariweke. Swiphemu leswi swa mune swa ndlela ya matsalelo swi tivisiwa eka tigiredi letinharhu, loko vadyondzi va ri karhi va va na vuswikoti.

KUNGUHATA KU TSALA/MATSALELO

- 1 Eka nongonoko lowu, makunguhatelo ya kongomisiwa eka ku dyondzisa vadyondzi leswaku va nga kunguhata njhani hi ku tirhisa:
 - a Nongonoko
 - b Mepe wa miehleketo
- 2 Loko vadyondzi va nga si tumbuluxa nkunguhato wa vona, mudyondzisi u fanele a sungula a va komba leswi swi endlisiwaka swona, leswaku va tiva hi ku hetiseka leswi va faneleke ku swi endla. Nkunguhato wa dyondzo hi wona wu ku letelaka maendlelo.

- 3 Hlamusela vadyondzi leswaku nkarhi hinkwawo wa EHLEKETA hi leswi u lavaka ku swi tsala. U (Mudyondzisi) fanele ku hlamusela miehleketo ya wena u yi humesela ehandle swi twakala, ku endlela leswaku vadyondzi va ta yi twa.
- 4 Tirhisa xikombiso xa makunguhatelo ku tumbuluxa nkunguhato wa matsalelo ya wena.
- 5 Lexi landzelaka, nyika vadyondzi timinete ti nga ri tingani ku ehleketa hi leswi va nga ta tsala swona.
- 6 Pfumelela vadyondzi ku hundzuluka va vulavula, va avelana mavonelo/miehleketo ya vona na munghana.
- 7 Xo hetelela, letela na ku pfuna vadyondzi loko va ri karhi va tsala kutani va tirhisa xikombiso xa nkunguhato ku hetisa minkunguhato ya vona.

MPFAPFARHUTA KU TSALA

- 1 Loko dyondzo yi nga si sungula, tlhela u tsala rimba ra wena ra nkunguhato ku suka eka dyondzo ya hi MUSUMBHUNUKU exitsalelweni. Tsala xikombiso xa rimba ra ku tsala exitsalelweni.
- 2 Lexi landzelaka, hlamusela hi ku komisa u tlhela u kombisa leswi vadyondzi va nga ta tirhisisa xiswona nkunguhato wa vona ku tumbuluxa mpfapfarhuto.
- 3 Komba vadyondzi xikombiso xa rimba ra matsalelo leri ri va pfunaka ku endla leswi.
- 4 Loko vadyondzi va ri karhi va hetisa mpfapfarhuto wa vona, fambafamba la tlilasini u ri karhi u nyika nseketelo.

HLELA KU TSALA/MATSALELO

- 1 Tsala nongonoko wo kambela mahlelelo ku suka eka nkunguhato wa dyondzo exitsalelweni.
- 2 Hlaya nongonoko wo kambela kutani u hlamusela vadyondzi swilaveko/swihlawulekisi swa kona.
- 3 U (mudyondzisi a) nga ha tsakela ku komba vadyondzi ku lulamisa xihoxo xo toloveleka.
- 4 Pfumelela vadyondzi ku va na nkarhi wa ku hlela na ku lulamisa ku tsala ka vona, va tirhisa nongonoko wo kambela.

KU HANGALASA NA KU ANDLALA KU TSALA

- 1 Lerisa vadyondzi ku tlhela va tsala swi basa tsalwa ra vona ro hetelela.
- 2 Nyika vadyondzi nkarhi wa ku cincana tibuku kutani va hlaya leswi tsariweke hi loyi un'wana.
- 3 Nyika vadyondzi vo hambanahambana nkarhi wa ku avelana na tlilasi hinkwayo hi ku hlaya leswi va swi tsaleke.
- 4 Kombela vadyondzi van'wana ku tlhela va tsala matsalwa ya vona emaphephani yo va hava nchumu va endla na swifaniso ku kombisa, kutani u sayina. Endla nkombiso wa ku tsala loku ekhumbini ra le tlilasini.

- 5 Hlenguleta tibuku ta vadyondzi. U languteriwa ku koroketa hi mafundza swiphemu swi2 ntsena swa ku tsala hi kotara u tirhisa rhubiriki leyi nyikiweke. Hambiswiritano, u komberiwa ku hlaya na ku bumabumela hi matsalelo ya vona yo hetelela eka kotara yin'wana na yin'wana.
- 6 Nakambe, vutitshembi i xiphemu xa nkoka eka nhluvukiso wa vuswikoti bya ku tsala.

Maqhingha ya ku Tsala

Xikongomelo: Ku hlomisa vadyondzi hi maqhingha yo hlaya lama tirhaka tanihi switepisi ku va pfuna ku hundzula miehleketo ya vona yi va ya matsaleloxidzi.

- 1 Landzelela minkunguhato ya dyondzo ku hetisa ntirho wa ku tsala eka vhiki rin'wana na rin'wana.
- 2 Eka minkunguhato ya dyondzo, u ta lemuka leswaku ku landzeleriwa ntolovelo wo fana nkarhi hinkwawo. Leswi swi endleriwa ku pfuna vadyondzi, leswaku va tiva leswi va nga ta swi langutela eka tidyondzo ta ku tsala. Leswi swi pfuna ku aka ku titshemba.
- 3 U ta lemuka nakambe leswaku maqhingha yo hambanahambana ma dyondzisiwa hi katsongokatsongo kutani va swi kota ku hetisa marimba ya swivulwa hi ku olova.
- 4 Xikongomelo i xa leswaku vadyondzi va tirhisa maqhingha lawa hi ku olova na hi mfanelo.
- 5 Maqhingha lawa ya pfuna vadyondzi ku titwa va titshemba hi ku tsala ka vona hi ku va va kombiwa leswaku ku na nongonoko wa magoza lama landzeleriwaka loko va tsala.

QHINGA RA 1: MUDYONDZISI U SUNGULA A KOMBISA KU TSALA/MATSALELO

- a Mudyondzisi u sungula a kombisa ntirho eka tlilasi (u kombisa tlilasi hi ku hetiseka leswi va nga ta swi endla).
- b Hi ku hlalela mudyondzisi, vadyondzi va va na mavonelo yo helela hi ntirho wa kona.

QHINGA RA 2: VATSARI VA EHLEKETA VA NGA SI TSALA

- a Ku tsala i endlelo ro veka miehleketo ephepheni.
- b Leswi swi vula leswaku vatsari va fanele ku sungula va ehleketa kutani va teka xiboho hi leswi va nga ta tsala hi swona va nga si tsala.
- c Nakambe swi hlamusela leswaku a ku na 'tinhlamulo' to lulama kumbe to hoxeka loko ku tsariwa – mutsari un'wana na un'wana u na swa yena leswi a ehlekataka ku tsala hi swona.
- d Minkarhi hinkwayo nyika vadyondzi nkarhi wa ku ehleketa hi leswi va lavaka ku swi tsala.

QHINGA 3: VATSARI VA DIROWA NTILA WA RITO RIN'WANA NA RIN'WANA

- a** Vadyondzi va ehleketa hi xivulwa lexi va lavaka ku xi tsala, kutani va xi hlayela ehenhla.
- b** Va hlayela leswaku ku na marito mangani eka xivulwa, kutani va dirowa ntila lowu yimelaka rito rin'wana na rin'wana.
- c** Mintila yi fanele ku dirowiwa ku suka eximatsini ku ya exineneni naswona ku suka ehenhla ka pheji ku ya ehansi.
- d** Mintila yi fanele yi va ya kwalomu ka mpimo wa ku leha ka marito.
- e** Ku fanele ku siyiwa tindhawu exikarhi ka marito.
- f** Emakumu ka xivulwa, mudyondzi u vekela hiko.
- g** Loko mintila yi tshamisekile, mudyondzi u tsala marito lama a ma tivaka, kumbe u fanele a ringeta ku tsala mimpfumawulo leyi sungulaka rito a nga si kombela ku pfuniwa.
- h** Leswi swi nyika xivumbeko eka ku tsala ka mudyondzi, leswi swi akaka vutitshembi. Hambi va ri vadyondzi lava tsandzekaka hakunene va nga sungula ku tsala hi ndlela leyi.

QHINGA RA 4: VATSARI VA TIRHISA SWITIRHISIWA KU TSALA MARITO

- a** Dyondzisa vadyondzi leswaku va nga kombeli ku pfuniwa ku tsala marito hinkwawo lama va nga ma tiviki. Va fanele va sungula va tirhisa switirhisiwa swin'wana ku kuma leswaku ri tsarisiwa ku yini rito leri va nga ri tiviki. Xikombiso:
 - Marito lama nga le khumbini.
 - Tibuku tin'wana.
 - Minongonoko ya mpeleto.
 - Va nga ha vutisa vanghana.

QHINGA RA 5: VATSARI VA TIRHISA LESWI VA SWI TSUNDZUKAKA KU TSALA MARITO

- a** Vadyondzi va fanele ku ringeta ku tsundzuka marito lama va ma dyondzeke, naswona va tsala marito lama hi ku ma tsundzuka.

QHINGA 6: VATSARI VA VULA MARITO HI KU NONOKA TANIHI XIBODZE

- a** Dyondzisa vadyondzi ku vula rito leri va nga ri tiviki hi ku nonoka swinene va twa ku hambana ka mimpfumawulo ya rona. (ku hambanisa)
- b** Leswi landzelaka, dyondzisa vadyondzi ku tsala mpfumawulo wun'wana na wun'wana lowu va wu twaka. (Swi nga endleka va nga peleti swona rito, kambe lawa ma ta va masungulo ya ku tsala marito lama va nga ma tiviki. Xikombiso, **lexi** a nga tsariwa tanihi **lex** kumbe **lx**. Mudyondzisi a nga aka ehenhla ka leswi kutani a komba mutsari mpeleto lowu lulameke wa rito.)
- c** Ringeta ku hlaya leswi vadyondzi va swi tsaleke hi mimpfumawulo leyi, naswona va ndhundhuzela vadyondzi ku va va tirhisile vutivi bya vona bya mimpfumawulo ku ringeta ku tsala marito. Lebyi i vuswikoti bya nkoka ku khutaza.

QHINGA RA 7: VATSARI VA HLAYA LESWI VA SWI TSALAKA

- a** Vadyondzi va tihlayela ehenhla swivulwa swa vona kumbe munghana. Ku hlayela un'wana munghana leswi tsariweke swi endla ndlela ya ku tsala yi va na nkoka swinene.
- b** Loko va ri karhi va endla leswi, va langutisa loko va nga siyanga marito man'wana.
- c** Va tlhela va languta loko nongonoko wa marito wu lulamile.
- d** Xa nkoka swinene, endla nkombiso wa mintirho leyi ku endlela leswaku vadyondzi va tsakela ndlela leyi ya ku hlaya, naswona va titwa va tinyungubyisa hi leswi va swi tsaleke.

QHINGA RA 8: VATSARI VA HUNDZULUKA VA VULAVULA

- a** Hi minkarhi yo hambanahambana eka dyondzo, vadyondzi va nga hundzuluka va ya eka vanghana, kutani va nyikana nkarhi va burisana.
- b** Leswi swi nga tirhisiwa ku avelana mavonelo mayelana na leswi va faneleke ku tsala hi swona, ku hlayelana leswi va swi tsaleke, ku byelana hi swifaniso swa vona, kumbe ku kambisisa loko va twisisa leswi va faneleke ku swi endla.
- c** Dyondzisa vadyondzi ku langutana va vulavula va nga bi huwa loko va ri karhi va hundzuluka va vulavula.

QHINGA RA 9: KHOMA TINHLENGETANO LETITSONGO

- a** Leri i qhinga leri pfunaka swinene loko vadyondzi va ri karhi va tsala.
- b** Fambafamba etlilasini, kutani u yima laha u vonaka mudyondzi a tsandzeka.
- c** Khoma nhlengetano yitsongo na mudyondzi yoloye.
- d** Burisana na mudyondzi hi ntirho wa yena, n'wi yingiseli, kutani u n'wi pfuna hi laha swi lavekaka.
- e** Tsundzuka ku ringeta ku nyika vadyondzi hinkwavo nkarhi wo va langutisa hi un'we un'we, naswona ndhundhuzela ku tikarhata na ku tiantswisa ka vona.

The background of the entire page is a light gray color with a repeating pattern of small, white, line-art icons. These icons represent various educational fields: science (flasks, atoms, globes), mathematics (calculators, rulers, triangles), arts (pencils, paint palettes), and general learning (books, lightbulbs, speech bubbles).

Giredi 2

KOTARA 4

Vhiki

1

NKONGOMELO:

Ku ololoxa

swiphiso

Malulamiso Ya Tlilasi

- 1 Eku sunguleni ka vhiki rin'wana na rin'wana, tiyisisa leswaku tlilasi ya wena yi basile.
- 2 Antswisa TIBODO TA NKOMBISO, hi ku susa minchumu leyi nga ha yelaniki, u yi hlayisa hi vukheta.
- 3 Kutani, lulamisa makhadi ya swikombakomba swa marito na mimpfapfarhuto ya rito ra nkongomelo leri u nga ta ri lava.
- 4 Kuma na ku lulamisa minchumu ya khumbi ra nkongomelo wa wena na tafula leri nga ta tsakeriwa hi vadyondzi, xikombiso: swiphazamiso, mahiri, tiatikili hi swiphiso swa misava (ku fana na ku cinca ka maxelo) na tiatikili hi vanhu lava va nga ololoxa swiphiso eka miganga ya ka vona.
- 5 Endla mindzavisiso eka inthanete ku lulamisela nkongomelo, xikombiso: vanhu lava va ololoxaka swiphiso eka miganga ya ka vona eAfrika Dzonga kumbe emisaveni hinkwayo.
- 6 Tiyisisa swinene leswaku hinkwato tibuku ta switoloveto ta vadyondzi na Tibuku to tirhela ta DBE ti funghiwele, naswona ti vekiwe kahle laha ti faneleke kona.
- 7 Tiyisisa leswaku hinkwato tibuku letikulu, tibuku to hlaya leti ringanisiweke na tibuku ta layiburari ya tlilasi ti vekiwe hi nongonoko lowu faneleke.
- 8 Tlhaviketa mintlawa ya ku hlaya hi ntlawa loku leteriwaka loko swi fanerile.
- 9 Kunguhata migingiriko ya makambeleo ya nkamafundza na ya mafundza ya vhiki.

Migingiriko Yo Ndlandlamuxa

Migingiriko leyi yi nga tirhisiwa yi ri yoxe tanihi ntirho eka vadyondzi lava hatlaka va heta ntirho wa vona KUMBE loko u ri karhi u nyika swikambelo eka vadyondzi.

Nghingiriko 1: Buku yo tirhela ya DBE 2: Papila ra 60 -61, A hi hlayeni

Nghingiriko 2: Buku yo tirhela ya DBE 2: Papila ra 62 – 63, A hi tsaleni

Nghingiriko 3: Buku yo tirhela ya DBE 2: Papila ra 64, A hi hlayeni

Nghingiriko 4: Dirowa xifaniso na ku tsala hi xiphiso lexi u nga xi ololoxa.

Musumbhunuku

Migingiriko ya swa nomo

15 wa timinete

VHIKI 1

TIVISA NKONGOMELO: KU KAMBELA VUTIVI BYA MASUNGULO

- 1 Komba vadyondzi khavhara ya le mahlweni eka Buku Leyikulu ya xitori: Tlilasi leyi onhiweke
- 2 Byela vadyondzi leswaku hi sungula hi nkongomelo wuntshwa lowu vuriwaka: Ku ololoxa swiphiko
- 3 Dirowa xirhendzevutana lexi nga na vito ra **nkongomelo** exikarhi ka xitsalelo.
- 4 Vutisa vadyondzi: *Xana mi tiva yini hi nkongomelo lowu?*
- 5 Tsala mavonelo ya vadyondzi etlhelo ka mepe wa miehleketo. Ntlawahata mavonelo lama fanaka swin'we.
- 6 Loko vadyondzi va tsandzeka ku hlamula, vutisa swivutiso swo ntlhontlha leswi landzelaka:
 - a Xana i yini xiphiko?
 - b Xana hi swihi swiphiko swa ntolovelo evuton'wini bya hina?
 - c Xana hi tihi tindlela tin'wana to ololoxa swiphiko?

NKONGOMELO WA NTIVOMARITO

- 1 Dyondzisa hi ku tirhisa KEBV.
- 2 Endla nkombiso wa marito na mimpfapfarhuto eka Bodo ya Nkongomelo wa Ntivomarito .
 - xiphiko
 - ololoxa
 - lulamisa
 - onha

Xisin'wana kumbe risimu	Miencenyeto
Ndzi na xiphiko, na wena u na xona.	<i>Ti kombeteli, u tlhela u kombetela na munghana</i>
A hi ehleketi swin'we hi xintshunxo!	<i>Veka rintoho enhlokweni</i>
A hi lavi nhlamulo sweswi!	<i>Komba voko onge u ambale wachi</i>
A hi ololoxi sweswi!	<i>Komba voko onge u ambale wachi</i>
Hi siya swiphiko endzhaku!	<i>Kombetela endzhaku ka wena</i>

Ntivontsalo

15 wa timinete

- 1 Byela vadyondzi ku pfula tibuku ta vona ta switoloveto.
- 2 Vitanela mimpfumawulo na marito lama landzelaka leswaku vadyondzi va tsala:
 - a bana
 - b bulo
 - c deda
 - d cina
 - e huha
 - f gama
 - g sola
 - h fumile
 - i tatana
 - j tima
- 3 Leswi landzelaka, byela vadyondzi ku humesa khirayoni va koroketa ntirho wa vona vini.
- 4 Tsala mimpfumawulo na marito swi vonaka kahle exitsalelweni.
- 5 Hlengeta tibuku ta vadyondzi hi ku hela ka siku, kutani u xiyisisa vadyondzi lava va lavaka ku pfuniwa loku engeteriweke.

NONGONOKO WUN'WANA WA NTIVONTSALO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Xivulwa: _____

Ku Hlaya Swin'we:

15 wa timinete

U nga si sungula ku Hlaya

QHINGA RA Ntwisiso: BVUMBA

- 1 Tshamisisa vadyondzi emeteni kumbe laha va nga kotaka ku vona kahle eka Buku Leyikulu.
- 2 Pfula Buku Leyikulu eka xitori xa: Tlilasi leyi onhiweke
- 3 Famba hi xifaniso eka papila rin'wana na rin'wana, u karhi u vutisa vadyondzi leswaku va ehleketa leswaku ku humelela yini.
- 4 Pfuna vadyondzi ku twananisa swifaniso, leswaku va kota ku twisisa leswaku xitori xi mayelana na yini.

- 5 Tivisa marito mantshwa ya ntivomarito lama yelanaka na swiphemu swa xitori.
- 6 Tlhela u hlalaya xitori nakambe kan'we, u nga yimi.

Ku Tsala:

30 wa timinete

Kunguhata u mpfapfarhuta

NHLOKOMHAKA: Tsala hi nkarhi lowu u nga ololoxa xiphiso.

NTIRHO: Tsala kwalomu ka tindzimana timbirhi (10 wa swivulwa) hi mintokoto ya vona.

QHINGA RO KUNGUHATA: Tsala nongonoko

TIVISA NHLOKOMHAKA YA KU TSALA.

- 1 Komba vadyondzi leswaku wa **ehleketa u nga si tsala.**
- 2 Hi nomo, hlamusela mavonelo ya wena ya tindzimana ta wena, ku fana:
Nkarhi wun'wana ndzi twe ndzi hlundzuka loko sesi wa mina a tekile jesi ra mina. Ndzi ta tsala hi xiphiso xexo, na leswaku ndzi xi ololoxe njhani. Ndzi n'wi berile huwa ku ololoxa xiphiso – kambe ndzi ehleketa leswaku a ndzi ta va ndzi tirhise maqhinga man'wana ku tlula ku huwelela.

KU KOMBISA QHINGA RO KUNGUHATA (NDZA ENDLA)

- 1 Tsala rimba ra kungu eka tlhelo rin'we ra xitsalelo.
- 2 Komba vadyondzi maendlelo ya wena ya nongonoko hi ku hlamula swivutiso.
- 3 Hetisa kungu eka tlhelo lerin'wana ra xitsalelo.

Swivutiso swa kungu

Ndzimana ya 1

- 1 Xana a ku ri yini xiphiso?
- 2 A wu titwa njhani hi xiphiso?

Ndzimana ya 2

- 1 Xana u ololoxe njhani xiphiso?
- 2 Xana xintshunxo xa wena xi tirhile?
Hikokwalaho ka yini xi tirhile kumbe xi nga tirhanga?
- 3 Xana u dyondze yini?
- 4 Xana a swi ri kona swin'wana leswi a wu ta endlisa swona swo hambana nkarhi lowu taka?

Kungu

Ndzimana ya 1

- 1 Sesi wa mina u tekile jesi ra mina. A nga kombelanga.
- 2 A ndzi hlundzukile. A ndzi twa onge u ndzi yiverile.

Ndzimana ya 2

- 1 Ndzi berile sesi wa mina huwa.
- 2 Xi tirhile – u ndzi tlheriserile jesi ra mina.
- 3 Ku ba huwa lokuya swi ndzi endle ndzi twa ndzi ri lowo biha. Endzhaku ka swona a ndzi twa ndzi ri lowo biha.
- 4 Nkarhi lowu taka ndzi ta ringeta ku vutisa kahle ematshan'wini.

VADYONDZI VA TIRHISA QHINGA RO KUNGUHATA (WA ENDLA)

- 1 Kombela vadyondzi ku pfala mahlo ya vona kutani va ehleketa hi nkarhi lowu va nga va na xiphiko – na leswi va swi endleke ku ololoxa xiphiko.
- 2 Leswi landzelaka, kombela vadyondzi ku **hundzuluka va vulavula** na munghana, ku avelana mavonelo ya vona.
- 3 Komba vadyondzi rimba ra nkunguhato exitsalelweni, u va byela ku tirhisa rimba leri ku kunguhata ku tsala ka vona, tanihi laha u endleke ha kona.
- 4 Nyika vadyondzi tibuku ta switoloveto.
- 5 Byela vadyondzi leswaku va fanele ku tsala mavonelo ya vona – a va **fanelangi** va kopa kungu ra wena.
- 6 Loko vadyondzi va ri karhi va tsala, fambafamba la tilasini u khoma tinhlengeletano letitsongo.

Ndzimana ya 1

1. Ndzi lahlekeriwile hi penisele.
2. O swi ndzi wilerisa, a ndzi yi rhandza swinene penisele ya mina.

Ndzimana ya 2

1. Ndzi byerile mudyondzisi wa mina leswaku a yi languteka njhani.
2. Swi tirhile – mudyondzisi wa mina u komberile wadyondzi hinkwawo ku ndzi pfuna ku yi lava naswona hi yi kumile!
3. Leswaku ndzi fanele ku hlalisa swilo owa mina.
4. Nkarhi lowu taka ndzi ta tiyisisa leswaku a ndzi lahlekeriwi hi nchumu lexi nga xa mina nakambe.

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela ku Hlaya 1**.
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Musumbhunuku** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **nghingiriko wo cinca Ku hlaya/mahlayelo**.
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Musumbhunuku** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tata Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku faneleke ku endliwa eka mitlawa ya ku hlaya kumbe migingiriko.

Ravumbirhi

Ndzemuko wa mimpfumawulo na mimpfumawulo:

15 wa timinete

Tivisa mpfumawulo lowuntshwa na marito

TIVISA MPFUMAWULO

- 1 Vula mpfumawulo kutani u tlakusa xikombakombana: /p/
- 2 Vula mpfumawulo kutani u lerisa vadyondzi ku vuyelela mpfumawulo ka nharhu.
- 3 Vutisa vadyondzi: Xana mi nga ehleketa hi marito lama nga na mpfumawulo /p/?
- 4 Bubutsa miehleketo na vadyondzi hi marito yo fana na: **pume, penisele, peta**

TIVISA MARITO MANTSHWA

- 1 Vula rito rin'wana na rin'wana ehenhla swi twakala u ri karhi u va komba khadi ra xikombakomba: **pani, pona, pima, penisele, peta**
- 2 Komba vadyondzi rito rin'wana na rin'wana loko u ri karhi u ri vula.
- 3 Kombela vadyondzi ku vuyelela marito endzhaku ka wena.
- 4 Damarheta makhadi ya swikombakomba swa marito eka Bodo ya Nkombiso wa Mimpfumawulo.

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

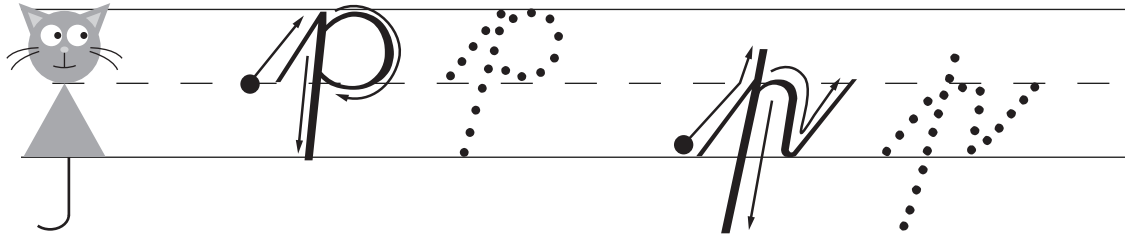
Ntivontsalu:

15 wa timinete

Tsala (ma)letere mantshwa /marito/ swivulwa

- 1 Dyondzisa vadyondzi ku vumba hi mfanelo (ma)letere lamakulu na lamatsongo hi ku koka: **Pp**
- 2 Kombisa matsalelo ya (ma)letere eka vadyondzi lava va tsalaka hi voko ra xinene na lava va tsalaka hi voko ra ximatsi.
- 3 Kutani byela vadyondzi ku tirha na munghana na ku tsala (ma)letere enhlaneni wa munghana un'wana na un'wana hi tintiho ta vona.
- 4 Endzhaku ka leswi byela vadyondzi ku tsala (ma)letere emadesikini ya vona hi tintiho.
- 5 Xo hetelela, komba vadyondzi nakambe ku vumba (ma)letere na marito exitsalelweni.

- 6 Vadyondzi va fanele ku kopunula mpfumawulo/ marito/swivulwa etibukwini ta vona.
 7 Vadyondzi va fanele ku khwatihata mpfumawulo lowu kongomiweke eka marito/ swivulwa leswi tsariweke.

 *p*ani

 *p*ona

 *p*ima

 *p*enisele

 *p*eta

NONGONOKO WUN'WANA WA NTIVONTSALO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Xivulwa: _____

Ku Hlaya Swin'we:

15 wa timinete

Ku Hlaya Ka 1

MAQHINGA YA NTWISISO: NDZA TIVUTISA/ ENDLA MINKUMBETELO

Xitshuriwa	Ku hlaya ka 1 (Ku ehleketela Ehenhla)
<p><u>Tlilasi leyi onhiweke</u></p> <p>Hi Ravuntlhanu, a ku ri nkarhi wa Zweli wo komba vana van'wana xitori xa yena.</p> <p>'Loyi hi mina, ndzi pfuna manana exirhapeni,' ku vula Zweli, a kombetela xifaniso xa yena lexi a nga xi dirowa. Kutani a hlaya swivulwa.</p> <p>'I ntirho wa kahle!' ku vula tatana Maboya.</p>	
<p>Ku rila nsimbhi. Tatana Maboya a vutisa, 'Ndzi nga hayeka xifaniso xa wena ekhumbini?'</p> <p>'Ina!' ku vula Zweli a nyanyukile. Tatana Maboya u hayeka xifaniso xa Zweli exikarhi ka khumbi, laha vanhu hinkwavo va nga ta kota ku xi vona hi Musumbhunuku na mixo.</p>	<p>Ndza tivutisa leswaku hikokwalaho ka yini Tatana Maboya a hayeka xifaniso xa Zweli ekhumbini? Ndzi ehleketa leswaku a nga va a tsakisiwe hi xitori xa Zweli.</p>
<p>Madyambu walawo, Zweli u tshame na mana wa yena na ndzisana ya yena. 'A ku ri njhani exikolweni?' ku vutisa mana wa yena. 'A ku ri kahle!' ku vula Zweli. 'Ndzi hlayele tlilasi xitori xa mina, kutani Tatana Maboya a xi hayeka ekhumbini!'</p>	
<p>Zweli a ehleketa hi xitori xa yena lexi a xi hayekiwile ekhumbini ku hela ka vhiki hinkwaro. A langutele leswaku Musumbhunuku wu fika rini, leswaku vana lavan'wana va ta vona xitori xa yena ekhumbini.</p>	<p>Ndza tivutisa leswaku vana lavan'wana va ta ku yini loko va vona xitori xa Zweli ekhumbini?</p>
<p>Kambe, loko vana va nghena etlilasini ya vona hi Musumbhunuku na mixo a yi languteka yi chavisa!</p> <p>Zweli u langute ekhumbini a lava xitori xa yena, kambe a xi nga ri kona.</p> <p>Tatana Maboya u yimile emahlweni ka tlilasi. A languteka a bohanile.</p> <p>'Vana,' ku vula Tatana Maboya, 'hi Mugqivela, khwayere yi tirhisile tlilasi ya hina. Swi languteka onge un'wana u kokile ntirho wa wena ekhumbini a wu onha. A swi ndzi tsakisi leswi, ndza tshemba leswaku na n'wina a swi mi tsakisi. Ndzi kombela ku khomeriwa.'</p>	<p>Zweli wa vanhu! Xitori xa yena xi fambile! Ndza tivutisa leswaku u ta endla yini ku ololoxa xiphiso lexi?</p>

Xitshuriwa	Ku hlaya ka 1 (Ku ehleketela Ehenhla)
<p>Madyambu walawo, Zweli u tshame na mana wa yena na ndzisana ya yena.</p> <p>'A ku ri njhani exikolweni?' ku vutisa mana wa yena.</p> <p>'A ku nga ri kahle!' ku hlamula Zweli. 'Xitori xa mina a xa ha ri kona ekhumbini. Tatana Maboya u vule leswaku khwayere a yi ri etlilasini ya hina hi Mugqivela. Un'wana u teke mintirho ya hina yo saseka a yi onha.' 'Hahani Helen i mufambisi wa khwayere,' ku vula manana. 'Ndzi ta n'wi bela riqingho endzhaku ka swakudya swo lalela.'</p>	<p>Languta xifaniso – Mana wa Zweli u languteka a nga tsakanga loko a twa hi leswi siku ra Zweli a ri ri xiswona! Ndza tivutisa loko xi ri kona lexi a nga xi endlaka ku pfuna?</p>
<p>Endzhaku ka swakudya swo lalela, mana wa Zweli u bele Hahani Helen riqingho. 'Khwayere a yi ri etlilasini ya Zweli hi Mugqivela, un'wana u koke swilo hinkwaswo leswi a swi ri ekhumbini,' Zweli u twe mana wa yena a vula. 'Zweli a nga tsakanga. U tsale xitori lexi nga onhiwa!'</p> <p>Manana u yingisele Hahani Helen timinetyana. Kutani a ku, 'Ndza khensa, Hahani,' kutani a veka riqingho ehansi.</p>	<p>Ndza tivutisa leswaku Hahani Helen u vule yini eka mana wa Zweli?</p>
<p>Siku leri landzelaka na mixo Zweli u vone Hahani Helen. U n'wi yimiserile voko.</p> <p>'Hikokwalaho ka yini Hahani Helen a ri exikolweni?' a tivutisa.</p> <p>Nsimbhi yi rila, kutani Zweli a ya etlilasini ya yena.</p>	<p>Ndza tivutisa leswaku hikokwalaho ka yini Hahani Helen a ri exikolweni? Ndza tivutisa leswaku u yile hikuva mana wa Zweli u n'wi byele hi leswi nga humelela etlilasini?</p>
<p>Tatana Maboya u yimile emahlweni ka tlilasi na Hahani Helen.</p> <p>'Loyi i Manana Dlamini ku suka eka khwayere,' Tatana Maboya a vula. 'U lava ku vulavula na n'wina hinkwenu.'</p> <p>'Ndzi kombela ku khomeriwa hi tlilasi ya n'wina,' ku vula Hahani Helen eka vadyondzi. 'Ndza swi tiva leswaku yin'wana ya mintirho ya n'wina yi onhiwile. Nkarhi lowu taka loko hi tirhisa tlilasi ya n'wina, hi ta vana vukheta swinene.' a vula.</p>	<p>Ndza tivutisa leswaku hikokwalaho ka yini Hahani Helen a yile etlilasini ya vona? Oho! Ndzi ehleketa leswaku hi leswi mana wa Zweli a nga n'wi bela riqingho a n'wi byela hi leswi nga humelela.</p>
<p>Endzhaku ka loko Hahani Helen a fambile, Tatana Maboya u nyike mudyondzi un'wana na un'wana xiphemu xa phepha.</p> <p>'Leswi sweswi hi swi tivaka leswaku ntirho wa hina a wu nge onhiwi, a hi endleni tlilasi ya hina yi languteka yi sasekile nakambe!' a vula.</p> <p>Va endle tano.</p>	<p>Ndza tivutisa loko swifaniso swa vona leswintshwa swi ta hlayiseka? Ndzi tshemba tano!</p>

Swivutiso swo landzelerisa	Tinhlamulo leti languteriweke
Hi siku rihi leri Zweli a nga hlayela tlilasi xitori xa yena?	Hi Ravuntlhanu.
Hi siku rihi leri khwayere a yi ri etlilasini?	Hi Mugqivela.
Hi siku rihi leri Zweli a nga vona leswaku xitori xa yena a xa ha ri kona.	Hi Musumbhunuku.
Xivutiso xa hikokwalaho ka yini	Tinhlamulo leti languteriweke
Hikokwalaho ka yini Hahani Helen a yile exikolweni?	<ul style="list-style-type: none"> • U tile ku ta kombela ku rivaleriwa ku va switori swi handzuleriwile. • U tile hikuva mana wa Zweli u n'wi bele riqingho a n'wi byela leswi nga humelela etlilasini ya Zweli. • U tile hikuva u fambisa khwayere, kutani khwayere yi tirhise tlilasi ya vona. • U tile ku ta byela Tatana Maboya na tlilasi ya yena leswaku tlilasi a yi nge onhiwi nakambe.

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela Ku hlaya 1**.
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Ravumbirhi** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **Nghingiriko wo Cinca Ku hlaya**.
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravumbirhi** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawo leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala leswi lavaka ku cinciwa eka mintlawo yo hlaya kumbe migingiriko.

Ravunharhu

Migingiriko ya swa nomo

15 wa timinete

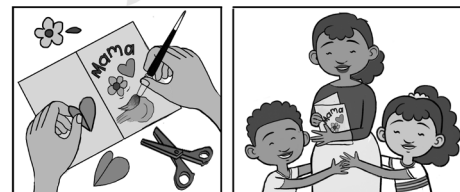
NKONGOMELO WA NTIVOMARITO

- 1 Dyondzisa hi ku tirhisa KEBV.
- 2 Endla nkombiso wa marito na mimpfapfarhuto eka Bodo ya Nkongomelo wa Ntivomarito.
 - tisola
 - khwayere
 - chavisa

Xisin'wana kumbe risimu	Miencenyeto
Ndzi na xiphigo, na wena u na xona.	<i>Ti kombeteli, u tlhela u kombetela na munghana</i>
A hi ehleketi swin'we hi xintshunxo!	<i>Veka rintiho enhlokweni</i>
A hi lavi nhlamulo sweswi!	<i>Komba voko onge u ambale wachi</i>
A hi ololoxi sweswi!	<i>Komba voko onge u ambale wachi</i>
Hi siya swiphigo endzhaku!	<i>Kombetela endzhaku ka wena</i>

VUTUMBULUXI BYO RUNGULA XITORI

- 1 Ava vadyondzi hi mintlawe ya vona leyitsongo.
- 2 Nyika ntlawa wun'wana na wun'wana khopi ya swifaniso swa vutumbuluxi byo rungula xitori.
- 3 Byela vadyondzi ku ehleketa hi xitori lexi yelanaka na swifaniso.
- 4 Nyika vadyondzi minete kumbe timbirhi ku ehleketa hi mavonelo ya vona.
- 5 Leswi nga ta landzela, mudyondzi un'wana na un'wana entlaweni u fanele ku kuma nkarhi wa ku nyika mavonelo ya yena ya xitori.
- 6 Tsundzuxa vadyondzi leswaku xitori xa vona xi fanele ku va na vutumbuluxi, kambe xi fanele xi yelana na swifaniso!
- 7 Tsundzuxa vadyondzi ku yingisela switori swa van'wana hi vukheta.
- 8 Khensa vadyondzi ku avelana switori swa vona.

Ndzemuko wa mimpfumawulo na mimpfumawulo:

15 wa timinete

Tivisa mpfumawulo wuntshwa na marito

TIVISA MPFUMAWULO

- 1 Vula mpfumawulo u tlakusa xikombakombana xa: /r/
- 2 Vula mpfumawulo kutani u lerisa vadyondzi ku wu vuyelela kanharhu.
- 3 Vutisa vadyondzi: Xana mi nga ehleketa marito lama nga na mpfumawulo /r/ ?
- 4 Bubutsa miehleketo ni vadyondzi hi marito yo fana na: **roko, rima, raha**

TIVISA MARITO MANTSHWA

- 1 Vula rito rin'wana na rin'wana ehenhla swi twakala u ri karhi u va komba khadi ra xikombakomba: **raha, rila, rima, roko, ririmi**
- 2 Komba vadyondzi rito rin'wana na rin'wana, loko u ri karhi u ri vula.
- 3 Kombela vadyondzi ku vuyelela rito endzhaku ka wena.
- 4 Damarheta makhadi ya swikombakomba swa marito eka Bodo ya Nkombiso wa Mimpfumawulo.

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

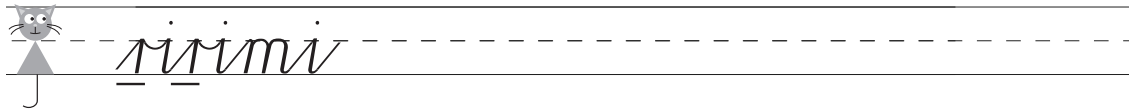
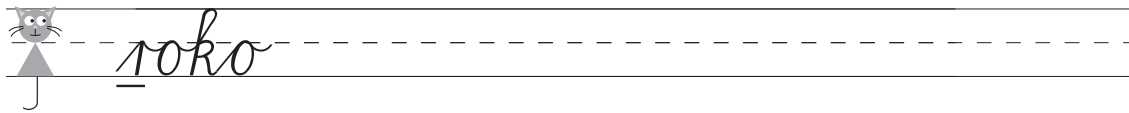
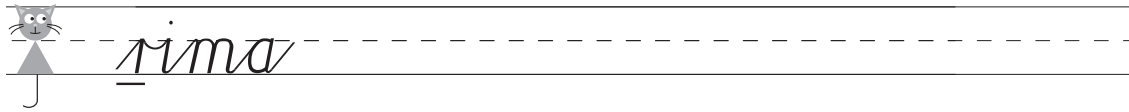
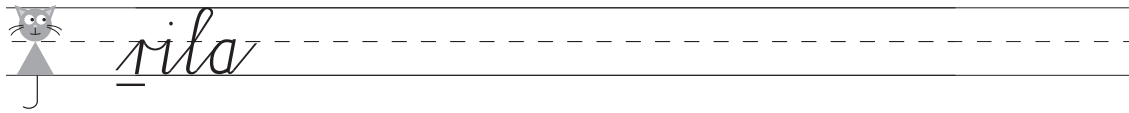
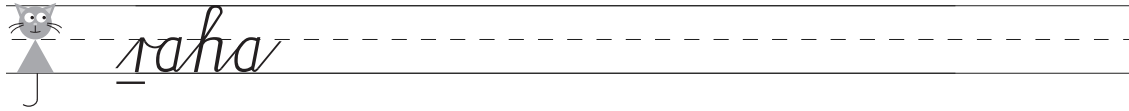
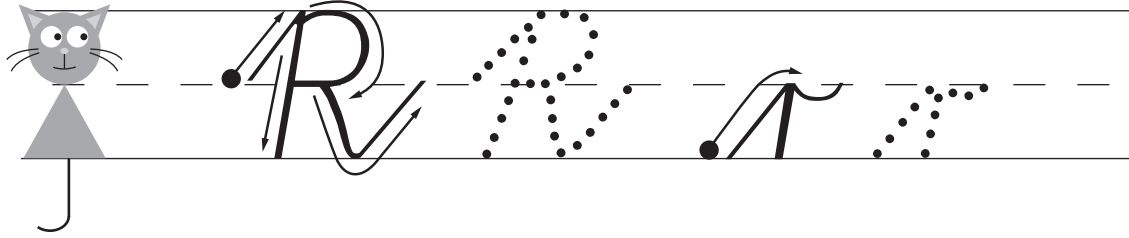
Ntivontsalo:

15 wa timinete

Tsala (ma) letere mantshwa/marito/swivulwa

- 1 Dyondzisa vadyondzi ku vumba hi mfanelo maletere lamakulu na lamatsongo hi ku koka: **Rr**
- 2 Kombisa matsalelo ya maletere eka vadyondzi lava tsalaka hi voko ra xinene nakambe lava tsalaka hi voko ra ximatsi.
- 3 Kutani u va byela ku tirha na munghana na ku tsala marito eminhlaneni hi tintiho ta vona.
- 4 Endzhaku ka swona byela vadyondzi ku tsala maletere emadesikini ya vona hi tintiho ta vona.
- 5 Xo hetelela, komba vadyondzi nakambe ku vumba maletere na marito exitsalelweni.
- 6 Vadyondzi va fanele ku kopunula mpfumawulo/ marito/swivulwa etibukwini ta vona.

- 7 Vadyondzi va fanele ku khwatihata mpfumawulo lowu kongomiweke eka rito rin'wana na rin'wana / eka swivulwa leswi tsariweke.

NONGONOKO WUN'WANA WA NTIVONTSALO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Xivulwa: _____

Ku Tsala:

30 wa timinete

Mpfapfarhuta

NHLOKOMHAKA: Tsala hi nkarhi lowu u ololoxe xiphiqo.

NTIRHO: Tsala kwalomu ka tindzimana timbirhi (10 wa swivulwa) hi mintokoto ya vona.

RIMBA RA MATSALELO:

Nkarhi wun'wana ... (hlamusela xiphiqo hi vuxokoxoko! Tirhisa 3-4 wa swivulwa.)

Ndzi twe ...

Ndzi ololoxile xiphiqo hi ku ... (Hlamusela xintshunxo hi vuxokoxoko! Tirhisa 2-3 wa swivulwa.)

Xi tirhile/ A xi tirhanga hikuva ...

Ndzi ehleketa ...

KU LULAMISA: U nga si sungula dyondzo ya ku tsala, tsala kungu leri u ri endleke hi Musumbhunuku exitsalelweni.

KU KOMBISA NDLELA YO MPFAPFARHUTA (NDZA ENDLA)

- 1 Tsundzuxa vadyondzi hi kungu leri mi ri endleke hi Musumbhunuku.
- 2 Hlaya kungu leri tsariweke exitsalelweni.
- 3 Lexi landzelaka, hlaya rimba ra matsalelo na vadyondzi.
- 4 Kombisa leswi u nga ta hetisisa swona rimba ra matsalelo u tirhisa kungu ra wena, ku fana na:

Nkarhi wun'wana ndzi vile na xiphiqo. A ndzi lava ku ambala jesi ra mina lerintshwa kambe a ndzi nga ri kumi! Kutani, ndzi vonile sesi wa mina a ri ambarile! A ri le handle a tlanga na vanghana va yena, a ambarile jesi ra mina. A nga kombelanga ku ri lomba.

Ndzi twe ndzi hlundzuka loko ndzi n'wi vona.

Ndzi ololoxile xiphiqo hi ku bela sesi wa mina huwa. Ndzi n'wi huwelerile na ku ba nenge ehansi. **Swi tirhile, hikuva** u ndzi tlheriserile jesi. Kambe, endzhaku ndzi titwe ndzi nga ri kahle. **Ndzi ehleketa** leswaku a ndzi ta va ndzi endle ku antswa ku ololoxa xiphiqo. Kumbexana a swi ta va swi antswile loko a ndzi vulavule na yena hi moya wa kahle.

VADYONDZI VA HETISA MAENDLELO YO MPFAMPFARHUTA (WA ENDLA)

- 1 Nyika vadyondzi tibuku ta switoloveto.
- 2 Lerisa vadyondzi ku tsala siku na nhlokomhaka: **Nkarhi lowu ndzi nga ololoxa xiphiqo: Mpfapfarhuto**

- 3 Kombela vadyondzi ku kuma kungu ra vona ra hi Musumbhunuku na ku ehleketa hi mavonelo ya vona.
- 4 Kombela vadyondzi ku hetisa rimba ra matsalelo va tirhisa makungu ya vona.
- 5 Byela vadyondzi leswaku va nga engetela swivulwa swo tala kumbe vuxokoxoko loko va ri na nkarhi.
- 6 Tsundzuxa vadyondzi hi maqhinga lawa va nga ma tirhisaka ku va pfuna.
- 7 Loko vadyondzi va ri karhi va tsala, famba famba la tilasini u pfuna vadyondzi lava tsandzekaka.

Nkarhi lou ndzi nga ololoxa xiphigo:
Mpfapfarkuto

nkarhi wun'wana ndzi lahlikeriwile hi penisele je mina leyi ndzi yi rhandzaka. A ndzi ri exikolweni loko yi ndzi lahlekela. Ndzi tue owi ndzi uilerisa leswi yi nga lahleka.

ndzi ololoxe xiphigo hi ku byela mudyombzisi wa mina leswaku ndzi lahlekeriwe hi penisele. Ndzi n'wi byerile leswacu a yi languteka njani naswona u komberile vadyondzi hinkwawo ca ndzi pfuna ku yi laa.

Si tirhile hikwua hi ye kumile penisele ya mina!

Ndwi ehleketa leswaku ndzi fanele ndzi ua na uketa hi owelo owa mina na ku owi hlalisa ku antsa.

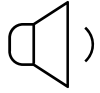
Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela ku Hlaya 1.**
- 2 Hlamusela **Ngingiriko 1** wa hi **Ravunharhu** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **Nghingiriko wo Cinca Ku hlaya/ mahlayelo.**
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravunharhu** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa eka Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku nga ta endliwa eka mintlawa ya ku hlaya kumbe migingiriko.

Ravumune

Ndzemuko wa mimpfumawulo na mimpfumawulo:

15 wa timinete

Ku Hambanisa na ku Twananisa

NDZA ENDLA...

- 1 Sungula hi rito ra le ka dyondzo ya hi Ravumbirhi.
- 2 Vula rito: **pani**
- 3 Hambanisa rito hi mpfumawulo wun'we wun'we: /p/-/a/-/n/-/i/
- 4 Vula mpfumawulo wo sungula wa rito: /p/
- 5 Vula mpfumawulo wa vumbirhi wa rito: /a/
- 6 Vula mpfumawulo wa vunharhu eka rito : /n/
- 7 Vula mpfumawulo wo hetelela wa rito: /i/
- 8 Tsala rito exitsalelweni: **pani**
- 9 Lerisa vadyondzi ku twananisa mimpfumawulo eka rito na wena: /pa/-/ni/ = **pani**
- 10 Vuyelesa ku endla leswi hi rito leri humaka eka dyondzo ya hi Ravunharhu: **raha**

HA ENDLA...

- 1 Sungula hi rito leri humaka eka dyondzo ya hi Ravumbirhi.
- 2 Vula rito: **pona**
- 3 Vutisa vadyondzi: Xana hi wihi mpfumawulo wo sungula eka rito? /p/
- 4 Vutisa vadyondzi: Xana hi wihi mpfumawulo wa le xikarhi eka rito? /o/
- 5 Vutisa vadyondzi Xana hi wihi mpfumawulo wa vunharhu eka rito? /n/
- 6 Vutisa vadyondzi: Xana hi wihi mpfumawulo wo hetelela eka rito? /a/
- 7 Kombela vadyondzi ku hambanisa rito hi mpfumawulo wun'we wun'we: /p/-/o/-/n/-/a/
- 8 Tsala rito: **pona**
- 9 Lerisa vadyondzi ku twananisa mimpfumawulo eka rito na wena: /po/-/na/ = **pona**
- 10 Vuyelesa ku endla leswi hi rito leri humaka eka dyondzo ya hi Ravunharhu: **rila**

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku Hlaya Swin'we:

15 wa timinete

Ku Hlaya Ka 2

MAQHINGA YA KU HLAYA: NDZA TIVUTISA / ENDLA MINKAMBISISO

Xitshuriwa	Ku hlaya ka Vumbirhi (Ku ehleketela ehenhla)
<p><u>Tlilasi leyi onhiweke</u></p> <p>Hi Ravuntlhanu, a ku ri nkarhi wa Zweli wo komba vana van'wana xitori xa yena.</p> <p>'Loyi hi mina, ndzi pfuna manana exirhapeni,' ku vula Zweli, a kombetela xifaniso xa yena lexi a nga xi dirowa. Kutani a hlaya swivulwa.</p> <p>'I ntirho wa kahle!' ku vula tatana Maboya.</p>	
<p>Ku rila nsimbhi. Tatana Maboya a vutisa, 'Ndzi nga hayeka xifaniso xa wena ekhumbini?'</p> <p>'Ina!' ku vula Zweli a nyanyukile. Tatana Maboya u hayeka xifaniso xa Zweli exikarhi ka khumbi, laha vanhu hinkwavo va nga ta kota ku xi vona hi Musumbhunuku na mixo</p>	<p>Languta Zweli a hlamala xifaniso xa yena ekhumbini. Ndzi kumbetela leswaku wa tinyungubyisa leswaku Tatana Maboya a lava ku veka xifaniso xa yena ekhumbini.</p>
<p>Madyambu walawo, Zweli u tshame na mana wa yena na ndzisana ya yena. 'A ku ri njhani exikolweni?' ku vutisa mana wa yena. 'A ku ri kahle!' ku vula Zweli. 'Ndzi hlayele tlilasi xitori xa mina, kutani Tatana Maboya a xi hayeka ekhumbini!'</p>	
<p>Zweli a ehleketela hi xitori xa yena lexi a xi hayekiwile ekhumbini ku hela ka vhiki hinkwaro. A langutele leswaku Musumbhunuku wu fika rini, leswaku vana lavan'wana va ta vona xitori xa yena ekhumbini.</p>	<p>Ndzi kumbetela leswaku u tsakele xikolo, hikuva u lava ku twa leswaku vadyondzikulobye hinkwavo va ta vula yini hi xitori xa yena!</p>
<p>Kambe, loko vana va nghena etlilasini ya vona hi Musumbhunuku na mixo a yi languteka yi chavisa!</p> <p>Zweli u langute ekhumbini a lava xitori xa yena, kambe a xi nga ri kona.</p> <p>Tatana Maboya u yimile emahlweni ka tlilasi. A languteka a bohanile.</p> <p>'Vana,' ku vula Tatana Maboya, 'hi Mugqivela, khwayere yi tirhisile tlilasi ya hina. Swi languteka onge un'wana u kokile ntirho wa wena ekhumbini a wu onha. A swi ndzi tsakisi leswi, ndza tshemba leswaku na n'wina a swi mi tsakisi. Ndzi kombela ku khomeriwa.'</p>	

Xitshuriwa	Ku hlaya ka Vumbirhi (Ku ehleketela ehenhla)
<p>Madyambu walawo, Zweli u tshame na mana wa yena na ndzisana ya yena.</p> <p>'A ku ri njhani exikolweni?' ku vutisa mana wa yena.</p> <p>'A ku nga ri kahle!' ku hlamula Zweli. 'Xitori xa mina a xa ha ri kona ekhumbini. Tatana Maboya u vule leswaku khwayere a yi ri etlilasini ya hina hi Mugqivela. Un'wana u teke mintirho ya hina yo saseka a yi onha.' 'Hahani Helen i mufambisi wa khwayere,' ku vula manana. 'Ndzi ta n'wi bela riqingho endzhaku ka swakudya swo lalela.'</p>	<p>Yoo! Ndza tivutisa leswaku hikokwalaho ka yini Zweli a languteka a tsanile? U nyamile swinene. A rindzele ku hela ka vhiki hinkwaro a rindzele vanghana va yena ku vona xitori xa yena ekhumbini. Sweswi, xitori xa yena xi fambile, a ku na loyi a nga xi vonaka.</p>
<p>Endzhaku ka swakudya swo lalela, mana wa Zweli u bele Hahani Helen riqingho. 'Khwayere a yi ri etlilasini ya Zweli hi Mugqivela, un'wana u koke swilo hinkwaswo leswi a swi ri ekhumbini,' Zweli u twe mana wa yena a vula. 'Zweli a nga tsakanga. U tsale xitori lexi nga onhiwa!'</p> <p>Manana u yingisele Hahani Helen timinetyana. Kutani a ku, 'Ndza khensa, Hahani,' kutani a veka riqingho ehansi.</p>	<p>Ndza tivutisa leswaku Zweli u titwa njhani loko manana a bela Hahani Helen riqingho? U fanele ku va a ha hlundzukile hi xitori xa yena. Kambe, Zweli a nga va a tsakile loko mana wa yena a ringeta ku pfuna – u titwa kahle loko mana wa yena a tekela enhlokweni ku tsana ka yena.</p>
<p>Siku leri landzelaka na mixo Zweli u vone Hahani Helen. U n'wi yimiserile voko.</p> <p>'Hikokwalaho ka yini Hahani Helen a ri exikolweni?' a tivutisa.</p> <p>Nsimbhi yi rila, kutani Zweli a ya etlilasini ya yena.</p>	
<p>Tatana Maboya u yimile emahlweni ka tlilasi na Hahani Helen.</p> <p>'Loyi i Manana Dlamini ku suka eka khwayere,' Tatana Maboya a vula. 'U lava ku vulavula na n'wina hinkwenu.'</p> <p>'Ndzi kombela ku khomeriwa hi tlilasi ya n'wina,' ku vula Hahani Helen eka vadyondzi. 'Ndza swi tiva leswaku yin'wana ya mintirho ya n'wina yi onhiwile. Nkarhi lowu taka loko hi tirhisa tlilasi ya n'wina, hi ta vana vukheta swinene.' a vula.</p>	<p>Ndzi kumbetela leswaku Hahani Helen u titwa a ri na nandzu hi leswi nga humelela etlilasini ya Zweli, hikuva u yile exikolweni ku ya kombela ku rivaleriwa eka vana.</p>
<p>Endzhaku ka loko Hahani Helen a fambile, Tatana Maboya u nyike mudyondzi un'wana na un'wana xiphemu xa phepha.</p> <p>'Leswi sweswi hi swi tivaka leswaku ntirho wa hina a wu nge onhiwi, a hi endleni tlilasi ya hina yi languteka yi sasekile nakambe!' a vula.</p> <p>Va endle tano.</p>	<p>Ndza tivutisa leswaku Zweli u titwa njhani emakumu? Ndzi ehleketa leswaku u titwa ku antswanyana, hikuva swi twala swi ri kahle loko loko un'wana a kombela ku rivaleriwa.</p>

Swivutiso swo landzelerisa	Tinhlamulo leti languteriweke
Hikokwalaho ka yini Zweli a tsakele xikolo hi Musumbhunuku?	Hikuva a tsakele vana lavan'wana ku vona xitori xa yena ekhumbini.
Manana wa Zweli u bele mani riqingho?	U bele Hahani Helen.
Hikokwalaho ka yini Hahani Helen a ta kombela ku khomeriwa eka tlilasi?	Hikuva u fambisa khwayere. Tlilasi yi onhiwile loko khwayere yi yi tirhisa.
Xivutiso xa hikokwalaho ka yini	Tinhlamulo leti languteriweke
Hikokwalaho ka yini Zweli a ve na siku ro ka ri nga ri kahle exikolweni?	<ul style="list-style-type: none"> • Hikuva a ehleketa leswaku xitori xi ta hayekiwa ekhumbini, kambe xi onhiwile. • Hikuva a tsakile ku hela ka vhiki hinkwaro leswaku vana lavan'wana va ta vona xitori xa yena ekhumbini, kambe xitori xa yena xi onhiwile naswona a ku na loyi a nga xi vona. • Hikuva a tsanile hi leswaku xitori xa yena a xi onhiwile ekhumbini. • Hikuva a tsanile hi leswaku tlilasi ya yena yi onhiwile. • Hikuva a titwa a tsanile hi leswaku Tatana Maboya u tsanile.

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela ku Hlaya 1**.
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Ravumune** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **Nghingiriko wo cinca Ku hlaya/ mahlayelo**.
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravumune** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku faneleke ku endliwa eka mintlawa yo hlaya kumbe migingiriko.

Ravuntlhanu

Migingiriko ya swa nomo

15 wa timinete

VHIKI 1

NKONGOMELO WA NTIVOMARITO

- 1 Dyondzisa hi ku tirhisa KEBV.
- 2 Endla Nkombiso wa marito na mimpfapfarhuto eka Bodo ya Nkongomelo wa Ntivomarito.
 - holova
 - nyamile
 - tinyungubyisa

Xisin'wana kumbe risimu	Miencenyeto
Ndzi na xiphiko, na wena u na xona.	<i>Ti kombeteli, u tlhela u kombetela na munghana</i>
A hi ehleketi swin'we hi xintshunxo!	<i>Veka rintihlo enhlokweni</i>
A hi lavi nhlamulo sweswi!	<i>Komba voko onge u ambale wachi</i>
A hi ololoxi sweswi!	<i>Komba voko onge u ambale wachi</i>
Hi siya swiphiko endzhaku!	<i>Kombetela endzhaku ka wena</i>

NKANERISANO HI XITSHURIWA XA KU HLAYA SWIN'WE

- 1 Tsala rimba ra nkanerisano exitsalelweni:
Xiphiko eka xitori lexi i...
Xiphiko eka xitori lexi xi ololoxiwe hi...
Loko a ndzi ri Zweli a ndzi ta titwa ... hikuva...
- 2 Hlayela vadyondzi rimba ra nkanerisano.
- 3 Veka vadyondzi eka **mintlaw** ya vona **leyitsongo**.
- 4 Byela vadyondzi leswaku hinkwavo va fanele ku siyerisana ku hlamula xivutiso xin'wana na xin'wana xa nkanerisano.
- 5 Kombela vadyondzi ku ku yingisela.
- 6 Kombela vadyondzi vo hambana hambana kumbe ntlawa wo karhi ku avelana hi tinhlamulo ta vona.
- 7 Loko tinhlamulo ti hoxekile, va lulamise.
- 8 Khensa vadyondzi eka ku hoxa xandla ka vona .

Ndzemuko wa mimpfumawulo na mimpfumawulo:

15 wa timinete

Kuma Rito

Tsala tafula exitsalelweni leri katsaka mimpfumawulo leyi dyondziweke endzhaku xikan'we na leyi dyondzisiweke hi Ravumbirhi na hi Ravunharhu.

p	r	a
i	t	e
n	o	m
u	s	l

KOMBISA

- 1 Tsundzuxa vadyondzi mimpfumawulo ya vhiki: /p/ na /r/
- 2 Kambela mimpfumawulo na switatisi hinkwaswo exitsalelweni.
- 3 Nyika vadyondzi timinete ti3 ku vumba marito hi xitalo hi laha va nga kotaka ha kona va tirhisa mimpfumawulo na switatisi leswi nga laha henhla.
- 4 Komba vadyondzi leswi rito ri vumbisiwaka xiswona hi ku tirhisa mpfumawulo lowu kongomiweke, ku fana na: /r/-/i/-/l/-/a/ = **rila**
- 5 Tsundzuxa vadyondzi leswaku va nga ha vumba rito hi ku tirhisa yin'wana na yin'wana ya mimpfumawulo leyi – a va boheki ku tirhisa /p/ kumbe /r/

VADYONDZI VA ENDLA

- 1 Byela vadyondzi ku pfula tibuku ta vona ta switoloveto va tsala nhlokomhaka: **p, r**
- 2 Lerisa vadyondzi ku sungula ku tsala.
- 3 Nyika vadyondzi timinete ti3 ku kuma na ku aka marito yo tala hi laha va nga kotaka ha kona.
- 4 Pfumelela vadyondzi ku koroketa ntirho wa vona. Komba vadyondzi leswi marito lama ma vumbisiwaka xiswona (na man'wana): **pani, pona, pima, penisele, peta, rila, rima, ririmi, nomo, manana, nona, sola, tolo**

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku Hlaya Swin'we:

15 wa timinete

Endzhaku ko Hlaya

QHINGA RA NTWISISO: KOMISA

MPFAPFARHUTA TSALWA

- 1 Tshamisisa vadyondzi emadesikini ya vona, va ri na tibuku ta switoloveto kumbe phepha ro kala ri nga tsaleriwanga, tipenisele na tikhirayoni.
- 2 Hlamusela leswaku namuntlha vadyondzi va ta **tsala na ku dirowa** hi xiphiko eka xitori na vonelo leri va nga na rona ra leswaku va ta xi lulamisa njhani.
- 3 **Kombisa** leswi u **ehleketisaka xiswona** hi **xiphiko exitorini**, ku fana na: Xiphiko exitorini hi leswaku ku na tlilasi leyi onhiweke.
- 4 Dirowa xifaniso xa wena exitsalelweni xa tlilasi leyi onhiweke.
- 5 Tirhisa **ku kombisa** ku engetela xivulwa kumbe swimbirhi eka mpfapfarhuto wa wena, ku fana na: Xiphiko exitorini i tlilasi leyi onhiweke. Ndzi ehleketa leswaku yi nga lulamisiwa hi vona hinkwavo loko va tirhisana swin'we ku yi basisa.
- 6 Lexi landzelaka, byela vadyondzi leswaku va ta ehleketa hi xiphiko exitorini, na xintshunxo eka xiphiko.
- 7 Kombela vadyondzi ku pfala mahlo ya vona va wisa. Tlhela u hlaya xitshuriwa nakambe.
- 8 Kombela vadyondzi ku pfula mahlo ya vona, kutani va dirowa mavonelo ya vona.
- 9 Xo hetelela, kombela vadyondzi ku **hundzuluka va vulavula**, na ku avelana leswi va swi mpfapfarhuteke na munghana.

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa **tlilasi hinkwayo na Maphepha yo tirhela Ku Hlaya 1.**
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Ravuntlhanu** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **Nghingiriko wo Cinca ku Hlaya/ mahlayelo .**
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravuntlhanu** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa eka Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku nga ta endliwa eka mintlawa ya ku hlaya kumbe migingiriko.

Nhluto wo dyondza ririmi wa ku hela ka vhiki

15 wa timinete

- 1 Tshamisisa vadyondzi emetini loko siku ri fika emakumu.
- 2 Endla nhluto wa ririmi wa vhiki na vhiki. U nga ha hlawula ku katsakanya dyondzo ya Ririmi ra le Kaya na Ririmi ro Engetela ro Sungula eka nhluto/ku langutisisa loku.
- 3 Tsundzuka ku pfumelela vadyondzi ku 'hundzuluka va vulavula' na ku kanerisana hi tinhlamulo ta vona na munghana. Kutani, hlawula vadyondzi va nga ri vangani ku avelana na tilasi tinhlamulo ta vona.
- 4 Tirhisa swivutiso leswi landzelaka swo tlhonthlha ku letela xiyenge xa ririmi eka nkanerisano wa wena:
 - a Xana a wu ri wihi nkongomelo wa hina wa ririmi vhiki leri?
 - b Hi swihi switori leswi hi swi hlayeke swin'we?
 - c Xana ku ve wahi marito mantshwa lawa ma nga mi tsakisa vhiki leri?
 - d Xana mi dyondze yini eka switori leswi hi swi hlayeke?
 - e Xana hi tsale hi yini vhiki leri?
 - f Xana ku tsala ka wena ku antswise ku yini vhiki leri?
 - g Xana ku hlaya ka wena ku antwe ku yini vhiki leri?
 - h Xana u ti nyungubyisa ngopfu hi yini vhiki leri?
- 5 Xo hetelela, byela vadyondzi ku ehleketa hi swilo swimbirhi leswi va nga ta ya byela vandyangu hi leswi va swi dyondzeke kumbe leswi va tiantswiseke hi swona exikolweni vhiki leri.

Xiya xiya: Maendlelo lawa yo tilangutisisa/ku tihluta i ya nkoka swinene eka dyondzo. U komberiwa ku kala u nga wu tluli nghingiriko lowu wa vhiki na vhiki.

Giredi 2

KOTARA 4

Vhiki

2

NKONGOMELO:

Ku ololoxa

swiphiso

Malulamiso Ya Tlilasi

- 1 Eku sunguleni ka vhiki rin'wana na rin'wana, tiyisisa leswaku tlilasi ya wena yi basile.
- 2 Antswisa TIBODO TA NKOMBISO, hi ku susa minchumu leyi nga ha yelaniki, u yi hlayisa hi vukheta.
- 3 Kutani, lulamisa makhadi ya swikombakomba swa marito na mimpfapfarhuto ya rito ra nkongomelo leri u nga ta ri lava.
- 4 Engetela minchumu eka khumbi ra nkongomelo wa wena na tafula leri nga ta tsakeriwa hi vadyondzi, xikombiso: Swifaniso swa le ka Inthanete swa hitara ya dyambu ya mati ya Xochitl, swifaniso swa ndhawu leyi a humaka eka yona (Chiapas, Mexico), swifaniso swa vanhu lava ololoxaka swiphiquo – ku basisa ribuwa ra lwandle, ku aka tindlu, ku pfuna van'wana, sw. na sw.
- 5 Endla mindzavisiso eka inthanete ku lulamisela nkongomelo, xikombiso: maqhinga ya kahle yo ololoxa swiphiquo swa vantshwa.
- 6 Tiyisisa swinene leswaku hinkwato tibuku ta switoloveto ta vadyondzi na Tibuku to tirhela ta DBE ti funghiwiwe, naswona ti vekiwe kahle laha ti faneleke kona.
- 7 Tiyisisa leswaku hinkwato tibuku letikulu, tibuku to hlaya leti ringanisiweke na tibuku ta layiburari ya tlilasi ti vekiwe hi nongonoko lowu faneleke.

Migingiriko Yo Ndlandlamuxa

Migingiriko leyi yi nga tirhisiwa yi ri yoxe tanihi ntirho eka vadyondzi lava hatlaka va heta ntirho wa vona KUMBE loko u ri karhi u nyika swikambelo eka vadyondzi.

Nghingiriko 1: Buku yo tirhela ya DBE 2: Papila ra 70, A hi hlayeni

Nghingiriko 2: Buku yo tirhela ya DBE 2: Papila ra 71-72, A hi tsaleni

Nghingiriko 3: Buku yo tirhela ya DBE 2: Papila ra 73 – 74, A hi hlayeni

Nghingiriko 4: Dirowa na ku tsala hi nkarhi lowu u nga va na dzolonga na makwenu kumbe munghana. Xana mi xi ololoxe njhani xiphiquo?

Musumbhunuku

Migingiriko ya swa nomo

15 wa timinete

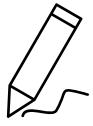
PFUXETA NKONGOMELO:KU KAMBELA VUTIVI BYA MASUNGULO (VHIKI RA VUMBIRHI RA NKONGOMELO)

- 1 Komba vadyondzi xifaniso xa Xochitl a lemuka leswaku minsinya ya le ndhawini ya ka vona a ya ha ri kona eka Buku Leyikulu: Hitara ya dyambu ya mati ya Xochitl
- 2 Byela vadyondzi leswaku hi ya emahlweni na nkongomelo wa hina: Ku ololoxa swiphigo
- 3 Dirowa xirhendzevutana lexi xi nga na vito ra **nkongomelo** exikarhi ka xitsalelo.
- 4 Vutisa vadyondzi: *Xana ku fikela sweswi mi dyondze yini hi nkongomelo lowu?*
- 5 Tsala mavonelo ya vadyondzi etlhelo ka mepe wa miehleketo. Ntlawahata mavonelo lama fanaka swin'we .
- 6 Loko vadyondzi va tsandzeka ku hlamula, vutisa swivutiso swo ntlhontlha leswi landzelaka:
 - a Xana hi tihi tindlela tin'wana ta kahle to ololoxa swiphigo?
 - b Xana hi yihi mintlhontlho hi ku ololoxa swiphigo?
 - c Xana swi twakala njhani ku va na xiphigo?
 - d Xana swi twakala njhani ku ololoxa xiphigo?

NKONGOMELO WA NTIVOMARITO

- 1 Dyondzisa hi ku tirhisa KEBV.
- 2 Endla nkombiso wa marito na mimpfapfarhuto eka Bodo ya Nkongomelo wa Ntivomarito .
 - dyambu
 - ndhawu
 - hitara

Xisin'wana kumbe risimu	Miencenyeto
Ndzi na xiphigo, na wena u na xona.	<i>Ti kombeteli, u tlhela u kombetela na munghana</i>
A hi ehleketi swin'we hi xintshunxo!	<i>Veka rintiho enhlokweni</i>
A hi lavi nhlamulo sweswi!	<i>Komba voko onge u ambale wachi</i>
A hi ololoxi sweswi!	<i>Komba voko onge u ambale wachi</i>
Hi siya swiphigo endzhaku!	<i>Kombetela endzhaku ka wena</i>

Ntivontsalo

15 wa timinete

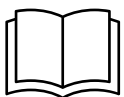
- 1 Byela vadyondzi ku pfula tibuku ta vona ta switoloveto.
- 2 Vitanela mimpfumawulo na marito lama landzelaka leswaku vadyondzi va tsala:
 - a pani
 - b pona
 - c pume
 - d pima
 - e peta
 - f raha
 - g rila
 - h rima
 - i roko
 - j ririmi
- 3 Leswi landzelaka, byela vadyondzi ku humesa khirayoni va koroketa ntirho wa vona vini.
- 4 Tsala mimpfumawulo na marito swi vonaka kahle exitsalelweni.
- 5 Hlengeta tibuku ta vadyondzi hi ku hela ka siku, kutani u xiyisisa vadyondzi lava va lavaka ku pfuniwa loku engeteriweke.

NONGONOKO WUN'WANA WA NTIVONTSALO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Xivulwa: _____

Ku Hlaya Swin'we:

15 wa timinete

U nga si sungula ku Hlaya

QHINGA RA Ntwisiso: BVUMBA

- 1 Tshamisisa vadyondzi emeteni kumbe laha va nga kotaka ku vona kahle eka Buku Leyikulu.
- 2 Pfula Buku Leyikulu eka xitori xa: Hitara ya dyambu ya mati ya Xochitl
- 3 Famba hi xifaniso eka papila rin'wana na rin'wana, vutisa vadyondzi leswaku va ehleketa leswaku ku humelela yini.
- 4 Pfuna vadyondzi ku fambelanisa swifaniso, leswaku va kota ku twisisa leswaku xitori xi mayelana na yini.
- 5 Tivisa marito mantshwa ya ntivomarito lama yelanaka na swiphemu swa xitori.
- 6 Tlhela u hlaya xitori nakambe kan'we, u nga yimi.

Ku Tsala:

30 wa timinete

Hlela

NHLOKOMHAKA: Tsala hi nkarhi lowu u nga ololoxa xiphiqu.

NTIRHO: Tsala kwalomu ka tindzimana timbirhi (10 wa swivulwa) hi mintokoto ya vona vini.

MALULAMISELO:

- Tsala nongonoko wo kambela mahlelelo exitsalelweni u nga si sungula dyondzo ya ku tsala.
- Tsala mpfapfarhuto wa wena exitsalelweni u nga si sungula dyondzo. Katsa xihoxo xin'we kumbe swimbirhi.

NONGONOKO WO KAMBELA MAHLELELO:

- 1 Xana ndzi tirhise nkarhi lowu nga hundza?
- 2 Xana ndzi tirhise munhu wo sungula ('Mina' na 'hina')
- 3 Xana swindleko swi hi nongonoko wa leswi swi humeleriseke swona?
- 4 Xana ndzi tsale kwalomu ka 10 wa swivulwa leswi nga eka tindzimana timbirhi?
- 5 Xana marito hinkwawo ndzi ma pelete kahle?
- 6 Xana xivulwa xin'wana na xin'wana xi sungula hi letere lerikulu?
- 7 Xana xivulwa xin'wana na xin'wana xi hela hi mahikahatelo lama faneleke?

KOMBISA NDLELA YA KU HLELA (NDZA ENDLA)

- 1 Hlayela vadyondzi ehenhla nongonoko wa ku hlela.
- 2 Xo landzela, hlayela vadyondzi ehenhla mpfapfarhuto wa wena.
- 3 Hlaya nongonoko wo hlela, nakambe u kombeta loko mpfapfarhuto wa wena wu lulamile, kumbe u lava ku endla ndzulamiso kumbe ku antswisa.
- 4 Kombisa ndlela yo lulamisa na vadyondzi.

VADYONDZI VA HETISA MAENDLELO YO HLELA (WA ENDLA)

- 1 Nyika vadyondzi tibuku ta switoloveto.
- 2 Kombela vadyondzi ku kuma mpfapfarhuto wa ku tsala wa vona.
- 3 Lexi landzelaka, kombela vadyondzi ku hlaya nongonoko wo kambela ku hlela na ku endla mindzulamiso kumbe ku antswisa loku lavekaka.
- 4 Loko vadyondzi va ri karhi va tsala, fambafamba la tlilasini u khoma tinhlengeletano letitsongo.– tiyisisa leswaku u tirha na ntlawa wo hambana wa vadyondzi eka ntirho wo tsala wun'wana na wun'wana.
- 5 Languta swihoxo leswi talaka ku endliwa eka matsalelo ya vadyondzi.
- 6 Kombela vadyondzi ku ku yingisa kutani u tsala swihoxo leswi talaka ku endliwa exitsalelweni.

7 Komba vadyondzi ku lulamisa swihoxo leswi.

Nkarhi lōu ndzi nga ololoxa xiphigo:
Mpfapfarkuto

ጠ
Nkarhi wun'wana ndzi lahl^eikeriwile hi penisele ^{ya} mina leyi ndzi yi rhandzaka. A ndzi ri exikolweni lo^ko yi ndzi lahlekelela. Ndzi twe swiⁱ ndzi uilerisa leswi yi nga lahleka.

ጠ
Ndzi ololoxe xiphigo hi ku byela mudyondzi^{zi} wa mina leswaku ndzi lahl^eikeriwe hi penisele. Ndzi n'wi byerile leswaku a yi languteka njani naswona u komberile wadyondzi hinkwawo ^{ku} ndzi pfuna ku yi la^ua.

Si tirhile hiku^ua hi yeⁱ humile penisele ya mina!

Nd^{zi} ehleketa leswaku ndzi fanele ndzi wa na ukheta hi sweto^o owa mina na ku swi hlayisa ku ant^oa.

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela ku Hlaya 2**.
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Musumbhunuku** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **nghingiriko wo cinca Ku hlaya/mahlayelo**.
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Musumbhunuku** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku faneleke ku endliwa eka mitlawa ya ku hlaya kumbe migingiriko.

Ravumbirhi

Ndzemuko wa mimpfumawulo na mimpfumawulo:

15 wa timinete

Tivisa Mpfumawulo Lowuntshwa Na Marito

TIVISA MPFUMAWULO

- 1 Vula mpfumawulo kutani u tlakusa xikombakombana: /j/
- 2 Vula mpfumawulo kutani u lerisa vadyondzi ku vuyelela mpfumawulo ka nharhu.
- 3 Vutisa vadyondzi: Xana mi nga ehleketa hi marito lama nga na mpfumawulo /j/?
- 4 Bubutsa miehleketo na vadyondzi hi marito yo fana na: **jitama, jesi, jeke**

TIVISA MARITO MANTSHWA

- 1 Vula rito rin'wana na rin'wana ehenhla swi twakala u ri karhi u va komba khadi ra xikombakomba: **jamu, jesi, jasi, jomela, jitama, jeke**
- 2 Komba vadyondzi rito rin'wana na rin'wana loko u ri karhi u ri vula.
- 3 Kombela vadyondzi ku vuyelela marito endzhaku ka wena.
- 4 Damarheta makhadi ya swikombakomba swa marito eka Bodo ya Nkombiso wa Mimpfumawulo.

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

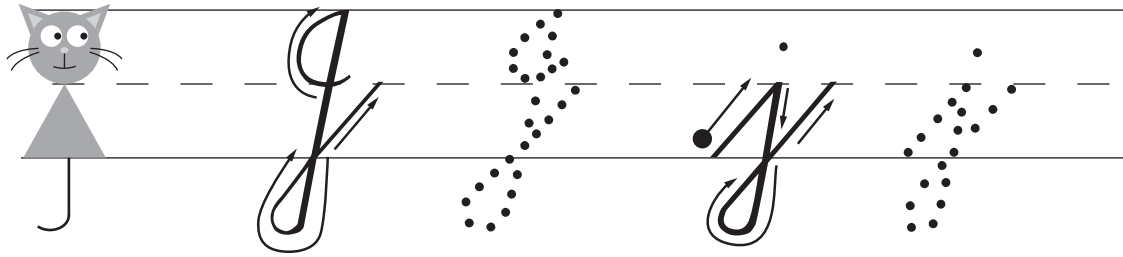
Ntivontsalo:

15 wa timinete

Tsala (ma)letere mantshwa /marito/ swivulwa

- 1 Dyondzisa vadyondzi ku vumba hi mfanelo (ma)letere lamakulu na lamatsongo hi ku koka: **Jj**
- 2 Kombisa matsalelo ya (ma)letere eka vadyondzi lava va tsalaka hi voko ra xinene na lava va tsalaka hi voko ra ximatsi.
- 3 Kutani byela vadyondzi ku tirha na munghana na ku tsala (ma)letere enhlaneni wa munghana un'wana na un'wana hi tintiho ta vona.
- 4 Endzhaku ka leswi byela vadyondzi ku tsala (ma)letere emadesikini ya vona hi tintiho.
- 5 Xo hetelela, komba vadyondzi nakambe ku vumba (ma)letere na marito exitsalelweni.

- 6 Vadyondzi va fanele ku kopunula mpfumawulo/ marito/swivulwa etibukwini ta vona.
 7 Vadyondzi va fanele ku khwatihata mpfumawulo lowu kongomiweke eka marito/ swivulwa leswi tsariweke.

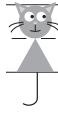
 jamu

 jesi

 jasi

 jomela

 jitama

 jeke

NONGONOKO WUN'WANA WA NTIVONTSALO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Xivulwa: _____

Ku Hlaya Swin'we:

15 wa timinete

Ku Hlaya Ko Sungula

MAQHINGA YA NTWISISO: NDZA TIVUTISA/ ENDLA MINKAMBISISO

Xitshuriwa	Ku hlaya ka 1 (Ku ehleketela Ehenhla)
<p><u>Hitara ya dyambu ya mati ya Xochitl</u></p> <p><i>Xochitl Cruz a ri na nhungu wa malembe loko a ta endla hitara leyi tirhisaka dyambu hi switirhisiwa swa khale. U endle leswi ku pfuna vaakatiko va ka vona leswaku va ta kuma mati yo hisa handle ko tsema minsinya. Xochitl u huma eChiapas eMexico.</i></p> <p><i>Makaya ya maAfrika Dzonga yo tala va tirhisa tihitara ta mati leti tirhisaka dyambu leti endlwaka hi tikhamphani ti vekeriwa hi vativi va tiphayiphi. Xitori lexi xa hlamarisa hikuva xinhwanyetana lexi xa nhungu wa malembe xi endle hitara ya mati leyi tirhisaka dyambu yo sungula eka ndhawu ya ka vona.</i></p> <p><i>Xochitl (yi twarisiwa xi leswi Soh-cheel)</i></p>	
<p>Nhlikanhi wun'wana wo hisa swinene loko a karhi a famba a ya ekaya ku huma exikolweni, Xochitl u lemuke leswaku minsinya leyi a yi n'wi nyika ndzhuti a ya ha ri kona. Hinkwayo leyi a yi ri endleleni, a yi tsemiwile. 'Yi ye kwihi minsinya hinkwayo?' a tivutisa.</p>	<p>Ndza tivutisa leswaku hikokwalaho ka yini minsinya yi nga ri kona? Leswi swi tikomba onge i xiphigo!</p>
<p>Mixo lowu landzelaka, Xochitl u langute tata wa yena loko a tshivela ndzilo ku kufumeta mati leswaku va ta hlamba na mixo 'Tatana, hinkwerhu hi tsema minsinya yo tala leswaku hi ta kufumeta mati yo hlamba!' ku vula Xochitl. 'A ku na ndlela yin'wana leyi vaakatiko va ka hina va nga kumaka mati yo hisa?' a vutisa. 'Xochitl, a hi na mali yo xava xo kufumeta mati xo saseka – na vaakelani va hina a va na yona!' ku hlamula tata wa yena.</p> <p>'Hi swona, ndzi teke xiboho – Ndzi ta endla hitara leyi vanhu hinkwavo va le Chiapas va nga kotaka ku va na yona,' a vula hi ku titshemba.</p>	<p>Oho! Ndzi ehleketa leswaku vaakatiko va tsema minsinya yo tshivela ndzilo ku sweka na ku kufumeta mati. Ndza tivutisa loko Xochitl a ta swi kota ku ololoxa xiphigo lexi?</p>
<p>Loko Xochitl a fika ekaya ku huma exikolweni siku rero, u sungule phurojeke ya yena. Xo sungula, u tirhe hi ximakiwa xa yena. Kutani, a sungula ku rholela mabodlhela ya pulasitiki lama cukumetiweke, tinghilazi ta khale, swiphemu swa tiphayiphi leti cukumetiweke na swikirepe swa timhandzi.</p>	<p>Ndza tivutisa loko Xochitl a ta swi kota ku tirhisa malakatsa lawa ku endla hitara ya mati?</p>

Xitshuriwa	Ku hlaya ka 1 (Ku ehleketela Ehenhla)
<p>Endzhaku ka mavhiki yo hlayanyana, Xochitl a ri na switirhisiwa swo ringanela ku sungula ku tirha. U tirhise swo boha tikhebulu ku hlanganisa tiphayiphi na mabodlhela ya pulasitiki leswaku mati ma ta tshama endzeni ka mabodlhela ma ta kufumela hi dyambu. Kutani, u pende swilo hinkwaswo hi muhlovo wa ntima, hikuva a swi tiva leswaku muhlovo wa ntima wu koka ku hisa.</p>	<p>Ndza tivutisa leswaku Xochitl u yi kume njhani miehleketo yo penda swilo hinkwaswo hi muhlovo wa ntima? Ndza swi tiva leswaku muhlovo wa ntima wu koka ku hisa, hikuva patu ra xinkotiri xa ntima xa hisa swinene hi masiku yo hisa. Ndza tivutisa loko Xochitl a ehlekete hi swona na sweswo?</p>
<p>Xo hetelela, tata wa yena u n'wi pfunile ku aka bokisi ra xitumbuluxiwa xa yena. Bokisi leri a ri ri na rimba ra pulanga na nghilazi yo rhiya ku hisa ku suka eka dyambu.</p> <p>'Ndzi ehleketa leswaku dyambu ri ta endla mati lama nga endzeni ka bokisi ma hisa ku ringanela ku hlamba hi wona!' Xochitl a ehleketa a ri yexe.</p>	<p>Ndza swi vona leswaku ximakiwa xa yena xi hlanganile! Ndza tivutisa loko hakunene xi ta tirha ku kufumeta mati?</p>
<p>Hi mixo lowu landzelaka loko Xochitl a nga si ya exikolweni, u chele mati endzeni ka hitara ya yena ya dyambu. Siku hinkwaro exikolweni, a tivutisa loko xitumbuluxiwa xa yena xi ta tirha.</p>	
<p>Loko xikolo xi humile, u tsutsumerile ekaya ku ya kamba leswi nga humelela! Hi ku chuha, u pfule hitara, a khoma emakumu ka phayiphi hi voko ra yena. Ku tthamukile mati yo vila! A ma hisa lero a fanele ku susa voko ra yena hi xihatla. 'Ndzi swi kotile!' a ehleketa, a vitana tata wa yena leswaku a ta.</p>	<p>Oho! Ximakiwa xa yena xi tirhile. U swi kotile ku tirhisa malakatsa ku endla hitara ya nxavo wa le hansi. Ndza ehleketa leswaku Xochitl i muololoxi wa xiphigo wo tlhariha!</p>
<p>'Vona Tatana! Swa tirha! Ndzi endlile hitara ya mati leyi nga tirhisiki ndzilo naswona a yi durhi. Naswona yi tirha hi matimba ya mahala lama nga kona: dyambu,' Xochitl a n'wayitela. U teke voko ra tata wa yena a ri veka eka mati yo hisa lama a ma halaka.</p> <p>'Oho!' tata wa yena a huwelela. 'Leswi swa tsakisa!'</p>	
<p>Loko Xochitl a vona leswaku ximakiwa xa yena xa tirha, u teke xiboho xo endla lexikulu – leswaku vandyangu hinkwavo va ta kuma mati yo ringanela yo hlamba ha wona. 'Hi nga xi veka kwini? Ku vutisa tata wa yena loko lexikulu xi herile. Xochitl u ehlekete hi ndhawu leyi nga na dyambu swinene. 'Ndzi ehleketa leswaku hi xi veka ehenhla ka lwangu!' a vula. 'Hi ndlela yoleyo mati ma nga hisa, kutani ma ehlela endzeni ka yindlu!' ku sukela siku rolero, ndyangu wa va Xochitl a wu ri na mati yo hisa yo hlamba, yo basisa na ku hlantswa swibye.</p>	<p>Xochitl u vone xiphigo kutani a tirhisa vutumbuluxi bya yena ku xi ololoxa. Sweswi, vandyangu wa yena va ta va na mati yo hisa handle ko tsema minsinya!</p>

Xitshuriwa	Ku hlaya ka 1 (Ku ehleketela Ehenhla)
<p>Vaakelani va vone muchini ehenhla ka lwangu ra ka va Xochitl. 'I yini sweswo?' va vutise va lava ku tiva. 'I hitara ya mati ya dyambu!' manana wa Xochitl a tivisa. 'Xochitl u yi endle hi swiphemu leswi a nga swi kuma. Naswona yi hisisa mati ku suka eka matimba ya mahala lama nga kona: dyambu!'</p> <p>'Na mina, ndza yi lava!' ku vula muakelani un'we. 'Ndzi karhele ku rhotela tihunyi!'</p> <p>'Na hina ha yi lava, ha kombela Xochitl,' ku kombela ndyangu wun'wana, 'leswi swi ta endla moya wa la kaya ka hina wu basa.'</p>	<p>Ndza tivutisa loko Xochitl a ta swi kota ku endla hitara ya mati ya vanhu hinkwavo va ndhawu ya ka vona? Swi vonaka ku ri ntirho lowukulu!</p>
<p>Hi Nyenyakulu 2018, Xochitl u wine sagwadi leri vuriwaka 'Recognition of the Institute of Nuclear Science for Women'. Leri i sagwadi leri talaka ku nyikiwaka vanhu lavakulu. Kambe, Yunivhesiti ya Mexico, leyi nga n'wi nyika sagwadi leri , yi vone leswaku Xochitl u endle swilo swo hlamarisa. A va lava ku hlohlotela Xochitl ku ya emahlweni na switumbuluxiwa swa yena swa sayense, na ku ya emahlweni ku ololoxa swiphiso swa vanhu va ndhawu ya ka vona.</p>	<p>Ndza tivutisa loko vaaka tiko va ka va Xochitl va tirhisa hitara yo fana na leyi a nga yi endla?</p>
Swivutiso swo landzelerisa	Tinhlamulo leti languteriweke
<p>Xana Zochitl u ake yini?</p>	<p>U ake hitara ya mati yo tirhisa dyambu. U sungule hi ku aka leyitsongo kutani a aka leyikulunyana.</p>
<p>Xochitl u tirhise switirhisiwa swa njhani ku aka hitara ya mati yo tirhisa dyambu?</p>	<p>U tirhise mabodlhela ya pulasitiki, tinghilazi ta khale, swiphemu swa tiphayiphi leti cukumetiweke, swikirepe swa timhandzi, na pende ya ntima.</p>
Xivutiso xa hikokwalaho ka yini	Tinhlamulo leti languteriweke
<p>Hikokwalaho ka yini Xochitl a teke xibo ho xo aka hitara ya mati yo tirhisa dyambu?</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Hikuva u vone leswaku vaaka tiko va ka vona va tsema minsiya ku ya kufumeta mati. • Hikuva a nga lavi vanhu va tsema minsinya, kambe a swi tiva leswaku a va lava ndlela yin'wana yo kufumeta mati ya vona. • Hikuva a lava ku endla hitara ya mati ya nxavo wa le hansi ya ndyangu wa yena na van'wana endhawini ya ka vona va ta yi tirhisa.

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela Ku hlaya 2.**
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Ravumbirhi** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **Nghingiriko wo Cinca Ku hlaya.**
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravumbirhi** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala leswi lavaka ku cinciwa eka mintlawa yo hlaya kumbe migingiriko.

Ravunharhu

Migingiriko ya swa nomo

15 wa timinete

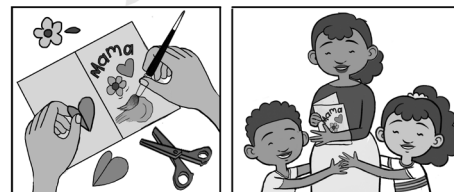
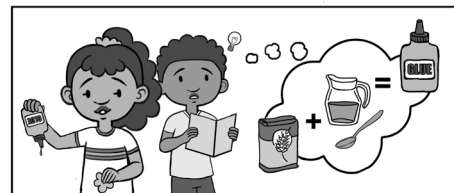
NKONGOMELO WA NTIVOMARITO

- 1 Dyondzisa hi ku tirhisa KEBV.
- 2 Endla nkombiso wa marito na mimpfapfarhuto eka Bodo ya Nkongomelo wa Ntivomarito.
 - xo saseka
 - xo durha
 - kota

Xisin'wana kumbe risimu	Miencenyeto
Ndzi na xiphiko, na wena u na xona.	<i>Ti kombeteli, u tlhela u kombetela na munghana</i>
A hi ehleketi swin'we hi xintshunxo!	<i>Veka rintoho enhlokweni</i>
A hi lavi nhlamulo sweswi!	<i>Komba voko onge u ambale wachi</i>
A hi ololoxi sweswi!	<i>Komba voko onge u ambale wachi</i>
Hi siya swiphiko endzhaku!	<i>Kombetela endzhaku ka wena</i>

VUTUMBULUXI BYO RUNGULA XITORI (VHIKI RA VUMBIRHI RA NKONGOMELO)

- 1 Ava vadyondzi hi mintlawa ya vona leyitsongo.
- 2 Nyika ntlawa wun'wana na wun'wana nkandziyiso/khopi ya swifaniso swa vutumbuluxi byo rungula xitori.
- 3 Tsundzuxa vadyondzi leswaku vhiki leri hundzeke, va tiendlele switori swa vona vini hi swifaniso leswi.
- 4 Vhiki leri, vadyondzi va fanele ku tirha tanihi ntlawa ku teka xiboho hi xitori xa ntlawa.
- 5 Tsundzuxa vadyondzi leswaku xitori xa vona xi fanele xi va na vutumbuluxi, kambe xi fanele xi yelana na swifaniso!
- 6 Kombela tlilasi ku yingisela.
- 7 Kombela 1-2 wa mintlawa yo hambana ku avelana swin'we switori swa ntlawa wa vona .
- 8 Khensa vadyondzi ku avelana switori swa vona.

Ndzemuko wa mimpfumawulo na mimpfumawulo:

15 wa timinete

Tivisa mpfumawulo wuntshwa na marito

TIVISA MPFUMAWULO

- 1 Vula mpfumawulo u tlakusa xikombakombana xa: /y/
- 2 Vula mpfumawulo kutani u lerisa vadyondzi ku wu vuyelela kanharhu.
- 3 Vutisa vadyondzi: Xana mi nga ehleketa marito lama nga na mpfumawulo /y/ ?
- 4 Bubutsa miehleketo ni vadyondzi hi marito yo fana na: **yiva, yunifomo, yima**

TIVISA MARITO MANTSHWA

- 1 Vula rito rin'wana na rin'wana ehenhla swi twakala u ri karhi u va komba khadi ra xikombakomba: **yima, yena, yunifomo, yimeka, yiva, yona**
- 2 Komba vadyondzi rito rin'wana na rin'wana, loko u ri karhi u ri vula.
- 3 Kombela vadyondzi ku vuyelela rito endzhaku ka wena.
- 4 Damarheta makhadi ya swikombakomba swa marito eka Bodo ya Nkombiso wa Mimpfumawulo.

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

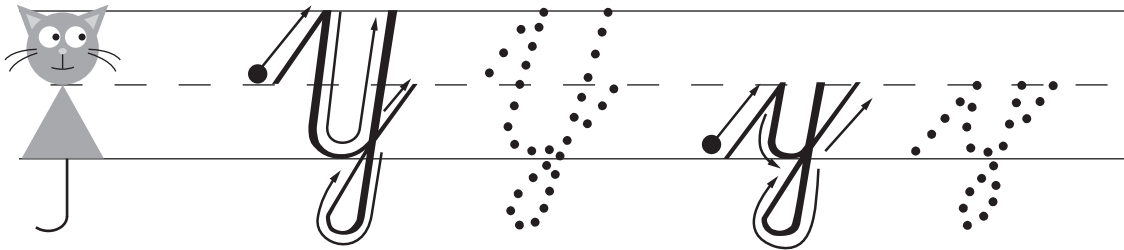
Ntivontsalo:

15 wa timinete

Tsala (ma) letere mantshwa/marito/swivulwa

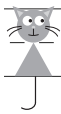
- 1 Dyondzisa vadyondzi ku vumba hi mfanelo maletere lamakulu na lamatsongo hi ku koka: **Yy**
- 2 Kombisa matsalelo ya maletere eka vadyondzi lava tsalaka hi voko ra xinene nakambe lava tsalaka hi voko ra ximatsi.
- 3 Kutani u va byela ku tirha na munghana na ku tsala marito eminhlaneni hi tintiho ta vona.
- 4 Endzhaku ka swona byela vadyondzi ku tsala maletere emadesikini ya vona hi tintiho ta vona.
- 5 Xo hetelela, komba vadyondzi nakambe ku vumba maletere na marito exitsalelweni.
- 6 Vadyondzi va fanele ku kopunula mpfumawulo/ marito/swivulwa etibukwini ta vona.

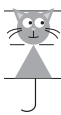
- 7 Vadyondzi va fanele ku khwatihata mpfumawulo lowu kongomiweke eka rito rin'wana na rin'wana / eka swivulwa leswi tsariweke.

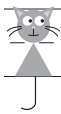

 yima

 yena

 yunifomo

 yimeka

 yiva

 yona

NONGONOKO WUN'WANA WA NTIVONTSALO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Xivulwa: _____

Ku Tsala:

30 wa timinete

Ku Hangalasa na ku Andlala

NHLOKOMHAKA: Tsala hi nkarhi lowu u nga ololoxa xiphiqu.

NTIRHO: Tsala kwalomu ka tindzimana timbirhi (10 wa swivulwa) hi mintokoto ya vona vini.

RIMBA RA MATSALELO:

Nkarhi wun'wana ... (Hlamusela xiphiqu hi vuxokoxoko! Tirhisa 3-4 wa swivulwa.)

Ndzi twe...

Ndzi ololoxile xiphiqu hi ku ... (Hlamusela xintshunxo hi vuxokoxoko! Tirhisa 2-3 wa swivulwa.)

Swi tirhile / A swi tirhanga hikuva ...

Ndzi ehleketa ...

KU LULAMISA: Loko u nga si sungula dyondzo yo tsala, tsala mpfapfarhuto lowu mi wu hleleke hi Musumbhunuku exitsalelweni.

KOMBISA MAENDLELO YO HANGALASA (NDZA ENDLA)

- 1 Tsundzuxa vadyondzi leswaku hi Musumbhunuku u tirhise nongonoko wa mahlelelo ku hlela mpfapfarhuto wa wena.
- 2 Lexi landzelaka, byela vadyondzi leswaku namuntlha hi ta hangalasa na ku andlala xiphemu xo hetelela xa ku tsala.
- 3 Komba vadyondzi leswi u tlhelaka u tsarisa swona xiphemu xa wena xa ku tsala, xi ri na nhlokomhaka na siku.

VADYONDZI VA HETISA MAENDLELO YO HANGALASA (WA ENDLA)

- 1 Nyika vadyondzi tibuku ta switoloveto.
- 2 Lerisa vadyondzi ku tsala siku na nhlokomhaka: **Nkarhi lowu ndzi nga ololoxa xiphiqu**
- 3 Kombela vadyondzi ku tlhela va tsala swi basa xiphemu xa vona xo hetelela xa ku tsala, ku ri hava swihoxo.
- 4 Loko vadyondzi va ri na nkarhi, va nga dirowa mpfapfarhuto wa xihatla.
- 5 Loko vadyondzi va ri karhi va tsala, rhendzeleka la tllasini u pfuna lava tikeriwaka.

VADYONDZI VA KOMBISA KU TSALA KA VONA

- 1 Eka ntlhanu wa timinete to hetelela ta dyondzo, kombela vadyondzi ku veka swo tsala swa vona.
- 2 Kombela vadyondzi ku hundzuluka va vulavula na ku hlayela munghana leswi va swi tsaleke.
- 3 Loko vadyondzi va endlile leswi, kombela un'we kumbe vambirhi ku ta hlayela tlilasi leswi va swi tsaleke.
- 4 Endla nkombiso wa leswi vadyondzi va swi tsaleke eka levhele ya mahlo ya vona leswaku va ta kota ku hlaya leswi tsariweke hi van'wana.

9 Nhlangua 2020

Nkarhi lona ndzi nga ololoxa xiphiso

Nkarhi wan'wana ndzi lahlekeriwile hi penisele ya mina leyi ndzi yi rhandzaka. A ndzi ri exikolweni loko yi ndzi lahlekela.

Ndzi twe swi ndzi vilerisa leswi yi nga lahleka.

Ndzi ololoxe xiphiso hi ku byela mudyondzisi wa mina leswaku ndzi lahlekeriwe hi penisele. Ndzi n'wi byerile leswaku a yi languteka njhani naswona u komberile vadyondzi hinkwawo ku ndzi pfuna ku yi lava.

Swi tirhile hikwua hi yi kumile penisele ya mina!

Ndzi ehleketa leswaku ndzi fanele ndzi wa na ukheta hi swilo owa mina na ku swi hlalisa ku antswa.

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela ku Hlaya 2.**
- 2 Hlamusela **Ngingiriko 1** wa hi **Ravunharhu** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **Nghingiriko wo Cinca Ku hlaya/ mahlayelo.**
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravunharhu** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa eka Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku nga ta endliwa eka mintlawa ya ku hlaya kumbe migingiriko.

Ravumune

Ndzemuko wa mimpfumawulo na mimpfumawulo:

15 wa timinete

Ku Hambanisa na ku Twananisa mimpfumawulo

NDZA ENDLA...

- 1 Sungula hi rito ra le ka dyondzo ya hi Ravumbirhi.
- 2 Vula rito: **jeke**
- 3 Hambanisa rito hi mpfumawulo wun'we wun'we: /j/-/e/-/k/-/e/
- 4 Vula mpfumawulo wo sungula wa rito: /j/
- 5 Vula mpfumawulo wa vumbirhi wa rito: /e/
- 6 Vula mpfumawulo wa vunharhu eka rito : /k/
- 7 Vula mpfumawulo wo hetelela wa rito: /e/
- 8 Tsala rito exitsalelweni: **jeke**
- 9 Lerisa vadyondzi ku twananisa mimpfumawulo eka rito na wena: /je/-/ke/ = **jeke**
- 10 Vuyelela ku endla leswi hi rito leri humaka eka dyondzo ya hi Ravunharhu: **yiva**

HA ENDLA...

- 1 Sungula hi rito leri humaka eka dyondzo ya hi Ravumbirhi.
- 2 Vula rito: **jasi**
- 3 Vutisa vadyondzi: Xana hi wihi mpfumawulo wo sungula eka rito? /j/
- 4 Vutisa vadyondzi: Xana hi wihi mpfumawulo wa le xikarhi eka rito? /a/
- 5 Vutisa vadyondzi Xana hi wihi mpfumawulo wa vunharhu eka rito? /s/
- 6 Vutisa vadyondzi: Xana hi wihi mpfumawulo wo hetelela eka rito? /i/
- 7 Kombela vadyondzi ku hambanisa rito hi mpfumawulo wun'we wun'we: /j/-/a/-/s/-/i/
- 8 Tsala rito: **jasi**
- 9 Lerisa vadyondzi ku twananisa mimpfumawulo eka rito na wena: /ja/-/si/ = **jasi**
- 10 Vuyelela ku endla leswi hi rito leri humaka eka dyondzo ya hi Ravunharhu: **yena**

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku Hlaya Swin'we:

15 wa timinete

Ku Hlaya Ka 2

MAQHINGA YA KU HLAYA: NDZA TIVUTISA/ ENDLA MINKAMBISISO

Xitshuriwa	Ku hlaya ka 2(Ku ehleketela ehenhla)
<p><u>Hitara ya dyambu ya mati ya Xochitl</u></p> <p><i>Xochitl Cruz a ri na nhungu wa malembe loko a ta endla hitara leyi tirhisaka dyambu hi switirhisiwa swa khale. U endle leswi ku pfuna vaakatiko va ka vona leswaku va ta kuma mati yo hisa handle ko tsema minsinya. Xochitl u huma eChiapas eMexico.</i></p> <p><i>Makaya ya maAfrika Dzonga yo tala va tirhisa tihitara ta mati leti tirhisaka dyambu leti endliwaka hi tikhamphani ti vekeriwa hi vativi va tiphayiphi. Xitori lexi xa hlamarisa hikuva xinhwanyetana lexi xa nhungu wa malembe xi endle hitara ya mati leyi tirhisaka dyambu yo sungula eka ndhawu ya ka vona.</i></p> <p><i>Xochitl (yi twarisiwa xi leswi Soh-cheel)</i></p>	<p>Namuntlha hi ta ehleketela swinene hi leswi endlaka Xochitl muololoxi wa xiphigo lonene swinene.</p>
<p>Nhlikanhi wun'wana wo hisa swinene loko a karhi a famba a ya ekaya ku huma exikolweni, Xochitl u lemuke leswaku minsinya leyi a yi n'wi nyika ndzhuti a ya ha ri kona. Hinkwayo leyi a yi ri endleleni, a yi tsemiwile. 'Yi ye kwihi minsinya hinkwayo?' a tivutisa.</p>	<p>Ndzi endla nkambisiso wa leswaku Xochitl u na vuxiyaxiya – u lemuka leswi nga ematlhelo ya yena. U vona xiphigo endhawini ya ka vona.</p>
<p>Mixo lowu landzelaka, Xochitl u langute tata wa yena loko a tshivela ndzilo ku kufumeta mati leswaku va ta hlamba na mixo 'Tatana, hinkwerhu hi tsema minsinya yo tala leswaku hi ta kufumeta mati yo hlamba!' ku vula Xochitl. 'A ku na ndlela yin'wana leyi vaakatiko va ka hina va nga kumaka mati yo hisa?' a vutisa. 'Xochitl, a hi na mali yo xava xo kufumeta mati xo saseka – na vaakelani va hina a va na yona!' ku hlamula tata wa yena.</p> <p>'Hi swona, ndzi teke xiboho – Ndzi ta endla hitara leyi vanhu hinkwavo va le Chiapas va nga kotaka ku va na yona,' a vula hi ku titsheмба.</p>	<p>Ndzi ehleketela leswaku Xochitl a ri muololoxi wa xiphigo. U lemuka leswaku vanhu loko va fanele ku tshika ku tsema minsinya, va ta lava ndlela yo hambana yo kufumeta mati ya vona. Kutani, u teka xiboho xa leswaku u ta xi endla xo kufumeta mati!</p>
<p>Loko Xochitl a fika ekaya ku huma exikolweni siku rero, u sungule phurojeke ya yena. Xo sungula, u tirhe hi ximakiwa xa yena. Kutani, a sungula ku rholela mabodlhela ya pulasitiki lama cukumetiweke, tinghilazi ta khale, swiphemu swa tiphayiphi leti cukumetiweke na swikirepe swa timhandzi.</p>	<p>Ndzi ehleketela leswaku Xochitl i muololoxi wa xiphigo wa kahle hikuva u endla pulani a nga si sungula!</p>

Xitshuriwa	Ku hlaya ka 2(Ku ehleketela ehenhla)
<p>Endzhaku ka mavhiki yo hlayanyana, Xochitl a ri na switirhisiwa swo ringanela ku sungula ku tirha. U tirhise swo boha tikhebulu ku hlanganisa tiphayiphi na mabodlhela ya pulasitiki leswaku mati ma ta tshama endzeni ka mabodlhela ma ta kufumela hi dyambu. Kutani, u pende swilo hinkwaswo hi muhlovo wa ntima, hikuva a swi tiva leswaku muhlovo wa ntima wu koka ku hisa.</p>	
<p>Xo hetelela, tata wa yena u n'wi pfunile ku aka bokisi ra xitumbuluxiwa xa yena. Bokisi leri a ri ri na rimba ra pulanga na nghilazi yo rhiya ku hisa ku suka eka dyambu.</p> <p>'Ndzi ehleketa leswaku dyambu ri ta endla mati lama nga endzeni ka bokisi ma hisa ku ringanela ku hlamba hi wona!' Xochitl a ehleketa a ri yexe.</p>	
<p>Hi mixo lowu landzelaka loko Xochitl a nga si ya exikolweni, u chele mati endzeni ka hitara ya yena ya dyambu. Siku hinkwaro exikolweni, a tivutisa loko xitumbuluxiwa xa yena xi ta tirha.</p>	<p>Ndzi tsundzuka leswaku Xochitl u ta endla hitara leyitsongo ku kambela loko ximakiwa xa yena xi tirha. Ndzi ehlekete leswaku leyi i miehleketo ya vutlhari. A nga tlangisi switirhisiwa swo tala ku endlela loko miehleketo ya yena yi nga tirhi ro sungula!</p>
<p>Loko xikolo xi humile, u tsutsumerile ekaya ku ya kamba leswi nga humelela! Hi ku chuha, u pfule hitara, a khoma emakumu ka phayiphi hi voko ra yena. Ku tlamukile mati yo vila! A ma hisa lero a fanele ku susa voko ra yena hi xihatla. 'Ndzi swi kotile!' a ehleketa, a vitana tata wa yena leswaku a ta.</p>	<p>Ndzi endla nkambisiso wa leswaku Xochitl a ri na miehleketo ya kahle ya ximakiwa – hikuva vonelo ra yena ri tirhe hi ku ringeta ko sungula!</p>
<p>'Vona Tatana! Swa tirha! Ndzi endlile hitara ya mati leyi nga tirhisiki ndzilo naswona a yi durhi. Naswona yi tirha hi matimba ya mahala lama nga kona: dyambu,' Xochitl a n'wayitela. U teke voko ra tata wa yena a ri veka eka mati yo hisa lama a ma halaka.</p> <p>'Oho!' tata wa yena a huwelela. 'Leswi swa tsakisa!'</p>	
<p>Loko Xochitl a vona leswaku ximakiwa xa yena xa tirha, u teke xiboho xo endla lexikulu – leswaku vandyangu hinkwavo va ta kuma mati yo ringanela yo hlamba ha wona. 'Hi nga xi veka kwini? Ku vutisa tata wa yena loko lexikulu xi herile. Xochitl u ehlekete hi ndhawu leyi nga na dyambu swinene. 'Ndzi ehleketa leswaku hi xi veka ehenhla ka lwangu!' a vula. 'Hi ndlela yoleyo mati ma nga hisa, kutani ma ehlela endzeni ka yindlu!' ku sukela siku rolero, ndyangu wa va Xochitl a wu ri na mati yo hisa yo hlamba, yo basisa na ku hlantswa swibye.</p>	<p>Ndzi ehleketa leswaku Xochitl u sungule hi lexintsongo leswaku a ta kambela vonelo ra yena. Sweswi a nga xi xikambela naswona wa swi tiva leswaku xa tirha, a nga endla lexikulu xo kufumeta mati ya ndyangu hinkwavo.</p>

Xitshuriwa	Ku hlaya ka 2(Ku ehleketela ehenhla)
<p>Vaakelani va vone muchini ehenhla ka lwangu ra ka va Xochitl. 'I yini sweswo?' va vutise va lava ku tiva. 'I hitara ya mati ya dyambu!' manana wa Xochitl a tivisa. 'Xochitl u yi endle hi swiphemu leswi a nga swi kuma. Naswona yi hisisa mati ku suka eka matimba ya mahala lama nga kona: dyambu!'</p> <p>'Na mina, ndza yi lava!' ku vula muakelani un'we. 'Ndzi karhele ku rhotela tihunyi!'</p> <p>'Na hina ha yi lava, ha kombela Xochitl,' ku kombela ndyangu wun'wana, 'leswi swi ta endla moya wa la kaya ka hina wu basa.'</p>	<p>Ndzi ehleketa leswaku leswi landzelaka, Xochitl u fanele ku ehleketa hi ndlela yo endla tihitara ta mati to tala. Lexi i xiphiqu lexintshwa lexi a faneleke ku xi ololoxa!</p>
<p>Hi Nyenyakulu 2018, Xochitl u wine sagwadi leri vuriwaka 'Recognition of the Institute of Nuclear Science for Women'. Leri i sagwadi leri talaka ku nyikiwaka vanhu lavakulu. Kambe, Yunivhesiti ya Mexico, leyi nga n'wi nyika sagwadi leri , yi vone leswaku Xochitl u endle swilo swo hlamarisa. A va lava ku hlohlotela Xochitl ku ya emahlweni na switumbuluxiwa swa yena swa sayense, na ku ya emahlweni ku ololoxa swiphiqu swa vanhu va ndhawu ya ka vona.</p>	<p>Ndzi ehleketa leswaku Xochitl i muololoxi wa xiphiqu wa vutlhari. Ndza tivutisa leswaku hi swihi swiphiqu swin'wana leswi a nga ta swi ololoxa eka nkarhi lowu taka.</p>
Swivutiso swo landzelerisa	Tinhlamulo leti languteriweke
<p>Xana Xochitl u vone xiphiqu xa njhani?</p>	<ul style="list-style-type: none"> • U vone leswaku vaakatiko va ka vona va tsema minsinya ku ya kufumeta mati. • U vone leswaku vaakatiko va kona a va fikeleli ku xava tihitara ta mati yo hisa – va fanele ku tirhisa tihunyi ku kufumeta mati. • U vone leswaku minsinya eka ndhawu ya ka vona ya hela hikuva vanhu va yi tsema ku ya kufumeta mati.
<p>Xana Xochitl u xi ololoxe njhani xiphiqu?</p>	<ul style="list-style-type: none"> • U endle hitara ya mati yo hisa hi ku tirhisa malakatsa na pende ya ntima. • U tirhise vutumbuluxi bya yena ku endla hitara ya mati yo hisa, ya nxavo wa le hansi.
Xivutiso xa hikokwalaho ka yini	Nhlamulo leyi languteriweke
<p>U nga endla nkambisiso wihi hi Xochitl? Tirhisa vumbhoni byo huma eka xitori!</p>	<p><i>Ndzi endla nkambisiso wa leswaku Xochitl u... hikuva...</i></p>

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela ku Hlaya 2**.
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Ravumune** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **Nghingiriko wo cinca Ku hlaya/ mahlayelo**.
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravumune** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawwa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku faneleke ku endliwa eka mintlawwa yo hlaya kumbe migingiriko.

Ravuntlhanu

Mingiriko ya swa nomo

15 wa timinete

NKONGOMELO WA NTIVOMARITO

- 1 Dyondzisa hi ku tirhisa KEBV.
- 2 Endla Nkombiso wa marito na mimpfapfarhuto eka Bodo ya Nkongomelo wa Ntivomarito.
 - xitumbuluxiwa
 - hisa swinene
 - ringeta (ku ringeta xin'wana)

Xisin'wana kumbe risimu	Miencenyeto
Ndzi na xiphiko, na wena u na xona.	<i>Ti kombeteli, u tlhela u kombetela na munghana</i>
A hi ehleketi swin'we hi xintshunxo!	<i>Veka rintiho enhlokweni</i>
A hi lavi nhlamulo sweswi!	<i>Komba voko onge u ambale wachi</i>
A hi ololoxi sweswi!	<i>Komba voko onge u ambale wachi</i>
Hi siya swiphiko endzhaku!	<i>Kombetela endzhaku ka wena</i>

NKANERISANO HI XITSHURIWA XA KU HLAYA SWIN'WE

- 1 Tsala rimba ra nkanerisano exitsalelweni:
Xiphiko eka xitori lexi i...
Xochitl u teka xibo ho xo...
Xochitl i muololoxi wa xiphiko wa kahle hikuva ...
- 2 Hlayela vadyondzi rimba ra nkanerisano.
- 3 Veka vadyondzi eka **mintlaw**a ya vona **leyitsongo**.
- 4 Byela vadyondzi leswaku hinkwavo va fanele ku siyerisana ku hlamula xivutiso xin'wana na xin'wana xa nkanerisano.
- 5 Kombela vadyondzi ku ku yingisela.
- 6 Kombela vadyondzi vo hambanahambana kumbe ntlawa wo karhi ku avelana hi tinhlamulo ta vona.
- 7 Loko tinhlamulo ti hoxekile, va lulamise.
- 8 Khensa vadyondzi eka ku hoxa xandla ka vona.

Ndzemuko wa mimpfumawulo na mimpfumawulo:

15 wa timinete

Kuma Rito

Tsala tafula exitsalelweni leri katsaka mimpfumawulo leyi dyondziweke endzhaku xikan'we na leyi dyondzisiweke hi Ravumbirhi na hi Ravunharhu.

j	y	m
a	s	i
u	e	o
l	n	t

KOMBISA

- 1 Tsundzuxa vadyondzi mimpfumawulo ya vhiki: /j/ na /y/
- 2 Kambela mimpfumawulo na switatisi hinkwaswo exitsalelweni.
- 3 Nyika vadyondzi timinete ti3 ku vumba marito hi xitalo hi laha va nga kotaka ha kona va tirhisa mimpfumawulo na switatisi leswi nga laha henhla.
- 4 Komba vadyondzi leswi rito ri vumbisiwaka xiswona hi ku tirhisa mpfumawulo lowu kongomiweke, ku fana na: /y/-/o/-/n/-/a/ = **yona**
- 5 Tsundzuxa vadyondzi leswaku va nga ha vumba rito hi ku tirhisa yin'wana na yin'wana ya mimpfumawulo leyi – a va boheki ku tirhisa /j/ kumbe /y/

VADYONDZI VA ENDLA

- 1 Byela vadyondzi ku pfula tibuku ta vona ta switoloveto va tsala nhlokomhaka: **j, y**
- 2 Lerisa vadyondzi ku sungula ku tsala.
- 3 Nyika vadyondzi timinete ti3 ku kuma na ku aka marito yo tala hi laha va nga kotaka ha kona.
- 4 Pfumelela vadyondzi ku koroketa ntirho wa vona. Komba vadyondzi leswi marito lama ma vumbisiwaka xiswona (na man'wana): **jamu, jesi, jasi, jomela, jitama, yima, yena, yona, sila, tima, mona, salani, titimela**

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku Hlaya Swin'we:

15 wa timinete

Endzhaku ko Hlaya

QHINGA RA NTWISISO: KOMISA/ ENDLA MINKAMBISISO

KU RUNGULA KUMBE KU TSALA NKOMISO WA XITORI

- 1 Hlamusela leswaku namuntlha vadyondzi va ta *ehleketa hi swiphemu swa nkoka eka xitshuriwa.*
- 2 *Hi ta tlhela hi ehleketa hi nkambisiso lowu hi nga wu endlaka hi Xochitl.*
- 3 Tsala rimba ra nkomiso exitsalelweni.
- 4 Lerisa vadyondzi ku tirhisa rimba ku hlamula xivutiso:
Xitori lexi xi mayelana na...(2-3 wa swivulwa)
Ndzi tsakise ...
Ndzi ehleketa leswaku Xochitl u... hikuva ...
- 5 Hlamusela leswaku vadyondzi a va nge swi koti ku vula hinkwaswo leswi swi nga le ka xitshuriwa – va fanele va hlawula swiphemu leswi swi nga swa nkoka swinene.
- 6 Kombisa vadyondzi xikombiso xa wena. Vula u ku: **Xitori lexi xi mayelana na Xochitl a aka hitara ya dyambu ya mati. Ndzi tsakise hi leswaku ndyangu wa ka va Xochitl a va ta tirhisa hitara ya mati endlwini ya vona. Ndzi ehleketa leswaku Xochitl u** tlharihile swinene **hikuva** u swi kotile ku endla hitara ku suka eka swilo leswi cukumetiweke.
- 7 Komba vadyondzi swifaniso eka Buku Leyikulu ya switori.
- 8 Nyika vadyondzi nkarhi wo ehleketa hi xitshuriwa.
- 9 Lerisa vadyondzi ku **hundzuluka va vulavula** na munghana va avelana mavonelo ya vona **vini.** (A va fanelanga ku bela enhlokweni leswi mudyondzisi a swi vuleke. Lawa ma fanele ma va mavonelo ya vona vini!)
- 10 Hlanganisa tlilasi hinkwayo.
- 11 Kombela 1-2 wa vadyondzi ku **avelana** na tlilasi minkomiso ya vona.
- 12 Endlani nkomiso wa tlilasi hinkwayo, ku fana na: **Xitori lexi xi mayelana na Xochitl hi laha a nga tirhisa ha kona vutumbuluxi bya yena ku endla hitara ya dyambu ya mati. U endle hitara yo kota ku fikeleleka hi malakatsa leswaku vanhu va ndhawu ya ka vona va ta tshika ku tsema minsinya leyo tala. Hi tsakise hi leswaku Xochitl u ringetile hi ximakiwa lexitsongo kutani a endla lexikulu loko a vone leswaku kungu ra yena ri tirhile. Hi ehleketa leswaku Xochitl u na** vutumbuluxi swinene, **hikuva** u swi kotile ku endla hitara ya dyambu hi malakatsa!

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela Ku Hlaya 2**.
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Ravuntlhanu** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **Nghingiriko wo Cinca ku Hlaya/ mahlayelo**.
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravuntlhanu** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa eka Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku nga ta endliwa eka mintlawa ya ku hlaya kumbe migingiriko.

Nhluto wo dyondza ririmi wa ku hela ka vhiki

15 wa timinete

- 1 Tshamisisa vadyondzi emetini loko siku ri fika emakumu.
- 2 Endla nhluto wa ririmi wa vhiki na vhiki. U nga ha hlawula ku katsakanya dyondzo ya Ririmi ra le Kaya na Ririmi ro Engetela ro Sungula eka nhluto/ku langutisisa loku.
- 3 Tsundzuka ku pfumelela vadyondzi ku 'hundzuluka va vulavula' na ku kanerisana hi tinhlamulo ta vona na munghana. Kutani, hlawula vadyondzi va nga ri vangani ku avelana na tlilasi tinhlamulo ta vona.
- 4 Tirhisa swivutiso leswi landzelaka swo tlhontlha ku letela xiyenge xa ririmi eka nkanerisano wa wena:
 - a Xana a wu ri wihi nkongomelo wa hina wa ririmi vhiki leri?
 - b Hi swihi switori leswi hi swi hlayeke swin'we?
 - c Xana ku ve wahi marito mantshwa lawa ma nga mi tsakisa vhiki leri?
 - d Xana mi dyondze yini eka switori leswi hi swi hlayeke?
 - e Xana hi tsale hi yini vhiki leri?
 - f Xana ku tsala ka wena ku antswise ku yini vhiki leri?
 - g Xana ku hlaya ka wena ku antswi ku yini vhiki leri?
 - h Xana u ti nyungubyisa ngopfu hi yini vhiki leri?
- 5 Xo hetelela, byela vadyondzi ku ehleketa hi swilo swimbirhi leswi va nga ta ya byela vandyangu hi leswi va swi dyondzeke kumbe leswi va tiantswiseke hi swona exikolweni vhiki leri.

Xiya xiya: Maendlelo lawa yo tilangutisisa/ku tihluta i ya nkoka swinene eka dyondzo. U komberiwa ku kala u nga wu tluli nghingiriko lowu wa vhiki na vhiki.

The background of the entire page is a light gray color with a repeating pattern of small, white, line-art icons. These icons represent various educational subjects and tools, including books, pencils, globes, calculators, microscopes, and geometric shapes.

Gireedi 2

KOTARA 4

Whiki

3

NKONGOMELO:

Matimu

Malulamiso Ya Tlilasi

- 1 Eku sunguleni ka vhiki rin'wana na rin'wana, tiyisisa leswaku tlilasi ya wena yi basile.
- 2 Antswisa TIBODO TA NKOMBISO, hi ku susa minchumu leyi nga ha yelaniki, u yi hlayisa hi vukheta.
- 3 Kutani, lulamisa makhadi ya swikombakomba swa marito na mimpfapfarhuto ya rito ra nkongomelo leri u nga ta ri lava.
- 4 Kuma na ku lulamisa minchumu ya khumbi ra nkongomelo wa wena na tafula leri nga ta tsakeriwa hi vadyondzi, xikombiso: swifaniso swa tindhawu to hambana hambana ta khale (malembe ya 50 lama nga hundza, malembe ya 100 lama nga hundza), kombela vadyondzi ku tisa swifaniso swa vandyangu swa khale
- 5 Endla mindzavisiso eka inthanete ku lulamisela nkongomelo, xikombiso: timhaka ta ntiyiso to tsakisa hi matimu ya Afrika Dzonga.
- 6 Tiyisisa swinene leswaku hinkwato tibuku ta switoloveto ta vadyondzi na Tibuku to tirhela ta DBE ti funghiwiwe, naswona ti vekiwe kahle laha ti faneleke kona.
- 7 Tiyisisa leswaku hinkwato tibuku letikulu, tibuku to hlaya leti ringanisiweke na tibuku ta layiburari ya tlilasi ti vekiwe hi nongonoko lowu faneleke.
- 8 Hundzula mintlawe ya wena yo hlaya hi ntlawa loku leteriwaka loko swi fanerile.
- 9 Kunguhata mahlelelo ya wena ya migingiriko ya nkamafundza na ya mafundza wa vhiki.

Migingiriko Yo Ndlandlamuxa

Migingiriko leyi yi nga tirhisiwa yi ri yoxe tanihi ntirho eka vadyondzi lava hatlaka va heta ntirho wa vona KUMBE loko u ri karhi u nyika swikambelo eka vadyondzi.

Nghingiriko 1: Buku yo tirhela ya DBE 2: Papila ra 75, A hi tsaleni

Nghingiriko 2: Buku yo tirhela ya DBE 2: Papila ra 76-77, A hi endleni

Nghingiriko 3: Buku yo tirhela ya DBE 2: Papila ra 78 – 79, A hi hlayeni

Nghingiriko 4: Dirowa na ku tsala hi matimu ya munhu loyi u n'wi tivaka.

Musumbhunuku

Migingiriko ya swa nomo

15 wa timinete

TIVISA NKONGOMELO : KU KAMBELA VUTIVI BYA MASUNGULO

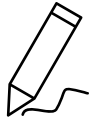
- 1 Komba vadyondzi xifaniso xa khavhara ya le mahlweni ya xitori xa Buku Leyikulu: Nhenha ya nkosikazi
- 2 Byela vadyondzi leswaku hi sungula hi nkongomelo wuntshwa lowu vuriwaka: Matimu
- 3 Dirowa xirhendzevutana lexi nga na vito ra **nkongomelo** exikarhi ka xitsalelo.
- 4 Vutisa vadyondzi: *Xana mi tiva yini hi nkongomelo lowu?*
- 5 Tsala mavonelo ya vadyondzi etlhelo ka mepe wa miehleketo. Ntlawahata mavonelo lama fanaka swin'we.
- 6 Loko vadyondzi va tsandzeka ku hlamula, vutisa swivutiso swo ntlhontlha leswi landzelaka:
 - a Xana matimu i yini?
 - b Xana u tiva yini hi matimu?
 - c Xana u nga dyondza njhani hi matimu?

VHIKI 3

NKONGOMELO WA NTIVOMARITO

- 1 Dyondzisa hi ku tirhisa KEBV.
- 2 Endla nkombiso wa marito na mimpfapfarhuto eka Bodo ya Nkongomelo wa Ntivomarito .
 - matimu
 - khale
 - xifaniso xa ribye
 - nhenha

Xisin'wana kumbe risimu	Miencenyeto
Loko nkosikazi a nghena, hinkwavo va yima	<i>Famba eka ndhawu yin'we tanihi socha</i>
Loko nkosikazi a nghena, hinkwavo va yima	<i>Famba eka ndhawu yin'we tanihi socha</i>
Loko ku nghena hosi, hinkwaswo swa yima	<i>Famba eka ndhawu yin'we tanihi socha</i>
Loko ku nghena hosi, hinkwaswo swa yima	<i>Famba eka ndhawu yin'we tanihi socha</i>
Minkulungwani, ha losa!	<i>Kombisa ntsako, veka voko enhlokweni eka losa</i>
Minkulungwani, ha losa!	<i>Kombisa ntsako, veka voko enhlokweni eka losa</i>

Ntivontsalo

15 wa timinete

- 1 Byela vadyondzi ku pfula tibuku ta vona ta switoloveto.
- 2 Vitanela mimpfumawulo na marito lama landzelaka leswaku vadyondzi va tsala:
 - a jamu
 - b jesi
 - c jasi
 - d jomela
 - e jitama
 - f yima
 - g yena
 - h yimeka
 - i yiva
 - j yona
- 3 Leswi landzelaka, byela vadyondzi ku humesa khirayoni va koroketa ntirho wa vona vini.
- 4 Tsala mimpfumawulo na marito swi vonaka kahle exitsalelweni.
- 5 Hlengeta tibuku ta vadyondzi hi ku hela ka siku, kutani u xiyisisa vadyondzi lava va lavaka ku pfuniwa loku engeteriweke.

NONGONOKO WUN'WANA WA NTIVONTSALO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Xivulwa: _____

Ku Hlaya Swin'we:

15 wa timinete

U nga si sungula ku Hlaya

QHINGA RA Ntwisiso: BVUMBA

- 1 Tshamisisa vadyondzi emeteni kumbe laha va nga kotaka ku vona kahle eka Buku Leyikulu.
- 2 Pfula Buku Leyikulu eka xitori xa: Nhenha ya nkosikazi
- 3 Famba hi xifaniso eka papila rin'wana na rin'wana, va vutisi leswaku va ehleketa leswaku ku humelela yini.
- 4 Pfuna vadyondzi ku twananisa swifaniso, leswaku va kota ku twisisa leswaku xitori xi mayelana na yini.
- 5 Tivisa marito mantshwa ya ntivomarito lama yelanaka na swiphemu swa xitori.
- 6 Tlhela u hlaya xitori nakambe kan'we, u nga yimi.

Ku Tsala:

30 wa timinete

Kunguhata u mpfapfarhuta

NHLOKOMHAKA: Tsala xitori lexi nga na mbangu wo va swi humele khale. Ringeta ku katsa timhaka ta ntiyiso leti u ti tivaka hi matimu.

NTIRHO: Tsala xitori xa kwalomu ka (10 wa swivulwa).

QHINGA RA KUNGUHATELO: Endla mepe wa miehleketo

TIVISA NHLOKOMHAKA.

- 1 Komba vadyondzi leswaku wa **ehleketa u nga si tsala.**
- 2 Hi nomo, hlamusela mavonelo ya wena ya xitori xa wena, ku fana:
Ndzi ta tsala xitori lexi nga humelela eEgipta wa khale. Ndzi ta tsala hi Egipta wa khale leswaku ndzi ta katsa na tiphiramidi, hikuva ndza swi tiva leswaku ti akiwile khale wa khaleni. Loko tiphiramidi ti akiwa exitorini xa mina, muhlayi u ta swi tiva leswaku xitori xi humelele khale.

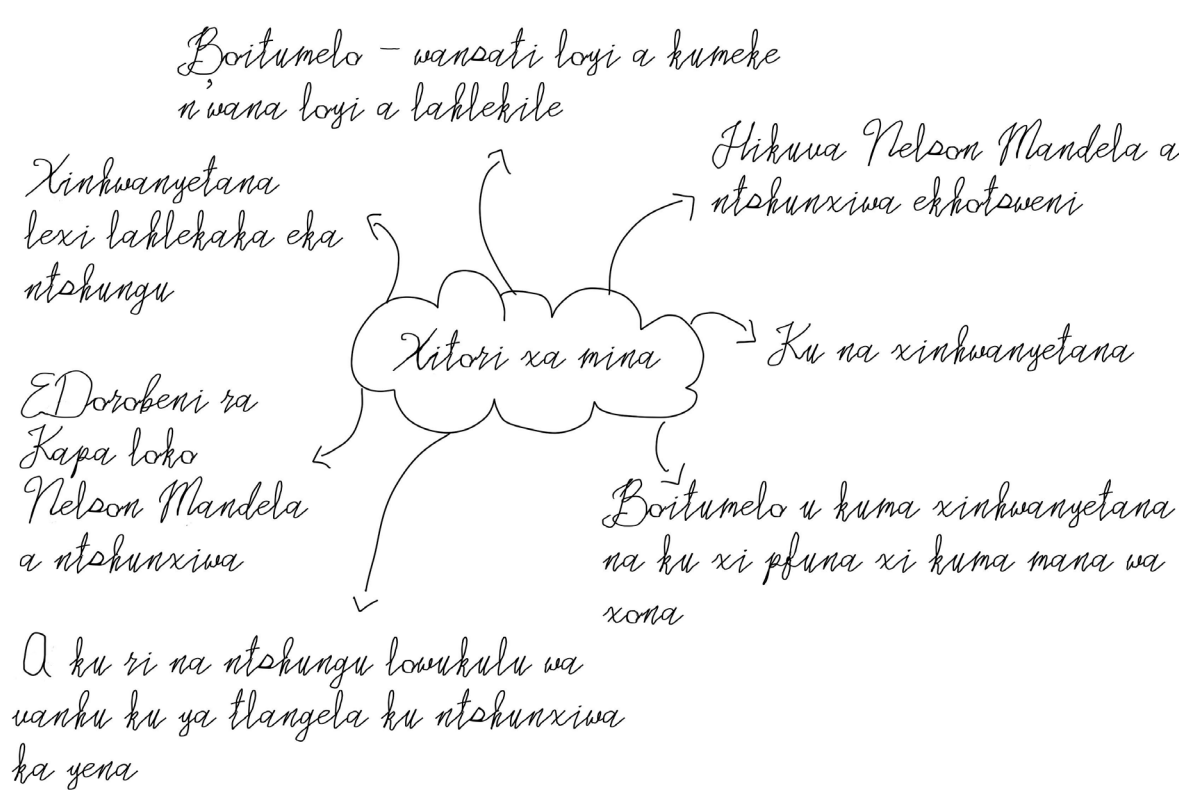
KU KOMBISA QHINGA RO KUNGUHATA (NDZA ENDLA):

- 1 Dirowa rimba ra mepe wa miehleketo eka tlhelo rin'we ra xitsalelo.
- 2 Komba vadyondzi maendlelo ya wena mepe wa miehleketo hi ku hlamula swivutiso.
- 3 Hetisa mepe wa miehleketo eka tlhelo lerin'wana ra xitsalelo.

Kungu ra mepe wa miehleketo			Mepe wa miehleketo		
Xana i mani ximunhuhawankulu exitorini?		Xana ku na swimunhuhatwa swin'wana?	Sarah – nhwana eka Egipta wa Khale		Ku na hanci na wanuna loyi a yimeke a langutela tiPhiramidi ti akiwa
Xana xiphiso hi xihl exitorini?	Xitori xa mina	Xana xiphiso xi ololoxiwa njhani?	Ribye lerikulu ri wile loko tiPhiramidi ta ha ri karhi ti akiwa.	Xitori xa mina	Sarah u ponisa wanuna a ri ehancini ya yena.
Xana hi wihi mbangu wa xitori?	Xana ku na vuxokoxoko byin'wana bya nkoka?	Xana hi swi tiva njhani leswaku xitori lexi i xa khale?	Egipta wa Khale, ekusuhi na tiPhiramidi	Wanuna u na nenge wo tshoveka kutani a nge swi koti ku tsutsuma.	Hikuva ku akiwa tiPhiramidi .

VADYONDZI VA TIRHISA QHINGA RO KUNGUHATA (WA ENDLA)

- 1 Kombela vadyondzi ku pfala mahlo ya vona kutani va ehleketa hi mbangu wa xitori xa vona xa khale. Kombela vadyondzi ku ehleketa hi vuxokoxoko lebyi va nga ta byi katsa leswaku muhlayi a ta swi tiva leswaku xitori xi humelele eka nkarhi wa khale swinene.
- 2 Leswi landzelaka, kombela vadyondzi ku **hundzuluka va vulavula** na munghana, ku avelana mavonelo ya vona.
- 3 Komba vadyondzi rimba ra nkunguhato exitsalelweni, u va byela ku tirhisa rimba leri ku kunguhata ku tsala ka vona, tanihi laha u endleke ha kona.
- 4 Nyika vadyondzi tibuku ta switoloveto.
- 5 Byela vadyondzi leswaku va fanele ku tsala mavonelo ya vona – a va **fanelangi** va kopa kungu ra wena.
- 6 Loko vadyondzi va ri karhi va tsala, fambafamba la tllasini u khoma tinhlengeletano letitsongo.

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela ku Hlaya 3**.
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Musumbhunuku** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **ngthingiriko wo cinca Ku hlaya/mahlayelo**.
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Musumbhunuku** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tata Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku faneleke ku endliwa eka mitlawa ya ku hlaya kumbe migingiriko.

Ravumbirhi

Ndzemuko wa mimpfumawulo na mimpfumawulo:

15 wa timinete

Tivisa mpfumawulo lowuntshwa na marito

TIVISA MPFUMAWULO

- 1 Vula mpfumawulo kutani u tlakusa xikombakombana: /k/
- 2 Vula mpfumawulo kutani u lerisa vadyondzi ku vuyelela mpfumawulo ka nharhu.
- 3 Vutisa vadyondzi: Xana mi nga ehleketa hi marito lama nga na mpfumawulo /k/?
- 4 Bubutsa miehleketo na vadyondzi hi marito yo fana na: **koma, koka, kasa**

TIVISA MARITO MANTSHWA

- 1 Vula rito rin'wana na rin'wana ehenhla swi twakala u ri karhi u va komba khadi ra xikombakomba: **kamu, koma, kula, kula, koka, kasa**
- 2 Komba vadyondzi rito rin'wana na rin'wana loko u ri karhi u ri vula.
- 3 Kombela vadyondzi ku vuyelela marito endzhaku ka wena.
- 4 Damarheta makhadi ya swikombakomba swa marito eka Bodo ya Nkombiso wa Mimpfumawulo.

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

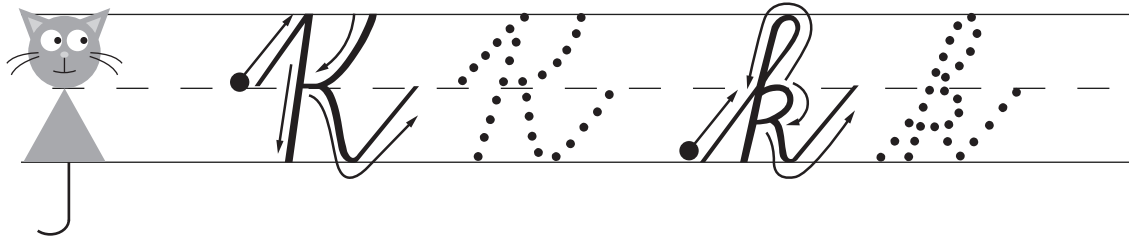
Ntivontsalu:

15 wa timinete

Tsala (ma)letere mantshwa /marito/ swivulwa

- 1 Dyondzisa vadyondzi ku vumba hi mfanelo (ma)letere lamakulu na lamatsongo hi ku koka: **Kk**
- 2 Kombisa matsalelo ya (ma)letere eka vadyondzi lava va tsalaka hi voko ra xinene na lava va tsalaka hi voko ra ximatsi.
- 3 Kutani byela vadyondzi ku tirha na munghana na ku tsala (ma)letere enhlaneni wa munghana un'wana na un'wana hi tintiho ta vona.
- 4 Endzhaku ka leswi byela vadyondzi ku tsala (ma)letere emadesikini ya vona hi tintiho.
- 5 Xo hetelela, komba vadyondzi nakambe ku vumba (ma)letere na marito exitsalelweni.

- 6 Vadyondzi va fanele ku kopunula mpfumawulo/ marito/swivulwa etibukwini ta vona.
 7 Vadyondzi va fanele ku khwatihata mpfumawulo lowu kongomiweke eka marito/ swivulwa leswi tsariweke.

 kamu

 koma

 kula

 kula

 koka

 kasa

NONGONOKO WUN'WANA WA NTIVONTSALO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Xivulwa: _____

Ku Hlaya Swin'we:

15 wa timinete

Ku Hlaya ka 1

MAQHINGA YA NTWISISO: ENDLA MINKUMBETELO

Xitshuriwa	Ku hlaya ka 1 (Ku ehleketela Ehenhla)
<p><u>Nhenha ya Nkosikazi</u></p>	<p>Namuntlha, hi ta endla minkambisiso hi Nkosikazi Amina – ximunhuhawankulu eka xitori xa hina!</p>
<p>Siku rin'wana, Amaka na mana wa yena va hundze xifaniso xa ribye xa Nkosikazi Amina. 'Languta xexo! Languta wansati loyi a nga gada hanci!' Amaka a vula, a karhi a kombetela. 'Wa xi tiva xitori xa Nkosikazi Amina, Amaka?' mana wa yena a vutisa.</p> <p>Amaka a hlakahlala nhloko. 'I mani yoloye?'</p>	<p>Ndzi ehleketa leswaku Nkosikazi Amina u fanele a ri munhu wa ntiyiso ku huma eka matimu, hikuva u na xifaniso xa matimu xa yena! Swifaniso swa maribye i swa vanhu va ntiyiso.</p>
<p>'Khale ku nga si va na mimovha, kumbe thelevhixini kumbe gezi a ku ri na vuhosi bya khale laha sweswi ku nga Nigeria. A ku ri kaya ka vanhu va Hausa lava a va tshama eka Vuhosi bya Zazzau,' ku vula mana wa Amaka.</p> <p>Malembe ya madzana layo tala, Vuhosi bya Zazzau a byi fuma hi tihosi – swi vula leswaku, ku fikela loko Nkosikazi Amina a vile murhangeri lonkulu wa matimba!</p>	
<p>Loko Amina a ha ri xinhwanyetana ku fana na Amaka, kokwana wa yena wa xinuna a n'wi langutile loko a tlanga na vana van'wana. U vone leswi vana lavan'wana a va n'wi yingiserisa swona. U vone hi ndlela leyi Amina a ri na vunene ha yona na ku hlayisa van'wana. U byele mana wa Amina leswaku a n'wi kurisa a ta va nkosikazi leyikulu ya matimba siku rin'wana.</p>	<p>Ndzi endla nkambisiso wa leswaku Nkosikazi Amina a ri murhangeri ku suka eminkarhini ya loko a ha rintsongo.</p>
<p>Hambileswi vavasati na vanhwanyana va nga pfumeleriwiki ku va kona, kokwana wa xinuna wa Amina u fambe na yena eka tinhlengeletano ta nkoka. Amina u yingiserile na ku dyondza vutshila byo tala lebyi a nga ta byi lava ku va nkosikazi leyikulu ya matimba. U dyondze ku kunguhata hi vukheta na ndlela yo kanerisana. U dyondze ndlela yo tirha kahle na van'wana.</p>	<p>Ndzi endla minkambisiso ya leswaku kokwana wa xinuna wa Amina a tiyimiserile leswaku u fanele ku va nkosikazi, hikuva a swi vona leswaku a ri murhangeri wa kahle, hambiloko a ha rintsongo.</p>
<p>Eka vuhosi bya Zazzau, vanhwanyana a va nga vi masocha kumbe ku lwa etinyimpini. Kambe manana wa Amina u tiyisise leswaku Amina u kuma vuswikoti hinkwabyo bya nkosikazi leyikulu ya matimba. Amina u dyondze na masocha ya le vuhosini. U dyondze ku lwa etinyimpini. Amina u vile na matimba, na ku va nhenha yo ka yi nga hluriwi.</p>	<p>Ndzi endla minkambisiso ya leswaku Amina a hambanile na vanhwanyana lavan'wana hikuva a pfumeleriwile ku endla swilo leswi vanhwanyana vo tala a va nga pfumeleriwanga ku swi endla!</p>

Xitshuriwa	Ku hlaya ka 1 (Ku ehleketela Ehenhla)
<p>Amaka u ehleketela hi xifaniso xa ribye. A ehleketela leswaku Nkosikazi Amina u languteka a ri na matimba eka hanci ya yena! Loko ku ri nkarhi wa leswaku Amina a va nkosikazi, vanhu va Hausa a va nga si tshama va vona wansati a tshame a ri ye xe exitulwini xa vuhosi! Eku sunguleni, a va ri na ku kanakana hi leswaku a nga va murhangeri wa kahle.</p> <p>'Lowu i ntirho wa vavanuna!' va gungula.</p> <p>'Wansati a nga endlela hina milawu njhani?' va tivutisa.</p> <p>Kambe, va langute Nkosikazi Amina a ri ku tirheni!</p>	<p>Ndzi endla minkambisiso ya leswaku Amina a ri na matimba na ku tiyimisela ku va murhangeri wa kahle, hikuva a nga pfumelelanga ku kanakana ka vanhu van'wana ku n'wi sivela.</p>
<p>Nkosikazi Amina u pfune ku tiyisisa leswaku van'wamabindzu va Hausa va va na ndlela ya kahle yo hlayiseka ku ya elwandle, leswaku va ta kota ku xavisa hi ku olova. U pfunile ku tiyisisa leswaku vanhu va yena va kuma swilo hinkwaswo swo hambana loko va ya emakete.</p>	<p>Ndzi endla minkambisiso ya leswaku Amina a ri nkosikazi ya kahle hikuva a tirha hi matimba ku endla vutomi bya vanhu lava tshamaka evuhosini bya yena byi antswa!</p>
<p>Nkosikazi Amina u tirhe hi matimba ku antswisa vuhlayiseki bya masocha ya yena. U tise vonelo ra ku havela ka ntsompfu eka vuhosi bya yena leswaku masocha ya yena ma nga vaviseki hi ku olova.</p>	<p>Ndzi endla minkambisiso ya leswaku Amina a ri nkosikazi ya kahle hikuva a lava ku sirhelela masocha ya yena eka ku vaviseka!</p>
<p>U tirhile nakambe ku sirhelela tiko leri a ri fumaka. U ake makhumbi yo tiya ku rhendzela switandi na le mixaxeni ya masocha ku pfuna ku tiyisisa leswaku vanhu va yena va hlayisekile. Hambileswi makhumbi lawa ma nga akiwa madzana ya malembe lama nga hundza, man'wana ma ha ri kona namuntlha!</p>	<p>Ndzi endla minkambisiso ya leswaku Amina a ri nkosikazi ya kahle hikuva a lava ku tiyisisa leswaku hinkwavo eka vuhosi bya yena va hlayisekile naswona va tsakile.</p>
<p>Hambileswi vanhu a va nga tshembi eku sunguleni, Amina u vile murhangeri wo tiveka. Amina u kombe vanhu leswaku nkosikazi a nga fuma ku fana na hosi. A ri nkosikazi leyikulu ya matimba loyi a sirhelela vanhu va yena na ku endla vutomi bya vona byi antswa.</p>	<p>Ndzi endla minkambisiso ya leswaku Amina a ri murhangeri wa kahle, u endle vanhu va rivala ku kanakana ka vona hi wansati loyi a fumaka a ri ye xe.</p>
<p>'U nga dyondza eka switori leswi swa vakokwana wa kokwa wa hina, Amina. Loko u titwa u lahlekile kumbe u lava matimba, u nga ehleketela hi Nkosikazi Amina, loyi a nga va nkosikazi leyikulu ya matimba hambileswi van'wana a va nga n'wi tshembi!' ku vula mana wa Amina.</p>	

Swivutiso swo landzelerisa	Tinhlamulo leti languteriweke
Nkosikazi Amina a ri nhenha ya njhani?	Amina a ri na matimba, na ku va nhenha yo ka yi nga hluriwi.
I mani a famba na Nkosikazi Amina etinhlangeletanwini?	Kokwana wa yena wa xinuna a famba na yena etinhlangeletanwini.
Xivutiso xa hikokwalaho ka yini	Tinhlamulo leti languteriweke
Endla ndzavisiso! U ehleketa leswaku i yini leswi nga endla Amina a va murhangeri lonkulu wa matimba?	<p>Ndzi ehleketa leswaku Amina a ri murhangeri lonkulu wa matimba hikuva...</p> <p>A ri nhenha ya matimba.</p> <p>A ri muyingiseri wa kahle.</p> <p>A tirha kahle na van'wana.</p> <p>A lava ku hlayiseka eka vanhu va yena.</p> <p>A lava ku endla vutomi bya vanhu byi antswa.</p> <p>U kobile vanhu va yena leswaku vavasati va nga fuma ku fana na vavanuna!</p>

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela Ku hlaya 3.**
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Ravumbirhi** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **Nghingiriko wo Cinca Ku hlaya.**
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravumbirhi** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawo leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala leswi lavaka ku cincywa eka mintlawo yo hlaya kumbe migingiriko.

Ravunharhu

Migingiriko ya swa nomo

15 wa timinete

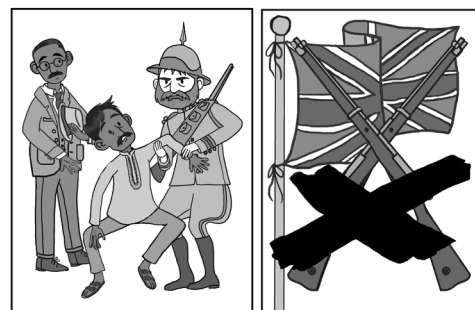
NKONGOMELO WA NTIVOMARITO

- 1 Dyondzisa hi ku tirhisa KEBV.
- 2 Endla nkombiso wa marito na mimpfapfarhuto eka Bodo ya Nkongomelo wa Ntivomarito.
 - vukarhi
 - makete
 - bindzula
 - mubindzuri

Xisin'wana kumbe risimu	Miencenyeto
Loko nkosikazi a nghena, hinkwavo va yima	<i>Famba eka ndhawu yin'we tanihi socha</i>
Loko nkosikazi a nghena, hinkwavo va yima	<i>Famba eka ndhawu yin'we tanihi socha</i>
Loko ku nghena hosi, hinkwaswo swa yima	<i>Famba eka ndhawu yin'we tanihi socha</i>
Loko ku nghena hosi, hinkwaswo swa yima	<i>Famba eka ndhawu yin'we tanihi socha</i>
Minkulungwani, ha losa!	<i>Kombisa ntsako, veka voko enhlokweni eka losa</i>
Minkulungwani, ha losa!	<i>Kombisa ntsako, veka voko enhlokweni eka losa</i>

VUTUMBULUXI BYO RUNGULA XITORI

- 1 Ava vadyondzi hi mintlawu ya vona leyitsongo.
- 2 Nyika ntlawa wun'wana na wun'wana khopi ya swifaniso swa vutumbuluxi byo rungula xitori.
- 3 Byela vadyondzi ku ehleketa hi xitori lexi yelanaka na swifaniso.
- 4 Nyika vadyondzi minete kumbe timbirhi ku ehleketa hi mavonelo ya vona.
- 5 Leswi nga ta landzela, mudyondzi un'wana na un'wana entlaweni u fanele ku kuma nkarhi wa ku nyika mavonelo ya yena ya xitori.
- 6 Tsundzuxa vadyondzi leswaku xitori xa vona xi fanele ku va na vutumbuluxi, kambe xi fanele xi yelana na swifaniso!
- 7 Tsundzuxa vadyondzi ku yingisela switori swa van'wana hi vukheta.
- 8 Khensa vadyondzi ku avelana switori swa vona.

Ndzemuko wa mimpfumawulo na mimpfumawulo:

15 wa timinete

Tivisa mpfumawulo wuntshwa na marito

TIVISA MPFUMAWULO

- 1 Vula mpfumawulo u tlakusa xikombakombana xa: /z/
- 2 Vula mpfumawulo kutani u lerisa vadyondzi ku wu vuyelela kanharhu.
- 3 Vutisa vadyondzi: Xana mi nga ehleketa marito lama nga na mpfumawulo /z/ ?
- 4 Bubutsa miehleketo ni vadyondzi hi marito yo fana na: **zipa, zivuko**

TIVISA MARITO MANTSHWA

- 1 Vula rito rin'wana na rin'wana ehenhla swi twakala u ri karhi u va komba khadi ra xikombakomba: **zipa, zipi, zivuko**
- 2 Komba vadyondzi rito rin'wana na rin'wana, loko u ri karhi u ri vula.
- 3 Kombela vadyondzi ku vuyelela rito endzhaku ka wena.
- 4 Damarheta makhadi ya swikombakomba swa marito eka Bodo ya Nkombiso wa Mimpfumawulo.

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

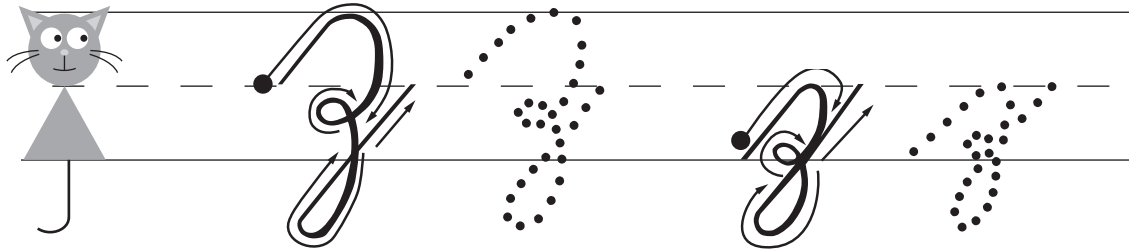

Ntivontsalo:

15 wa timinete

Tsala (ma) letere mantshwa/marito/swivulwa

- 1 Dyondzisa vadyondzi ku vumba hi mfanelo maletere lamakulu na lamatsongo hi ku koka: **Zz**
- 2 Kombisa matsalelo ya maletere eka vadyondzi lava tsalaka hi voko ra xinene nakambe lava tsalaka hi voko ra ximatsi.
- 3 Kutani u va byela ku tirha na munghana na ku tsala marito eminhlaneni hi tintiho ta vona.
- 4 Endzhaku ka swona byela vadyondzi ku tsala maletere emadesikini ya vona hi tintiho ta vona.
- 5 Xo hetelela, komba vadyondzi nakambe ku vumba maletere na marito exitsalelweni.
- 6 Vadyondzi va fanele ku kopunula mpfumawulo/ marito/swivulwa etibukwini ta vona.
- 7 Vadyondzi va fanele ku khwatihata mpfumawulo lowu kongomiweke eka rito rin'wana na rin'wana / eka swivulwa leswi tsariweke.

zipa

zipi

zivuko

NONGONOKO WUN'WANA WA NTIVONTSALO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Xivulwa: _____

Ku Tsala:

30 wa timinete

Mpfapfarhuta

NHLOKOMHAKA: Tsala xitori lexi nga na mbangu wo va swi humele khale. Ringeta ku katsa timhaka ta ntiyiso leti u ti tivaka hi matimu.

Ntirho: Tsala xitori xa kwalomu ka (10 wa swivulwa).

RIMBA RA MATSALELO:

Khale ka khaleni ... *(hi byeli hi mbangu na swimunhuhatwa. Tiyisisa leswaku u katsa vuxokoxoko lebyi kombaka leswaku xitori xi humelele khale)*

Siku rin'wana ... *(hlamusela xiphiqo)*

Kutani ... *(hlamusela hi leswaku xiphiqo xi ololoka njhani)*

Ekhu heteleleni... *(xana vanhu va ehleketa yini hi ximunhuhatwankulu?)*

KU LULAMISA: U nga si sungula dyondzo ya ku tsala, tsala kungu leri u ri endleke hi Musumbhunuku exitsalelweni.

KU KOMBISA NDLELA YO MPFAPFARHUTA (NDZA ENDLA)

- 1 Tsundzuxa vadyondzi hi kungu leri mi ri endleke hi Musumbhunuku.
- 2 Hlaya kungu leri tsariweke exitsalelweni.
- 3 Lexi landzelaka, hlaya rimba ra matsalelo na vadyondzi.
- 4 Kombisa leswi u nga ta hetisisa swona rimba ra matsalelo u tirhisa kungu ra wena, ku fana na:

Khale ka khaleni a ku ri na wanhwana loyi a tshama eEgipta wa Khale loyi a vuriwa Sarah. Siku rin'wana na rin'wana, a gada hanci ya yena ku ya langutela loko swihontlovila swa tiphiramidi swi akiwa. A Inguta maribye lamakulu ma karhi ma rhwariwa na ku pakeriwa ehenhla ka man'wana. Siku rin'wana loko Sarah a ha langutile, u lemukile rin'we ra maribye lamakulu ri sungula ku vumbuluka na ku wa. U langutile kutani a vona leswaku wanuna loyi a famba hi tinhonga a yimile ehansi ka rona. Ribye a ri ta wela ehenhla ka yena! Kutani, Sarah u tsutsumisile hanci ya yena hi rivilo hi laha a nga kota ha kona. U kokerile wanuna ehancini ya yena – ribye ri nga si n'wi wela ri n'wi vavisa. **Ekhu heteleleni**, wanuna u n'wi khensile hi ku hlayiseka ka yena.

VADYONDZI VA HETISA MAENDLELO YO MPFAMPFARHUTA (WA ENDLA)

- 1 Nyika vadyondzi tibuku ta switoloveto.
- 2 Lerisa vadyondzi ku tsala siku na nhlokomhaka: **Xitori xa mina: Mpfapfarhuto**
- 3 Kombela vadyondzi ku kuma kungu ra vona ra hi Musumbhunuku na ku ehleketa hi mavonelo ya vona.

- 4 Kombela vadyondzi ku hetisa rimba ra matsalelo va tirhisa makungu ya vona.
- 5 Byela vadyondzi leswaku va nga engetela swivulwa swo tala kumbe vuxokoxoko loko va ri na nkarhi.
- 6 Tsundzuxa vadyondzi hi maqhinga lawa va nga ma tirhisaka ku va pfuna.
- 7 Loko vadyondzi va ri karhi va tsala, fambafamba la tilasini u pfuna vadyondzi lava tsandzekaka.

Xitori xa mina: Mpfapfarkuto

Nkari wun'wana a ku ri na wansati loyi a uitaniwa Boitumelo. A tshame eDorobeni ra Cape. Siku rin'wana Boitumelo u jele ku ya uona loco Nelson Mandela a ntskunxiwa ekhotosweni. A ku ri na uanu uo talle kwale. U uone xinhwanyetana xi karhi xi rile.

Kutani Boitumelo u yile eca xinhwanyetana hi loko a lemuka leswaku a xi lalekile.

Boitumelo u n'wi pfunile ku lava mana wa jene.

Eku hetileleni Boitumelo u pune xinhwanyetana ku kuma manne wa xona.

Mana wa cona a tsakile swinene ku uona n'wana wa jene.

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela ku Hlaya 3.**
- 2 Hlamusela **Ngingiriko 1** wa hi **Ravunharhu** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va tlherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **Nghingiriko wo Cinca Ku hlaya/ mahlayelo.**
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravunharhu** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa eka Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku nga ta endliwa eka mintlawa ya ku hlaya kumbe migingiriko.

Ravumune

Ndzemuko wa mimpfumawulo na mimpfumawulo:

15 wa timinete

Ku Hambanisa na ku Twananisa mimpfumawulo

NDZA ENDLA...

- 1 Sungula hi rito ra le ka dyondzo ya hi Ravumbirhi.
- 2 Vula rito: **koma**
- 3 Hambanisa rito hi mpfumawulo wun'we wun'we: /k/-/o/-/m/-/a/
- 4 Vula mpfumawulo wo sungula wa rito: /k/
- 5 Vula mpfumawulo wa vumbirhi wa rito: /o/
- 6 Vula mpfumawulo wa vunharhu eka rito : /m/
- 7 Vula mpfumawulo wo hetelela wa rito: /a/
- 8 Tsala rito exitsalelweni: **koma**
- 9 Lerisa vadyondzi ku twananisa mimpfumawulo eka rito na wena: /ko/-/ma/ = **koma**
- 10 Vuyeleda ku endla leswi hi rito leri humaka eka dyondzo ya hi Ravunharhu: **zipa**

HA ENDLA...

- 1 Sungula hi rito leri humaka eka dyondzo ya hi Ravumbirhi.
- 2 Vula rito: **kasa**
- 3 Vutisa vadyondzi: Xana hi wihi mpfumawulo wo sungula eka rito? /k/
- 4 Vutisa vadyondzi: Xana hi wihi mpfumawulo wa le xikarhi eka rito? /a/
- 5 Vutisa vadyondzi Xana hi wihi mpfumawulo wa vunharhu eka rito? /s/
- 6 Vutisa vadyondzi: Xana hi wihi mpfumawulo wo hetelela eka rito? /a/
- 7 Kombela vadyondzi ku hambanisa rito hi mpfumawulo wun'we wun'we: /k/-/a/-/s/-/a/
- 8 Tsala rito: **kasa**
- 9 Lerisa vadyondzi ku twananisa mimpfumawulo eka rito na wena: /ka/-/sa/ = **kasa**
- 10 Vuyeleda ku endla leswi hi rito leri humaka eka dyondzo ya hi Ravunharhu: **zipi**

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku Hlaya Swin'we:

15 wa timinete

Ku Hlaya Ka 2

MAQHINGA YA KU HLAYA: ENDLA MINKUMBETELO

Kitshuriwa	Ku hlaya ka 2 (Ku ehleketa ehenhla)
<u>Nhenha ya Nkosikazi</u>	Namuntlha hi ta endla minkambisiso hi mana wa Amaka. Hi ta ehleketa leswaku hikokwalaho ka yini a lava ku byela Amaka timhaka hi Nkosikazi Amina.
Siku rin'wana, Amaka na mana wa yena va hundze xifaniso xa ribye xa Nkosikazi Amina. 'Languta xexo! Languta wansati loyi a nga gada hanci!' Amaka a vula, a karhi a kombetela. 'Wa xi tiva xitori xa Nkosikazi Amina, Amaka?' mana wa yena a vutisa. Amaka a hlakahla nhloko. 'I mani yoloye?'	
'Khale ku nga si va na mimovha, kumbe thelevhixini kumbe gezi a ku ri na vuhosi bya khale laha sweswi ku nga Nigeria. A ku ri kaya ka vanhu va Hausa lava a va tshama eka Vuhosi bya Zazzau,' ku vula mana wa Amaka. Malembe ya madzana layo tala, Vuhosi bya Zazzau a byi fuma hi tihosi – swi vula leswaku, ku fikela loko Nkosikazi Amina a vile murhangeri lonkulu wa matimba!	Manana wa Amaka u ehleketa leswaku Nkosikazi Amina a ri murhangeri wa kahle, hikuva u n'wi vula munhu wa matimba!
Loko Amina a ha ri xinhwanyetana ku fana na Amaka, kokwana wa yena wa xinuna a n'wi langutile loko a tlanga na vana van'wana. U vone leswi vana lavan'wana a va n'wi yingiserisa swona. U vone hi ndlela leyi Amina a ri na vunene ha yona na ku hlayisa van'wana. U bye mana wa Amina leswaku a n'wi kurisa a ta va nkosikazi leyikulu ya matimba siku rin'wana.	Ndzi endla minkambisiso bya leswaku mana wa Amaka u lava ku dyondzisa Amaka hi Nkosikazi Amina hikuva va yelana – hi vumbirhi bya vona va huma eNigeria naswona i swinhwanyetana!
Hambileswi vavasati na vanhwanyana va nga pfumeleriwiki ku va kona, kokwana wa xinuna wa Amina u fambe na yena eka tinhlengeletano ta nkoka. Amina u yingiserile na ku dyondza vutshila byo tala lebyi a nga ta byi lava ku va nkosikazi leyikulu ya matimba. U dyondze ku kunguhata hi vukheta na ndlela yo kanerisana. U dyondze ndlela yo tirha kahle na van'wana.	Ndzi ehleketa leswaku manana wa Amaka u n'wi byela xitori lexi ku n'wi pfuna ku dyondza hi leswi endlaka murhangeri wa kahle!

Xitshuriwa	Ku hlaya ka 2 (Ku ehleketela ehenhla)
<p>Eka vuhosi bya Zazzau, vanhwanyana a va nga vi masocha kumbe ku lwa etinyimpini. Kambe manana wa Amina u tiyisise leswaku Amina u kuma vuswikoti hinkwabyo bya nkosikazi leyikulu ya matimba. Amina u dyondze na masocha ya le vuhosini. U dyondze ku lwa etinyimpini. Amina u vile na matimba, na ku va nhenha yo ka yi nga hluriwi.</p>	<p>Oho! Ndzi ehleketela leswaku mana wa Amaka u n'wi byela xitori lexi ku n'wi pfuna ku twisisa leswaku a nga endla xin'wana na xin'wana lexi a xi lavaka – a nga endla na leswi vanhwanyana van'wana va nga swi endliki, ku fana na Nkosikazi Amina.</p>
<p>Amaka u ehleketela hi xifaniso xa ribye. A ehleketela leswaku Nkosikazi Amina u languteka a ri na matimba eka hanci ya yena!</p> <p>Loko ku ri nkarhi wa leswaku Amina a va nkosikazi, vanhu va Hausa a va nga si tshama va vona wansati a tshame a ri yexe exitulwini xa vuhosi! Ekus unguleni, a va ri na ku kanakana hi leswaku a nga va murhangeri wa kahle.</p> <p>'Lowu i ntirho wa vavanuna!' va gungula.</p> <p>'Wansati a nga endlela hina milawunjhani?' va tivutisa.</p> <p>Kambe, va langute Nkosikazi Amina a ri ku tirheni!</p>	<p>Amina a ri na vutshila lebyi a byi lava ku va nkosikazi, kambe vanhu a va kanakana hikuva a ri wansati. Ndzi endla nkambisiso wa leswaku manana wa Amaka u lava ku komba Amaka leswaku a hi fanelanga ku yingisela ku kanakana ka vanhu van'wana.</p>
<p>Nkosikazi Amina u pfune ku tiyisisa leswaku van'wamabindzu va Hausa va va na ndlela ya kahle yo hlayiseka ku ya elwandle, leswaku va ta kota ku xavisa hi ku olova. U pfunile ku tiyisisa leswaku vanhu va yena va kuma swilo hinkwaswo swo hambana loko va ya emakete.</p>	
<p>Nkosikazi Amina u tirhe hi matimba ku antswisa vuhlayiseki bya masocha ya yena. U tise vonelora ku havela ka ntsompfu eka vuhosi bya yena leswaku masocha ya yena ma nga vaviseki hi ku olova.</p>	<p>Ndzi endla nkambisiso wa leswaku mana wa Amaka u lava ku komba hinkwavo swilo swa kahle leswi Nkosikazi Amina a nga swi endla!</p>
<p>U tirhile nakambe ku sirhelela tiko leri a ri fumaka. U ake makhumbi yo tiya ku rhendzela switandi na le mixaxeni ya masocha ku pfuna ku tiyisisa leswaku vanhu va yena va hlayisekile. Hambileswi makhumbi lawa ma nga akiwa madzana ya malembe lama nga hundza, man'wana ma ha ri kona namuntlha!</p>	<p>Ndzi ehleketela leswaku mana wa Amaka a lava Amaka a vona leswaku wansati a nga va murhangeri lonkulu!</p>
<p>Hambileswi vanhu a va nga tshembi ekus unguleni, Amina u vile murhangeri wo tiveka. Amina u kombe vanhu leswaku nkosikazi a nga fuma ku fana na hosi. A ri nkosikazi leyikulu ya matimba loyi a sirhelela vanhu va yena na ku endla vutomi bya vona byi antswa.</p>	<p>Ndzi endla nkambisiso wa leswaku mana wa Amaka u n'wi byele xitori lexi ku n'wi komba leswaku a nga pfumeleli ku kanakana ka vanhu van'wana ku n'wi sivela!</p>

Xitshuriwa	Ku hlaya ka 2 (Ku ehleketela ehenhla)
'U nga dyondza eka switori leswi swa vakokwana wa kokwa wa hina, Amina. Loko u titwa u lahlelele kumbe u lava matimba, u nga ehleketa hi Nkosikazi Amina, loyi a nga va nkosikazi leyikulu ya matimba hambileswi van'wana a va nga n'wi tshembi!' ku vula mana wa Amina.	Ndzi ehleketa leswaku mana wa Amaka u endla minkambisiso bya leswaku Nkosikazi Amina a nga va xikombiso xa kahle eka Amaka.

Swivutiso swo landzelerisa	Tinhlamulo leti languteriweke
Xana hi wihi mbangu wa xitori lexi? (Xitori lexi xi humelele rini naswona kwihhi)	Xi humelele malembe ya madzana lama nga hundza eka Vuhosi bya Zazzau / Nigeria.
Loko hi endla minkambisiso, hi vumba vonelo. I yini xilo xin'we lexi u xi rhandzaka hi Nkosikazi Amina?	Ndzi rhandza Nkosikazi Amina hikuva...
Xivutiso xa hikokwalaho ka yini	Tinhlamulo leti languteriweke
U ehleketa leswaku hikokwalaho ka yini mana wa Amaka a n'wi byele xitori xa Nkosikazi Amina?	<ul style="list-style-type: none"> • Hikuva va vone xifaniso xa ribye xa Nkosikazi Amina. • Hikuva Amaka a nga swi tivi leswaku Nkosikazi Amina a ku ri mani. • Hikuva mana wa Amaka a lava ku n'wi dyondzisa hi Nkosikazi Amina. • Hikuva mana wa Amaka a ehleketa leswaku Nkosikazi Amina a nga va xikombiso xa kahle xa Amaka. • Hikuva mana wa Amaka a ehleketa leswaku Amaka u fanele ku dyondza hi matimu na vakokwana wa kokwa wa vona.

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela ku Hlaya 3.**
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Ravumune** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **Nghingiriko wo cinca Ku hlaya/ mahlayelo.**
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravumune** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawwa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku faneleke ku endliwa eka mintlawwa yo hlaya kumbe migingiriko.

Ravuntlhanu

Mingiriko ya swa nomo

15 wa timinete

NKONGOMELO WA NTIVOMARITO

- 1 Dyondzisa hi ku tirhisa KEBV.
- 2 Endla Nkombiso wa marito na mimpfapfarhuto eka Bodo ya Nkongomelo wa Ntivomarito.
 - Nigeria
 - xikombiso xa kahle
 - xitshamo xa hosi

Xisin'wana kumbe risimu	Miencenyeto
Loko nkosikazi a nghena, hinkwavo va yima	<i>Famba eka ndhawu yin'we tanihi socha</i>
Loko nkosikazi a nghena, hinkwavo va yima	<i>Famba eka ndhawu yin'we tanihi socha</i>
Loko ku nghena hosi, hinkwaswo swa yima	<i>Famba eka ndhawu yin'we tanihi socha</i>
Loko ku nghena hosi, hinkwaswo swa yima	<i>Famba eka ndhawu yin'we tanihi socha</i>
Minkulungwani, ha losa!	<i>Kombisa ntsako, veka voko enhlokweni eka losa</i>
Minkulungwani, ha losa!	<i>Kombisa ntsako, veka voko enhlokweni eka losa</i>

NKANERISANO HI XITSHURIWA XA KU HLAYA SWIN'WE

- 1 Tsala rimba ra nkanerisano exitsalelweni:
Eka xitori lexi...
Ndzi tsakise hi loko...
Xitori lexi xi na vuxaka na nkongomelo 'Matimu' hikuva...
- 2 Hlayela vadyondzi rimba ra nkanerisano.
- 3 Veka vadyondzi eka **mintlawa** ya vona **leyitsongo**.
- 4 Byela vadyondzi leswaku hinkwavo va fanele ku siyerisana ku hlamula xivutiso xin'wana na xin'wana xa nkanerisano.
- 5 Kombela vadyondzi ku ku yingisela.
- 6 Kombela vadyondzi vo hambanahambana kumbe ntlawa wo karhi ku avelana hi tinhlamulo ta vona.
- 7 Loko tinhlamulo ti hoxekile, va lulamise.
- 8 Khensa vadyondzi eka ku hoxa xandla ka vona.

Ndzemuko wa mimpfumawulo na mimpfumawulo:

15 wa timinete

Kuma Rito

Tsala tafula exitsalelweni leri katsaka mimpfumawulo leyi dyondziweke endzhaku xikan'we na leyi dyondzisiweke hi Ravumbirhi na hi Ravunharhu.

k	z	m
u	o	a
l	s	i
v	p	e

KOMBISA

- 1 Tsundzuxa vadyondzi mimpfumawulo ya vhiki: /k/ na /z/
- 2 Kambela mimpfumawulo na switatisi hinkwaswo exitsalelweni.
- 3 Nyika vadyondzi timinete ti3 ku vumba marito hi xitalo hi laha va nga kotaka ha kona va tirhisa mimpfumawulo na switatisi leswi nga laha henhla.
- 4 Komba vadyondzi leswi rito ri vumbisiwaka xiswona hi ku tirhisa mpfumawulo lowu kongomiweke, ku fana na: /z/-/i/-/p/-/a/ = **zipa**
- 5 Tsundzuxa vadyondzi leswaku va nga ha vumba rito hi ku tirhisa yin'wana na yin'wana ya mimpfumawulo leyi – a va boheki ku tirhisa /k/ kumbe /z/

VADYONDZI VA ENDLA

- 1 Byela vadyondzi ku pfula tibuku ta vona ta switoloveto va tsala nhlokomhaka: **k, z**
- 2 Lerisa vadyondzi ku sungula ku tsala.
- 3 Nyika vadyondzi timinete ti3 ku kuma na ku aka marito yo tala hi laha va nga kotaka ha kona.
- 4 Pfumelela vadyondzi ku koroketa ntirho wa vona. Komba vadyondzi leswi marito lama ma vumbisiwaka xiswona (na man'wana): **kamu, koma, kula, kula, koka, kasa, zipa, zipi, zivuko, siku, sula, lava, pima**

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku Hlaya Swin'we:

15 wa timinete

Endzhaku ko Hlaya

QHINGA RA NTWISISO: KOMISA

MPFAPFARHUTA TSALWA

- 1 Tshamisisa vadyondzi emadesikini ya vona, va ri na tibuku ta switoloveto kumbe phephe ro va hava nchumu, tipensele na tikhirayoni.
- 2 Hlamusela leswaku namuntlha vadyondzi va ta **tsala na ku dirowa** hi swilo swimbirhi leswi va swi dyondzeke exitorini.
- 3 **Kombisa** leswi u **ehleketisaka swona hi leswi u swi dyondzeke eka xitori**, ku fana na: Ndzi dyondze leswaku Nkosikazi Amina a fuma Vuhosi bya va Zazzau naswona a ri nhenha yo kala yi nga hluriwi.
- 4 Dirowa xifaniso xa wena exitsalelweni xa Nkosikazi Amina a fuma.
- 5 Tirhisa ku **kombisa** ku engetela xivulwa eka mpfapfarhuto wa wena, ku fana na: Nkosikazi Amina a fuma Vuhosi bya va Zazzau. Nkosikazi Amina a ri nhenha.
- 6 Lexi landzelaka, byela vadyondzi leswaku va ta ehleketa hi swilo swimbirhi leswi va swi dyondzeke exitorini.
- 7 Kombela vadyondzi ku pfala mahlo va wisa. Va hlayele tsalwa nakambe kan'we.
- 8 Kombela vadyondzi ku pfula mahlo, kutani va dirowa mavonelo ya vona hi leswi nga landzelaka ku humelela.
- 9 Xo hetelela, kombela vadyondzi ku **hundzuluka va vulavula**, va avelana hi leswi va nga swi mpfapfarhuta na munghana.

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela Ku Hlaya 3.**
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Ravuntlhanu** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **Nghingiriko wo Cinca ku Hlaya/ mahlayelo.**
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravuntlhanu** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa eka Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku nga ta endlwa eka mintlawa ya ku hlaya kumbe misingiriko.

Nhluto wo dyondza ririmi wa ku hela ka vhiki

15 wa timinete

- 1 Tshamisisa vadyondzi emetini loko siku ri fika emakumu.
- 2 Endla nhluto wa ririmi wa vhiki na vhiki. U nga ha hlawula ku katsakanya dyondzo ya Ririmi ra le Kaya na Ririmi ro Engetela ro Sungula eka nhluto/ku langutisisa loku.
- 3 Tsundzuka ku pfumelela vadyondzi ku 'hundzuluka va vulavula' na ku kanerisana hi tinhlamulo ta vona na munghana. Kutani, hlawula vadyondzi va nga ri vangani ku avelana na tilasi tinhlamulo ta vona.
- 4 Tirhisa swivutiso leswi landzelaka swo tlhonthlha ku letela xiyenge xa ririmi eka nkanerisano wa wena:
 - a Xana a wu ri wihi nkongomelo wa hina wa ririmi vhiki leri?
 - b Hi swihi switori leswi hi swi hlayeke swin'we?
 - c Xana ku ve wahi marito mantshwa lawa ma nga mi tsakisa vhiki leri?
 - d Xana mi dyondze yini eka switori leswi hi swi hlayeke?
 - e Xana hi tsale hi yini vhiki leri?
 - f Xana ku tsala ka wena ku antswise ku yini vhiki leri?
 - g Xana ku hlaya ka wena ku antwe ku yini vhiki leri?
 - h Xana u ti nyungubyisa ngopfu hi yini vhiki leri?
- 5 Xo hetelela, byela vadyondzi ku ehleketa hi swilo swimbirhi leswi va nga ta ya byela vandyangu hi leswi va swi dyondzeke kumbe leswi va tiantswiseke hi swona exikolweni vhiki leri.

Xiya xiya: Maendlelo lawa yo tilangutisisa/ku tihluta i ya nkoka swinene eka dyondzo. U komberiwa ku kala u nga wu tluli nghingiriko lowu wa vhiki na vhiki.

Gireedi 2

KOTARA 4

Vhiki

4

NKONGOMELO:

Matimu

Malulamiso Ya Tlilasi

- 1 Eku sunguleni ka vhiki rin'wana na rin'wana, tiyisisa leswaku tlilasi ya wena yi basile.
- 2 Antswisa TIBODO TA NKOMBISO, hi ku susa minchumu leyi nga ha yelaniki, u yi hlayisa hi vukheta .
- 3 Kutani, lulamisa makhadi ya swikombakomba swa marito na mimpfapfarhuto ya rito ra nkongomelo leri u nga ta ri lava.
- 4 Engetela minchumu eka khumbi ra nkongomelo wa wena na tafula leri nga ta tsakeriwa hi vadyondzi, xikombiso: swifaniso swa Nkosikazi Amina, swifaniso swa Nigeria wa sweswi na swifaniso swa Nigeria wa khale.
- 5 Endla mindzavisiso eka inthanete ku lulamisela nkongomelo, xikombiso: varhangeri va ndhuma va maAfrika eka matimu hinkwawo.
- 6 Tiyisisa swinene leswaku hinkwato tibuku ta switoloveto ta vadyondzi na Tibuku to tirhela ta DBE ti funghiwiwe, naswona ti vekiwe kahle laha ti faneleke kona.
- 7 Tiyisisa leswaku hinkwato tibuku letikulu, tibuku to hlaya leti ringanisiweke na tibuku ta layiburari ya tlilasi ti vekiwe hi nongonoko lowu faneleke.

Migingiriko Yo Ndlandlamuxa

Migingiriko leyi yi nga tirhisiwa yi ri yoxe tanihi ntirho eka vadyondzi lava hatlaka va heta ntirho wa vona KUMBE loko u ri karhi u nyika swikambelo eka vadyondzi.

Nghingiriko 1: Buku yo tirhela ya DBE 2: Papila ra 80-81, A hi endleni

Nghingiriko 2: Buku yo tirhela ya DBE 2: Papila ra 82, A hi hlayeni

Nghingiriko 3: Buku yo tirhela ya DBE 2: Papila ra 83 – 85, A hi tsaleni

Nghingiriko 4: Dirowa na ku tsala swin'wana leswi u swi rhandzeke hi Nkosikazi Amina.

Musumbhunuku

Migingiriko ya swa nomo

15 wa timinete

PFUXETA NKONGOMELO:KU KAMBELA VUTIVI BYA MASUNGULO (VHIKI RA VUMBIRHI RA NKONGOMELO)

- 1 Komba vadyondzi xifaniso xa Tapiwa elayiburari eka Buku Leyikulu: Presidente lonkulu loyi a nga tshama a va kona
- 2 Byela vadyondzi leswaku hi ya emahlweni na nkongomelo wa hina: Matimu
- 3 Dirowa xirhendzevutana lexi xi nga na vito ra **nkongomelo** exikarhi ka xitsalelo.
- 4 Vutisa vadyondzi: *Xana ku fikela sweswi mi dyondze yini hi nkongomelo lowu?*
- 5 Tsala mavonelo ya vadyondzi etlhelo ka mepe wa miehleketo. Ntlawahata mavonelo lama fanaka swin'we .
- 6 Loko vadyondzi va tsandzeka ku hlamula, vutisa swivutiso swo ntlhontlha leswi landzelaka:
 - a Xana hi swihi swilo swintshwa leswi u swi dyondzeke hi matimu ku fikela sweswi?
 - b Hikokwalaho ka yini hi dyondza hi matimu?
 - c Xana u na swivutiso swihi hi matimu?

VHIKI 4

NKONGOMELO WA NTIVOMARITO

- 1 Dyondzisa hi ku tirhisa KEBV.
- 2 Endla nkombiso wa marito na mimpfapfarhuto eka Bodo ya Nkongomelo wa Ntivomarito.
 - ntiyiso
 - vonelo
 - mahungu

Xisin'wana kumbe risimu	Miencenyeto
Loko nkosikazi a nghena, hinkwavo va yima	<i>Famba eka ndhawu yin'we tanihi socha</i>
Loko nkosikazi a nghena, hinkwavo va yima	<i>Famba eka ndhawu yin'we tanihi socha</i>
Loko ku nghena hosi, hinkwaswo swa yima	<i>Famba eka ndhawu yin'we tanihi socha</i>
Loko ku nghena hosi, hinkwaswo swa yima	<i>Famba eka ndhawu yin'we tanihi socha</i>
Minkulungwani, ha losa!	<i>Kombisa ntsako, veka voko enhlokweni eka losa</i>
Minkulungwani, ha losa!	<i>Kombisa ntsako, veka voko enhlokweni eka losa</i>

Ntivontsalo

15 wa timinete

- 1 Byela vadyondzi ku pfula tibuku ta vona ta switoloveto.
- 2 Vitanela mimpfumawulo na marito lama landzelaka leswaku vadyondzi va tsala:
 - a kamu
 - b koma
 - c kula
 - d koka
 - e kula
 - f kasa
 - g zipa
 - h zivuko
 - i zipi
- 3 Leswi landzelaka, byela vadyondzi ku humesa khirayoni va koroketa ntirho wa vona vini.
- 4 Tsala mimpfumawulo na marito swi vonaka kahle exitsalelweni.
- 5 Hlengeta tibuku ta vadyondzi hi ku hela ka siku, kutani u xiyisisa vadyondzi lava va lavaka ku pfuniwa loku engeteriweke.

NONGONOKO WUN'WANA WA NTIVONTSALO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Xivulwa: _____

Ku Hlaya Swin'we:

15 wa timinete

U nga si sungula ku Hlaya

QHINGA RA Ntwisiso: BVUMBA

- 1 Tshamisisa vadyondzi emeteni kumbe laha va nga kotaka ku vona kahle eka Buku Leyikulu.
- 2 Pfula Buku Leyikulu eka xitori xa: Presidente lonkulu loyi a nga tshama a va kona
- 3 Famba hi xifaniso eka papila rin'wana na rin'wana, va vutisi leswaku va ehleketa leswaku ku humelela yini.
- 4 Pfuna vadyondzi ku twananisa swifaniso, leswaku va kota ku twisisa leswaku xitori xi mayelana na yini.
- 5 Tivisa marito mantshwa ya ntivomarito lama yelanaka na swiphemu swa xitori.
- 6 Tlhela u hlaya xitori nakambe kan'we, u nga yimi.

Ku Tsala:

30 wa timinete

Hlela

NHLOKOMHAKA: Tsala xitori lexi nga na mbangu wo va swi humele khale. Ringeta ku katsa timhaka ta ntiyiso leti u ti tivaka hi matimu.

NTIRHO: Tsala xitori xa kwalomu ka (10 wa swivulwa).

MALULAMISELO:

- Tsala nongonoko wo kambela mahlelelo exitsalelweni u nga si sungula dyondzo ya ku tsala.
- Tsala mpfapfarhuto wa wena exitsalelweni u nga si sungula dyondzo. Katsa xihoxo xin'we kumbe swimbirhi.

NONGONOKO WO KAMBELA MAHLELELO:

- 1 Xana ndzi tirhise nkarhi lowu nga hundza?
- 2 Xana ndzi katsile vuxokoxoko ku komba leswaku xitori xa mina xi humelele khale ?
- 3 Xana xi kona xiphiko eka xitori xa mina?
- 4 Xana xiphiko xa mina xa ololoka eka xitori?
- 5 Xana marito hinkwawo ndzi ma pelete kahle?
- 6 Xana xivulwa xin'wana na xin'wana xi sungula hi letere lerikulu?
- 7 Xana xivulwa xin'wana na xin'wana xi hela hi mahikahatelo lama faneleke?

KOMBISA NDLELA YA KU HLELA (NDZA ENDLA)

- 1 Hlayela vadyondzi ehenhla nongonoko wa ku hlela.
- 2 Xo landzela, hlayela vadyondzi ehenhla mpfapfarhuto wa wena.
- 3 Hlaya nongonoko wo hlela, nakambe u kombeta loko mpfapfarhuto wa wena wu lulamile, kumbe u lava ku endla ndzulamiso kumbe ku antswisa.
- 4 Kombisa ndlela yo lulamisa na vadyondzi.

VADYONDZI VA HETISA MAENDLELO YO HLELA (WA ENDLA)

- 1 Nyika vadyondzi tibuku ta switoloveto.
- 2 Kombela vadyondzi ku kuma mpfapfarhuto wa ku tsala wa vona.
- 3 Lexi landzelaka, kombela vadyondzi ku hlaya nongonoko wo kambela ku hlela na ku endla mindzulamiso kumbe ku antswisa loku lavekaka.
- 4 Loko vadyondzi va ri karhi va tsala, fambafamba la tilasini u khoma tinhlengoletano letitsongo.– tiyisisa leswaku u tirha na ntlawa wo hambana wa vadyondzi eka ntirho wo tsala wun'wana na wun'wana.
- 5 Languta swihoxo leswi talaka ku endliwa eka matsalelo ya vadyondzi.
- 6 Kombela vadyondzi ku ku yingisa kutani u tsala swihoxo leswi talaka ku endliwa exitsalelweni.

7 Komba vadyondzi ku lulamisa swihoxo leswi.

Xitori xa mina: Mpfapfarkuto

Nkari wun'wana a ku ri na wansati loyi a
vitaniwa Boitumelo. A tshame e Dorobeni
ra Cape. Siku rin'wana Boitumelo u yile
ku ya uona loko Nelson Mandela a
ntshunxwa ekhotsweni. A ku ri na uanu wo
talle kwale. U uone xinhwanyetana xi karhi
xi rile.

Kutani Boitumelo u yile e xinhwanyetana
hi loko a lemuka leswaku a xi lalekile.
Boitumelo u n'wi pfunile ku lava mana wa
jena.
Eku hetoleleni Boitumelo u pume
xinhwanyetana ku kuma mane wa xona.
Mana wa kona a tsakile swinene ku uona
n'wana wa jena.

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela ku Hlaya 4**.
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Musumbhunuku** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **ngthingiriko wo cinca Ku hlaya/mahlayelo**.
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Musumbhunuku** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tata Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku faneleke ku endliwa eka mitlawa ya ku hlaya kumbe migingiriko.

Ravumbirhi

Ndzemuko wa mimpfumawulo na mimpfumawulo:

15 wa timinete

Tivisa Mpfumawulo Lowuntshwa Na Marito

TIVISA MPFUMAWULO

- 1 Vula mpfumawulo kutani u tlakusa xikombakombana: /q/
- 2 Vula mpfumawulo kutani u lerisa vadyondzi ku vuyelela mpfumawulo ka nharhu.
- 3 Vutisa vadyondzi: Xana mi nga ehleketa hi marito lama nga na mpfumawulo /q/?
- 4 Bubutsa miehleketo na vadyondzi hi marito yo fana na: **qaka, qulu**

TIVISA MARITO MANTSHWA

- 1 Vula rito rin'wana na rin'wana ehenhla swi twakala u ri karhi u va komba khadi ra xikombakomba: **qulu, quva, qaka**
- 2 Komba vadyondzi rito rin'wana na rin'wana loko u ri karhi u ri vula.
- 3 Kombela vadyondzi ku vuyelela marito endzhaku ka wena.
- 4 Damarheta makhadi ya swikombakomba swa marito eka Bodo ya Nkombiso wa Mimpfumawulo.

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

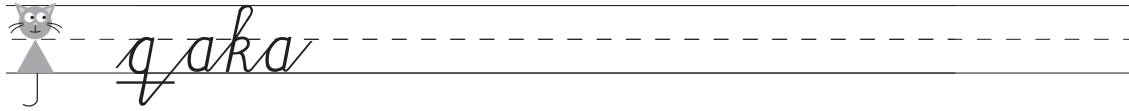
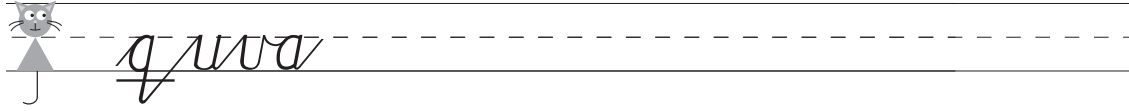
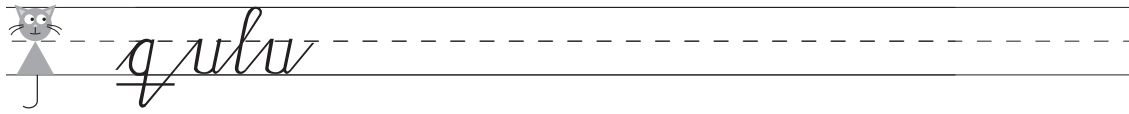
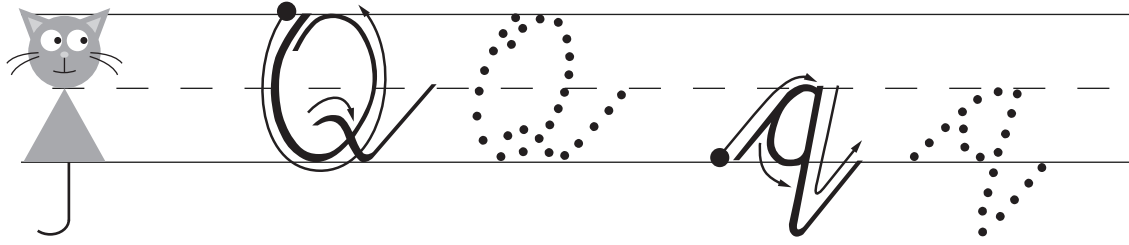
Ntivontsalu:

15 wa timinete

Tsala (ma)letere mantshwa /marito/ swivulwa

- 1 Dyondzisa vadyondzi ku vumba hi mfanelo (ma)letere lamakulu na lamatsongo hi ku koka: **Qq**
- 2 Kombisa matsalelo ya (ma)letere eka vadyondzi lava va tsalaka hi voko ra xinene na lava va tsalaka hi voko ra ximatsi.
- 3 Kutani byela vadyondzi ku tirha na munghana na ku tsala (ma)letere enhlaneni wa munghana un'wana na un'wana hi tintiho ta vona.
- 4 Endzhaku ka leswi byela vadyondzi ku tsala (ma)letere emadesikini ya vona hi tintiho.
- 5 Xo hetelela, komba vadyondzi nakambe ku vumba (ma)letere na marito exitsalelweni.

- 6 Vadyondzi va fanele ku kopunula mpfumawulo/ marito/swivulwa etibukwini ta vona.
- 7 Vadyondzi va fanele ku khwatihata mpfumawulo lowu kongomiweke eka marito/ swivulwa leswi tsariweke.

NONGONOKO WUN'WANA WA NTIVONTSALO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Xivulwa: _____

Ku Hlaya Swin'we:

15 wa timinete

Ku Hlaya ka 1

MAQHINGA YA NTWISISO: ENDLA MINKUMBETELO

Xitshuriwa	Ku hlaya ka 1 (Ku ehleketela Ehenhla)
<p><u>Presidente lonkulu loyi a nga tshama a va kona</u></p> <p>Tapiwa na sesi wa yena lonkulu va tshame ehansi swin'we va dya swakudya swo lalela.</p> <p>'Ndzi byeli leswaku siku ra wena a ri ri njhani,' ku vula Bontle. 'Hi dyondze Matimu namuntlha. Hi dyondze hi presidente lonkulu loyi a nga tshama a va kona – Nelson Mandela!' ku hlamula Tapiwa.</p> <p>'U dyondze yini hi Presidente Mandela? Hikokwalaho ka yini u ehleketa leswaku a ri presidente lonkulu loyi a nga tshama a va kona?' ku vutisa Bontle, a lava ku tiva.</p> <p>'Presidente Mandela u lwele ku ringana ka Vantima va Afrika Dzonga na ku pfuna ku herisa Xihlawuhlawu.' A fanele ku ya ekhotsweni ku ringana 27 wa malembe, kambe a nga vanga munhu wa mona. Naswona, u kume masagwadi yo tala hi ku va murhangeri wa kahle,' ku vula Tapiwa.</p> <p>Ndzi pfumelelana na wena leswaku Nelson Mandela a ri wanuna lonkulu na ku va presidente,' ku hlamula Bontle. 'Hambi swi ri tano, u lwisanile na Xihlawuhlawu na varhangeri van'wana lavakulu. Naswona, emisaveni, a va ri kona vapresidente vo tala lavakulu.' 'Kambe mudyondzisi wa mina u ri a ku ri yena wa le henhla!' ku vula Tapiwa.</p> <p>'Sweswo i vonelo ra mudyondzisi wa wena,' ku vula Bontle. 'U ndzi byerile leswaku hikokwalaho ka yini u ehleketa leswaku Nelson Mandela a ri presidente wa le henhla. Kambe a wu hlamuselanga leswaku hikokwalaho ka yini u ehleketa leswaku a ri <i>presidente lonkulu loyi a nga tshama a va kona.</i>'</p>	<p>Ndza tivutisa loko Tapiwa a tiva ku hambana exikarhi ka vonelo na mhaka? Mhaka i swilo leswi tshamaka swi ri ntiyiso, vonelo ko va leswi un'wana a swi ehleketaka. Swi vonaka ongwe a nga va a ehlekete leswaku i mhaka leswaku Nelson Mandela i presidente lonkulu loyi a nga tshama a va kona, loko sweswo ku ri vonelo ra mudyondzisi wa yena – kambe vanhu van'wana va nga ehleketa hi ndlela yo hambana!</p>
<p>Tapiwa u titwe a nga ri na ku tshemba kahle leswaku Nelson Mandela i presidente lonkulu loyi a nga tshama a va kona. U teke xiboho xa leswaku u fanele ku tiva swo tala.</p>	<p>Ndzi kumbetela leswaku Bontle u pfune Tapiwa ku lemuka leswaku leswi mudyondzisi wa yena a nga swi vula a ku ri vonelo ematshan'wini ya mhaka.</p>

Xitshuriwa	Ku hlaya ka 1 (Ku ehleketela Ehenhla)
<p>Mixo lowu landzelaka, Tapiwa u kume buti wa yena lonkulu a tilulamisela ku ya entirhwani. 'Ofentse, xana Nelson Mandela a ri presidente lonkulu loyi a nga tshama a va kona?' ku vutisa Tapiwa.</p>	<p>Oho! Ndza kumbetela Ofentse na yena u pfune Tapiwa ku lemuka leswaku hambileswi Nelson Mandela a ri presidente lonkulu, kumbe a ri yena kumbe a nga ri yena <i>presidente lonkulu loyi a nga tshama a va kona</i> ko va vonelo.</p>
<p>'Hi swona u endlile swilo swin'wana leswikulu, ku fana na ku lwela ku ringana,' Ofentse a vula hi miehleketo leyi enteke. 'Kambe a ndzi swi tivi loko a vile presidente lonkulu loyi a nga tshama a va kona – sweswo ko va vonelo.'</p>	
<p>Swibumabumelo leswi nga nyikiwa hi Ofentse swi endle Tapiwa a titwa a nga ri na ku tshemba leswaku Nelson Mandela a ri presidente lonkulu loyi a nga tshama a va kona.</p>	<p>Ndzi kumbetela leswaku Tapiwa a nga swi tivi leswaku vonelo ra yena hi rihi.</p>
<p>Tapiwa u kume muakelani wa yena Manana Modiba a tshame ehandle a orhela masana na mixo 'Hahani, xana Tata Mandela a ri presidente lonkulu loyi a nga tshama a va kona?' Tapiwa a vutisa.</p> <p>'Ndza tshemba leswaku Madiba a ri wanuna lonkulu na ku va presidente leyikulu – u hi rhangerile ku ya eka Afrika Dzonga leyi nga na ntshunxeko.' a vula. 'Kambe kumbexana a nga ri presidente lonkulu loyi a nga tshama a va kona.'</p> <p>'Hikokwalaho ka yini?' Tapiwa a vutisa a lava ku tiva.</p> <p>'Hi swona, ntiyiso hi leswaku ka ha ri na ku pfumala ku ringana ka vanhu etikweni ra hina,' a vula.</p> <p>'I yini ku pfumala ku ringana?' Tapiwa a vutisa.</p> <p>'Ku pfumala ku ringana hi loko swilo swi nga ri leswinene. EAfrika Dzonga, vanhu va Vantima vo tala na sweswi a va na misava leyi va nga tekeriwa yona. Naswona vanhu vo tala va Vantima va ha hanya evuswetini, va nga ri na mintirho kumbe makaya lama nga ya hina,' a hlamusela.</p>	
<p>Sweswi Tapiwa u titwa a hlangahlanganile. Vanhu van'wana a va ehleketa leswaku Nelson Mandela u lwele ku ringana. Kambe vanhu van'wana a va tshemba leswaku a nga endlanga swo ringanela ku herisa ku pfumala ndzingano.</p>	<p>Ndzi kumbetela leswaku Tapiwa u le ku dyondzeni leswaku vanhu va nga va na mavonelo yo hambana hi Nelson Mandela. A hi vanhu hinkwavo lava ehleketaka ku fana na mudyondzisi wa yena.</p>

Xitshuriwa	Ku hlaya ka 1 (Ku ehleketela Ehenhla)
<p>Hi ku famba ka siku rero, Tapiwa u yile elayiburari ku ya tirhisa khomphyutara. U thayipe 'presidente lonkulu loyi a nga tshama a va kona' eka Google.</p> <p>Ku hume xifaniso xa mukhalabye un'wana loyi a vitaniwa Abraham Lincoln.</p> <p>Ku huma xifaniso xa Barack Obama.</p> <p>Kambe a ku nga ri na xifaniso xa Nelson Mandela.</p> <p>Tapiwa u tivutisile leswaku hikokwalaho ka yini ku hume vapresidente va le Amerika eka ndzavisiso.</p>	
<p>Tapiwa u thayipe 'presidente lonkulu wa MuAfrika loyi a nga tshama a va kona'. Ku sungule vito ra Nelson Mandela ku huma! Kambe a ri nga ri rona ntsena – ku hume nongonoko wa varhangeri lavakulu va Afrika: Nelson Mandela, Kwame Nkrumah, Patrice Lumumba, Thomas Sankara, Haile Selassie na van'wana vo tala. Tapiwa u tlhave kunupu ya vuhlanganisi kutani a sungula ku hlaya.</p>	<p>Ndzi kumbetela leswaku Tapiwa u dyondza leswaku ku na vapresidente vo tala vo hlarisa eAfrika na le misaveni hinkwayo – naswona ku na vo tala lava phikizanelaka ku va presidente lonkulu loyi a nga tshama a va kona!</p>
<p>Endleleni yo ya ekaya Tapiwa u ehleketela hi varhangeri lavakulu va MaAfrika lava a nga va kuma eka Google. U titwe a nga ri na ntiyiso leswaku Nelson Mandela a ri yena presidente lonkulu loyi a nga tshama a va kona. Kumbexana a ku ri Kwame Nkrumah, loyi a nga lwela ntshunxeko wa le Ghana? Kumbexana a ku ri Thomas Sankara, loyi a nga lwela ku ringana ka rixaka tanihi murhangeri wa Burkina Faso? Kutani a tivutisa leswaku vanhu va ta vula yini hi vona – kumbexana a va nga hetisekanga na vona.</p>	<p>Ndzi ehleketela leswaku Tapiwa u fanele a swi lemuka sweswi leswaku vanhu va nga ha hambana hi mavonelo hi leswaku i mani presidente lonkulu loyi a nga tshama a va kona – hikuva ku na varhangeri vo tala lava nga na nhlohlotelo!</p>
<p>'Ndzi teke xiboho xa leswaku a ndzi swi tivi loko Nelson Mandela a vile yena presidente lonkulu loyi a nga tshama a va kona,' Tapiwa u byele Bontle vusiku byebyo loko va karhi va dya swakudya swo lalela. 'Ndzi fanele ku endla ndzavisiso wo tala.'</p> <p>Bontle a n'wayitela. Buti wa yena u dyondze dyondzo ya nkoka.</p>	<p>Ndzi kumbetela leswaku Tapiwa u dyondze leswaku u pfumeleriwile ku va na vonelo ra yena – kambe u lava mahungu yo tala ku sungula!</p>

Swivutiso swo landzelerisa	Tinhlamulo leti languteriweke
Tapiwa u dyondze hi mani exikolweni?	U dyondze hi Nelson Mandela.
Hi vahi vapresidente van'wana lava Tapiwa a nga dyondza hi vona loko a yile elayiburari?	U dyondze hi Abraham Lincoln, Barack Obama, Kwame Nkrumah, Patrice Lumumba, Haile Selassie na Thomas Sankara elayiburari.
Xivutiso xa hikokwalaho ka yini	Tinhlamulo leti languteriweke
Hikokwalaho ka yini Tapiwa a titwa a nga ha ri na ntiyiso leswaku Nelson Mandela a ku ri presidente lonkulu loyi a nga tshama a va kona?	<ul style="list-style-type: none"> • Hikuva u lemuke leswaku a ku ri vonelo ra mudyondzisi wa yena – ku nga ri mhaka. • Hikuva u lemuke leswaku vanhu va na mavonelo yo hambana hileswaku Nelson Mandela a nga va kumbe a nga ri presidente lonkulu loyi a nga tshama a va kona. • Hikuva u lemuke leswaku ku na vapresidente vo tala lava nga va ka lavakulu lava nga tshama va va kona. • Hikuva u lemuke leswaku u lava vutivi byo tala leswaku a ta kota ku vumba vonelo ra yena n'wini.

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela Ku hlaya 4.**
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Ravumbirhi** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va tlherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **Nghingiriko wo Cinca Ku hlaya.**
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravumbirhi** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawo leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala leswi lavaka ku cinciwa eka mintlawo yo hlaya kumbe migingiriko.

Ravunharhu

Migingiriko ya swa nomo

15 wa timinete

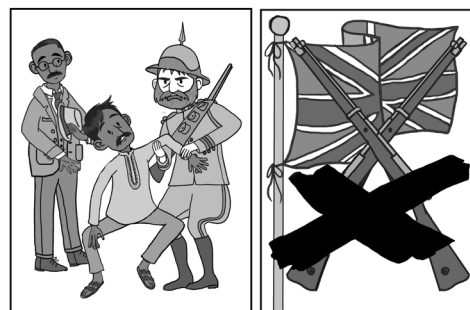
NKONGOMELO WA NTIVOMARITO

- 1 Dyondzisa hi ku tirhisa KEBV.
- 2 Endla nkombiso wa marito na mimpfapfarhuto eka Bodo ya Nkongomelo wa Ntivomarito.
 - ku ringana
 - ku pfumala ku ringana
 - pfumela
 - kaneta

Xisin'wana kumbe risimu	Miencenyeto
Loko nkosikazi a nghena, hinkwavo va yima	<i>Famba eka ndhawu yin'we tanihi socha</i>
Loko nkosikazi a nghena, hinkwavo va yima	<i>Famba eka ndhawu yin'we tanihi socha</i>
Loko ku nghena hosi, hinkwaswo swa yima	<i>Famba eka ndhawu yin'we tanihi socha</i>
Loko ku nghena hosi, hinkwaswo swa yima	<i>Famba eka ndhawu yin'we tanihi socha</i>
Minkulungwani, ha losa!	<i>Kombisa ntsako, veka voko enhlokweni eka losa</i>
Minkulungwani, ha losa!	<i>Kombisa ntsako, veka voko enhlokweni eka losa</i>

VUTUMBULUXI BYO RUNGULA XITORI (VHIKI RA VUMBIRHI RA NKONGOMELO)

- 1 Ava vadyondzi hi mintlawa ya vona leyitsongo.
- 2 Nyika ntlawa wun'wana na wun'wana nkandziyiso/khopi ya swifaniso swa vutumbuluxi byo rungula xitori.
- 3 Tsundzuxa vadyondzi leswaku vhiki leri hundzeke, va tiendlele switori swa vona vini hi swifaniso leswi.
- 4 Vhiki leri, vadyondzi va fanele ku tirha tanihi ntlawa ku teka xiboho hi xitori xa ntlawa.
- 5 Tsundzuxa vadyondzi leswaku xitori xa vona xi fanele xi va na vutumbuluxi, kambe xi fanele xi yelana na swifaniso!
- 6 Kombela tlilasi ku ku yingisela.
- 7 Kombela 1-2 wa mintlawa yo hambana ku avelana swin'we switori swa ntlawa wa vona .
- 8 Khensa vadyondzi ku avelana switori swa vona.

Ndzemuko wa mimpfumawulo na mimpfumawulo:

15 wa timinete

Tivisa mpfumawulo wuntshwa na marito

TIVISA MPFUMAWULO

- 1 Vula mpfumawulo u tlakusa xikombakombana xa: /v/
- 2 Vula mpfumawulo kutani u lerisa vadyondzi ku wu vuyelela kanharhu.
- 3 Vutisa vadyondzi: Xana mi nga ehleketa marito lama nga na mpfumawulo /v/ ?
- 4 Bubutsa miehleketo ni vadyondzi hi marito yo fana na: **vavisa, veka, vito**

TIVISA MARITO MANTSHWA

- 1 Vula rito rin'wana na rin'wana ehenhla swi twakala u ri karhi u va komba khadi ra xikombakomba: **vana, vevuka, vito, valala, vavisa, veka**
- 2 Komba vadyondzi rito rin'wana na rin'wana, loko u ri karhi u ri vula.
- 3 Kombela vadyondzi ku vuyelela rito endzhaku ka wena.
- 4 Damarheta makhadi ya swikombakomba swa marito eka Bodo ya Nkombiso wa Mimpfumawulo.

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

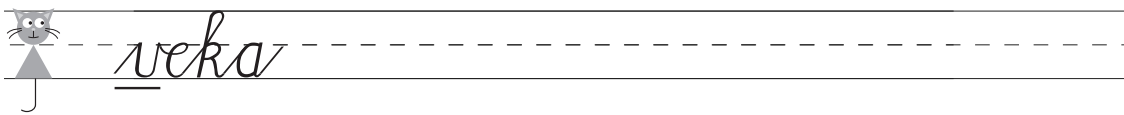
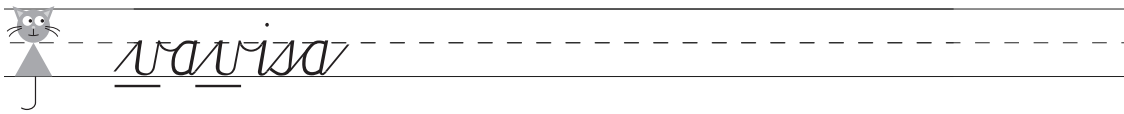
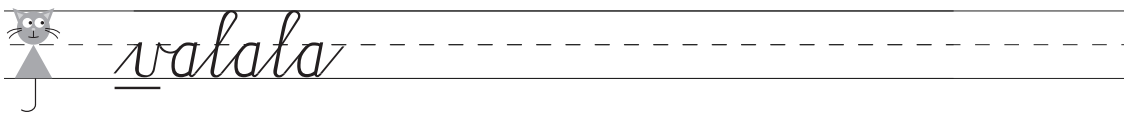
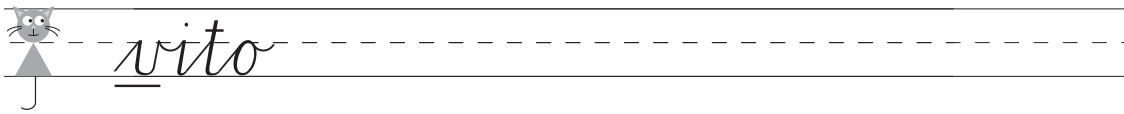
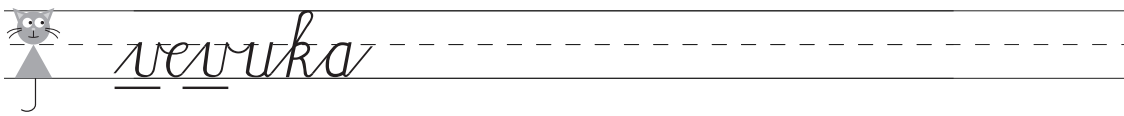
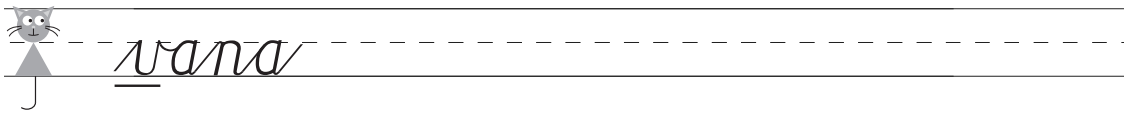
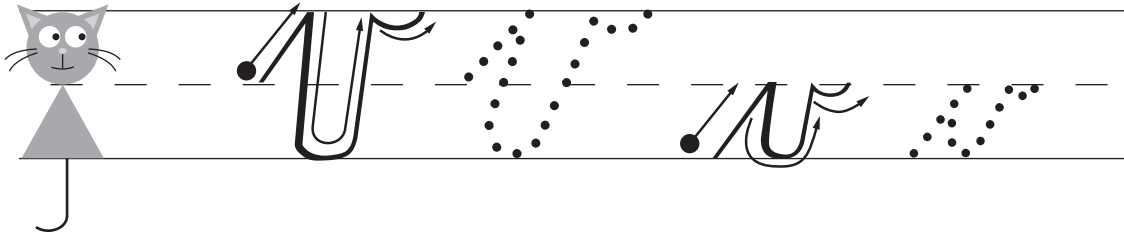
Ntivontsalo:

15 wa timinete

Tsala (ma) letere mantshwa/marito/swivulwa

- 1 Dyondzisa vadyondzi ku vumba hi mfanelo maletere lamakulu na lamatsongo hi ku koka: **Vv**
- 2 Kombisa matsalelo ya maletere eka vadyondzi lava tsalaka hi voko ra xinene nakambe lava tsalaka hi voko ra ximatsi.
- 3 Kutani u va byela ku tirha na munghana na ku tsala marito eminhlaneni hi tintiho ta vona.
- 4 Endzhaku ka swona byela vadyondzi ku tsala maletere emadesikini ya vona hi tintiho ta vona.
- 5 Xo hetelela, komba vadyondzi nakambe ku vumba maletere na marito exitsalelweni.
- 6 Vadyondzi va fanele ku kopunula mpfumawulo/ marito/swivulwa etibukwini ta vona.

- 7 Vadyondzi va fanele ku khwatihata mpfumawulo lowu kongomiweke eka rito rin'wana na rin'wana / eka swivulwa leswi tsariweke.

NONGONOKO WUN'WANA WA NTIVONTSALO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Xivulwa: _____

Ku Tsala:

30 wa timinete

Ku Hangalasa na ku Andlala

NHLOKOMHAKA: Tsala xitori lexi nga na mbangu wo va swi humele khale. Ringeta ku katsa timhaka ta ntiyiso leti u ti tivaka hi matimu.

NTIRHO: Tsala xitori xa kwalomu ka (10 wa swivulwa).

RIMBA RA MATSALELO:

Khale ka khaleni ... *(hi byeli hi mbangu na swimunhuhatawa. Tiyisisa leswaku u katsa vuxokoxoko lebyi kombaka leswaku xitori xi humelele khale)*

Siku rin'wana ... *(hlamusela xiphiso)*

Kutani ... *(hlamusela hi leswaku xiphiso xi ololoka njhani)*

Ekuseteleleni... *(xana vanhu va ehleketa yini hi ximunhuhatawankulu?)*

KU LULAMISA: Loko u nga si sungula dyondzo yo tsala, tsala mpfapfarhuto lowu mi wu hleleke hi Musumbhunuku exitsalelweni.

KOMBISA MAENDLELO YO HANGALASA (NDZA ENDLA)

- 1 Tsundzuxa vadyondzi leswaku hi Musumbhunuku u tirhise nongonoko wa mahlelelo ku hlela mpfapfarhuto wa wena.
- 2 Lexi landzelaka, byela vadyondzi leswaku namuntlha hi ta hangalasa na ku andlala xiphemu xo hetelela xa ku tsala.
- 3 Komba vadyondzi leswi u tlhelaka u tsarisa swona xiphemu xa wena xa ku tsala, xi ri na nhlokomhaka na siku.

VADYONDZI VA HETISA MAENDLELO YO HANGALASA (WA ENDLA)

- 1 Nyika vadyondzi tibuku ta switoloveto.
- 2 Lerisa vadyondzi ku tsala siku na nhlokomhaka: **Hi mikarhi ya...**
- 3 Kombela vadyondzi ku tlhela va tsala swi basa xiphemu xa vona xo hetelela xa ku tsala, ku ri hava swihoxo.
- 4 Loko vadyondzi va ri na nkarhi, va nga dirowa mpfapfarhuto wa xihatla.
- 5 Loko vadyondzi va ri karhi va tsala, rhendzeleka la tllasini u pfuna vadyondzi lava tikeriwaka.

VADYONDZI VA KOMBISA KU TSALA KA VONA

- 1 Eka ntlhanu wa timinete to hetelela ta dyondzo, kombela vadyondzi ku veka swo tsala swa vona.
- 2 Kombela vadyondzi ku hundzuluka va vulavula na ku hlayela munghana leswi va swi tsaleke.
- 3 Loko vadyondzi va endlile leswi, kombela un'we kumbe vambirhi ku ta hlayela tilasi leswi va swi tsaleke.
- 4 Hlanganisa ntirho wa vadyondzi wu va buku. Endla leswaku buku ya kumeka eka khona ro hlayela leswaku vadyondzi va yi hlaya.

Xitori xa mina

Nkarhi wun'wana a ku ri na wansati loyi a utaniwa Boitumelo. A tshama eDorobeni ra Kapa. Siku rin'wana Boitumelo u yile ku ya uona loko Nelson Mandela a ntshunxiwa ekhotsweni. A ku ri na uanku wo tala kwale. U uone xinhwanyetana xi karhi xi rila.

Kutani Boitumelo u yile eka xinhwanyetana hi loko a lemuka leswaku a xi lahlekile. Boitumelo u n'wi pfunile ku lava mana wa yena.

Ekhu heteleleni Boitumelo u pfune xinhwanyetana ku kuma mana wa xona. Mana wa kona a tsakile swinene ku uona n'wana wa yena.

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela ku Hlaya 4.**
- 2 Hlamusela **Ngingiriko 1** wa hi **Ravunharhu** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **Nghingiriko wo Cinca Ku hlaya/ mahlayelo.**
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravunharhu** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa eka Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawwa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku nga ta endliwa eka mintlawwa ya ku hlaya kumbe migingiriko.

Ravumune

Ndzemuko wa mimpfumawulo na mimpfumawulo:

15 wa timinete

Ku Hambanisa na ku Twananisa mimpfumawulo

NDZA ENDLA...

- 1 Sungula hi rito ra le ka dyondzo ya hi Ravumbirhi.
- 2 Vula rito: **qulu**
- 3 Hambanisa rito hi mpfumawulo wun'we wun'we: /q/-/u/-/l/-/u/
- 4 Vula mpfumawulo wo sungula wa rito: /q/
- 5 Vula mpfumawulo wa vumbirhi wa rito: /u/
- 6 Vula mpfumawulo wa vunharhu eka rito : /l/
- 7 Vula mpfumawulo wo hetelela wa rito: /u/
- 8 Tsala rito exitsalelweni: **qulu**
- 9 Lerisa vadyondzi ku twananisa mimpfumawulo eka rito na wena: /qu/-/lu/ = **qulu**
- 10 Vuyelela ku endla leswi hi rito leri humaka eka dyondzo ya hi Ravunharhu: **vito**

HA ENDLA...

- 1 Sungula hi rito leri humaka eka dyondzo ya hi Ravumbirhi.
- 2 Vula rito: **qaka**
- 3 Vutisa vadyondzi: Xana hi wihi mpfumawulo wo sungula eka rito? /q/
- 4 Vutisa vadyondzi: Xana hi wihi mpfumawulo wa le xikarhi eka rito? /a/
- 5 Vutisa vadyondzi Xana hi wihi mpfumawulo wa vunharhu eka rito? /k/
- 6 Vutisa vadyondzi: Xana hi wihi mpfumawulo wo hetelela eka rito? /a/
- 7 Kombela vadyondzi ku hambanisa rito hi mpfumawulo wun'we wun'we: /q/-/a/-/k/-/a/
- 8 Tsala rito: **qaka**
- 9 Lerisa vadyondzi ku twananisa mimpfumawulo eka rito na wena: /qa/-/ka/ = **qaka**
- 10 Vuyelela ku endla leswi hi rito leri humaka eka dyondzo ya hi Ravunharhu: **vana**

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku Hlaya Swin'we:

15 wa timinete

Ku Hlaya Ka 2

MAQHINGA YA KU HLAYA: ENDLA MINKUMBETELO

Xitshuriwa	Ku hlaya ka 2 (Ku ehleketela ehenhla)
<p><u>Presidente lonkulu loyi a nga tshama a va kona</u></p> <p>Tapiwa na sesi wa yena lonkulu va tshame ehansi swin'we va dya swakudya swo lalela.</p> <p>'Ndzi byeli leswaku siku ra wena a ri ri njhani,' ku vula Bontle. 'Hi dyondze Matimu namuntlha. Hi dyondze hi presidente lonkulu loyi a nga tshama a va kona – Nelson Mandela!' ku hlamula Tapiwa.</p> <p>'U dyondze yini hi Presidente Mandela? Hikokwalaho ka yini u ehleketela leswaku a ri presidente lonkulu loyi a nga tshama a va kona?' ku vutisa Bontle, a lava ku tiva.</p> <p>'Presidente Mandela u lwele ku ringana ka Vantima va Afrika Dzonga na ku pfuna ku herisa Xihlawuhlawu.' A fanele ku ya ekhotsweni ku ringana 27 wa malembe, kambe a nga vanga munhu wa mona. Naswona, u kume tinsiva to tala hi ku va murhangeri wa kahle.' Ku vula Tapiwa.</p> <p>Ndzi pfumelelana na wena leswaku Nelson Mandela a ri wanuna lonkulu na ku va presidente,' ku hlamula Bontle. 'Hambi swi ri tano, u lwisanile na Xihlawuhlawu na varhangeri van'wana lavakulu. Naswona, emisaveni, a va ri kona vapresidente vo tala lavakulu.' 'Kambe mudyondzisi wa mina u ri a ku ri yena wa le henhla!' ku vula Tapiwa.</p> <p>'Sweswo i vonelo ra mudyondzisi wa wena,' ku vula Bontle. 'U ndzi byerile leswaku hikokwalaho ka yini u ehleketela leswaku Nelson Mandela a ri presidente wa le henhla. Kambe a wu hlamuselanga leswaku hikokwalaho ka yini u ehleketela leswaku a ri <i>presidente lonkulu loyi a nga tshama a va kona.</i>'</p>	<p>Oho! Ndzi kumbetela leswaku Tapiwa u ehleketela leswaku Nelson Mandela a ri presidente lonkulu loyi a nga tshama a va kona hikuva mudyondzisi wa yena u vule sweswo. Ndzi kumbetela leswaku a ehleketela leswaku i mhaka ya ntiyiso – kasi hi ntiyiso a ro va vonelo.</p>
<p>Tapiwa u titwe a nga ri na ku tshemba kahle leswaku Nelson Mandela i presidente lonkulu loyi a nga tshama a va kona. U teke xiboho xa leswaku u fanele ku tiva swo tala.</p>	<p>Ndzi kumbetela leswaku Tapiwa u titwa a nga ri na ntiyiso kahle hi vonelo ra yena. Ndza tivutisa loko a ri na mahungu yo ringanela ku vumba vonelo ra yena?</p>

Kitshuriwa	Ku hlaya ka 2 (Ku ehleketela ehenhla)
<p>Mixo lowu landzelaka, Tapiwa u kume buti wa yena lonkulu a tilulamisela ku ya entirhweni. 'Ofentse, xana Nelson Mandela a ri presidente lonkulu loyi a nga tshama a va kona?' ku vutisa Tapiwa.</p> <p>'Hi swona u endlile swilo swin'wana leswikulu, ku fana na ku lwela ku ringana,' Ofentse a vula hi miehleketo leyi enteke. 'Kambe a ndzi swi tivi loko a vile presidente lonkulu loyi a nga tshama a va kona – sweswo ko va vonelo.'</p>	<p>Oho! Ndzi kumbetela leswaku Tapiwa u ya eka Ofentse ku ya kuma mahungu yo tala ya leswaku Nelson Mandela a ri presidente lonkulu loyi a nga tshama a va kona. Kambe a ndzi ehleketi leswaku u kume mahungu yo ringanela ku tivumbela vonelo ra yena?</p>
<p>Swibumabumelo leswi nga nyikiwa hi Tapiwa swi endle Tapiwa a titwa a nga ri na ku tshemba leswaku Nelson Mandela a ri presidente lonkulu loyi a nga tshama a va kona.</p>	<p>Ndzi kumbetela leswaku Tapiwa a nga na vutivi byo ringanela hi vapresidente van'wana ku teka xiboho hi leswaku Nelson Mandela a ri presidente lonkulu loyi a nga tshama a va kona.</p>
<p>Tapiwa u kume muakelani wa yena Manana Modiba a tshame ehandle a orhela masana na mixo 'Hahani, xana Tata Mandela a ri presidente lonkulu loyi a nga tshama a va kona?' Tapiwa a vutisa.</p> <p>'Ndza tshemba leswaku Madiba a ri wanuna lonkulu na ku va presidente leyikulu – u hi rhangerile ku ya eka Afrika Dzonga leyi nga na ntshunxeko.' a vula. 'Kambe kumbexana a nga ri presidente lonkulu loyi a nga tshama a va kona.'</p> <p>'Hikokwalaho ka yini?' Tapiwa a vutisa a lava ku tiva.</p> <p>'Hi swona, ntiyiso hi leswaku ka ha ri na ku pfumala ku ringana ka vanhu etikweni ra hina,' a vula.</p> <p>'I yini ku pfumala ku ringana?' Tapiwa a vutisa.</p> <p>'Ku pfumala ku ringana hi loko swilo swi nga ri leswinene. EAfrika Dzonga, vanhu va Vantima vo tala na sweswi a va na misava leyi va nga tekeriwa yona. Naswona vanhu vo tala va Vantima va ha hanya evuswetini, va nga ri na mintirho kumbe makaya lama nga ya hina,' a hlamusela.</p>	<p>Ndzi kumbetela leswaku hambiloko Nelson Mandela a ri presidente lonkulu, a nga hetisekanga. A ri munhu na yena, naswona a ku na munhu loyi a nga hetiseka. Hinkwerhu hi na swihoxo kumbe swilo leswi hi nga swi antswisaka.</p>
<p>Sweswi Tapiwa u titwa a hlangahlanganile. Vanhu van'wana a va ehleketa leswaku Nelson Mandela u lwele ku ringana. Kambe vanhu van'wana a va tshemba leswaku a nga endlanga swo ringanela ku herisa ku pfumala ndzingano.</p>	<p>Ndzi kumbetela leswaku Tapiwa u lava mahungu yo tala. U kuma ntsena mavonelo ya vanhu van'wana.</p>

Xitshuriwa	Ku hlaya ka 2 (Ku ehleketela ehenhla)
<p>Hi ku famba ka siku rero, Tapiwa u ye elayiburari ku ya tirhisa khomphyutara. U thayipe 'presidente lonkulu loyi a nga tshama a va kona' eka Google.</p> <p>Ku hume xifaniso xa mukhalabye un'wana loyi a vitaniwa Abraham Lincoln.</p> <p>Ku huma xifaniso xa Barack Obama.</p> <p>Kambe a ku nga ri na xifaniso xa Nelson Mandela.</p> <p>Tapiwa u tivutisile leswaku hikokwalaho ka yini ku hume vapresidente va le Amerika eka ndzavisiso.</p>	<p>Ndzi kumbetela leswaku Tapiwa u lemuka leswaku ku va presidente lonkulu swi vula leswaku u fanele ku antswa ku tlula vapresidente hinkwavo lava nga tshama va va kona.</p>
<p>Tapiwa u thayipe 'presidente lonkulu wa MuAfrika loyi a nga tshama a va kona'. Ku sungule vito ra Nelson Mandela ku huma! Kambe a ri nga ri rona ntsena – ku hume nongonoko wa varhangeri lavakulu va Afrika: Nelson Mandela, Kwame Nkrumah, Patrice Lumumba, Thomas Sankara, Haile Selassie na van'wana vo tala. Tapiwa u tlhabe kunupu ya vuhlanganisi kutani a sungula ku hlaya.</p>	<p>Ndzi kumbetela leswaku Inthanete yi pfuna Tapiwa ku lemuka leswaku u lava mahungu yo tala loko a nga si tivumbela vonelo ra yena.</p>
<p>Endleleni yo ya ekaya Tapiwa u ehleketela hi varhangeri lavakulu va MaAfrika lava a nga va kuma eka Google. U titwe a nga ri na ntiyiso leswaku Nelson Mandela a ri yena presidente lonkulu loyi a nga tshama a va kona. Kumbexana a ku ri Kwame Nkrumah, loyi a nga lwela ntshunxeko wa le Ghana? Kumbexana a ku ri Thomas Sankara, loyi a nga lwela ku ringana ka rixaka tanihi murhangeri wa Burkina Faso? Kutani a tivutisa leswaku vanhu va ta vula yini hi vona – kumbexana a va nga hetisekanga na vona.</p>	<p>Ndzi ehleketela leswaku Tapiwa u fanele a swi lemuka leswaku a ku na murhangeri loyi a nga hetiseka a swi na mhaka leswaku munhu wa kona hi lonkulu ku fikela kwihi, vanhu va nga va na mavonelo yo hambana hi vona.</p>
<p>'Ndzi teke xiboho xa leswaku a ndzi swi tivi loko Nelson Mandela a vile yena presidente lonkulu loyi a nga tshama a va kona,' Tapiwa a byela Bontle vusiku byebyo loko va karhi va dya swakudya swo lalela. 'Ndzi fanele ku endla ndzavisiso wo tala.'</p> <p>Bontle a n'wayitela. Buti wa yena u dyondze dyondzo ya nkoka.</p>	<p>Ndzi kumbetela leswaku Tapiwa u dyondze leswaku ku vile na vapresidente na varhangeri vo tala. U lava mahungu yo tala a nga si vumba vonelo ra yena hi leswaku i mani presidente lonkulu loyi a nga tshama a va kona.</p>

Xivutiso xa hikokwalaho ka yini	Nhlamulo leyi languteriweke
I vamani va nga byela Tapiwa mavonelo ya vona hi Nelson Mandela?	Mudyondzisi wa yena, sesi wa yena Bontle, buti wa yena Ofentse, na muakelani wa yena Manana Modiba hinkwavo va n'wi byele mavonelo ya vona.
Hikokwalaho ka yini Tapiwa a ehleketa leswaku Nelson Mandela a ri presidente lonkulu loyi a nga tshama a va kona?	Hikuva mudyondzisi wa yena u vule leswaku a ri presidente lonkulu loyi a nga tshama a va kona.
Xivutiso xa hikokwalaho ka yini	Nhlamulo leyi languteriweke
Hikokwalaho ka yini Tapiwa a lemuke leswaku swi lava a endla ndzavisiso wo tala.	<ul style="list-style-type: none"> • Hikuva u lemuke leswaku a ku ri vonelo ra mudyondzisi wa yena leswaku Nelson Mandela a ri presidente wo antswa loyi a nga tshama a va kona. • Hikuva u lemuke leswaku vanhu va na mavonelo yo hambana hi mhaka ya leswaku Nelson Mandela a ri presidente lonkulu loyi a nga tshama a va kona. • Hikuva a nga swi koti ku hlamusela leswaku hikokwalaho ka yini Nelson Mandela a ri presidente lonkulu loyi a nga tshama a va kona. • Hikuva u lemuke leswaku ku na vapresidente vo tala lavakulu – a nga ri na ntiyiso leswaku Nelson Mandela a ri presidente lonkulu loyi a nga tshama a va kona. • Hikuva u lemuke leswaku swi lava a tivumbela vonelo ra yena ku nga ri ku teka vonelo ra mudyondzisi wa yena. • U dyondze leswaku u lava mahungu yo tala loko a nga si vumba vonelo ra yena.

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela ku Hlaya 4**.
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Ravumune** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **Nghingiriko wo cinca Ku hlaya/ mahlayelo**.
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravumune** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku faneleke ku endliwa eka mintlawa yo hlaya kumbe migingiriko.

Ravuntlhanu

Migingiriko ya swa nomo

15 wa timinete

NKONGOMELO WA NTIVOMARITO

- 1 Dyondzisa hi ku tirhisa KEBV.
- 2 Endla Nkombiso wa marito na mimpfapfarhuto eka Bodo ya Nkongomelo wa Ntivomarito.
 - layiburari
 - murhangeri
 - lemuka

Xisin'wana kumbe risimu	Miencenyeto
Loko nkosikazi a nghena, hinkwavo va yima	<i>Famba eka ndhawu yin'we tanihi socha</i>
Loko nkosikazi a nghena, hinkwavo va yima	<i>Famba eka ndhawu yin'we tanihi socha</i>
Loko ku nghena hosi, hinkwaswo swa yima	<i>Famba eka ndhawu yin'we tanihi socha</i>
Loko ku nghena hosi, hinkwaswo swa yima	<i>Famba eka ndhawu yin'we tanihi socha</i>
Minkulungwani, ha losa!	<i>Kombisa ntsako, veka voko enhlokweni eka losa</i>
Minkulungwani, ha losa!	<i>Kombisa ntsako, veka voko enhlokweni eka losa</i>

VHIKI 4

NKANERISANO HI XITSHURIWA XA KU HLAYA SWIN'WE

- 1 Tsala rimba ra nkanerisano exitsalelweni:
Eka xitori lexi...
Tapiwa u dyondze leswaku...
Vonelo i ...
- 2 Hlayela vadyondzi rimba ra nkanerisano.
- 3 Veka vadyondzi eka **mintlawa** ya vona **leyitsongo**.
- 4 Byela vadyondzi leswaku hinkwavo va fanele ku siyerisana ku hlamula xivutiso xin'wana na xin'wana xa nkanerisano.
- 5 Kombela vadyondzi ku ku yingisela.
- 6 Kombela vadyondzi vo hambanahambana kumbe ntlawa wo karhi ku avelana hi tinhlamulo ta vona.
- 7 Loko tinhlamulo ti hoxekile, va lulamise.
- 8 Khensa vadyondzi eka ku hoxa xandla ka vona.

Ndzemuko wa mimpfumawulo na mimpfumawulo:

15 wa timinete

Kuma Rito

Tsala tafula exitsalelweni leri katsaka mimpfumawulo leyi dyondziweke endzhaku xikan'we na leyi dyondzisiweke hi Ravumbirhi na hi Ravunharhu.

q	v	l
a	u	k
n	t	i
s	e	o

KOMBISA

- 1 Tsundzuxa vadyondzi mimpfumawulo ya vhiki: /q/ na /v/
- 2 Kambela mimpfumawulo na switatisi hinkwaswo exitsalelweni.
- 3 Nyika vadyondzi timinete ti3 ku vumba marito hi xitalo hi laha va nga kotaka ha kona va tirhisa mimpfumawulo na switatisi leswi nga laha henhla.
- 4 Komba vadyondzi leswi rito ri vumbisiwaka xiswona hi ku tirhisa mpfumawulo lowu kongomiweke, ku fana na: /v/-/i/-/t/-/o/ = **vito**
- 5 Tsundzuxa vadyondzi leswaku va nga ha vumba rito hi ku tirhisa yin'wana na yin'wana ya mimpfumawulo leyi – a va boheki ku tirhisa /q/ kumbe /v/

VADYONDZI VA ENDLA

- 1 Byela vadyondzi ku pfula tibuku ta vona ta switoloveto va tsala nhlokomhaka: **q, v**
- 2 Lerisa vadyondzi ku sungula ku tsala.
- 3 Nyika vadyondzi timinete ti3 ku kuma na ku aka marito yo tala hi laha va nga kotaka ha kona.
- 4 Pfumelela vadyondzi ku koroketa ntirho wa vona. Komba vadyondzi leswi marito lama ma vumbisiwaka xiswona (na man'wana): **qulu, quva, qaka, vana, vevuka, vito, valala, vavisa, veka, siku, kula, tolo, nona, tatana**

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku Hlaya Swin'we:

15 wa timinete

Endzhaku ko Hlaya

QHINGA RA NTWISISO: KOMISA

KU RUNGULA KUMBE KU TSALA NKOMISO WA XITORI

- 1 Hlamusela leswaku namuntlha vadyondzi va ta *ehleketa hi swiphemu swa nkoka eka xitshuriwa.*
- 2 *Hi ta tlhela hi ehleketa hi nkambisiso lowu hi nga wu endlaka hi Xochitl.*
- 3 Tsala rimba ra nkomiso exitsalelweni.
- 4 Lerisa vadyondzi ku tirhisa rimba ku hlamula xivutiso:
**Xitori lexi xi ndzi pfunile ku dyondza hi timhaka ta ntiyiso na mavonelo hikuva...
Ndzi tsakise ...
Tapiwa u dyondze leswaku ...**
- 5 Hlamusela leswaku vadyondzi a va nge swi koti ku vula hinkwaswo leswi swi nga le ka xitshuriwa – va fanele va hlawula swiphemu leswi swi nga swa nkoka swinene.
- 6 Kombisa vadyondzi xikombiso xa wena. Vula u ku: **Xitori lexi xi ndzi pfunile ku dyondza hi timhaka ta ntiyiso na mavonelo hikuva** Tapiwa u lemuka leswaku a endle xihoxo hi swin'wana leswi mudyondzisi wa yena a swi vuleke tanihi mhaka ya ntiyiso, hambileswi a ro va vonelo. Ndzi dyondze leswaku mani na mani a nga va na vonelo ra yena. **Ndzi tsakise** hi loko Tapiwa a yile elayiburari ku ya kuma mahungu yo tala. **Tapiwa u dyondze leswaku** ku na vapresidente vo tala lava va nga vakulu naswona swa tika ku hlawula president lonkulu loyi a nga tshama a va kona.
- 7 Komba vadyondzi swifaniso eka Buku Leyikulu ya switori.
- 8 Nyika vadyondzi nkarhi wo ehleketa hi xitshuriwa.
- 9 Lerisa vadyondzi ku **hundzuluka va vulavula** na munghana va avelana minkomiso ya vona vini. (A va fanelanga ku bela enhlokweni leswi mudyondzisi a swi vuleke. **Lawa ma fanele ma va mavonelo ya vona vini!**)
- 10 Hlanganisa tlilasi hinkwayo.
- 11 Kombela 1-2 wa vadyondzi ku **avelana** na tlilasi minkomiso ya vona.
- 12 Endlani nkomiso wa tlilasi hinkwayo, ku fana na: **Xitori lexi xi hi pfunile ku dyondza hi timhaka ta ntiyiso na mavonelo hikuva** Tapiwa u lemuka leswaku a hi hinkwavo lava nga na vonelo ro fana hi loyi a nga president lonkulu loyi a nga tshama a va kona. U lemuka leswaku i mhaka ya vonelo ku nga ri mhaka ya ntiyiso. **Hi tsakisiwe** hi loko Tapiwa a vutisile vanhu van'wana hi leswi a va swi ehleketa, leswaku a ta kuma mahungu yo tala. **Tapiwa u dyondze leswaku** u lava mahungu yo tala a nga si vumba vonelo ra yena n'wini.

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela Ku Hlaya 4**.
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Ravuntlhanu** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **Nghingiriko wo Cinca ku Hlaya/mahlayelo**.
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravuntlhanu** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa eka Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku nga ta endliwa eka mintlawa ya ku hlaya kumbe migingiriko.

Nhluto wo dyondza ririmi wa ku hela ka vhiki

15 wa timinete

- 1 Tshamisisa vadyondzi emetini loko siku ri fika emakumu.
- 2 Endla nhluto wa ririmi wa vhiki na vhiki. U nga ha hlawula ku katsakanya dyondzo ya Ririmi ra le Kaya na Ririmi ro Engetela ro Sungula eka nhluto/ku langutisisa loku.
- 3 Tsundzuka ku pfumelela vadyondzi ku 'hundzuluka va vulavula' na ku kanerisana hi tinhlamulo ta vona na munghana. Kutani, hlawula vadyondzi va nga ri vangani ku avelana na tlilasi tinhlamulo ta vona.
- 4 Tirhisa swivutiso leswi landzelaka swo tlhontlha ku letela xiyenge xa ririmi eka nkanerisano wa wena:
 - a Xana a wu ri wihi nkongomelo wa hina wa ririmi vhiki leri?
 - b Hi swihi switori leswi hi swi hlayeke swin'we?
 - c Xana ku ve wahi marito mantshwa lawa ma nga mi tsakisa vhiki leri?
 - d Xana mi dyondze yini eka switori leswi hi swi hlayeke?
 - e Xana hi tsale hi yini vhiki leri?
 - f Xana ku tsala ka wena ku antswise ku yini vhiki leri?
 - g Xana ku hlaya ka wena ku antwe ku yini vhiki leri?
 - h Xana u ti nyungubyisa ngopfu hi yini vhiki leri?
- 5 Xo hetelela, byela vadyondzi ku ehleketa hi swilo swimbirhi leswi va nga ta ya byela vandyangu hi leswi va swi dyondzeke kumbe leswi va tiantswiseke hi swona exikolweni vhiki leri.

Xiya xiya: Maendlelo lawa yo tilangutisisa/ku tihluta i ya nkoka swinene eka dyondzo. U komberiwa ku kala u nga wu tluli nghingiriko lowu wa vhiki na vhiki.

The background of the entire page is a light gray color with a repeating pattern of small, white, line-art icons. These icons represent various educational fields: science (flasks, beakers, globes, atoms), mathematics (calculators, rulers, compasses, triangles), arts (pencils, paint palettes, brushes), and general education (books, graduation caps, speech bubbles, gears).

Giredi 2

KOTARA 4

Whiki

5

NKONGOMELO:

**Ku xanisa
na xivumbeko**

Malulamiso Ya Tlilasi

- 1 Eku sunguleni ka vhiki rin'wana na rin'wana, tiyisisa leswaku tlilasi ya wena yi basile.
- 2 Antswisa TIBODO TA NKOMBISO, hi ku susa minchumu leyi nga ha yelaniki, u yi hlayisa hi vukheta.
- 3 Kutani, lulamisa makhadi ya swikombakomba swa marito na mimpfapfarhuto ya rito ra nkongomelo leri u nga ta ri lava.
- 4 Lava na ku lulamisa minchumu ya khumbi ra nkongomelo wa wena na tafula leri nga ta tsakeriwa hi vadyondzi, xikombiso: swifaniso swa vanhu vo hambana hambana va swivumbeko hinkwaswo ku suka emisaveni hinkwayo.
- 5 Endla mindzavisiso eka inthanete ku lulamisela nkongomelo, xikombiso: tindlela to amukela miri ya hina etlilasini.
- 6 Tiyisisa swinene leswaku hinkwato tibuku ta switoloveto ta vadyondzi na Tibuku to tirhela ta DBE ti funghiwiwe, naswona ti vekiwe kahle laha ti faneleke kona.
- 7 Tiyisisa leswaku hinkwato tibuku letikulu, tibuku to hlaya leti ringanisiweke na tibuku ta layiburari ya tlilasi ti vekiwe hi nongonoko lowu faneleke.
- 8 Hundzula mintlawa ya wena yo hlaya hi ntlawa loku leteriwaka loko swi fanerile.
- 9 Kunguhata mahlelelo ya wena ya migingiriko ya nkamafundza na ya mafundza wa vhiki.

Migingiriko Yo Ndlandlamuxa

Migingiriko leyi yi nga tirhisiwa yi ri yoxe tanihi ntirho eka vadyondzi lava hatlaka va heta ntirho wa vona KUMBE loko u ri karhi u nyika swikambelo eka vadyondzi.

Nghingiriko 1: Buku yo tirhela ya DBE 2: Papila ra 86, A hi hlayeni

Nghingiriko 2: Buku yo tirhela ya DBE 2: Papila ra 87, A hi tsaleni

Nghingiriko 3: Buku yo tirhela ya DBE 2: Papila ra 88-89, A hi endleni

Nghingiriko 4: Dirowa na ku tsala hi swin'wana leswi u swi rhandzaka hi wena n'wini.

Musumbhunuku

Migingiriko ya swa nomo

15 wa timinete

TIVISA NKONGOMELO : KU KAMBELA VUTIVI BYA MASUNGULO

- 1 Komba vadyondzi xifaniso xa khavhara ya le mahlweni eka Buku Leyikulu ya xitori: Zweli wa vulavula
- 2 Byela vadyondzi leswaku hi sungula hi nkongomelo wuntshwa lowu vuriwaka: Ku xanisa na xivumbeko
- 3 Dirowa xirhendzevutana lexi nga na vito ra **nkongomelo** exikarhi ka xitsalelo.
- 4 Vutisa vadyondzi: *Xana mi tiva yini hi nkongomelo lowu?*
- 5 Tsala mavonelo ya vadyondzi etlhelo ka mepe wa miehleketo. Ntlawahata mavonelo lama fanaka swin'we.
- 6 Loko vadyondzi va tsandzeka ku hlamula, vutisa swivutiso swo ntlhontlha leswi landzelaka:
 - a Xana ku xanisiwa i yini?
 - b Xana xivumbeko i yini?
 - c Xana u ehleketa leswaku ku xanisiwa na xivumbeko swi hlangana njhani?

NKONGOMELO WA NTIVOMARITO

- 1 Dyondzisa hi ku tirhisa KEBV.
- 2 Endla nkombiso wa marito na mimpfapfarhuto eka Bodo ya Nkongomelo wa Ntivomarito .
 - muxanisi
 - xanisa
 - xivumbeko/ xiyimo

Swisin'wana kumbe risimu	Miencenyeto
Muxanisi, hewu!	<i>Veka voko emombyeni</i>
U lehile, u sasekile	<i>Tlatlambela</i>
Ndzi komile, ndzi sasekile	<i>Tluntlama</i>
Wo leha na wo koma, hinkwerhu hi sasekile	<i>Kombisa hi mavoko ku leha na ku koma</i>
Ndzi amukele ndzi ku amukela	<i>Pfula mavoko ku amukela hinkwavo</i>

Ntivontsalalo

15 wa timinete

- 1 Byela vadyondzi ku pfula tibuku ta vona ta switoloveto.
- 2 Vitanela mimpfumawulo na marito lama landzelaka leswaku vadyondzi va tsala:
 - a qulu
 - b quva
 - c qaka
 - d vana
 - e vevuka
 - f vito
 - g valala
 - h vavisa
 - i veka
- 3 Leswi landzelaka, byela vadyondzi ku humesa khirayoni va koroketa ntirho wa vona vini.
- 4 Tsala mimpfumawulo na marito swi vonaka kahle exitsalelweni.
- 5 Hlengeta tibuku ta vadyondzi hi ku hela ka siku, kutani u xiyisisa vadyondzi lava va lavaka ku pfuniwa loku engeteriweke.

NONGONOKO WUN'WANA WA NTIVONTSALO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Xivulwa: _____

Ku Hlaya Swin'we:

15 wa timinete

U nga si sungula ku Hlaya

QHINGA RA Ntwisiso: BVUMBA

- 1 Tshamisisa vadyondzi emeteni kumbe laha va nga kotaka ku vona kahle eka Buku Leyikulu.
- 2 Pfula Buku Leyikulu eka xitori xa: Zweli wa vulavula
- 3 Famba hi xifaniso eka papila rin'wana na rin'wana u ri karhi u vutisa vadyondzi leswaku va ehleketa leswaku ku humelela yini.
- 4 Pfuna vadyondzi ku twananisa swifaniso, leswaku va kota ku twisisa leswaku xitori xi mayelana na yini.
- 5 Tivisa marito mantshwa ya ntivomarito lama yelanaka na swiphemu swa xitori.
- 6 Hlaya xitori nakambe kan'we, u nga yimi.

Ku Tsala:

30 wa timinete

Kunguhata u mpapfarhuta

NHLOKOMHAKA: Tsala xitori hi un'wana loyi a xanisiwaka hikwalaho ka xivumbeko xa yena.

NTIRHO: Tsala xitori xa kwalomu ka (10 wa swivulwa).

QHINGA RO KUNGUHATA: Endla mepe wa miehleketo.

TIVISA NHLOKOMHAKA.

- 1 Komba vadyondzi leswaku wa **ehleketa u nga si tsala.**
- 2 Hi nomo, hlamusela mavonelo ya wena ya xitori xa wena, ku fana:
Ndzi ta tsala hi ximunhuhata lexi xanisiwaka hikwalaho ka ku leha ka yena. Mikarhi yin'wana vanhu va xanisiwa hikwalaho ka ku koma kumbe ku leha. Ndzi ehleketa leswaku ndzi ta endla ximunhuhata xa mina xi va xi komile swinene.

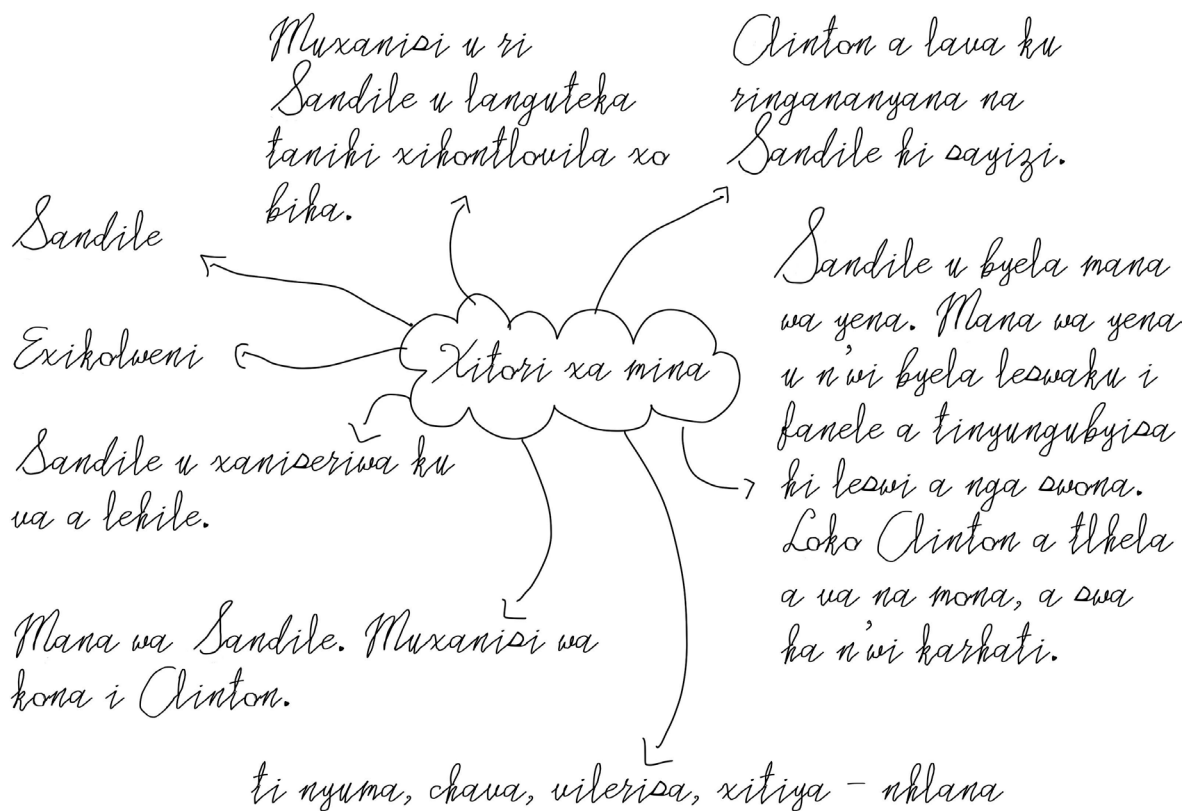
KU KOMBISA QHINGA RO KUNGUHATA (NDZA ENDLA)

- 1 Dirowa rimba ra kungu eka tlhelo rin'we ra xitsalelo.
- 2 Komba vadyondzi maendlelo ya wena nongonoko hi ku hlamula swivutiso.
- 3 Hetisa kungu eka tlhelo lerin'wana ra xitsalelo.

Kungu ra mepe wa miehleketo			Mepe wa miehleketo		
Xana i mani ximunhuhatwankulu exitorini?	Xana ku vuriwa yini laha xitorini?	Xana ku na swimunhuhata swin'wana?	Thandeka. Wa xanisiwa hikuva a komile swinene.	Muxanisi u ri u komile eka Thandeka.	Munghana wa yena Amanda. Muxanisi i Nelisiwe.
Xana xiphigo hi xihhi exitorini?	Xitori xa mina	Xana xiphigo xi ololoxiwa njhani?	Thandeka wa xanisiwa hi leswi a nga koma.	Xitori xa mina	Amanda u yimela munghana wa yena na ku byela mudyondzisi. Kutani Nelisiwe u kombela ku rivaleriwa.
Xana hi wihi mbangu wa xitori?	Xana ku na vuxokoxoko byin'wana bya nkoka?	Xana hi wahi marito ya ntwelo mbilu eka xitori xa wena?	Exikolweni	Nelisiwe a nga lehanga swinene ku tlula Thandeka	Ku tichava, ku chava, ku kwata.

VADYONDZI VA TIRHISA QHINGA RO KUNGUHATA (WA ENDLA)

- 1 Kombela vadyondzi ku pfala mahlo ya vona kutani va ehleketa hi xitori xa vona. Xana xiphiso xi ta va xihhi exitorini xa wena naswona xi ta ololoxiwa njhani?
- 2 Leswi landzelaka, kombela vadyondzi ku **hundzuluka va vulavula** na munghana, ku avelana mavonelo ya vona.
- 3 Komba vadyondzi rimba ra nkunguhato exitsalelweni, u va byela ku tirhisa rimba leri ku kunguhata ku tsala ka vona, tanihi laha u endleke ha kona.
- 4 Nyika vadyondzi tibuku ta switoloveto.
- 5 Byela vadyondzi leswaku va fanele ku tsala mavonelo ya vona – a va **fanelangi** va kopa kungu ra wena.
- 6 Loko vadyondzi va ri karhi va tsala, fambafamba la tilasini u khoma tinhlengoletano letitsongo.

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela ku Hlaya 5**.
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Musumbhunuku** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **nghingiriko wo cinca Ku hlaya/mahlayelo**.
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Musumbhunuku** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tata Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku faneleke ku endliwa eka mitlawa ya ku hlaya kumbe migingiriko.

Ravumbirhi

Ndzemuko wa mimpfumawulo na mimpfumawulo:

15 wa timinete

Tivisa Mpfumawulo Lowuntshwa Na Marito

TIVISA MPFUMAWULO

- 1 Vula mpfumawulo kutani u tlakusa xikombakombana: /w/
- 2 Vula mpfumawulo kutani u lerisa vadyondzi ku vuyelela mpfumawulo ka nharhu.
- 3 Vutisa vadyondzi: Xana mi nga ehleketa hi marito lama nga na mpfumawulo /w/?
- 4 Bubutsa miehleketo na vadyondzi hi marito yo fana na: **wena, wisa, wulu**

TIVISA MARITO MANTSHWA

- 1 Vula rito rin'wana na rin'wana ehenhla swi twakala u ri karhi u va komba khadi ra xikombakomba: **wena, wina, wanuna, wisa, wulu**
- 2 Komba vadyondzi rito rin'wana na rin'wana loko u ri karhi u ri vula.
- 3 Kombela vadyondzi ku vuyelela marito endzhaku ka wena.
- 4 Damarheta makhadi ya swikombakomba swa marito eka Bodo ya Nkombiso wa Mimpfumawulo.

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

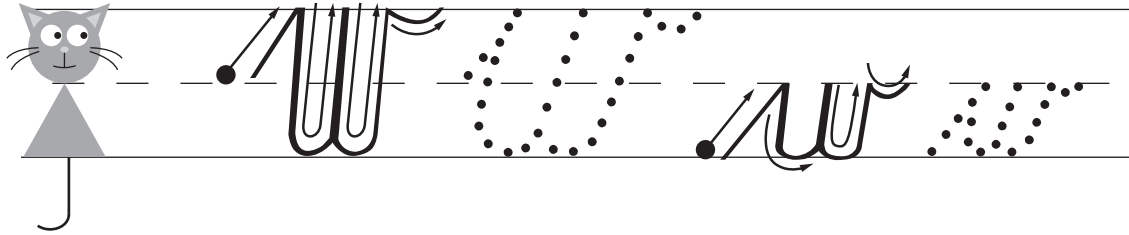
Ntivontsalolo:

15 wa timinete

Tsala (ma)letere mantshwa /marito/ swivulwa

- 1 Dyondzisa vadyondzi ku vumba hi mfanelo (ma)letere lamakulu na lamatsongo hi ku koka: **Ww**
- 2 Kombisa matsalelo ya (ma)letere eka vadyondzi lava va tsalaka hi voko ra xinene na lava va tsalaka hi voko ra ximatsi.
- 3 Kutani byela vadyondzi ku tirha na munghana na ku tsala (ma)letere enhlaneni wa munghana un'wana na un'wana hi tintiho ta vona.
- 4 Endzhaku ka leswi byela vadyondzi ku tsala (ma)letere emadesikini ya vona hi tintiho.
- 5 Xo hetelela, komba vadyondzi nakambe ku vumba (ma)letere na marito exitsalelweni.

- 6 Vadyondzi va fanele ku kopunula mpfumawulo/ marito/swivulwa etibukwini ta vona.
 7 Vadyondzi va fanele ku khwatihata mpfumawulo lowu kongomiweke eka marito/
 swivulwa leswi tsariweke.

 wena

 wina

 wanana

 wisa

 wulu

NONGONOKO WUN'WANA WA NTIVONTSALO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Xivulwa: _____

Ku Hlaya Swin'we:

15 wa timinete

Ku Hlaya ka 1

MAQHINGA YA NTWISISO: NDZA TIVUTISA/ ENDLA MINKUMBETELO

Xitshuriwa	Ku hlaya ka 1 (Ku ehleketela Ehenhla)
<p>Zweli wa vulavula</p> <p>'A ku ri njhani exikolweni namuntlha?' ku vutisa mana wa Zweli a karhi a tiyisa vuswa.</p> <p>'A ku ri...kahle,' ku vula Zweli a tshama etafuleni.</p> <p>Zweli u ehlekete hi nkarhi wo wisa. U ehlekete hi Lungi. U ehlekete hi ndlela leyi vana lavan'wana a va vungunya Lungi.</p> <p>'A wu languteki u ri kahle,' ku vula mana wa Zweli a karhi a susa vuswa exitofini.</p>	<p>Languta xikandza xa Zweli eka xifaniso – ndzi nga kumbetela leswaku Zweli a nga titwi kahle!</p>
<p>'Kambe, vana lavan'wana a va ri na mona eka Lungi,' ku hlamula Zweli.</p> <p>'Hikokwalaho ka yini va ri na mona eka yena?' ku vutisa mana wa yena.</p> <p>'Va vule leswaku u fanele a kume tintangu ta yena ethyakeni,' ku vula Zweli. 'Va vule leswaku u fana na nhwanyana wa thyaka, hikuva swikunwana swa yena a swi hlometela. Kambe tsundzukani leswaku lembe leri nga hela – tintangu ta mina a ti onhakile, ku fana na ta Lungi,' ku vula Zweli.</p>	<p>Ndzi nga kumbetela ku suka eka xifaniso leswaku Zweli na mana wa yena va vulavula timhaka ta nkoka.</p>
<p>'Ndza tivutisa leswaku u nga endla yini ku pfuna?' ku vutisa mana wa yena.</p> <p>Zweli u ehlekete hi leswi, 'Kumbexana nkarhi lowu taka, ndzi nga byela vana lavan'wana ku tshika ku vungunyana,' a ringanyeta.</p> <p>'Swi twala ku ri mavonelo ya kahle,' ku vula mana wa yena.</p> <p>'Ndzi ehleketa leswaku hi leswi u lavaka un'wana a ku endlela swona.'</p>	<p>Ndza tivutisa leswaku Zweli u ta teka xiboho xo yimela Lungi?</p>
<p>Siku leri landzelaka, ku bile nsimbhi ya ku ya eku wiseni. Zweli a titwa a chava. Zweli a titwa a hiseka. 'Ku ta humelela yini loko ndzi ta byela vana lavan'wana ku tshika ku vungunyana?' a tivutisa.</p> <p>'Kumbexana va ta ku jesi ra mina ri huma laha ku lahliwaka thyaka,' a ehleketa, loko a vona mbhovo lowukulu evokweni ra yena.</p> <p>'Kumbexana Sibusiso kumbe Lucky u ta hlundzuka a ndzi ba,' a ehleketa.</p>	<p>Ndza tivutisa leswaku ku ta humelela yini loko Zweli a yimela leswi endliwaka Lungi?</p>

Xitshuriwa	Ku hlaya ka 1 (Ku ehleketela Ehenhla)
<p>Loko a humela ehandle, Lungi a tshame a ri yexe. A tshame ehansi, a ringeta ku pfala tintangu ta yena.</p> <p>Sibusiso na Lucky va yile eka Lungi. Vana lavan'wana va hlengeletanile kwalaho. 'A hi voni tintangu ta wena ta thyaka namuntlha?' Sibusiso a hleka. Vana lavan'wana va tikombeterile va hleka.</p>	<p>Ndzi nga kumbetela leswaku u ringete ku tumbeta tintangu ta yena eka vana lavo xanisa.</p>
<p>Zweli u yime emahlweni ka Lungi. 'Tshika sweswo!' a vula. 'Tshika ku va na mona.' Mbilu ya yena a yi ba hi ku hatlisa. Xikandza xa yena a xi twa ku hisa.</p> <p>Lucky na Sibusiso a va languteka va hlamarile. Va fambile. Vana lavan'wana va va landzerile.</p>	<p>Ndzi nga kumbetela leswaku Zweli u titwe a chavile loko a sirhelela Lungi. U fanele a vilela hi leswaku vana lavo xanisana va ta endla yini!</p>
<p>'Zweli tana haleno,' ku huwelela Tatana Maboya. A yime ehandle ka tlilasi ya yena.</p> <p>'Yoo!' ku ehleketa Zweli, 'Sweswi Tatana Maboya u ta ehleketa leswaku ndzi vile na mona. Ndzi ringetile ku pfuna kambe sweswi ndzi le khombyeni.'</p>	<p>Oho! Ndza tivutisa loko Zweli a ri ekhombyeni?</p>
<p>'Ndzi vone ndlela leyi u nga sirhelela Lungi, ku vula Tatana Maboya.'</p> <p>'Ndza tinyungubyisa hi wena.' Tatana Maboya u nyikile Zweli xitikara xo n'wayitela. 'Nkarhi lowu taka, u nga ta u ta ndzi byela na mina,' ku vula Tatana Maboya. 'Ndzi kona ku pfuna na mina.'</p> <p>Zweli a nga ha swi koti ku ti khoma ku va a ya byela mana wa yena hi siku ra yena.</p>	<p>Ndza tivutisa leswaku hikokwalaho ka yini Tatana Maboya a nyikile Zweli xitikara? Oho! Ndzi nga kumbetela leswaku u nyikile Zweli xitikara ku n'wi komba leswaku u tinyungubyisa njhani hi Zweli. A swi olovi ku tisirhelela eka vana vo karhata ku fana na leswi Zweli a nga swi endla!</p>
Swivutiso swo landzelerisa	Tinhlamulo leti languteriweke
I mani loyi a xanisiwa exikolweni?	Lungi a xanisiwa.
A xanisiwa hi vamani?	Hi Lucky na Sibusiso. A ku ri na vana van'wana kwalaho.
I mani a nga nyika Zweli xitikara?	Tatana Maboya.
Xivutiso xa hikokwalaho ka yini	Tinhlamulo leti languteriweke
Hikokwalaho ka yini Tatana Maboya a nyikile Zweli xitikara?	<ul style="list-style-type: none"> • Hikuva Zweli u byele vana van'wana leswaku va nga vi na mona eka Lungi. • Hikuva Zweli u endle swilo swa kahle. • Hikuva Tatana Maboya a tinyungubyisa hi Zweli.

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela Ku hlaya 5.**
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Ravumbirhi** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **Nghingiriko wo Cinca Ku hlaya.**
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravumbirhi** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawwa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala leswi lavaka ku cinciwa eka mintlawwa yo hlaya kumbe migingiriko.

Ravunharhu

Migingiriko ya swa nomo

15 wa timinete

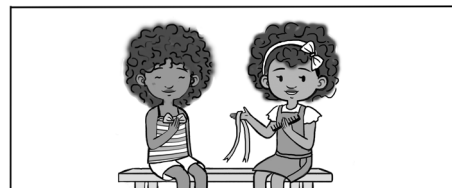
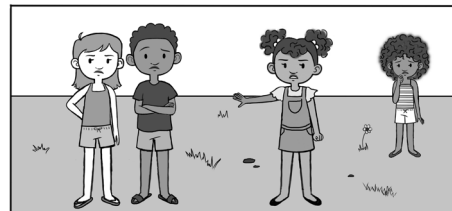
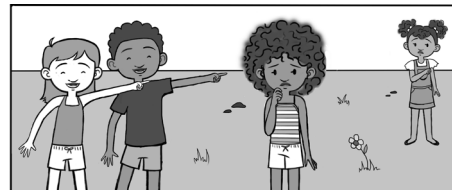
NKONGOMELO WA NTIVOMARITO

- 1 Dyondzisa hi ku tirhisa KEBV.
- 2 Endla nkombiso wa marito na mimpfapfarhuto eka Bodo ya Nkongomelo wa Ntivomarito.
 - xivoni
 - xindzhuti
 - ku yimela un'wana

Swisin'wana kumbe risimu	Miencenyeto
Muxanisi, hewu!	Veka voko emombyeni
U lehile, u sasekile	Tlatlambela
Ndzi komile, ndzi sasekile	Tluntlama
Wo leha na wo koma, hinkwerhu hi sasekile	Kombisa hi mavoko ku leha na ku koma
Ndzi amukele ndzi ku amukela	Pfula mavoko ku amukela hinkwavo

VUTUMBULUXI BYO RUNGULA XITORI

- 1 Ava vadyondzi hi mintlawa ya vona leyitsongo.
- 2 Nyika ntlawa wun'wana na wun'wana nkandziyiso / khopi ya swifaniso swa vutumbuluxi byo rungula xitori.
- 3 Byela vadyondzi ku ehleketa hi xitori lexi yelanaka na swifaniso.
- 4 Nyika vadyondzi minete kumbe timbirhi ku ehleketa hi mavonelo ya vona.
- 5 Leswi nga ta landzela, mudyondzi un'wana na un'wana entlaweni u fanele ku kuma nkarhi wa ku nyika mavonelo ya yena ya xitori.
- 6 Tsundzuxa vadyondzi leswaku xitori xa vona xi fanele ku va na vutumbuluxi, kambe xi fanele xi yelana na swifaniso!
- 7 Tsundzuxa vadyondzi ku yingisela switori swa van'wana hi vukheta.
- 8 Khensa vadyondzi ku avelana switori swa vona.

Ndzemuko wa mimpfumawulo na mimpfumawulo:

15 wa timinete

Tivisa mpfumawulo wuntshwa na marito

TIVISA MPFUMAWULO

- 1 Vula mpfumawulo u tlakusa xikombakombana xa: /x/
- 2 Vula mpfumawulo kutani u lerisa vadyondzi ku wu vuyelela kanharhu.
- 3 Vutisa vadyondzi: Xana mi nga ehleketa marito lama nga na mpfumawulo /x/ ?
- 4 Bubutsa miehleketo ni vadyondzi hi marito yo fana na: **xixika, xiporo, xisibi**

TIVISA MARITO MANTSHWA

- 1 Vula rito rin'wana na rin'wana ehenhla swi twakala u ri karhi u va komba khadi ra xikombakomba: **xikolo, xisibi, xisiwana, xiporo, xitimela, xixika**
- 2 Komba vadyondzi rito rin'wana na rin'wana, loko u ri karhi u ri vula.
- 3 Kombela vadyondzi ku vuyelela rito endzhaku ka wena.
- 4 Damarheta makhadi ya swikombakomba swa marito eka Bodo ya Nkombiso wa Mimpfumawulo.

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

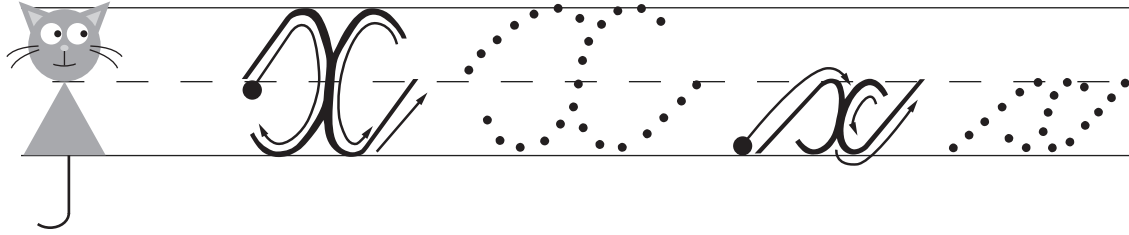
Ntivontsalo:

15 wa timinete

Tsala (ma) letere mantshwa/marito/swivulwa

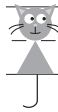
- 1 Dyondzisa vadyondzi ku vumba hi mfanelo maletere lamakulu na lamatsongo hi ku koka: **Xx**
- 2 Kombisa matsalelo ya maletere eka vadyondzi lava tsalaka hi voko ra xinene nakambe lava tsalaka hi voko ra ximatsi.
- 3 Kutani u va byela ku tirha na munghana na ku tsala marito eminhlaneni hi tintiho ta vona.
- 4 Endzhaku ka swona byela vadyondzi ku tsala maletere emadesikini ya vona hi tintiho ta vona.
- 5 Xo hetelela, komba vadyondzi nakambe ku vumba maletere na marito exitsalelweni.
- 6 Vadyondzi va fanele ku kopunula mpfumawulo/ marito/swivulwa etibukwini ta vona.

- 7 Vadyondzi va fanele ku khwatihata mpfumawulo lowu kongomiweke eka rito rin'wana na rin'wana / eka swivulwa leswi tsariweke.

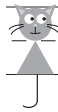

 xikolo

 xisibi

 xisiwana

 xiporo

 xitimela

 xixika

NONGONOKO WUN'WANA WA NTIVONTSALO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Xivulwa: _____

Ku Tsala:

30 wa timinete

Mpfapfarhuta

NHLOKOMHAKA: Tsala xitori hi un'wana loyi a xanisiwaka hikwalaho ka xivumbeko xa yena.

NTIRHO: Tsala xitori xa kwalomu ka (10 wa swivulwa).

RIMBA RA MATSALELO:

Ndzimana ya 1

Nkarhi wun'wana ... (*hi byeli hi mbangu na swimunhuhata*)

... a xanisiwa hikuva ... (*hlamusela xiphiqo*)

'...'ku vula muxanisi (*Tsala swin'wana leswi muxanisi a swi vuleke*)

... u titwe ...

Ndzimana ya 2

Kutani ... (*hlamusela hi leswaku xiphiqo xi ololoka njhani*)

'...' u te... (*katsa swin'wana leswi nga vuriwa*)

Ekhu heteleleni... (*xana vanhu va ehleketa yini hi ximunhuhatawankulu?*)

KU LULAMISA: U nga si sungula dyondzo ya ku tsala, tsala kungu leri u ri endleke hi Musumbhunuku exitsalelweni.

KU KOMBISA NDLELA YO MPFAPFARHUTA (NDZA ENDLA)

- 1 Tsundzuxa vadyondzi hi kungu leri mi ri endleke hi Musumbhunuku.
- 2 Hlaya kungu leri tsariweke exitsalelweni.
- 3 Lexi landzelaka, hlaya rimba ra matsalelo na vadyondzi.
- 4 **Komba vadyondzi leswaku mimfungo ya mintshaho yi tirha njhani ku katsa mavulavulelo yo kongoma eka xitori xa vona.**
- 5 Kombisa leswi u nga ta hetisisa swona rimba ra matsalelo u tirhisa kungu ra wena, ku fana na: **Nkarhi wun'wana** a ku ri na wanhwana loyi a vuriwa Thandeka. A tlharihile na swona a ri lonene eka un'wana na un'wana. Kambe Thandeka **a xanisiwa hi wanhwana loyi a vuriwa Nelisiwe hikwalaho** ka ku leha ka yena. 'U komile swinene!' **ku vula muxanisi** eka yena. Thandeka u titwe a chava ku ya exikolweni hikuva a chava leswaku Nelisiwe u ta n'wi vavisa. **Kutani**, siku rin'wana munghana wa Thandeka Amanda u vonile Nelisiwe a wisa Thandeka ehansi. Amanda u yile eka mudyondzisi. 'Neli u xanisa Thandeka,' ku vula Amanda a byela mudyondzisi. Mudyondzisi u byele Nelisiwe ku swi tshika, na ku sirhelela Thandeka. **Ekhu heteleleni** Thandeka u swi tivile leswaku ku na swin'wana swo hoxeka hi ku va a komile.

VADYONDZI VA HETISA MAENDLELO YO MPFAMPFARHUTA (WA ENDLA)

- 1 Nyika vadyondzi tibuku ta switoloveto.
- 2 Lerisa vadyondzi ku tsala siku na nhlokomhaka: **Xitori xa mina: Mpapfarhuto**
- 3 Kombela vadyondzi ku kuma kungu ra vona ra hi Musumbhunuku na ku ehleketa hi mavonelo ya vona.
- 4 Kombela vadyondzi ku hetisa rimba ra matsalelo va tirhisa makungu ya vona.
- 5 Byela vadyondzi leswaku va nga engetela swivulwa swo tala kumbe vuxokoxoko loko va ri na nkarhi.
- 6 Tsundzuxa vadyondzi hi maqhinga lawa va nga ma tirhisaka ku va pfuna.
- 7 Loko vadyondzi va ri karhi va tsala, fambafamba la tlilasini u pfuna vadyondzi lava tsandzekaka.

Xitori xa mina: Mpfapharkuto

Nkarhi wun'wana a ku ri na mufano loei a uuriwa Sandile. A coto mintlangu swinen.

Sandile a xanisiwa hikua a lehile hi mufana loyi a uuriwa Clinton.

'U langteka taniki xihontlovila xo bika,' ku uula muxanise.

Sandile a tua swi n'wi uilerisa na ku karhateka.

Ndzimana ya 2

He loko Sandile a byela mana wa yena leswi uuriwece hi Clinton.

'U fanele u tinyungubyisa hi leswi u nuga swona na leswi u langtekisaka swona,' ku uula mana wa Sandile.

Ecu heteleleni Sandile u swi lemukile leswaku Clinton o ua na mavondzo naswona Sandile a nga n'wi pfumelele Clinton ku n'wi karhata.

Clinton u tshiketa ku xanisa Sandile.

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela ku Hlaya 5.**
- 2 Hlamusela **Ngingiriko 1** wa hi **Ravunharhu** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **Nghingiriko wo Cinca Ku hlaya / mahlayelo.**
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravunharhu** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa eka Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku nga ta endliwa eka mintlawa ya ku hlaya kumbe migingiriko.

Ravumune

Ndzemuko wa mimpfumawulo na mimpfumawulo:

15 wa timinete

Ku Hambanisa na ku Twananisa mimpfumawulo

NDZA ENDLA...

- 1 Sungula hi rito ra le ka dyondzo ya hi Ravumbirhi.
- 2 Vula rito: **wulu**
- 3 Hambanisa rito hi mpfumawulo wun'we wun'we: /w/-/u/-/l/-/u/
- 4 Vula mpfumawulo wo sungula wa rito: /w/
- 5 Vula mpfumawulo wa vumbirhi wa rito: /u/
- 6 Vula mpfumawulo wa vunharhu eka rito : /l/
- 7 Vula mpfumawulo wo hetelela wa rito: /u/
- 8 Tsala rito exitsalelweni: **wulu**
- 9 Lerisa vadyondzi ku twananisa mimpfumawulo eka rito na wena: /wu/-/lu/ = **wulu**
- 10 Vuyelela ku endla leswi hi rito leri humaka eka dyondzo ya hi Ravunharhu: **xisibi**

HA ENDLA...

- 1 Sungula hi rito leri humaka eka dyondzo ya hi Ravumbirhi.
- 2 Vula rito: **wena**
- 3 Vutisa vadyondzi: Xana hi wihi mpfumawulo wo sungula eka rito? /w/
- 4 Vutisa vadyondzi: Xana hi wihi mpfumawulo wa le xikarhi eka rito? /e/
- 5 Vutisa vadyondzi Xana hi wihi mpfumawulo wa vunharhu eka rito? /n/
- 6 Vutisa vadyondzi: Xana hi wihi mpfumawulo wo hetelela eka rito? /a/
- 7 Kombela vadyondzi ku hambanisa rito hi mpfumawulo wun'we wun'we: /w/-/e/-/n/-/a/
- 8 Tsala rito: **wena**
- 9 Lerisa vadyondzi ku twananisa mimpfumawulo eka rito na wena: /we/-/na/ = **wena**
- 10 Vuyelela ku endla leswi hi rito leri humaka eka dyondzo ya hi Ravunharhu: **xixika**

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku Hlaya Swin'we:

15 wa timinete

Ku Hlaya Ka 2

MAQHINGA YA KU HLAYA: ENDLA MINKMBETELO

Xitshuriwa	Ku hlaya ka 2 (Ku ehleketa ehenhla)
<p>Zweli wa vulavula</p> <p>'A ku ri njhani exikolweni namuntlha?' ku vutisa mana wa Zweli a karhi a tiyisa vuswa.</p> <p>'A ku ri...kahle,' ku vula Zweli a tshama etafuleni.</p> <p>Zweli u ehlekete hi nkarhi wo wisa. U ehlekete hi Lungi. U ehlekete hi ndlela leyi vana lavan'wana a va vungunya Lungi.</p> <p>'A wu languteki u ri kahle,' ku vula mana wa Zweli a karhi a susa vuswa exitofini.</p>	<p>Ndzi kumbetela leswaku Zweli a nga tsakanga hikuva u ehleketa hi Lungi a vungunyiwa.</p>
<p>'Kambe, vana lavan'wana a va ri na mona eka Lungi,' ku hlamula Zweli.</p> <p>'Hikokwalaho ka yini va ri na mona eka yena?' ku vutisa mana wa yena.</p> <p>'Va vule leswaku u fanele a kume tintangu ta yena ethyakeni,' ku vula Zweli. 'Va vule leswaku u fana na nhwanyana wa thyaka, hikuva swikunwana swa yena a swi hlometela. Kambe tsundzukani leswaku lembe leri nga hela – tintangu ta mina a ti onhakile, ku fana na ta Lungi,' ku vula Zweli.</p>	<p>Ndzi nga kumbetela leswaku Zweli wa vilela loko a ehleketa leswaku tintangu ta yena ti na timbhovo, ku fana na ta Lungi. U fanele a ehleketa leswaku vana lavo xanisana va nga n'wi vungunyela swo fana na swa Lungi!</p>
<p>'Ndza tivutisa leswaku u nga endla yini ku pfuna?' ku vutisa mana wa yena.</p> <p>Zweli u ehlekete hi leswi, 'Kumbexana nkarhi lowu taka, ndzi nga byela vana lavan'wana ku tshika ku vungunyana,' a ringanyeta.</p> <p>'Swi twala ku ri mavonelo ya kahle,' ku vula mana wa yena.</p> <p>'Ndzi ehleketa leswaku hi leswi u lavaka un'wana a ku endlela swona.'</p>	<p>Ndzi nga kumbetela leswaku Zweli wa n'wi hlayisa eka Lungi, hikuva u lava ku endla swin'wana leswaku va ta tshika ku n'wi vungunya.</p>
<p>Siku leri landzelaka, ku bile nsimbhi ya ku ya eku wiseni. Zweli a titwa a chava. Zweli a titwa a hiseka. 'Ku ta humelela yini loko ndzi ta byela vana lavan'wana ku tshika ku vungunyana?' a tivutisa.</p> <p>'Kumbexana va ta ku jesi ra mina ri huma laha ku lahlwaka thyaka,' a ehleketa, loko a vona mbhovo lowukulu evokweni ra yena.</p> <p>'Kumbexana Sibusiso kumbe Lucky u ta hlundzuka a ndzi ba,' a ehleketa.</p>	<p>Ndzi kumbetela ku suka eka xifaniso leswaku Zweli wa vilela hi mbhovo lowu nga eka jesi. Ndzi nga kumbetela leswaku u fananisa mbhovo lowu nga eka jesi ra yena na mbhovo lowu nga eka tintangu ta Lungi!</p>

Kitshuriwa	Ku hlaya ka 2 (Ku ehleketela ehenhla)
<p>Loko a humela ehandle, Lungi a tshame a ri yexe. A tshame ehansi, a ringeta ku pfala tintangu ta yena.</p> <p>Sibusiso na Lucky va yile eka Lungi. Vana lavan'wana va hlengeletanile kwalaho. 'A hi voni tintangu ta wena ta thyaka namuntlha?' Sibusiso a hleka. Vana lavan'wana va tikombeterile va hleka.</p>	<p>Ndza tivutisa leswaku hikokwalaho ka yini Sibusiso na Lucky va lava ku va na mona eka Lungi?</p>
<p>Zweli u yime emahlweni ka Lungi. 'Tshika sweswo!' a vula. 'Tshika ku va na mona.' Mbilu ya yena a yi ba hi ku hatlisa. Xikandza xa yena a xi twa ku hisa.</p> <p>Lucky na Sibusiso a va languteka va hlamarile. Va fambile. Vana lavan'wana va va landzerile.</p>	<p>Ndza tivutisa leswaku hikokwalaho ka yini a byeke vana lavan'wana ku tshika ku va na mona hambileswi a chava? Ndzi nga kumbetela leswaku Zweli a lava ku sirhelela Lungi hikuva loko o vungunyiwa, a ta lava un'wana a n'wi sirhelela na yena.</p>
<p>'Zweli tana haleno,' ku huwelela Tatana Maboya. A yime ehandle ka tlilasi ya yena.</p> <p>'Yoo!' ku ehleketa Zweli, 'Sweswi Tatana Maboya u ta ehleketa leswaku ndzi vile na mona. Ndzi ringetile ku pfuna kambe sweswi ndzi le khombyeni.'</p>	
<p>'Ndzi vone ndlela leyi u nga sirhelela Lungi, ku vula Tatana Maboya.'</p> <p>'Ndza tinyungubyisa hi wena.' Tatana Maboya u nyikile Zweli xitikara xo n'wayitela. 'Nkarhi lowu taka, u nga ta u ta ndzi byela na mina,' ku vula Tatana Maboya. 'Ndzi kona ku pfuna na mina.'</p> <p>Zweli a nga ha swi koti ku ti khoma ku va a ya byela mana wa yena hi siku ra yena.</p>	<p>Zweli u languteka a tinyungubyisa eka xifaniso. Ndzi kumbetela leswaku u titwa kahle leswi a nga endla swilo swa kahle. Wa swi tiva leswaku Tatana Maboya na manana wa yena va ta tinyungubyisa hi yena.</p>
Swivutiso swo landzelerisa	Tinhlamulo leti languteriweke
Hikokwalaho ka yini vana lavan'wana va vungunya Lungi?	Hikuva tintangu ta yena a ti boxekile.
U tshama u sirhelela munghana ku fana na Zweli? U kona loyi a nga tshama a ku sirhelela?	Yingisela tinhlamulo ta mudyondzi un'wana na un'wana.
U ehleketa leswaku Zweli u endle swilo swa kahle?	Yingisela tinhlamulo ta mudyondzi un'wana na un'wana.
Xivutiso xa hikokwalaho ka yini	Nhlamulo leyi languteriweke
Hikokwalaho ka yini Zweli a teke xiboho xo vulavula?	<ul style="list-style-type: none"> • Hikuva a nga lavi vana lavan'wana va va na mona eka Lungi. • Hikuva Zweli a swi tiva leswaku vana lavan'wana a va ta n'wi vungunya na yena. • Hikuva Zweli a lava un'wana a n'wi sirhelela loko o va a vungunyiwa.

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela ku Hlaya 5**.
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Ravumune** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **Nghingiriko wo cinca Ku hlaya/ mahlayelo**.
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravumune** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawwa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku faneleke ku endliwa eka mintlawwa yo hlaya kumbe migingiriko.

Ravuntlhanu

Migingiriko ya swa nomo

15 wa timinete

NKONGOMELO WA NTIVOMARITO

- 1 Dyondzisa hi ku tirhisa KEBV.
- 2 Endla Nkombiso wa marito na mimpfapfarhuto eka Bodo ya Nkongomelo wa Ntivomarito.
 - ntiko
 - ondza
 - ondzile
 - nyuhela

Swisin'wana kumbe risimu	Miencenyeto
Muxanisi, hewu!	<i>Veka voko emombyeni</i>
U lehile, u sasekile	<i>Tlatlambela</i>
Ndzi komile, ndzi sasekile	<i>Tluntlama</i>
Wo leha na wo koma, hinkwerhu hi sasekile	<i>Kombisa hi mavoko ku leha na ku koma</i>
Ndzi amukele ndzi ku amukela	<i>Pfula mavoko ku amukela hinkwavo</i>

NKANERISANO HI XITSHURIWA XA KU HLAYA SWIN'WE

- 1 Tsala rimba ra nkanerisano exitsalelweni:
Eka xitori lexi...
Ndzi tsakise hi loko ...
Loko a ndzi ri Zweli
- 2 Hlayela vadyondzi rimba ra nkanerisano.
- 3 Veka vadyondzi eka **mintlaw**a ya vona **leyitsongo**.
- 4 Byela vadyondzi leswaku hinkwavo va fanele ku siyerisana ku hlamula xivutiso xin'wana na xin'wana xa nkanerisano.
- 5 Kombela vadyondzi ku ku yingisela.
- 6 Kombela vadyondzi vo hambanahambana kumbe ntlawa wo karhi ku avelana hi tinhlamulo ta vona.
- 7 Loko tinhlamulo ti hoxekile, va lulamise.
- 8 Khensa vadyondzi eka ku hoxa xandla ka vona .

Ndzemuko wa mimpfumawulo na mimpfumawulo:

15 wa timinete

Kuma Rito

Tsala tafula exitsalelweni leri katsaka mimpfumawulo leyi dyondziweke endzhaku xikan'we na leyi dyondzisiweke hi Ravumbirhi na hi Ravunharhu.

w	x	n
a	i	e
s	u	l
k	o	b

KOMBISA

- 1 Tsundzuxa vadyondzi mimpfumawulo ya vhiki: /w/ na /x/
- 2 Kambela mimpfumawulo na switatisi hinkwaswo exitsalelweni.
- 3 Nyika vadyondzi timinete ti3 ku vumba marito hi xitalo hi laha va nga kotaka ha kona va tirhisa mimpfumawulo na switatisi leswi nga laha henhla.
- 4 Komba vadyondzi leswi rito ri vumbisiwaka xiswona hi ku tirhisa mpfumawulo lowu kongomiweke, ku fana na: /w/-/i/-/s/-/a/ = **wisa**
- 5 Tsundzuxa vadyondzi leswaku va nga ha vumba rito hi ku tirhisa yin'wana na yin'wana ya mimpfumawulo leyi – a va boheki ku tirhisa /w/ kumbe /x/

VADYONDZI VA ENDLA

- 1 Byela vadyondzi ku pfula tibuku ta vona ta switoloveto va tsala nhlokomhaka: **w, x**
- 2 Lerisa vadyondzi ku sungula ku tsala.
- 3 Nyika vadyondzi timinete ti3 ku kuma na ku aka marito yo tala hi laha va nga kotaka ha kona.
- 4 Pfumelela vadyondzi ku koroketa ntirho wa vona. Komba vadyondzi leswi marito lama ma vumbisiwaka xiswona (na man'wana): **wena, wina, wanuna, wisa, wulu, xikolo, xisibi, xisiwana, xixika, kula, siku, sula, bula, salani**

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku Hlaya Swin'we:

15 wa timinete

Endzhaku ko Hlaya

QHINGA RA NTWISISO: ENCENYETA XITSHURIWA

Ku tilulamisela:

Hlawula vadyondzi ku va Zweli, Manana wa Zweli, Lungi, Lucky, Sibusiso na Tatana Maboya

XITSHURIWA	MUDYONDZISI A ENDLA / U RI	VADYONDZI VA ENDLA
<p>'A ku ri njhani exikolweni namuntlha?' ku vutisa mana wa Zweli a karhi a hakasa vuswa.</p> <p>'A ku ri...kahle,' ku vula Zweli. A tshama ehansi etafuleni.</p> <p>Zweli u ehlekete hi nkarhi wo wisa. U ehlekete hi Lungi. U ehlekete hi ndlela leyi vana lavan'wana a va vungunya Lungi.</p> <p>'A wu languteki u ri kahle,' ku vula mana wa Zweli a karhi a susa vuswa exitofini.</p>	<p><i>Vutisa vadyondzi: xana ku humelela yini laha?</i></p>	<p><i>Vadyondzi va endla nkomiso wa leswi humelelaka eka pheji.</i></p> <p>Mana wa Zweli: A ku ri njhani exikolweni namuntlha?</p> <p>Zweli: A ku ri...kahle. (<i>Zweli a languteka a kwatile.</i>)</p> <p>Mana wa Zweli: A wu languteki u ri kahle.</p>
<p>'Kambe, vana lavan'wana a va ri na mona eka Lungi,' ku hlamula Zweli.</p> <p>'Hikokwalaho ka yini va ri na mona eka yena?' ku vutisa mana wa yena.</p> <p>'Va vule leswaku u fanele a kume tintangu ta yena ethyakeni,' ku vula Zweli.</p> <p>'Va vule leswaku u fana na nhwanyana wa thyaka, hikuva swikunwana swa yena a swi hlometela. Kambe tsundzuka lembe leri nga hela – tintangu ta mina a ti onhakile, ku fana na ta Lungi,' ku vula Zweli.</p>	<p><i>Vutisa vadyondzi: Xana ku humelela yini laha?</i></p>	<p><i>Vadyondzi va endla nkomiso wa leswi humelelaka eka pheji.</i></p> <p>Zweli: vana lavan'wana a va ri na mona eka Lungi</p> <p>Mana wa Zweli: Hikokwalaho ka yini va ri na mona eka yena ?</p> <p>Zweli: Va vule leswaku u fanele a kume tintangu ta yena ethyakeni. Va vule leswaku u fana na nhwanyana wa thyaka, hikuva swikunwana swa yena a swi hlometela. Kambe tsundzuka lembe leri nga hela – tintangu ta mina a ti onhakile, ku fana na ta Lungi. Loko nkarhi lowu taka vana vo xanisa mina ke?</p>

XITSHURIWA	MUDYONDZISI A ENDLA / U RI	VADYONDZI VA ENDLA
<p>'Ndza tivutisa leswaku u nga endla yini ku pfuna?' ku vutisa manana wa yena.</p> <p>Zweli u ehlekete hi leswi, 'Kumbexana nkarhi lowu taka, ndzi nga byela vana lavan'wana ku tshika ku vungunyana,' a ringanyeta.</p> <p>'Swi twakala ku ri vonelo ra kahle,' ku vula manana wa yena.</p> <p>'Ndzi ehleketa leswaku hi leswi u nga lavaka un'wana a ku endlela swona.'</p>	<p><i>Vutisa vadyondzi: Xana ku humelela yini laha?</i></p>	<p><i>Vadyondzi va endla nkomiso wa leswi humelelaka eka pheji.</i></p> <p>Mana wa Zweli: Ndza tivutisa leswaku u nga endla yini ku pfuna?</p> <p>Zweli: Kumbexana nkarhi lowu taka, ndzi nga byela vana lavan'wana ku tshika ku vungunyana.</p> <p>Mana wa Zweli: Swi twakala ku ri vonelo ra kahle. Ndzi ehleketa leswaku hi leswi u nga lavaka un'wana a ku endlela swona.</p>
<p>Siku leri landzelaka, ku bile nsimbhi ya ku ya eku wiseni. Zweli a titwa a chava. Zweli a titwa a hiseka. 'Ku ta humelela yini loko ndzi ta byela vana lavan'wana ku tshika ku vungunyana?' a tivutisa.</p> <p>'Kumbexana va ta ku jesi ra mina ri huma laha ku lahlwaka thyaka,' a ehleketa, loko a vona mbhovo lowukulu evokweni ra yena.</p> <p>'Kumbexana Sibusiso kumbe Lucky u ta hlundzuka a ndzi ba,' a ehleketa.</p>	<p><i>Vutisa vadyondzi: Xana ku humelela yini laha?</i></p> <p>(Tiyisisa leswaku vadyondzi va swi tiva leswaku leswi hi leswi Zweli a swi ehleketaka. Sweswo swi hlamusela leswaku hi leswi a tibyelaka swona enhlokweni ya yena.)</p>	<p><i>Vadyondzi va endla nkomiso wa leswi humelelaka eka pheji.</i></p> <p>Zweli: Ku ta humelela yini loko ndzi ta byela vana lavan'wana ku tshika ku vungunyana? Kumbexana va ta ku jesi ra mina ri huma laha ku lahlwaka thyaka! Kumbexana Sibusiso kumbe Lucky u ta hlundzuka a ndzi ba!</p>
<p>Loko a humela ehandle, Lungi a tshame a ri yexe. A tshame ehansi, a ringeta ku pfala tintangu ta yena.</p> <p>Sibusiso na Lucky va yile eka Lungi. Vana lavan'wana va hlengeletanile kwalaho. 'A hi voneni tintangu ta wena ta thyaka namuntlha?' ku vungunya Lucky.</p> <p>'Xana u tshama ethyakeni?' Sibusiso a hleka. Vana lavan'wana va ti kombeterile va hleka.</p>	<p><i>Vutisa vadyondzi: Xana ku humelela yini laha?</i></p> <p><i>Kutani vutisa: I mani loyi a tsundzukaka leswaku ku landzela yini ku humelela?</i></p>	<p><i>Vadyondzi va endla nkomiso wa leswi humelelaka eka pheji.</i></p> <p><i>Lungi u ringeta ku tumbeta tintangu ta yena.</i></p> <p>Lucky: A hi voneni tintangu ta wena ta thyaka namuntlha.</p> <p>Sibusiso: Xana u tshama ethyakeni?</p>

XITSHURIWA	MUDYONDZISI A ENDLA / U RI	VADYONDZI VA ENDLA
<p>Zweli u yime emahlweni ka Lungi. 'Tshika sweswo!' a vula. 'Tshika ku va na mona.' Mbilu ya yena a yi ba hi ku hatlisa. Xikandza xa yena a xi twa ku hisa.</p> <p>Lucky na Sibusiso a va languteka va hlamarile. Va sukile va famba. Vana lavan'wana va va landzerile.</p>	<p><i>Vutisa vadyondzi: Xana ku humelela yini laha?</i></p>	<p><i>Vadyondzi va endla nkomiso wa leswi humelelaka eka pheji.</i></p> <p>Zweli a yima emahlweni ka Lungi.</p> <p>Zweli: Tshika sweswo! Tshika ku va na mona.</p> <p>Lucky na Sibusiso va sukile va famba.</p>
<p>'Zweli tana haleno,' ku huwelela Tatana Maboya. A yime ehandle ka tlilasi ya yena.</p> <p>'Yoo!' ku ehleketa Zweli, 'Sweswi Tatana Maboya u ta ehleketa leswaku ndzi vile na mona. A ndzi ringeta ku pfuna kambe sweswi ndzi le khombyeni.'</p>	<p><i>Vutisa vadyondzi: Xana ku humelela yini laha?</i></p>	<p><i>Vadyondzi va endla nkomiso wa leswi humelelaka eka pheji.</i></p> <p>Tatana Maboya: Zweli tana haleno!</p> <p>Zweli: Yoo! Ndza tshemba a ndzi nge ngheni ekhombyeni.</p>
<p>'Ndzi vone ndlela leyi u nga sirhelela Lungi,' ku vula Tatana Maboya.</p> <p>'Ndza tinyungubyisa swinene hi wena.' Tatana Maboya u nyikile Zweli xitikara xo n'wayitela.</p> <p>'Nkarhi lowu taka, u nga ta u ta ndzi byela na mina,' ku vula Tatana Maboya. 'Ndzi kona ku pfuna na mina.'</p> <p>Zweli a nga ha swi koti ku ti khoma ku va a ya byela mana wa yena hi siku ra yena.</p>		<p>Tatana Maboya: 'Ndzi vone ndlela leyi u nga sirhelela Lungi, ndza ti nyungubyisa swinene hi wena! Nkarhi lowu taka, u nga ta u ta ndzi byela na mina. Ndzi kona ku pfuna na mina.'</p> <p>Zweli: Ndzi nyanyukile ku ya rungulela manana hi siku ra mina!</p>

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela Ku Hlaya 5**.
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Ravuntlhanu** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **Nghingiriko wo Cinca ku Hlaya/ mahlayelo**.
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravuntlhanu** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa eka Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku nga ta endliwa eka mintlawa ya ku hlaya kumbe migingiriko.

Nhluto wo dyondza ririmi wa ku hela ka vhiki

15 wa timinete

- 1 Tshamisisa vadyondzi emetini loko siku ri fika emakumu.
- 2 Endla nhluto wa ririmi wa vhiki na vhiki. U nga ha hlawula ku katsakanya dyondzo ya Ririmi ra le Kaya na Ririmi ro Engetela ro Sungula eka nhluto/ku langutisisa loku.
- 3 Tsundzuka ku pfumelela vadyondzi ku 'hundzuluka va vulavula' na ku kanerisana hi tinhlamulo ta vona na munghana. Kutani, hlawula vadyondzi va nga ri vangani ku avelana na tlilasi tinhlamulo ta vona.
- 4 Tirhisa swivutiso leswi landzelaka swo tlhontlha ku letela xiyenge xa ririmi eka nkanerisano wa wena:
 - a Xana a wu ri wihi nkongomelo wa hina wa ririmi vhiki leri?
 - b Hi swihi switori leswi hi swi hlayeke swin'we?
 - c Xana ku ve wahi marito mantshwa lawa ma nga mi tsakisa vhiki leri?
 - d Xana mi dyondze yini eka switori leswi hi swi hlayeke?
 - e Xana hi tsale hi yini vhiki leri?
 - f Xana ku tsala ka wena ku antswise ku yini vhiki leri?
 - g Xana ku hlaya ka wena ku antswise ku yini vhiki leri?
 - h Xana u ti nyungubyisa ngopfu hi yini vhiki leri?
- 5 Xo hetelela, byela vadyondzi ku ehleketa hi swilo swimbirhi leswi va nga ta ya byela vandyangu hi leswi va swi dyondzeke kumbe leswi va tiantswiseke hi swona exikolweni vhiki leri.

Xiya xiya: Maendlelo lawa yo tilangutisisa/ku tihluta i ya nkoka swinene eka dyondzo. U komberiwa ku kala u nga wu tluli nghingiriko lowu wa vhiki na vhiki.

The background of the entire page is a light gray color with a repeating pattern of small, white, line-art icons. These icons represent various educational fields: science (flasks, beakers, globes, atoms), mathematics (calculators, rulers, compasses, triangles), arts (pencils, paint palettes, brushes), and general education (books, graduation caps, speech bubbles, lightbulbs).

Gire di 2

KOTARA 4

Whiki

6

NKONGOMELO:

**Ku xanisa
na xivumbeko**

Malulamiso Ya Tlilasi

- 1 Eku sunguleni ka vhiki rin'wana na rin'wana, tiyisisa leswaku tlilasi ya wena yi basile.
- 2 Antswisa TIBODO TA NKOMBISO, hi ku susa minchumu leyi nga ha yelaniki, u yi hlayisa hi vukheta.
- 3 Kutani, lulamisa makhadi ya swikombakomba swa marito na mimpfapfarhuto ya rito ra nkongomelo leri u nga ta ri lava.
- 4 Engetela minchumu eka khumbi ra nkongomelo wa wena na tafula leri nga ta tsakeriwa hi vadyondzi, xikombiso: tiphositara ta swibumabumelo mayelana na ntshembo na ku titshemba.
- 5 Endla mindzavisiso eka inthanete ku lulamisela nkongomelo, xikombiso: tindlela to lwisana na ku xanisiwa etlilasini ya wena, tindlela to pfuna vadyondzi ku aka ku titshemba.
- 6 Tiyisisa swinene leswaku hinkwato tibuku ta switoloveto ta vadyondzi na Tibuku to tirhela ta DBE ti funghiwiwe, naswona ti vekiwwe kahle laha ti faneleke kona.
- 7 Tiyisisa leswaku hinkwato tibuku letikulu, tibuku to hlaya leti ringanisiweke na tibuku ta layiburari ya tlilasi ti vekiwwe hi nongonoko lowu faneleke.

Migingiriko Yo Ndlandlamuxa

Migingiriko leyi yi nga tirhisiwa yi ri yoxe tanihi ntirho eka vadyondzi lava hatlaka va heta ntirho wa vona KUMBE loko u ri karhi u nyika swikambelo eka vadyondzi.

Nghingiriko 1: Buku yo tirhela ya DBE 2: Papila ra 90, A hi hlayeni

Nghingiriko 2: Buku yo tirhela ya DBE 2: Papila ra 91 -92, A hi endleni

Nghingiriko 3: Buku yo tirhela ya DBE 2: Papila ra 93 – 94, A hi endleni

Nghingiriko 4: Dirowa na ku tsala hi leswaku u nga yimela vanhu njhani, ku fana na Zweli.

Musumbhunuku

Migingiriko ya swa nomo

15 wa timinete

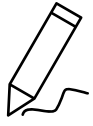
PFUXETA NKONGOMELO: KU KAMBELA VUTIVI BYA MASUNGULO (VHIKI RA VUMBIRHI RA NKONGOMELO)

- 1 Komba vadyondzi xifaniso xa Zama a languteka a khunguvanyekile eka Buku Leyikulu: Siku ro ka ri nga ri kahle ra Zama
- 2 Byela vadyondzi leswaku hi ya emahlweni na nkongomelo wa hina: Ku xanisa na xivumbeko
- 3 Dirowa xirhendzevutana lexi xi nga na vito ra **nkongomelo** exikarhi ka xitsalelo.
- 4 Vutisa vadyondzi: *Xana ku fikela sweswi hi dyondze yini hi nkongomelo lowu?*
- 5 Tsala mavonelo ya vadyondzi etlhelo ka mepe wa miehleketo. Ntlawahata mavonelo lama fanaka swin'we.
- 6 Loko vadyondzi va tsandzeka ku hlamula, vutisa swivutiso swo ntlhontlha leswi landzelaka:
 - a Xana u ehleketa leswaku ku xanisa na xivumbeko swi hlangana njhani?
 - b Xana u nga endla yini loko u xanisiwa?
 - c Xana u nga endla yini loko u vona un'wana a xanisiwa?
 - d Hikokwalaho ka yini u ehleketa leswaku vanhu van'wana i vaxanisi?

NKONGOMELO WA NTIVOMARITO

- 1 Dyondzisa hi ku tirhisa KEBV.
- 2 Endla nkombiso wa marito na mimpfapfarhuto eka Bodo ya Nkongomelo wa Ntivomarito .
 - avanyisa
 - xitsemo
 - ku tichava

Swisin'wana kumbe risimu	Miencenyeto
Muxanisi, hewu!	<i>Veka voko emombyeni</i>
U lehile, u sasekile	<i>Tlatlambela</i>
Ndzi komile, ndzi sasekile	<i>Tluntlama</i>
Wo leha na wo koma, hinkwerhu hi sasekile	<i>Kombisa hi mavoko ku leha na ku koma</i>
Ndzi amukele ndzi ku amukela	<i>Pfula mavoko ku amukela hinkwavo</i>

Ntivontsalo

15 wa timinete

- 1 Byela vadyondzi ku pfula tibuku ta vona ta switoloveto.
- 2 Vitanela mimpfumawulo na marito lama landzelaka leswaku vadyondzi va tsala:
 - a wena
 - b wina
 - c wanuna
 - d wisa
 - e wulu
 - f xikolo
 - g xisibi
 - h xisiwana
 - i xiporo
 - j xixika
- 3 Leswi landzelaka, byela vadyondzi ku humesa khirayoni va koroketa ntirho wa vona vini.
- 4 Tsala mimpfumawulo na marito swi vonaka kahle exitsalelweni.
- 5 Hlengeta tibuku ta vadyondzi hi ku hela ka siku, kutani u xiyisisa vadyondzi lava va lavaka ku pfuniwa loku engeteriweke.

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku Hlaya Swin'we:

15 wa timinete

U nga si sungula ku Hlaya

QHINGA RA Ntwisiso: KU BVUMBA

- 1 Tshamisisa vadyondzi emeteni kumbe laha va nga kotaka ku vona kahle eka Buku Leyikulu.
- 2 Pfula Buku Leyikulu eka xitori xa: Siku ro ka ri nga ri kahle ra Zama
- 3 Famba hi xifaniso eka papila rin'wana na rin'wana, u ri karhi u vutisa leswaku va ehleketa leswaku ku humelela yini.
- 4 Pfuna vadyondzi ku twananisa swifaniso, leswaku va kota ku twisisa leswaku xitori xi mayelana na yini.
- 5 Tivisa marito mantshwa ya ntivomarito lama yelanaka na swiphemu swa xitori.
- 6 Tlhela u hlaya xitori nakambe kan'we, u nga yimi.

Ku Tsala:

30 wa timinete

Hlela

NHLOKOMHAKA: Tsala xitori hi un'wana loyi a xanisiwaka hikwalaho ka xivumbeko xa yena.

NTIRHO: Tsala xitori xa kwalomu ka (10 wa swivulwa).

MALULAMISELO:

- Tsala nongonoko wo kambela mahlelelo exitsalelweni u nga si sungula dyondzo ya ku tsala.
- Tsala mpfapfarhuto wa wena exitsalelweni u nga si sungula dyondzo. Katsa xihoxo xin'we kumbe swimbirhi.

NONGONOKO WO KAMBELA MAHLELELO:

- 1 Xana ndzi tirhise nkarhi lowu nga hundza?
- 2 Xitor xa mina xi vulavula hi ku xanisa na xivumbeko?
- 3 Xi kona xiphigo exitorini xa mina?
- 4 Xana xiphigo xa ololoxeka exitorini xa mina?
- 5 Xana ndzi tirhisile mimfungo ya mintshaho ('...')ku komba leswi vuriweke hi un'wana?
- 6 Xana marito hinkwawo ndzi ma peletile kahle?
- 7 Xana xivulwa xin'wana na xin'wana xi sungula hi letere lerikulu?
- 8 Xana xivulwa xin'wana na xin'wana xi hela hi mahikahatelo lama faneleke?

KOMBISA NDLELA YA KU HLELA (NDZA ENDLA)

- 1 Hlayela vadyondzi ehenhla nongonoko wa ku hlela.
- 2 Xo landzela, hlayela vadyondzi ehenhla mpfapfarhuto wa wena.
- 3 Hlaya nongonoko wo hlela, nakambe u kombeta loko mpfapfarhuto wa wena wu lulamile, kumbe u lava ku endla ndzulamiso kumbe ku antswisa.
- 4 Kombisa ndlela yo lulamisa na vadyondzi.

VADYONDZI VA HETISA MAENDLELO YO HLELA (WA ENDLA)

- 1 Nyika vadyondzi tibuku ta switoloveto.
- 2 Kombela vadyondzi ku kuma mpfapfarhuto wa ku tsala wa vona.
- 3 Lexi landzelaka, kombela vadyondzi ku hlaya nongonoko wo kambela ku hlela na ku endla mindzulamiso kumbe ku antswisa loku lavekaka.
- 4 Loko vadyondzi va ri karhi va tsala, fambafamba la tlilasini u khoma tinhlengeletano letitsongo.– tiyisisa leswaku u tirha na ntlawa wo hambana wa vadyondzi eka ntirho wo tsala wun'wana na wun'wana.
- 5 Languta swihoxo leswi talaka ku endliwa eka matsalelo ya vadyondzi.

- 6 Kombela vadyondzi ku ku yingisa kutani u tsala swihoxo leswi talaka ku endliwa exitsalelweni.
- 7 Komba vadyondzi ku lulamisa swihoxo leswi.

Xitori xa mina: Mpfapfarkuto

Nkarhi wun'wana a ku ri na mufana^a lo^y a uuriwa Sandile. A ^{kota} mintlangu swineri.

Sandile a xanisiwa hikwa a lehile hi mufana loyi a uuriwa Clinton.

'U langteka tanihi xihontlovila xo biha,' ku uula muxanise.

Sandile a ^{tiwa} swi n'wi uilerisa na ku karhateka.

Ndzimana ya 2

Heⁱ loko Sandile a byela mana wa yena leswi uuriwe^k hi Clinton.

'U fanele u tnyungubyisa hi leswi u ^{nga} swona na leswi u langtekisaka swona,' ku uula mana wa Sandile.

Ek^k heteleleni Sandile u swi lemukile leswaku Clinton o ua na mavondzo na swona Sandile a nga n'wi pfumelele Clinton ku n'wi karhata.

Clinton u tshiketa ku xanisa Sandile.

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela ku Hlaya 6**.
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Musumbhunuku** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **nghingiriko wo cinca Ku hlaya/mahlayelo**.
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Musumbhunuku** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawwa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku faneleke ku endliwa eka mitlawwa ya ku hlaya kumbe migingiriko.

Ravumbirhi

Ndzemuko wa mimpfumawulo na mimpfumawulo:

15 wa timinete

Tivisa mpfumawulo lowuntshwa na marito

TIVISA MPFUMAWULO

- 1 Vula mpfumawulo kutani u tlakusa xikombakombana: **/ng/**
- 2 Vula mpfumawulo kutani u lerisa vadyondzi ku vuyelela mpfumawulo ka nharhu.
- 3 Vutisa vadyondzi: Xana mi nga ehleketa hi marito lama nga na mpfumawulo **/ng/**?
- 4 Bubutsa miehleketo na vadyondzi hi marito yo fana na: **nguvu, ngalava, ngati**

TIVISA MARITO MANTSHWA

- 1 Vula rito rin'wana na rin'wana ehenhla swi twakala u ri karhi u va komba khadi ra xikombakomba: **ngoti, nguva, ngati, nguvu, nguluve, ngalava**
- 2 Komba vadyondzi rito rin'wana na rin'wana loko u ri karhi u ri vula.
- 3 Kombela vadyondzi ku vuyelela marito endzhaku ka wena.
- 4 Damarheta makhadi ya swikombakomba swa marito eka Bodo ya Nkombiso wa Mimpfumawulo.

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

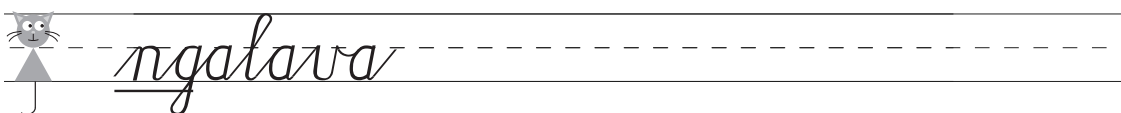
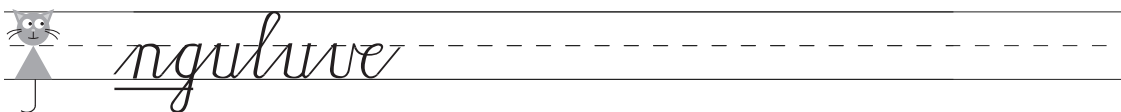
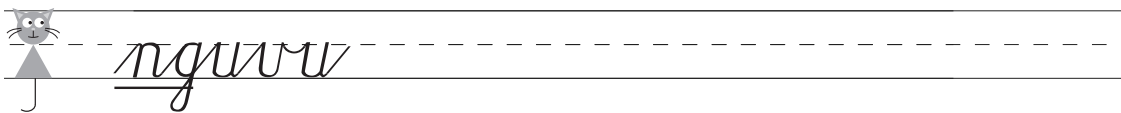
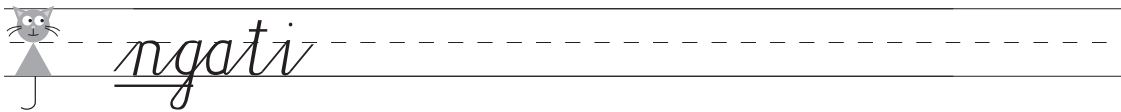
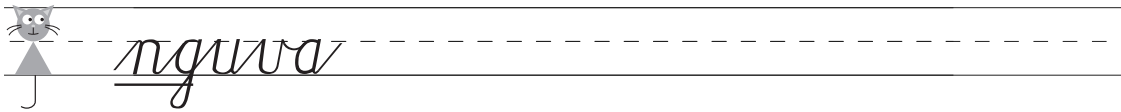
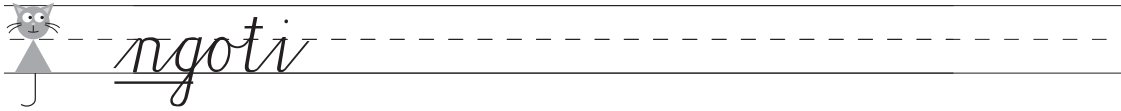
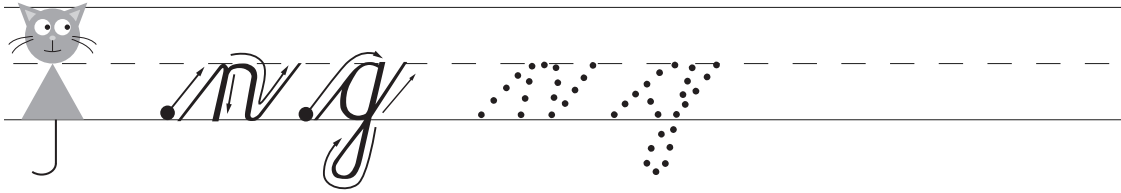
Ntivontsalu:

15 wa timinete

Tsala (ma)letere mantshwa /marito/ swivulwa

- 1 Dyondzisa vadyondzi ku vumba hi mfanelo (ma)letere lamakulu na lamatsongo hi ku koka: **ng**
- 2 Kombisa matsalelo ya (ma)letere eka vadyondzi lava va tsalaka hi voko ra xinene na lava va tsalaka hi voko ra ximatsi.
- 3 Kutani byela vadyondzi ku tirha na munghana na ku tsala (ma)letere enhlaneni wa munghana un'wana na un'wana hi tintiho ta vona.
- 4 Endzhaku ka leswi byela vadyondzi ku tsala (ma)letere emadesikini ya vona hi tintiho.
- 5 Xo hetelela, komba vadyondzi nakambe ku vumba (ma)letere na marito exitsalelweni.

- 6 Vadyondzi va fanele ku kopunula mpfumawulo/ marito/swivulwa etibukwini ta vona.
 7 Vadyondzi va fanele ku khwatihata mpfumawulo lowu kongomiweke eka marito/
 swivulwa leswi tsariweke.

NONGONOKO WUN'WANA WA NTIVONTSALO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Xivulwa: _____

Ku Hlaya Swin'we:

15 wa timinete

Ku Hlaya Ka 1

MAQHINGA YA NTWISISO: ENDLA MINKUMBETELO

Xitshuriwa	Ku hlaya ko sungula (Ku ehleketela Ehenhla)
<p><u>Siku ro ka ri nga ri kahle ra Zama</u></p> <p>Zama a tsakele ku tlhelela exikolweni endzhaku ka nkarhi wo wisa. Kambe loko a suka exikhongeleni a ya eka ntila wo nghena etlilasini, un'we wa vadyondzisi, Tatana Matsebula u te: 'O Zama, u chele miri! U languteka u nyuherile.'</p> <p>Xikandza xa Zama a xi twala xi hisa. A nga swi tivi leswaku a nga ku yini.</p>	<p>A swi tsakisi loko un'wana a nyika swibumabumelo hi miri ya hina. Ndzi kumbetela leswaku Zama u titwa a nyumile hikuva xikandza xa yena a xi twa xi hisa.</p>
<p>Siku hinkwaro Zama a titwa a nga titwi kahle. U ambale jesi ra yena hambile leswi etlilasini a ku hisa swinene. 'Kumbexana leswi swi ta tumbeta miri wa mina,' a ehleketa.</p>	<p>Ndzi kumbetela leswaku Zama a nga lavi munhu un'wana a ahlula miri wa yena – hikokwalaho a pfala miri wa yena hi jesi.</p>
<p>Loko tata wa Zama a n'wi landza exikolweni, u tilahlele eka xitulu xa le ndzhaku emovheni.</p> <p>'Swi lo yini, Zama?' a vutisa.</p> <p>'A ndzi lavi ku vulavula ha swona,' ku vula Zama hi rito ra le hansi.</p>	<p>Ndzi nga kumbetela leswaku Zama a nga titwi kahle. I swilo swo tika ku vulavula hi swona!</p>
<p>Madyambu walawo, loko mana wa Zama a vuya hi le ntirhweni, u gongondze ekamareni ra Zama.</p> <p>'A ri ri njhani siku ra wena exikolweni?' a vutisa.</p> <p>'Tatana Matsebula u te ndzi chele miri. U te ndzi nyuherile,' ku vula Zama. 'Ndzi nyuherile?' ku vutisa Zama.</p> <p>'Xo sungula, miri hinkwayo i miri ya kahle,' mana wa Zama a hlamula kahle. 'U sasekile swi nga ri na mhaka leswaku u tika mpimo wihi.'</p> <p>Kutani rito ra yena ri cinca. 'Xa vumbirhi, sweswo a swi kahle. A ku na munhu lonkulu a faneleke ku vula swibumabumelo hi miri wa wena. Ndzi rivalele eka leswi nga ku humelela. Ndzi ta ya vulavula na nhloko ya xikolo mundzuku.'</p> <p>'E-e, Manana! Tatana Matsebula u ta ehleketa yini? U ta ndzi venga!' ku rila Zama.</p> <p>'Zama, a hi nge swi tshiki ntsena leswi. Leswi a swi nga fanelanga swi ku humelerile, naswona a swi fanelanga ku humelela vadyondzi van'wana exikolweni xa wena nakambe,' mana wa yena a vula a tiyisile.</p>	<p>Ndzi kumbetela leswaku minkarhi yin'wana hi byeriwa leswaku hi fanele ku languteka hi ndlela yin'wana, kambe sweswo a hi swona. Miri hinkwayo i miri ya kahle.</p>

Xitshuriwa	Ku hlaya ko sungula (Ku ehleketela Ehenhla)
<p>Madyambu wolawo Zama u twe vatswari va yena va vulavula loko va etlele emubedweni.</p> <p>'A swi ndzi tsakisi loko mudyondzisi a vulavula na Zama hi ndlela liya – a ndzi ehleketi leswaku swi kahle ku va a vula swin'wana hi miri wa yena!' ku vula mana wa Zama.</p> <p>'A ku na munhu loyi a faneleke ku endla Zama a titwa a nga tsakanga exikolweni – ngopfu ngopfu mudyondzisi!' ku vuyelela tatana wa Zama.</p>	<p>Ndzi nga kumbetela leswaku vatswari va Zama va khunguvanyekile hi leswi Tatana Matsebula a nga swi endla ku endla Zama a titwa a nga tsakanga hi miri wa yena. Ndza tivutisa leswaku va ta endla yini?</p>
<p>Vusiku byebyo Zama u etlele emubedweni, a vilela hi leswi nga ta humelela loko mana wa yena a vulavula na Nhloko ya xikolo Nyeko.</p>	<p>Ndzi kumbetela leswaku Zama wa vilela hi leswi Tatana Matsebula a nga ta swi vula loko a lemuka leswaku u va byerile leswi a nga swi vula eka yena.</p>
<p>Nhlikanhi lowu landzelaka, vatswari va Zama va tile ku ta n'wi landza exikolweni. Zama a tlanga ehandle loko vatswari va yena va ya ehofisini ya Nhloko ya xikolo. Zama a ringeta ku veka miehleketo ya yena eka ntlangu wa yena wa xiswathe, kambe a tshamela ku rivala leswaku ku tlanga 'mani'. Hinkwaswo leswi a ehleketa hi swona a ku ri leswi vulavuriwaka endzeni ka hofisi.</p>	<p>Ndzi kumbetela leswaku Zama wa vilela hi leswi Tatana Matsebula a nga ta swi vula, hikuva a nga ehleketi hi swin'wana!</p>
<p>Xo hetelela, mana wa Zama u n'wi vitanile. Zama u khome voko ra mana wa yena loko a nghena ehofisini ya Nhloko ya xikolo Nyeko.</p> <p>'Zama, ndzi rivaleli hi leswi ndzi nga swi vula hi miri wa wena kutani swi ku endla u titwa u nga tsakanga,' ku vula Tatana Matsebula. 'A ndzi swi lemukanga leswaku leswi swi ta ku hlundzukisa, kambe sweswi ndza swi vona leswaku swi hoxekile. Miri hinkwayo i miri ya kahle, naswona a ndzi fanelanga ku ahlula miri wa un'wana.'</p>	<p>Ndzi kumbetela leswaku Tatana Matsebula a ehleketa leswaku swi kahle ku vula swin'wana hi miri wa Zama, kambe sweswi wa swi lemuka leswaku a swi kahle. Vanhu va tala ku nyika swibumabumelo hi miri ya van'wana, kambe leswi a swi kahle.</p>
<p>Endzhaku ka loko Tatana Matsebula a humile, Nhloko ya xikolo Nyeko a languta Zama a bohanile. 'Zama, a swi kahle loko un'wana a vula swin'wana hi miri wa wena. Ndza khensa ku va u hi tivisile leswi,' a vula.</p> <p>Zama a vilela hi ku vona Tatana Matsebula siku leri landzelaka, hambu leswi a swi tiva leswaku u endle swilo swa kahle.</p>	
<p>Mixo lowu landzelaka exikhongeleni, Nhloko ya xikolo Nyeko u vulavule na xikolo hinkwaxo hi ku va na musa na ku xiximana. 'Hi ta hi swivumbeko na tisayizi hinkwato,' naswona xivumbeko na sayizi yin'wana na yin'wana i swa nkoka laha, a tivisa. Tasneen u langute Zama, 'Ndza khensa ku va na xivindzi xa ku vulavula. Ndza tshemba mudyondzisi a nge he swi vuli swo fana na leswi a nga swi vula nakambe.'</p>	<p>Ndza ehleketa leswaku Zama u pfune na vana van'wana etlilasini ya yena, hikuva hinkwavo va tsaka loko hi nga avanyisiwi hi miri ya hina.</p>

Swivutiso swo landzelerisa	Tinhlamulo leti languteriweke
I mani a nga byela Zama leswaku u languteka a nyuherile?	Tatana Matsebula u byele Zama leswaku u languteka a nyuherile.
Xana Zama u titwe njhani loko Tatana Matsebula a vula swin'wana hi ku nyuhela ka yena.	U titwe a hlundzukile / a nga titwi kahle / a tichava / a nyumile sw. na sw.
Xivutiso xa hikokwalaho ka yini	Tinhlamulo leti languteriweke
Hikokwalaho ka yini Zama a ambale jesi siku hinkwaro exikolweni, hambileswi a twa ku hisa?	<ul style="list-style-type: none"> • Hikuva Tatana Matsebula u vule leswaku u languteka a nyuherile. • Hikuva a nga titwi kahle hi leswi Tatana Matsebula a nga swi vula hi miri wa yena. • Hikuva a nga lavi munhu a n'wi ahlula hi miri wa yena. • Hikuva Tatana Matsebula u n'wi endle a nga titwi kahle hi miri wa yena.

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela Ku hlaya 6.**
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Ravumbirhi** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **Nghingiriko wo Cinca Ku hlaya.**
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravumbirhi** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawo leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala leswi lavaka ku cinciwa eka mintlawo yo hlaya kumbe misingiriko.

Ravunharhu

Migingiriko ya swa nomo

15 wa timinete

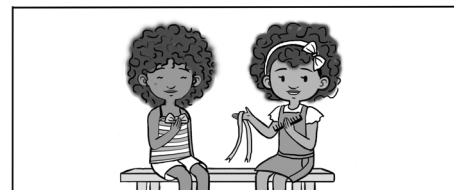
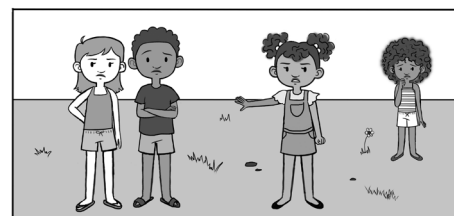
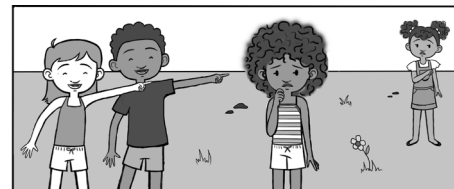
NKONGOMELO WA NTIVOMARITO

- 1 Dyondzisa hi ku tirhisa KEBV.
- 2 Endla nkombiso wa marito na mimpfapfarhuto eka Bodo ya Nkongomelo wa Ntivomarito.
 - titwa kahle
 - nga titwi kahle

Swisin'wana kumbe risimu	Miencenyeto
Muxanisi, hewu!	Veka voko emombyeni
U lehile, u sasekile	Tlatlambela
Ndzi komile, ndzi sasekile	Tluntlama
Wo leha na wo koma, hinkwerhu hi sasekile	Kombisa hi mavoko ku leha na ku koma
Ndzi amukele ndzi ku amukela	Pfula mavoko ku amukela hinkwavo

VUTUMBULUXI BYO RUNGULA XITORI (VHIKI RA VUMBIRHI RA NKONGOMELO)

- 1 Ava vadyondzi hi mintlawwa ya vona leyitsongo.
- 2 Nyika ntlawa wun'wana na wun'wana nkandziyiso/khopi ya swifaniso swa vutumbuluxi byo rungula xitori.
- 3 Tsundzuxa vadyondzi leswaku vhiki leri hundzeke, va tiendlele switori swa vona vini hi swifaniso leswi.
- 4 Vhiki leri, vadyondzi va fanele ku tirha tanihi ntlawa ku teka xiboho hi xitori xa ntlawa.
- 5 Tsundzuxa vadyondzi leswaku xitori xa vona xi fanele xi va na vutumbuluxi, kambe xi fanele xi yelana na swifaniso!
- 6 Kombela tilasi ku yingisela.
- 7 Kombela 1-2 wa mintlawwa yo hambana ku avelana swin'we switori swa ntlawa wa vona .
- 8 Khensa vadyondzi ku avelana switori swa vona.

Ndzemuko wa mimpfumawulo na mimpfumawulo:

15 wa timinete

Tivisa mpfumawulo wuntshwa na marito

TIVISA MPFUMAWULO

- 1 Vula mpfumawulo u tlakusa xikombakombana xa: **/dz/**
- 2 Vula mpfumawulo kutani u lerisa vadyondzi ku wu vuyelela kanharhu.
- 3 Vutisa vadyondzi: Xana mi nga ehleketa marito lama nga na mpfumawulo **/dz/** ?
- 4 Bubutsa miehleketo ni vadyondzi hi marito yo fana na: **dziva, dzana, dzonga**

TIVISA MARITO MANTSHWA

- 1 Vula rito rin'wana na rin'wana ehenhla swi twakala u ri karhi u va komba khadi ra xikombakomba: **dzovo, dzana, dzima, dziva, dzonga, dzivamisoko**
- 2 Komba vadyondzi rito rin'wana na rin'wana, loko u ri karhi u ri vula.
- 3 Kombela vadyondzi ku vuyelela rito endzhaku ka wena.
- 4 Damarheta makhadi ya swikombakomba swa marito eka Bodo ya Nkombiso wa Mimpfumawulo.

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

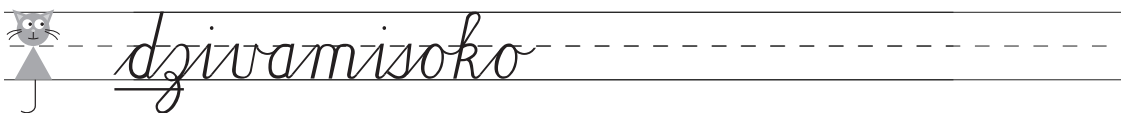
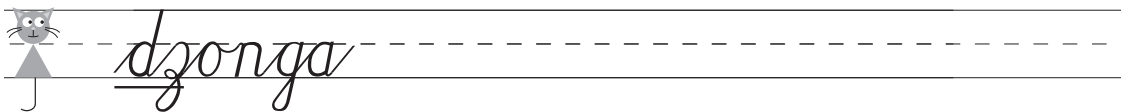
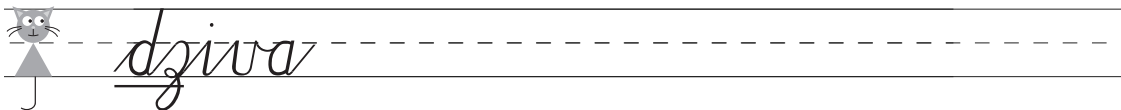
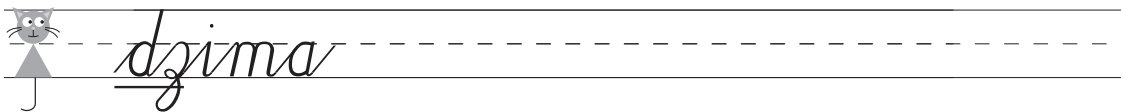
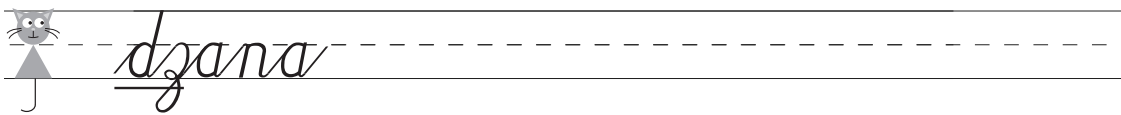
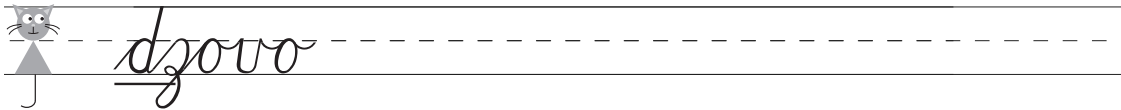
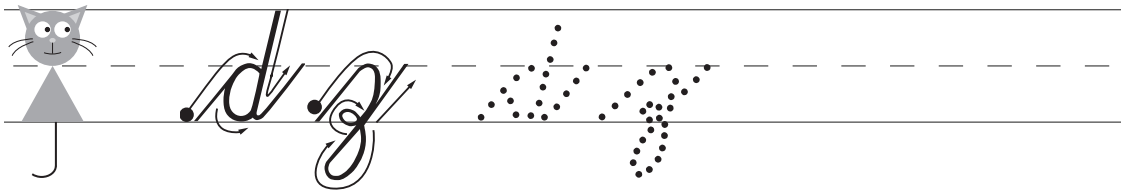
Ntivontsalo:

15 wa timinete

Tsala (ma) letere mantshwa/marito/swivulwa

- 1 Dyondzisa vadyondzi ku vumba hi mfanelo maletere lamakulu na lamatsongo hi ku koka: **dz**
- 2 Kombisa matsalelo ya maletere eka vadyondzi lava tsalaka hi voko ra xinene nakambe lava tsalaka hi voko ra ximatsi.
- 3 Kutani u va byela ku tirha na munghana na ku tsala marito eminhlaneni hi tintiho ta vona.
- 4 Endzhaku ka swona byela vadyondzi ku tsala maletere emadesikini ya vona hi tintiho ta vona.
- 5 Xo hetelela, komba vadyondzi nakambe ku vumba maletere na marito exitsalelweni.
- 6 Vadyondzi va fanele ku kopunula mpfumawulo/ marito/swivulwa etibukwini ta vona.

- 7 Vadyondzi va fanele ku khwatihata mpfumawulo lowu kongomiweke eka rito rin'wana na rin'wana / eka swivulwa leswi tsariweke.

NONGONOKO WUN'WANA WA NTIVONTSALO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Xivulwa: _____

Ku Tsala:

30 wa timinete

Ku Hangalasa na ku Andlala

NHLOKOMHAKA: Tsala xitori hi un'wana loyi a xanisiwaka hikwalaho ka xivumbeko xa yena.

NTIRHO: Tsala xitori xa kwalomu ka (10 wa swivulwa).

RIMBA RA MATSALELO:

Ndzimana ya 1

Nkarhi wun'wana ... (*hi byeli hi mbangu na swimunhuhatwa*)

... a xanisiwa hikuva ... (*hlamusela xiphiqo*)

'...', *ku vula muxanisi (Tsala swin'wana leswi muxanisi a swi vuleke)*

... u titwe ...

Ndzimana ya 2

Kutani ... (*hlamusela hi leswaku xiphiqo xi ololoka njhani*)

'...', *ku vula... (katsa swin'wana leswi nga vuriwa)*

Ekhu heteleleni... (*xana vanhu va ehleketa yini hi ximunhuhatwankulu?*)

KU LULAMISA: Loko u nga si sungula dyondzo yo tsala, tsala mpfapfarhuto lowu mi wu hleleke hi Musumbhunuku exitsalelweni.

KOMBISA MAENDLELO YO HANGALASA (NDZA ENDLA)

- 1 Tsundzuxa vadyondzi leswaku hi Musumbhunuku u tirhise nongonoko wa mahlelelo ku hlela mpfapfarhuto wa wena.
- 2 Lexi landzelaka, byela vadyondzi leswaku namuntlha hi ta hangalasa na ku andlala xiphemu xo hetelela xa ku tsala.
- 3 Komba vadyondzi leswi u tlhelaka u tsarisa swona xiphemu xa wena xa ku tsala, xi ri na nhlokomhaka na siku.

VADYONDZI VA HETISA MAENDLELO YO HANGALASA (WA ENDLA)

- 1 Nyika vadyondzi tibuku ta switoloveto.
- 2 Lerisa vadyondzi ku tsala siku na nhlokomhaka: ... **wa xanisiwa**
- 3 Kombela vadyondzi ku tlhela va tsala swi basa xiphemu xa vona xo hetelela xa ku tsala, ku ri hava swihoxo.
- 4 Loko vadyondzi va ri na nkarhi, va nga dirowa mpfapfarhuto wa xihatla.
- 5 Loko vadyondzi va ri karhi va tsala, rhendzeleka la tlilasini u pfuna vadyondzi lava tikeriwaka.

VADYONDZI VA KOMBISA KU TSALA KA VONA

- 1** Eka ntlhanu wa timinete to hetelela ta dyondzo, kombela vadyondzi ku veka swo tsala swa vona.
- 2** Kombela vadyondzi ku hundzuluka va vulavula na ku hlayela munghana leswi va swi tsaleke.
- 3** Loko vadyondzi va endlile leswi, kombela un'we kumbe vambirhi ku ta hlayela tlilasi leswi va swi tsaleke.
- 4** Endla nkombiso wa leswi vadyondzi va swi tsaleke etlilasini. Leswi swi pfuna vadyondzi ku hlaya leswi tsariweke hi lavan'wana na ku burisana va karhi va tirhisa marito mantshwa ya ntivomarito.

7 N'wendzambhala 2020

Xitori xa mina

Nkharhi wun'wana a ku ri na mufana loyi a uuriwa Sandile.

A kota mintlangu owinene.

Sandile a xanisiwa hikuuwa a lehile hi mufana loyi a uuriwa Clinton.

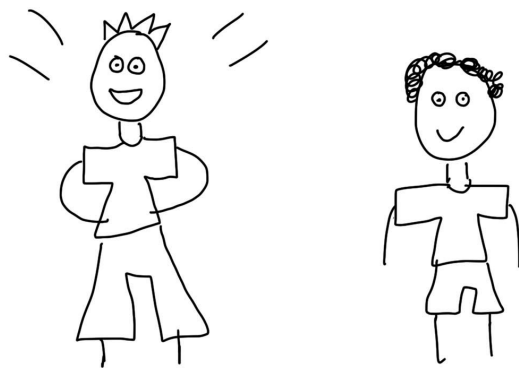
'Ulanguteka taniki xihontlowila xo biha,' ku uula muxanisi.

Sandile a twa swi n'wi uilerisa na ku karhateka.

Hi loko Sandile a byela mana wa yena leswi uuriweke hi Clinton.

'Ufanele u tinyungubyisa hi leswi u nga swona na leswi u langutekisaka swona,' ku uula mana wa Sandile.

Ekwi heteleleni Sandile u swi lemukile leswaku Clinton o wa na mavondzo naswona Sandile a nga n'wi pfumeleli Clinton ku n'wi karhata. Clinton u tokiketa ku xanisa Sandile.

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela ku Hlaya 6.**
- 2 Hlamusela **Ngingiriko 1** wa hi **Ravunharhu** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **Nghingiriko wo Cinca Ku hlaya/ mahlayelo.**
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravunharhu** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa eka Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawo leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku nga ta endliwa eka mintlawo ya ku hlaya kumbe migingiriko.

Ravumune

Ndzemuko wa mimpfumawulo na mimpfumawulo:

15 wa timinete

Ku Hambanisa na ku Twananisa Mimpfumawulo

NDZA ENDLA...

- 1 Sungula hi rito ra le ka dyondzo ya hi Ravumbirhi.
- 2 Vula rito: **nguvu**
- 3 Hambanisa rito hi mpfumawulo wun'we wun'we: /ng/-/u/-/v/-/u/
- 4 Vula mpfumawulo wo sungula wa rito: /ng/
- 5 Vula mpfumawulo wa vumbirhi wa rito: /u/
- 6 Vula mpfumawulo wa vunharhu eka rito : /v/
- 7 Vula mpfumawulo wo hetelela wa rito: /u/
- 8 Tsala rito exitsalelweni: **nguvu**
- 9 Lerisa vadyondzi ku twananisa mimpfumawulo eka rito na wena: /ngu/-/vu/ = **nguvu**
- 10 Vuyelela ku endla leswi hi rito leri humaka eka dyondzo ya hi Ravunharhu: **dziva**

HA ENDLA...

- 1 Sungula hi rito leri humaka eka dyondzo ya hi Ravumbirhi.
- 2 Vula rito: **ngoti**
- 3 Vutisa vadyondzi: Xana hi wihi mpfumawulo wo sungula eka rito? /ng/
- 4 Vutisa vadyondzi: Xana hi wihi mpfumawulo wa le xikarhi eka rito? /o/
- 5 Vutisa vadyondzi Xana hi wihi mpfumawulo wa vunharhu eka rito? /t/
- 6 Vutisa vadyondzi: Xana hi wihi mpfumawulo wo hetelela eka rito? /i/
- 7 Kombela vadyondzi ku hambanisa rito hi mpfumawulo wun'we wun'we: /ng/-/o/-/t/-/i/
- 8 Tsala rito: **ngoti**
- 9 Lerisa vadyondzi ku twananisa mimpfumawulo eka rito na wena: /ngo/-/ti/ = **ngoti**
- 10 Vuyelela ku endla leswi hi rito leri humaka eka dyondzo ya hi Ravunharhu: **dzana**

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku Hlaya Swin'we:

15 wa timinete

Ku Hlaya Ka 2

MAQHINGA YA KU HLAYA: ENDLA MINKUMBETELO

Xitshuriwa	Ku hlaya ka 2 (Ku ehleketela ehenhla)
<p><u>Siku ro ka ri nga ri kahle ra Zama</u></p> <p>Zama a tsakele ku tlhelela exikolweni endzhaku ka nkarhi wo wisa. Kambe loko a suka exikhongeleni a ya eka ntila wo nghena etlilasini, un'we wa vadyondzisi, Tatana Matsebula u te: 'O Zama, u chele miri! U languteka u nyuherile.'</p> <p>Xikandza xa Zama a xi twala xi hisa. A nga swi tivi leswaku a nga ku yini.</p>	
<p>Siku hinkwaro Zama a titwa a nga titwi kahle. U ambale jesi ra yena hambu leswi etlilasini a ku hisa swinene. 'Kumbexana leswi swi ta tumbeta miri wa mina,' a ehleketa.</p>	<p>Ndzi kumbetela leswaku leswi Tatana Matsebula a nga swi vula swi cince ndlela leyi Zama a titwa ha yona hi ku va exikolweni. Eku sunguleni, a tsakile ku va a vuyile exikolweni – kambe sweswi u languteka a nga ha tsakanga na ku titwa kahle.</p>
<p>Loko tata wa Zama a n'wi landza exikolweni, u tilahlele eka xitulu xa le ndzhaku emovheni.</p> <p>'Swi lo yini, Zama?' a vutisa.</p> <p>'A ndzi lavi ku vulavula ha swona,' ku vula Zama hi rito ra le hansi.</p>	<p>Tatana wa Zama a nga kumbetela leswaku Zama a nga titwi kahle loko a nghena emovheni. U fanele a vilela loko a nga vulavuli na yena hi leswi nga hoxeka!</p>
<p>Madyambu walawo, loko mana wa Zama a vuya hi le ntirhweni, u gongondze ekamareni ra Zama.</p> <p>'A ri ri njhani siku ra wena exikolweni?' a vutisa.</p> <p>'Tatana Matsebula u te ndzi chele miri. U te ndzi nyuherile,' ku vula Zama. 'Ndzi nyuherile?' ku vutisa Zama.</p> <p>'Xo sungula, miri hinkwayo i miri ya kahle,' mana wa Zama a hlamula kahle. 'U sasekile swi nga ri na mhaka leswaku u tika mpimo wihi.'</p> <p>Kutani rito ra yena ri cinca. 'Xa vumbirhi, sweswo a swi kahle. A ku na munhu lonkulu a faneleke ku vula swibumabumelo hi miri wa wena. Ndzi rivalele eka leswi nga ku humelela. Ndzi ta ya vulavula na nhloko ya xikolo mundzuku.'</p> <p>'E-e, Manana! Tatana Matsebula u ta ehleketa yini? U ta ndzi venga!' ku rila Zama.</p> <p>'Zama, a hi nge swi tshiki ntsena leswi. Leswi a swi nga fanelanga swi ku humelerile, naswona a swi fanelanga ku humelela vadyondzi van'wana exikolweni xa wena nakambe,' mana wa yena a vula a tiyisile.</p>	<p>Ndzi nga kumbetela leswaku Zama u tshemba mana wa yena, hikuva u n'wi byela leswi nga riki kahle – hambu leswi a titwaka a nyumisa hi leswi Tatana Matsebula a nga swi vula.</p>

Kitshuriwa	Ku hlaya ka 2 (Ku ehleketela ehenhla)
<p>Madyambu wolawo Zama u twe vatswari va yena va vulavula loko va etlele emubedweni.</p> <p>'A swi ndzi tsakisi loko mudyondzisi a vulavula na Zama hi ndlela liya – a ndzi ehleketi leswaku swi kahle ku va a vula swin'wana hi miri wa yena!' ku vula mana wa Zama.</p> <p>'A ku na munhu loyi a faneleke ku endla Zama a titwa a nga tsakanga exikolweni – ngopfu ngopfu mudyondzisi!' ku vuyelela tatana wa Zama.</p>	<p>Ndzi ehleketi leswaku a ndzi ta titwa ndzi sirhelelekile na ku rhandziwa loko a ndzi ri Zama. A swi ta ndzi endla ndzi titwa kahle ku tiva leswaku vatswari va mina va vilela hi mina.</p>
<p>Vusiku byebyo Zama u etlele emubedweni, a vilela hi leswi nga ta humelela loko mana wa yena a vulavula na Nhloko ya xikolo Nyeko.</p>	
<p>Nhlikanhi lowu landzelaka, vatswari va Zama va tile ku ta n'wi landza exikolweni. Zama a tlanga ehandle loko vatswari va yena va ya ehofisini ya Nhloko ya xikolo. Zama a ringeta ku veka miehleketo ya yena eka ntlangu wa yena wa xiswathe, kambe a tshamela ku rivala leswaku ku tlanga 'mani'. Hinkwaswo leswi a ehleketi hi swona a ku ri leswi vulavuriwaka endzeni ka hofisi.</p>	
<p>Xo hetelela, mana wa Zama u n'wi vitanile. Zama u khome voko ra mana wa yena loko a nghena ehofisini ya Nhloko ya xikolo Nyeko.</p> <p>'Zama, ndzi rivaleli hi leswi ndzi nga swi vula hi miri wa wena kutani swi ku endla u titwa u nga tsakanga,' ku vula Tatana Matsebula. 'A ndzi swi lemukanga leswaku leswi swi ta ku hlundzukisa, kambe sweswi ndza swi vona leswaku swi hoxekile. Miri hinkwayo i miri ya kahle, naswona a ndzi fanelanga ku ahlula miri wa un'wana.'</p>	<p>Ndzi ehleketi leswaku a ndzi ta titwa ndzi tsakile loko a ndzi ri Zama. A ndzi ta titwa onge vatswari va mina na nhloko ya xikolo va ndzi sirhelela.</p>
<p>Endzhaku ka loko Tatana Matsebula a humile, Nhloko ya xikolo Nyeko a languta Zama a bohanile. 'Zama, a swi kahle loko un'wana a vula swin'wana hi miri wa wena. Ndza khensa ku va u hi tivisile leswi,' a vula.</p> <p>Zama a vilela hi ku vona Tatana Matsebula siku leri landzelaka, hambi leswi a swi tiva leswaku u endle swilo swa kahle.</p>	<p>Ndzi kumbetela leswaku Nhloko ya xikolo Nyeko u pfumelelana na vatswari va Zama – a ku na loyi a faneleke ku hi endla hi nga titwi kahle hi miri ya hina!</p>
<p>Mixo lowu landzelaka exikhongeleni, Nhloko ya xikolo Nyeko u vulavule na xikolo hinkwaxo hi ku va na musa na ku xiximana. 'Hi ta hi swivumbeko na tisayizi hinkwato,' naswona xivumbeko na sayizi yin'wana na yin'wana i swa nkoka laha, a tivisa. Tasneem u langute Zama, 'Ndza khensa ku va na xivindzi xa ku vulavula. Ndza tshemba mudyondzisi a nge he swi vuli swo fana na leswi a nga swi vula nakambe.'</p>	<p>Ndzi nga kumbetela leswaku Tasneem u twe leswi Tatana Matsebula a nga swi vula – naswona a nga titwi kahle. Loko a ndzi ri Zama, ndzi ehleketi leswaku a ndzi ta titwa onge a ndzi sirhelela vanghana va mina – ku fana na leswi vatswari va mina va nga ndzi sirhelela.</p>

Swivutiso swo landzelerisa	Tinhlamulo leti languteriweke
Zama a tlanga ntlangu wa njhani loko vatswari va yena va ri ehofisini?	A tlanga xiswathe na vanghana va yena.
Hikokwalaho ka yini miehleketo ya Zama a yi nga ri kona eka ntlangu wa xiswathe?	<ul style="list-style-type: none"> Hikuva a vilela hi leswi a swi humelela ehofisini. Hikuva a titwa a vilela ngopfu a nga koti ku veka miehleketo ya yena eka ntlangu.
Xivutiso xa hikokwalaho ka yini	Tinhlamulo leti languteriweke
Hikokwalaho ka yini vatswari va Zama va vulavula na Nhloko ya xikolo Nyeko?	<ul style="list-style-type: none"> Hikuva Tatana Matsebula u vule leswaku Zama u nyuherile, naswona u titwe a nga tsakanga. Hikuva vatswari va Zama a va swi vona leswaku Zama u hlundzukile hi leswi Tatana Matsebula a nga swi vula. Hikuva vatswari va Zama a va hlundzukile hikuva Tatana Matsebula u endle Zama a nga titwi kahle. Hikuva mana wa Zama a nga tsakanga. A nga ehleketi leswaku mudyondzisi a nga vula swo fana na leswi hi miri ya vadyondzi. Hikuva a va nga lavi un'wana na un'wana a endla Zama a titwa a nga tsakanga exikolweni. Hikuva vatswari va Zama va n'wi rhandza naswona va lava ku n'wi sirhelela. Hikuva miri hinkwayo i miri ya kahle, naswona van'wana a va fanelanga ku vula swin'wana hi miri ya hina.

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela ku Hlaya 6**.
- Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Ravumune** eka tlilasi hinkwayo.
- Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- Endla **Nghingiriko wo cinca Ku hlaya/ mahlayelo**.
- Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravumune** eka tlilasi hinkwayo.
- Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- Tatisa Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- Tsala ku cinca loku faneleke ku endliwa eka mintlawa yo hlaya kumbe migingiriko.

Ravuntlhanu

Migingiriko ya swa nomo

15 wa timinete

NKONGOMELO WA NTIVOMARITO

- 1 Dyondzisa hi ku tirhisa KEBV.
- 2 Endla Nkombiso wa marito na mimpfapfarhuto eka Bodo ya Nkongomelo wa Ntivomarito.
 - fanela
 - nga fanelanga

Swisin'wana kumbe risimu	Miencenyeto
Muxanisi, hewu!	<i>Veka voko emombyeni</i>
U lehile, u sasekile	<i>Tlatlambela</i>
Ndzi komile, ndzi sasekile	<i>Tluntlama</i>
Wo leha na wo koma, hinkwerhu hi sasekile	<i>Kombisa hi mavoko ku leha na ku koma</i>
Ndzi amukele ndzi ku amukela	<i>Pfula mavoko ku amukela hinkwavo</i>

NKANERISANO HI XITSHURIWA XA KU HLAYA SWIN'WE

- 1 Tsala rimba ra nkanerisano exitsalelweni:
Eka xitori lexi...
A ndzi nga fanelanga loko ...
Loko a ndzi ri Zama ...
- 2 Hlayela vadyondzi rimba ra nkanerisano.
- 3 Veka vadyondzi eka **mintlaw**a ya vona **leyitsongo**.
- 4 Byela vadyondzi leswaku hinkwavo va fanele ku siyerisana ku hlamula xivutiso xin'wana na xin'wana xa nkanerisano.
- 5 Kombela vadyondzi ku ku yingisela.
- 6 Kombela vadyondzi vo hambanahambana kumbe ntlawa wo karhi ku avelana hi tinhlamulo ta vona.
- 7 Loko tinhlamulo ti hoxekile, va lulamise.
- 8 Khensa vadyondzi eka ku hoxa xandla ka vona.

Ndzemuko wa mimpfumawulo na mimpfumawulo:

15 wa timinete

Kuma Rito

Tsala tafula exitsalelweni leri katsaka mimpfumawulo leyi dyondziweke endzhaku xikan'we na leyi dyondzisiweke hi Ravumbirhi na hi Ravunharhu.

ng	dz	a
u	v	i
t	o	l
n	m	e

KOMBISA

- 1 Tsundzuxa vadyondzi mimpfumawulo ya vhiki: /**ng**/ na /**dz**/
- 2 Kambela mimpfumawulo na switatisi hinkwaswo exitsalelweni.
- 3 Nyika vadyondzi timinete ti3 ku vumba marito hi xitalo hi laha va nga kotaka ha kona va tirhisa mimpfumawulo na switatisi leswi nga laha henhla.
- 4 Komba vadyondzi leswi rito ri vumbisiwaka xiswona hi ku tirhisa mpfumawulo lowu kongomiweke, ku fana na: /**ng**/-/**o**/-/**t**/-/**i**/ = **ngoti**
- 5 Tsundzuxa vadyondzi leswaku va nga ha vumba rito hi ku tirhisa yin'wana na yin'wana ya mimpfumawulo leyi – a va boheki ku tirhisa /**ng**/ kumbe /**dz**/

VADYONDZI VA ENDLA

- 1 Byela vadyondzi ku pfula tibuku ta vona ta switloveto va tsala nhlokomhaka: **ng, dz**
- 2 Lerisa vadyondzi ku sungula ku tsala.
- 3 Nyika vadyondzi timinete ti3 ku kuma na ku aka marito yo tala hi laha va nga kotaka ha kona.
- 4 Pfumelela vadyondzi ku koroketa ntirho wa vona. Komba vadyondzi leswi marito lama ma vumbisiwaka xiswona (na man'wana): **ngoti, nguva, ngati, nguvu, nguluve, ngalava, dzovo, dzana, dzima, dziva, vana, vito, tala, manana, titimela**

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku Hlaya Swin'we:

15 wa timinete

Endzhaku ko Hlaya

QHINGA RA NTWISISO: KOMISA / ENDLA KU YELANISA

MPFAPFARHUTA TSALWA

- 1 Tshamisisa vadyondzi emadesikini ya vona, va ri na tibuku ta switoloveto kumbe phepha ro va hava nchumu, tipensele na tikhirayoni.
- 2 Hlamusela leswaku namuntlha vadyondzi va ta **tsala na ku dirowa** hi leswi va ehleketaka leswaku a va ta titwisa swona loko a va ri le ka xiyimo xa Zama.
- 3 **Kombisa** leswi u **ehleketisaka swona hi leswi a wu ta titwisa swona loko a wu ri Zama**, ku fana na: A ndzi ta twa ndzi tichava na mina loko un'wana a vule swin'wana hi miri wa mina.
- 4 Dirowa xifaniso xa wena exitsalelweni xa wena, u ambale jesi lerikulu.
- 5 Tirhisa ku **kombisa** ku engetela xivulwa eka mpfapfarhuto wa wena, ku fana na: Zama a twa a tichava hikokwalaho u ambale jesi ra yena. Ndzi ehleketa leswaku a ndzi ta tichava na mina.
- 6 Lexi landzelaka, byela vadyondzi leswaku va ta ehleketa hi leswi a va ta titwisa swona loko a va ri le ka xiyimo xa Zama.
- 7 Kombela vadyondzi ku pfala mahlo va wisa. Va hlayele tsalwa nakambe kan'we.
- 8 Kombela vadyondzi ku pfula mahlo, kutani va dirowa mavonelo ya vona hi leswi nga landzelaka ku humelela.
- 9 Xo hetelela, kombela vadyondzi ku **hundzuluka va vulavula**, va avelana hi leswi va nga swi mpfapfarhuta na munghana.

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela Ku Hlaya 6**.
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Ravuntlhanu** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **Nghingiriko wo Cinca ku Hlaya/ mahlayelo**.
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravuntlhanu** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa eka Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku nga ta endlwa eka mintlawa ya ku hlaya kumbe migingiriko.

Nhluto wo dyondza ririmi wa ku hela ka vhiki

15 wa timinete

- 1 Tshamisisa vadyondzi emetini loko siku ri fika emakumu.
- 2 Endla nhluto wa ririmi wa vhiki na vhiki. U nga ha hlawula ku katsakanya dyondzo ya Ririmi ra le Kaya na Ririmi ro Engetela ro Sungula eka nhluto/ku langutisisa loku.
- 3 Tsundzuka ku pfumelela vadyondzi ku 'hundzuluka va vulavula' na ku kanerisana hi tinhlamulo ta vona na munghana. Kutani, hlawula vadyondzi va nga ri vangani ku avelana na tlilasi tinhlamulo ta vona.
- 4 Tirhisa swivutiso leswi landzelaka swo tlhonthla ku letela xiyenge xa ririmi eka nkanerisano wa wena:
 - a Xana a wu ri wihi nkongomelo wa hina wa ririmi vhiki leri?
 - b Hi swihi switori leswi hi swi hlayeke swin'we?
 - c Xana ku ve wahi marito mantshwa lawa ma nga mi tsakisa vhiki leri?
 - d Xana mi dyondze yini eka switori leswi hi swi hlayeke?
 - e Xana hi tsale hi yini vhiki leri?
 - f Xana ku tsala ka wena ku antswise ku yini vhiki leri?
 - g Xana ku hlaya ka wena ku antswise ku yini vhiki leri?
 - h Xana u ti nyungubyisa ngopfu hi yini vhiki leri?
- 5 Xo hetelela, byela vadyondzi ku ehleketa hi swilo swimbirhi leswi va nga ta ya byela vandyangu hi leswi va swi dyondzeke kumbe leswi va tiantswiseke hi swona exikolweni vhiki leri.

Xiya xiya: Maendlelo lawa yo tilangutisisa/ku tihluta i ya nkoka swinene eka dyondzo. U komberiwa ku kala u nga wu tluli nghingiriko lowu wa vhiki na vhiki.

Gireedi 2

KOTARA 4

Whiki

7

NKONGOMELO:
Ku tirhisa thekinoloji
eka leswinene

Malulamiso Ya Tlilasi

- 1 Eku sunguleni ka vhiki rin'wana na rin'wana, tiyisisa leswaku tlilasi ya wena yi basile.
- 2 Antswisa TIBODO TA NKOMBISO, hi ku susa minchumu leyi nga ha yelaniki, u yi hlayisa hi vukheta.
- 3 Kutani, lulamisa makhadi ya swikombakomba swa marito na mimpfapfarhuto ya rito ra nkongomelo leri u nga ta ri lava.
- 4 Kuma na ku lulamisa minchumu ya khumbi ra nkongomelo wa wena na tafula leri nga ta tsakeriwa hi vadyondzi, xikombiso: tiakhawunti ta le ka swiyenge swa mabulu swo kandziyisiwa swa vanhu va ndhuma – Instagram, Facebook; akhawunti ya le ka xiyenge xa mabulu xo kandziyisiwa ya Greta Thunberg; Xifaniso xa Greta Thunberg.
- 5 Endla mindzavisiso eka inthanete ku lulamisela nkongomelo, xikombiso: Hlaya hi ta Greta Thunberg
- 6 Tiyisisa swinene leswaku hinkwato tibuku ta switoloveto ta vadyondzi na Tibuku to tirhela ta DBE ti funghiwiwe, naswona ti vekiwe kahle laha ti faneleke kona.
- 7 Tiyisisa leswaku hinkwato tibuku letikulu, tibuku to hlaya leti ringanisiweke na tibuku ta layiburari ya tlilasi ti vekiwe hi nongonoko lowu faneleke.
- 8 Hundzula mintlawa ya wena yo hlaya hi ntlawa loku leteriwaka loko swi fanerile.
- 9 Kunguhata mahlelelo ya wena ya migingiriko ya nkamafundza na ya mafundza wa vhiki.

Migingiriko Yo Ndlandlamuxa

Migingiriko leyi yi nga tirhisiwa yi ri yoxe tanihi ntirho eka vadyondzi lava hatlaka va heta ntirho wa vona KUMBE loko u ri karhi u nyika swikambelo eka vadyondzi.

Nghingiriko 1: Buku yo tirhela ya DBE 2: Papila ra 97, A hi hungaseni

Nghingiriko 2: Buku yo tirhela ya DBE 2: Papila ra 98 -102, A hi hlayeni

Nghingiriko 3: Buku yo tirhela ya DBE 2: Papila ra 104, A hi hlayeni

Nghingiriko 4: Dirowa xifaniso xa leswaku u yi tirhisa njhani thekinoloji.

Musumbhunuku

Migingiriko ya swa nomo

15 wa timinete

TIVISA NKONGOMELO : KU KAMBELA VUTIVI BYA MASUNGULO

- 1 Komba vadyondzi khavhara ya le mahlweni ya Buku Leyikulu: Greta Thunberg: Nghwazi ya ku cinca ka maxelo!
- 2 Byela vadyondzi leswaku hi sungula hi nkongomelo wuntshwa lowu vuriwaka: Ku tirhisa thekinoloji eka leswinene
- 3 Dirowa xirhendzevutana lexi nga na vito ra **nkongomelo** exikarhi ka xitsalelo.
- 4 Vutisa vadyondzi: *Xana mi tiva yini hi nkongomelo lowu?*
- 5 Tsala mavonelo ya vadyondzi etlhelo ka mepe wa miehleketo. Ntlawahata mavonelo lama fanaka swin'we.
- 6 Loko vadyondzi va tsandzeka ku hlamula, vutisa swivutiso swo ntlhontlha leswi landzelaka:
 - a Xana i yihi thekinoloji?
 - b Xana wa swi tiva leswaku xiyenge xa mabulu i yihi?
 - c Vanhu va yi tirhisa njhani thekinoloji?

NKONGOMELO WA NTIVOMARITO

- 1 Dyondzisa hi ku tirhisa KEBV.
- 2 Endla nkombiso wa marito na mimpfapfarhuto eka Bodo ya Nkongomelo wa Ntivomarito .
 - inthanete
 - maxelo
 - ku cinca ka maxelo
 - nthyakiso

Swisin'wana kumbe risimu	Miencenyeto
Khindlimuka, phaphama	<i>Tlangisa tintiho- sasankambana na mafa-hi-nhlomulo</i>
Misava i ya hina hinkwerhu	<i>Pfula mavoko</i>
Ku yi hlayisa i mfanelo ya hinkwerhu!	<i>Tivukarhi</i>
Mina na wena ha yi sirhelela!	<i>Komba wena na yena</i>
Vutivi byi tele hinkwako	<i>Kombetela hinkwako</i>
Hi nga vutisa mutivi 'google'!	<i>Phokotela mavoko kan'we</i>

Ntivontsalo

15 wa timinete

- 1 Byela vadyondzi ku pfula tibuku ta vona ta switloveto.
- 2 Vitanela mimpfumawulo na marito lama landzelaka leswaku vadyondzi va tsala:
 - a ngoti
 - b nguva
 - c ngati
 - d nguvu
 - e nguluve
 - f dzovo
 - g dzana
 - h dzima
 - i dziva
 - j dzonga
- 3 Leswi landzelaka, byela vadyondzi ku humesa khirayoni va koroketa ntirho wa vona vini.
- 4 Tsala mimpfumawulo na marito swi vonaka kahle exitsalelweni.
- 5 Hlengeleta tibuku ta vadyondzi hi ku hela ka siku, kutani u xiyisisa vadyondzi lava va lavaka ku pfuniwa loku engeteriweke.

NONGONOKO WUN'WANA WA NTIVONTSALO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Xivulwa: _____

Ku Hlaya Swin'we:

15 wa timinete

U nga si sungula ku Hlaya

QHINGA RA Ntwisiso: BVUMBA

- 1 Tshamisisa vadyondzi emeteni kumbe laha va nga kotaka ku vona kahle eka Buku Leyikulu.
- 2 Pfula Buku Leyikulu eka xitori xa: Greta Thunberg: Nghwazi ya ku cinca ka maxelo!
- 3 Famba hi xifaniso eka papila rin'wana na rin'wana, u va vutisa leswaku va ehleketa leswaku ku humelela yini.
- 4 Pfuna vadyondzi ku twananisa swifaniso, leswaku va kota ku twisisa leswaku xitori xi mayelana na yini.
- 5 Tivisa marito mantshwa ya ntivomarito lama yelanaka na swiphemu swa xitori.
- 6 Tlhela u hlaya xitori nakambe kan'we, u nga yimi.

Ku Tsala:

30 wa timinete

Kunguhata u mpfapfarhuta

NHLOKOMHAKA: Tsala hi mhaka leyi u tikarhataka ha yona. Ehleketa leswaku u nga tirhisa njhani thekinoloji eka leswinene.

NTIRHO: Tsala tindzimana ti2 (10 wa swivulwa) hi mintokoto ya vona vini.

QHINGA RO KUNGUHATA: Tsala nongonoko

TIVISA NHLOKOMHAKA.

- 1 Komba vadyondzi leswaku wa **ehleketa u nga si tsala**.
- 2 Hi nomo, hlamusela mavonelo ya wena ya xitori xa wena, ku fana:
Ndzi lava vadyondzisi van'wana va tiva leswaku ku hlaya swi na nkoka. Ndzi lava ku nyika vadyondzisi van'wana mavonelo ya kahle ya ku dyondzisa ku hlaya. Ndzi ehleketa leswaku ndzi nga tirhisa xiyenge xa mabulu ku pfuna vadyondzisi van'wana ku dyondza hi swilo leswi swi nga tirha etlilasini ya hina.

KU KOMBISA QHINGA RO KUNGUHATA (NDZA ENDLA)

- 1 Tsala rimba ra kungu eka tlhelo rin'we ra xitsalelo.
- 2 Komba vadyondzi maendlelo ya wena nongonoko hi ku hlamula swivutiso.
- 3 Hetisa kungu eka tlhelo lerin'wana ra xitsalelo.

Swivutiso swa kunguhato

Ndzimana ya 1

- 1 Xana u tikarhatela mhaka yini?
- 2 Xana u tiva yini hi mhaka leyi?
- 3 Hikokwalaho ka yini mhaka leyi yi ri na nkoka?

Ndzimana ya 2

- 1 Xana u lava vanhu van'wana va tiva yini hi mhaka leyi?
- 2 Xana u nga xi tirhisa njhani xiyenge xa mabulu?
- 3 Xana hi swihi swilo swa kahle leswi nga humelelaka loko u tirhisa xiyenge xa mabulu ku byela vanhu hi mhaka leyi?

Kungu

Ndzimana ya 1

- 1 Ku dyondzisa ku hlaya.
- 2 Ndza swi tiva leswaku ku dyondzisa mimpfumawulo i swa nkoka. Vadyondzi va lava nkarhi wo tala wa ku hlaya.
- 3 Hikuva n'wana un'wana na un'wana u fanele a hlaya hi ku titshemba. Vadyondzisi va fanele va veka moya ehansi na ku lehisa mbilu.

Ndzimana ya 2

- 1 Ndzi lava leswaku vadyondzisi lavan'wana va tiva leswaku ku hlaya ku na nkoka njhani.
- 2 Ndzi nga rhumela tivhidiyo leti byelaka vadyondzisi lavan'wana ndlela ya kahle ya ku dyondzisa ku hlaya.
- 3 Vadyondzisi van'wana va nga dyondza eka mina – naswona kumbexana na vona va nga rhumela tivhidiyo na mina ndzi nga dyondza eka vona.

VADYONDZI VA TIRHISA QHINGA RO KUNGUHATA (WA ENDLA)

- 1** Kombela vadyondzi ku pfala mahlo ya vona kutani va ehleketa hi mhaka leyi va tikarhatelaka yona.
- 2** Leswi landzelaka, kombela vadyondzi ku **hundzuluka va vulavula** na munghana, ku avelana mavonelo ya vona.
- 3** Komba vadyondzi rimba ra nkunguhato exitsalelweni, u va byela ku tirhisa rimba leri ku kunguhata ku tsala ka vona, tanihi laha u endleke ha kona.
- 4** Nyika vadyondzi tibuku ta switoloveto.
- 5** Byela vadyondzi leswaku va fanele ku tsala mavonelo ya vona – a va **fanelangi** va kopa kungu ra wena.
- 6** Loko vadyondzi va ri karhi va tsala, fambafamba la tllasini u khoma tinhengeletano letitsongo.

KunguNdzimana ya 1

1. Mbango.
2. Ndza swi tiwa leswaku swi kona swilo leswi hi nga swi endlaka ku pfuna mbango.
3. Fikwua un'wana na un'wana u fanele ku tiwa leswaku hi fanele ku endla swin'wana ku ponisa mbango wa hina nkarhi uu nga si hundza.

Ndzimana ya 2

1. Ndzi lava leswaku uanku uan'wana ua tiwa leswi ua nga swi endlaka ku pfuna.
2. Ndzi nga rhumela tiukhidiyo na tiatikili leti byelaka uanku hi nkoka wa mhaka leyi na leswaku ua nga pfuna njhani.
3. Uanku uan'wana ua nga dyondza eka mina - kutani kumbexana ua nga rhumela tiukhidiyo na tiatikili na uanku lauotala na uona ua nga dyondza eka tona.

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela ku Hlaya 7**.
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Musumbhunuku** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **ngHINGIRIKO wo cinca Ku hlaya/mahlayelo**.
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Musumbhunuku** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawwa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku faneleke ku endliwa eka mitlawwa ya ku hlaya kumbe mikingiriko.

Ravumbirhi

Ndzemuko wa mimpfumawulo na mimpfumawulo:

15 wa timinete

Tivisa Mpfumawulo Lowuntshwa Na Marito

TIVISA MPFUMAWULO

- 1 Vula mpfumawulo kutani u tlakusa xikombakombana: **/ch/**
- 2 Vula mpfumawulo kutani u lerisa vadyondzi ku vuyeleda mpfumawulo ka nharhu.
- 3 Vutisa vadyondzi: Xana mi nga ehleketa hi marito lama nga na mpfumawulo **/ch/**?
- 4 Bubutsa miehleketo na vadyondzi hi marito yo fana na: **chava, chucha, chizi**

TIVISA MARITO MANTSHWA

- 1 Vula rito rin'wana na rin'wana ehenhla swi twakala u ri karhi u va komba khadi ra xikombakomba: **chovo, chava, chika, chucha, chela, chizi**
- 2 Komba vadyondzi rito rin'wana na rin'wana loko u ri karhi u ri vula.
- 3 Kombela vadyondzi ku vuyeleda marito endzhaku ka wena.
- 4 Damarheta makhadi ya swikombakomba swa marito eka Bodo ya Nkombiso wa Mimpfumawulo.

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

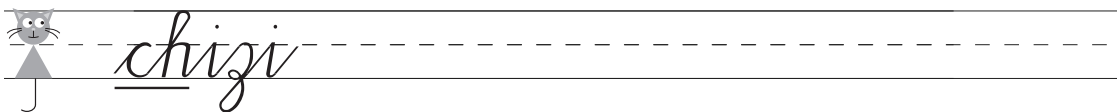
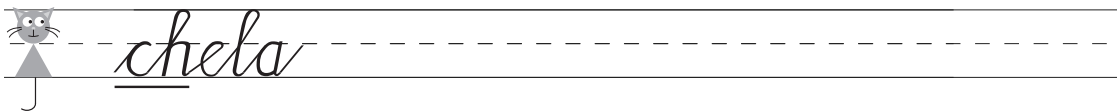
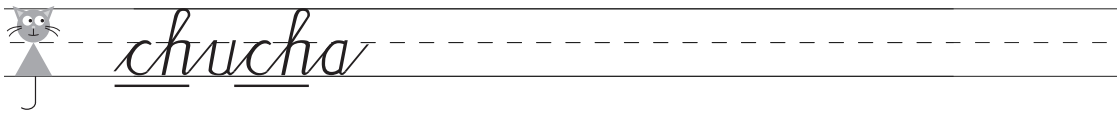
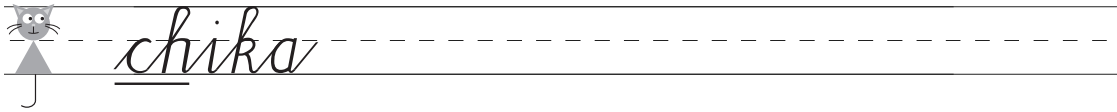
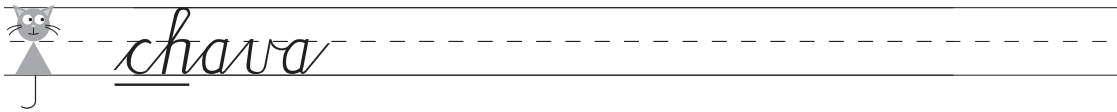
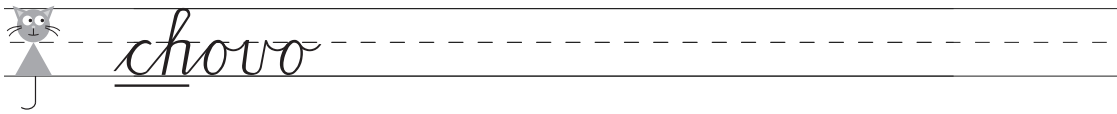
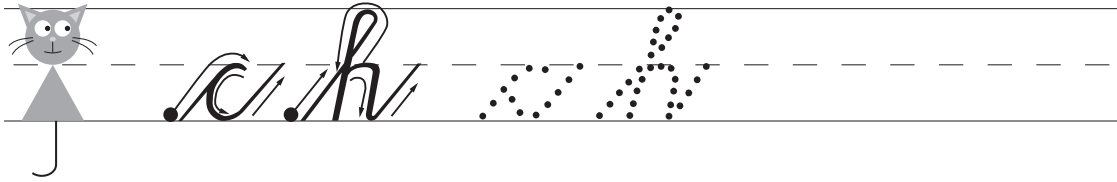
Ntivontsalo:

15 wa timinete

Tsala (ma)letere mantshwa /marito/ swivulwa

- 1 Dyondzisa vadyondzi ku vumba hi mfanelo (ma)letere lamakulu na lamatsongo hi ku koka: **ch**
- 2 Kombisa matsalelo ya (ma)letere eka vadyondzi lava va tsalaka hi voko ra xinene na lava va tsalaka hi voko ra ximatsi.
- 3 Kutani byela vadyondzi ku tirha na munghana na ku tsala (ma)letere enhlaneni wa munghana un'wana na un'wana hi tintiho ta vona.
- 4 Endzhaku ka leswi byela vadyondzi ku tsala (ma)letere emadesikini ya vona hi tintiho.
- 5 Xo hetelela, komba vadyondzi nakambe ku vumba (ma)letere na marito exitsalelweni.

- 6 Vadyondzi va fanele ku kopunula mpfumawulo/ marito/swivulwa etibukwini ta vona.
- 7 Vadyondzi va fanele ku khwatihata mpfumawulo lowu kongomiweke eka marito/ swivulwa leswi tsariwekeke.

NONGONOKO WUN'WANA WA NTIVONTSALO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Xivulwa: _____

Ku Hlaya Swin'we:

15 wa timinete

Ku Hlaya Ka 1

MAQHINGA YA NTWISISO: KAMBISISA TSALWA

Xitshuriwa	Ku hlaya ka 1 (Ku ehleketela ehenhla)
<p><u>Greta Thunberg, nghwazi ya ku cinca ka ta maxelo!</u></p>	<p>Namuntlha hi ta hlaya xitori hi Greta Thunberg, xinhwanyetana lexi nga tirha na ku lwisana ku cinca ka maxelo. Ku cinca ka maxelo ku le ku endlekeni sweswi emisaveni ya hina. Misava ya hina yi le ku hiseni hikwalaho ka nthyakiso! Xitori lexi xi ta hi dyondzisa swo tala hi swona!</p>
<p>Greta Thunberg i nhwanyana loyi a nga kulela etikweni leri vuriwaka Sweden. Vuhlangi bya Greta a byi nga olovi. A ri na swikombiso swa mavabyi ya Asperger. Leswi swi vula leswaku byongo bya yena byi tirha hi ndlela yo hambana na ya vanhu van'wana. Swi endla a tikeriwa ku vulavula na ku tihlanganisa na vanhu van'wana.</p>	<p>Xana xitori lexi xi ta vulavula hi mani? Oho, hi ta hlaya xitori hi Greta Thunberg.</p>
<p>Kambe, swikombiso swa mavabyi ya Asperger ya Greta ya n'wi pfumelela ku kongomisa na ku twisisa timhaka hi endlela yo enta. Greta u teke xiboho xo tirhisa Asperger tanihi nyiko yo lwisana na xivangelo lexi a pfumelaka eka xona. Greta u veke matimba ya yena hinkwawo eka ku hlayisa mbangu hi ku lwisana na leswi vuriwaka 'ku cinca ka maxelo'.</p>	<p>I timhaka tihi leti Greta a ti tsakelaka? Oho, ndzi dyondza leswaku u tsakela ku hlayisa mbangu na ku lwisana na ku cinca ka maxelo!</p>
<p>Greta u sungule ku dyondza hi ku cinca ka maxelo loko mudyondzisi wa yena a va kobile vhidiyo ya tipulasitiki elwandlenkulu na tiberhe leti a ti khomiwe hi ndlala. Loko Greta lontsongo a karhi a langutile, u rilile. Swifaniso swa lwandlenkulu ro thyakisiwa swi tshamile enhlokweni ya Greta. A nga ha ehleketi hi swin'wana. U teke xiboho xa leswaku u ta endla swin'wana ku pfuna ku hlayisa pulanete ya Misava.</p>	<p>Greta u dyondze rini ro sungula hi ku cinca ka maxelo? Oho, ndzi hlaya leswaku u dyondze rosungula hi ku cinca ka maxelo loko a langute vhidiyo exikolweni.</p>
<p>Mudyondzisi wa Greta u hlamusele leswaku nthyakiso wa moya ku huma ka mimovha yo tala, swihahampfhuka, switichi swa gezi na tifeme swi endla leswaku misava ya hina yi hisa. Mudyondzisi wa yena u byele tlilasi leswaku gasi leyi endliwaka hi tihomu yi endla misava yi hisa. Leswi swi vuriwa ku cinca ka misava, naswona swi onha pulanete ya Misava.</p>	<p>I mani a nga dyondzisa Greta hi ku cinca ka maxelo? Oho, a ku ri mudyondzisi wa yena loyi a nga n'wi dyondzisa rosungula hi ku cinca ka maxelo!</p>

Xitshuriwa	Ku hlaya ka 1 (Ku ehleketela ehenhla)
<p>Vana van'wana etlilasini ya yena va hatle va rivala hi vhidiyo ya le tlilasini, kambe ku nga ri Greta. U hlaye timhaka hinkwato leti a nga tikumaka hi ku cinca ka maxelo. U lave na ku hlaya tiatikili eka Inthanete. U langute tivhidiyo eka YouTube. U vile mutokoti eka ku cinca ka maxelo.</p>	<p>Greta u vile mutokoti eka yini? Oho! U vile mutokoti eka ku cinca ka maxelo. U endle vulavisisi bya yena na ku dyondza hinkwaswo leswi a swi kota!</p>
<p>Greta u sungule ku tirhela ku cinca ekaya ka yena. U khorwise mana wa yena ku tshika ku tirhisa swihahampfhuka. U khorwise tata wa yena ku tshika ku dya nyama. U khorwise vandyangu hinkwavo leswaku va nga tirhisi pulasitiki. Leswi swi endla Greta a lemuka a nga endla ku cinca lokukulu emisaveni, hi ku khorwisa vanhu vo tala.</p>	<p>Greta u sungule ku tirhela ku cinca rini? Oho! Ndzi dyondza leswaku u sungule ku endla ku cinca ekaya!</p>
<p>Greta u teke xiboho xa nsindziso ehandle ka Palamente ya Sweden. U tsale mfungho eka xiphemu xa pulangu. U tsale timhaka tin'wana eka maphepha lama a nga nyika vanhu. Kutani, u gade xikanyakanya xa yena a ya eka muako wa Palamente. Hi siku ro sungula, Greta u tshame a ri yexe. Vanhu lava a va hundza a va n'wi honolela.</p>	<p>Xana Greta u endle nsindziso kwini? Ndzi dyondza leswaku u endle nsindziso ehandle ka Palamente ya Sweden.</p>
<p>Kambe hi siku ra vumbirhi, vanhu va sungule ku tihlanganisa na yena. Endzhaku ka swona, a ku ri na vanhu kwalaho nkarhi hinkwawo. Tin'hweti na tin'hweti, Greta u rhangele nsindziso lowu wa ku cinca ka maxelo etikweni ra ka vona.</p>	
<p>Greta u tekeriwe enhlokweni swinene eSweden. Kambe, u teke xiboho xa leswaku u lava ku endla swo tala! Greta u pfumerile ku nyika mbulavulo emahlweni ka magidi ya vanhu eka nhlengeletano leyikulu ya maxelo. Vatswari va yena a va vilela leswaku swikombiso swa mavabyi ya yena ya Asperger ma ta endla leswaku a nga swi koti ku vulavula emahlweni ka vanhu vo tala. Kambe, ku tiyimisela ka Greta ku pfune ku hlula ku chava ka yena. Magidi ya vanhu va n'wi bele mavoko na ku rhekhoda mbulavulo wa yena hi vhidiyo.</p>	<p>I yini leswi nga pfuna Greta ku hlula ku chava ka yena? Oho! Ku tiyimisela ka yena ku n'wi pfunile ku hlula ku chava ka yena.</p>
<p>Kutani Greta a teka xiboho xo tirhisa xiyenge xa mabulu na Inthanete ku n'wi pfuna ku fikisa mahungu ya yena eka vana va misava hinkwayo. U rhumele swifaniso swa nsindziso wa yena eka Instagram.</p> <p>U rhumele tivhidiyo ta mimbulavulo ya yena eka Facebook. U tsale mahungu eka Twitter. Greta u tirhise Inthanete ku tihlanganisa na magidi ya vana emisaveni hinkwayo lava va tsakelaka ku cinca ka maxelo.</p>	<p>Xana Greta u rhumele yini eka Instagram? Oho! U rhumele swifaniso swa nsindziso wa yena leswaku vanhu van'wana va ta swi vona!</p>

Xitshuriwa	Ku hlaya ka 1 (Ku ehleketela ehenhla)
Greta u tshama a vula leswi, 'A ndzi ri nhwanyana luya wo ka a nga vuli nchumu. A ndzi ehleketa leswaku a ndzi endli ku cinca hikuva a ndza ha ri ntsongo swinene.' Hi lembe ntsena, Greta u hlohotele magidi ya vana ku suka emisaveni hinkwayo ku endla nsindziso na ku vulavula hi ku cinca ka maxelo!	

Swivutiso swo landzelerisa	Tinhlamulo leti languteriweke
A ku ri mhaka yini leyi Greta a tikarhatela yona?	<ul style="list-style-type: none"> • A tikarhatela timhaka ta ku cinca ka maxelo. • A tikarhatela ku sirhelela pulanete.
I yini xilo xin'we lexi Greta a nga xi tirhisela inthanete?	<ul style="list-style-type: none"> • Ku va mutokoti eka ku cinca ka maxelo. • Ku rhumela swifaniso eka Instagram. • Ku rhumela tivhidiyo eka Facebook. • Ku tsala eka Twitter. • Ku hlanganisa vana va misava hinkwayo.
Xivutiso xa maehleketelo yo enta	Tinhlamulo leti languteriweke
Xana Greta u humesele mahungu ya yena njhani ehandle hi ku cinca ka maxelo?	<ul style="list-style-type: none"> • U khorwise vatswari va yena ku cinca maendlele ya vona. • U endle nsindziso ehandle ka palamende. • U endle mfungho hi ku cinca ka maxelo. • U endle maphepha a nyika vanhu. • U nyike mbulavulo eka nhlengeletano ya vanhu vo tala. • U rhumele swifaniso. • U rhumele tivhidiyo. • U tirhise xiyenge xa mabulu.

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela Ku hlaya 7**.
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Ravumbirhi** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **Nghingiriko wo Cinca Ku hlaya**.
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravumbirhi** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawo leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala leswi lavaka ku cinciwa eka mintlawo yo hlaya kumbe migingiriko.

Ravunharhu

Migingiriko ya swa nomo

15 wa timinete

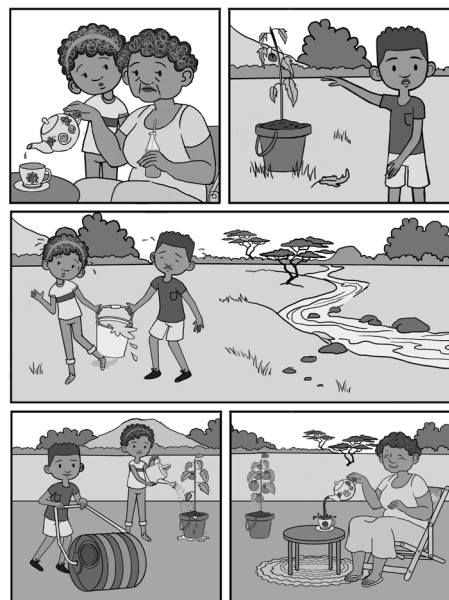
NKONGOMELO WA NTIVOMARITO

- 1 Dyondzisa hi ku tirhisa KEBV.
- 2 Endla nkombiso wa marito na mimpfapfarhuto eka Bodo ya Nkongomelo wa Ntivomarito.
 - khorwisa
 - mutivi-nkulu
 - nsindziso
 - xintshungu
 - xinavetiso

Swisin'wana kumbe risimu	Miencenyeto
Khindlimuka, phaphama	<i>Tlangisa tintiho- sasankambana na mafa-hi-nhlomulo</i>
Misava i ya hina hinkwerhu	<i>Pfula mavoko</i>
Ku yi hlayisa i mfanelo ya hinkwerhu!	<i>Tivukarhi</i>
Mina na wena ha yi sirhelela!	<i>Komba wena na yena</i>
Vutivi byi tele hinkwako	<i>Kombetela hinkwako</i>
Hi nga vutisa mutivi 'google'!	<i>Phokotela mavoko kan'we</i>

VUTUMBULUXI BYO RUNGULA XITORI

- 1 Ava vadyondzi hi mintlawa ya vona leyitsongo.
- 2 Nyika ntlawa wun'wana na wun'wana khopi ya swifaniso swa vutumbuluxi byo rungula xitori.
- 3 Byela vadyondzi ku ehleketa hi xitori lexi yelanaka na swifaniso.
- 4 Nyika vadyondzi minete kumbe timbirhi ku ehleketa hi mavonelo ya vona.
- 5 Leswi nga ta landzela, mudyondzi un'wana na un'wana entlaweni u fanele ku kuma nkarhi wa ku nyika mavonelo ya yena ya xitori.
- 6 Tsundzuxa vadyondzi leswaku xitori xa vona xi fanele ku va na vutumbuluxi, kambe xi fanele xi yelana na swifaniso!
- 7 Tsundzuxa vadyondzi ku yingisela switori swa van'wana hi vukheta.
- 8 Khensa vadyondzi ku avelana switori swa vona.

Ndzemuko wa mimpfumawulo na mimpfumawulo:

15 wa timinete

Tivisa mpfumawulo wuntshwa na marito

TIVISA MPFUMAWULO

- 1 Vula mpfumawulo u tlakusa xikombakombana xa: **/mb/**
- 2 Vula mpfumawulo kutani u lerisa vadyondzi ku wu vuyelela kanharhu.
- 3 Vutisa vadyondzi: Xana mi nga ehleketa marito lama nga na mpfumawulo **/mb/** ?
- 4 Bubutsa miehleketo ni vadyondzi hi marito yo fana na: **mbuti, mbangu, mbaha**

TIVISA MARITO MANTSHWA

- 1 Vula rito rin'wana na rin'wana ehenhla swi twakala u ri karhi u va komba khadi ra xikombakomba: **mbilu, mbaha, mbanga, mbangu, mbita, mbuti**
- 2 Komba vadyondzi rito rin'wana na rin'wana, loko u ri karhi u ri vula.
- 3 Kombela vadyondzi ku vuyelela rito endzhaku ka wena.
- 4 Damarheta makhadi ya swikombakomba swa marito eka Bodo ya Nkombiso wa Mimpfumawulo.

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

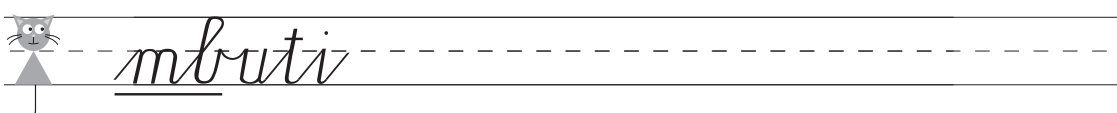
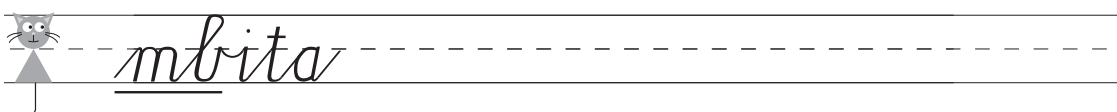
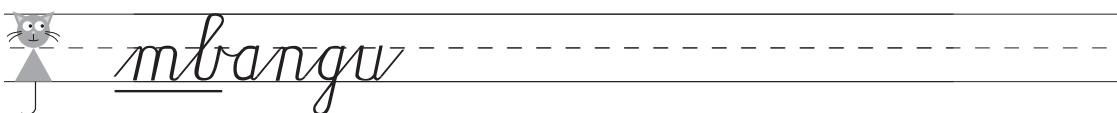
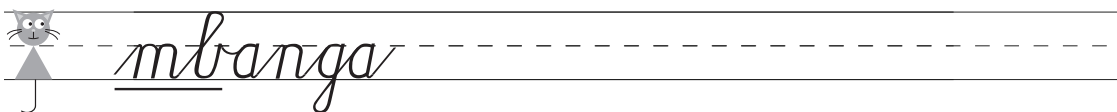
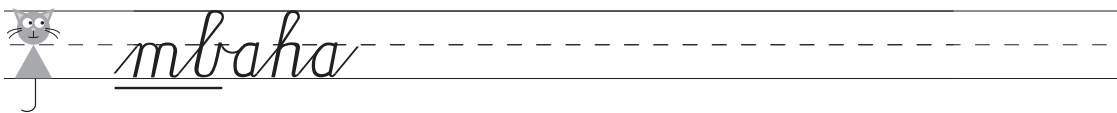
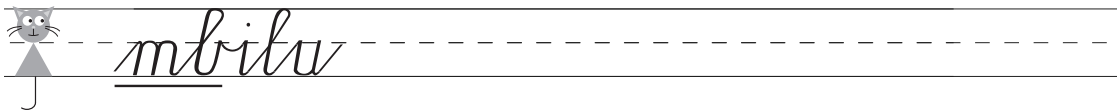
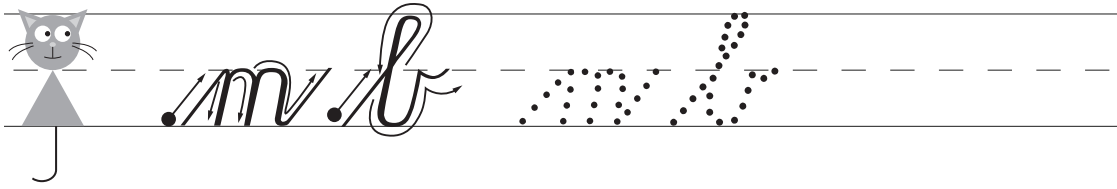
Ntivontsallo:

15 wa timinete

Tsala (ma) letere mantshwa/marito/swivulwa

- 1 Dyondzisa vadyondzi ku vumba hi mfanelo maletere lamakulu na lamatsongo hi ku koka: **mb**
- 2 Kombisa matsalelo ya maletere eka vadyondzi lava tsalaka hi voko ra xinene nakambe lava tsalaka hi voko ra ximatsi.
- 3 Kutani u va byela ku tirha na munghana na ku tsala marito eminhlaneni hi tintiho ta vona.
- 4 Endzhaku ka swona byela vadyondzi ku tsala maletere emadesikini ya vona hi tintiho ta vona.
- 5 Xo hetelela, komba vadyondzi nakambe ku vumba maletere na marito exitsalelweni.
- 6 Vadyondzi va fanele ku kopunula mpfumawulo/ marito/swivulwa etibukwini ta vona.

- 7 Vadyondzi va fanele ku khwatihata mpfumawulo lowu kongomiweke eka rito rin'wana na rin'wana / eka swivulwa leswi tsariweke.

NONGONOKO WUN'WANA WA NTIVONTSALO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Xivulwa: _____

Ku Tsala:

30 wa timinete

Mpfapfarhuta

NHLOKOMHAKA: Tsala hi mhaka leyi u tikarhataka ha yona. Ehleketa leswaku u nga tirhisa njhani thekinoloji eka leswinene.

NTIRHO: Tsala tindzimana ti2 (10 wa swivulwa) hi mintokoto ya vona vini.

RIMBA RA MATSALELO:

Ndzi tikarhatela ... (Tsala hi vuxokoxoko leswi u swi tivaka hi mhaka leyi! Tirhisa 3-4 wa swivulwa.)

Ndzi ehleketa leswaku mhaka leyi yi na nkoka hikuva ...

Ndzi lava vanhu nan'wana va tiva ...

Ndzi nga tirhisa xiyenge xa mabulu ku ...

Ndzi ehleketa leswaku loko ndzi tirhisile xiyenge xa mabulu ...

KU LULAMISA: U nga si sungula dyondzo ya ku tsala, tsala kungu leri u ri endleke hi Musumbhunuku exitsalelweni.

KU KOMBISA NDLELA YO MPFAPFARHUTA (NDZA ENDLA)

- 1 Tsundzuxa vadyondzi hi kungu leri mi ri endleke hi Musumbhunuku.
- 2 Hlaya kungu leri tsariweke exitsalelweni.
- 3 Lexi landzelaka, hlaya rimba ra matsalelo na vadyondzi.
- 4 Kombisa leswi u nga ta hetisisa swona rimba ra matsalelo u tirhisa kungu ra wena, ku fana na:

Ndzi tikarhatela ku dyondzisa ku hlaya. Mudyondzi un'wana na un'wana u fanele ku kuma ku pfuniwa loku lavekaka ku va vahlayi lavanene. Swi na nkoka ku dyondzisa mimpfumawulo. Swi na nkoka nakambe ku lehisa mbilu. **Ndzi ehleketa leswaku mhaka leyi i ya nkoka** hikuva vadyondzi hinkwavo va fanele ku va vahlayi lava titshebaka.

Ndzi lava vanhu van'wana va tiva leswaku ku hlaya swi na nkoka na swona. Ngopfu ngopfu ndzi ehleketa leswaku vadyondzisi van'wana va fanele ku swi tiva leswi! **Ndzi nga tirhisa xiyenge xa mabulu ku** rhumela tivhidiyo eka vadyondzisi van'wana ku ti langutisa. Ndzi nga komba vadyondzisi van'wana leswi ndzi swi endlaka ku dyondzisa ku hlaya. **Ndzi ehleketa leswaku loko ndzi tirhisile xiyenge xa mabulu** ndzi nga hangalasa mahungu lamanene hi ku hlaya. Ndzi nga pfuna vadyondzisi van'wana. Kumbexana, na mina ndzi nga dyondza eka vadyondzisi van'wana.

VADYONDZI VA HETISA MAENDLELO YO MPFAMPFARHUTA (WA ENDLA)

- 1 Nyika vadyondzi tibuku ta switoloveto.
- 2 Lerisa vadyondzi ku tsala siku na nhlokomhaka: **Ku tirhisa thekinoloji eka leswinene: Mpfapfarhuto**
- 3 Kombela vadyondzi ku kuma kungu ra vona ra hi Musumbhunuku na ku ehleketa hi mavonelo ya vona.
- 4 Kombela vadyondzi ku hetisa rimba ra matsalelo va tirhisa makungu ya vona.
- 5 Byela vadyondzi leswaku va nga engetela swivulwa swo tala kumbe vuxokoxoko loko va ri na nkarhi.
- 6 Tsundzuxa vadyondzi hi maqhinga lawa va nga ma tirhisaka ku va pfuna.
- 7 Loko vadyondzi va ri karhi va tsala, fambafamba la tilasini u pfuna vadyondzi lava tsandzekaka.

Ku tirhisa thekinoloji eka swa kahle: Mpfapfarhuto

Ndzi tikarketa mbanga.

*Ndzi ehleketa leswaku mhaka lei yi na nkoka hikuvu
un'wana na un'wana u fanele ku twisya leswaku wa
fanele ku sungule ku hlaysa pulanete ya heena nkarhi
wu nga see kundza.*

*Ndzi lava uanku un'wana ua swi tiva leswaku
hinkwerhu hi fanile ku tlanga xiphemu xa heena.*

*Hinkwerhu hi fanela ku dyondza tindlela to hambana
hambana lety hi nga ta pfuna ku hlaysa mbango. Ndzi
nga tirhisa xiyege xa mabulu ku rhumela tiuhidiyo na
tiatikili ku byela uanku leswaku mhaka leyi yi na
nkoka njani na leswi ua nga swi endlaka ku pfuna.*

*Ndzi ehleketa leswaku loco ndzo tirhisa xiyege xa
mabulu uanku ua nga deondza eka mina. Na uona ua
nga rhumela tiuhidiyo na tiatikile naswona uanku
lauotala ua nga dondza eka uona.*

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela ku Hlaya 7**.
- 2 Hlamusela **Ngingiriko 1** wa hi **Ravunharhu** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **Nghingiriko wo Cinca Ku hlaya / mahlayelo**.
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravunharhu** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa eka Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawo leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku nga ta endliwa eka mintlawo ya ku hlaya kumbe migingiriko.

Ravumune

Ndzemuko wa mimpfumawulo na mimpfumawulo:

15 wa timinete

Ku Hambanisa na ku Twananisa mimpfumawulo

NDZA ENDLA...

- 1 Sungula hi rito ra le ka dyondzo ya hi Ravumbirhi.
- 2 Vula rito: **chava**
- 3 Hambanisa rito hi mpfumawulo wun'we wun'we: /**ch**/-/**a**/-/**v**/-/**a**/
- 4 Vula mpfumawulo wo sungula wa rito: /**ch**/
- 5 Vula mpfumawulo wa vumbirhi wa rito: /**a**/
- 6 Vula mpfumawulo wa vunharhu eka rito : /**v**/
- 7 Vula mpfumawulo wo hetelela wa rito: /**a**/
- 8 Tsala rito exitsalelweni: **chava**
- 9 Lerisa vadyondzi ku twananisa mimpfumawulo eka rito na wena: /**cha**/-/**va**/ = **chava**
- 10 Vuyelela ku endla leswi hi rito leri humaka eka dyondzo ya hi Ravunharhu: **mbilu**

HA ENDLA...

- 1 Sungula hi rito leri humaka eka dyondzo ya hi Ravumbirhi.
- 2 Vula rito: **chucha**
- 3 Vutisa vadyondzi: Xana hi wihi mpfumawulo wo sungula eka rito? /**ch**/
- 4 Vutisa vadyondzi: Xana hi wihi mpfumawulo wa le xikarhi eka rito? /**u**/
- 5 Vutisa vadyondzi Xana hi wihi mpfumawulo wa vunharhu eka rito? /**ch**/
- 6 Vutisa vadyondzi: Xana hi wihi mpfumawulo wo hetelela eka rito? /**a**/
- 7 Kombela vadyondzi ku hambanisa rito hi mpfumawulo wun'we wun'we: /**ch**/-/**u**/-/**ch**/-/**a**/
- 8 Tsala rito: **chucha**
- 9 Lerisa vadyondzi ku twananisa mimpfumawulo eka rito na wena: /**chu**/-/**cha**/ = **chucha**
- 10 Vuyelela ku endla leswi hi rito leri humaka eka dyondzo ya hi Ravunharhu: **mbuti**

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku Hlaya Swin'we:

15 wa timinete

Ku Hlaya Ka 2

MAQHINGA YA Ntwisiso: KAMBISISA TSALWA

Xitshuriwa	Ku hlaya ka 2 (Ku ehleketela ehenhla)
<p><u>Greta Thunberg, nghwazi ya ku cinca ka ta maxelo!</u></p>	<p>Tsundzuxa vadyondzi leswaku hi dyondza hi Greta Thunberg, xinhwanyetana lexi tirhaka ku hlayisa pulanete ya hina! Hlamusela sweswo namuntlha, hi ta ehleketa hileswaku hikokwalaho ka yini Greta a tirhise xiyenge xa mabulu ku n'wi pfuna ku lwisana na ku cinca ka maxelo!</p>
<p>Greta Thunberg i nhwanyana loyi a nga kulela etikweni leri vuriwaka Sweden. Vuhlangi bya Greta a byi nga olovi. A ri na swikombiso swa mavabyi ya Asperger. Leswi swi vula leswaku byongo bya yena byi tirha hi ndlela yo hambana na ya vanhu van'wana. Swi endla a tikeriwa ku vulavula na ku tihlanganisa na vanhu van'wana.</p>	<p>Hikokwalaho ka yini vuhlangi bya Greta byi nga olovi? Oho, ndzi dyondza leswaku u na swikombiso swa mavabyi ya Asperger. Leswi swi endla a tikeriwa ku kuma vanghana!</p>
<p>Kambe, swikombiso swa mavabyi ya Asperger ya Greta ya n'wi pfumelela ku kongomisa na ku twisisa timhaka hi endlela yo enta. Greta u teke xiboho xo tirhisa Asperger tanihi nyiko yo lwisana na xivangelo lexi a pfumelaka eka xona. Greta u veke matimba ya yena hinkwawo eka ku hlayisa mbangu hi ku lwisana na leswi vuriwaka 'ku cinca ka maxelo'.</p>	
<p>Greta u sungule ku dyondza hi ku cinca ka maxelo loko mudyondzisi wa yena a va kombile vhidiyo ya tipulasitiki elwandlenkulu na tiberhe leti a ti khomiwe hi ndlala. Loko Greta lontsongo a karhi a langutile, u rilile. Swifaniso swa lwandlenkulu ro thyakisiwa swi tshamile enhlokweni ya Greta. A nga ha ehleketi hi swin'wana. U teke xiboho xa leswaku u ta endla swin'wana ku pfuna ku hlayisa pulanete ya Misava.</p>	<p>Hikokwalaho ka yini Greta a rilile? Oho, ndzi dyondze leswaku vhidiyo liya ya ku cinca ka maxelo yi n'wi endle a rila, hikuva swilo leswi a nga swi vona a swi nga tsakisi!</p>
<p>Mudyondzisi wa Greta u hlamusele leswaku nthyakiso wa moya ku huma ka mimovha yo tala, swihahampfhuka, switichi swa gezi na tifeme swi endla leswaku misava ya hina yi hisa. Mudyondzisi wa yena u byele tlilasi leswaku gasi leyi endliwaka hi tihomu yi endla misava yi hisa. Leswi swi vuriwa ku cinca ka misava, naswona swi onha pulanete ya Misava.</p>	

Kitshuriwa	Ku hlaya ka 2 (Ku ehleketela ehenhla)
<p>Vana van'wana etlilasini ya yena va hatle va rivala hi vhidiyo ya le tlilasini, kambe ku nga ri Greta. U hlaye timhaka hinkwato leti a nga tikumaka hi ku cinca ka maxelo. U lave na ku hlaya tiatikili eka Inthanete. U langute tivhidiyo eka YouTube. U vile mutokoti eka ku cinca ka maxelo.</p>	<p>Greta u vile mutokoti eka ku cinca ka maxelo hi ndlela yini? Oho, ndzi dyondza leswaku u hlaye swo tala na ku languta tivhidiyo ku dyondza hinkwaswo leswi a swi kotaka!</p>
<p>Greta u sungule ku tirhela ku cinca ekaya ka yena. U khorwise mana wa yena ku tshika ku tirhisa swihahampfhuka. U khorwise tata wa yena ku tshika ku dya nyama. U khorwise vandyangu hinkwavo leswaku va nga tirhisi pulasitiki. Leswi swi endla Greta a lemuka a nga endla ku cinca lokukulu emisaveni, hi ku khorwisa vanhu vo tala.</p>	<p>Hikokwalaho ka yini Greta a khorwise tata wa yena ku tshika ku dya nyama? Oho! Hi leswaku u dyondze leswaku gasi yo huma eka tihomu hi yona yi vangaka ku cinca ka maxelo!</p>
<p>Greta u teke xiboho xa nsindziso ehandle ka Palamente ya Sweden. U tsale mfungho eka xiphemu xa pulangu. U tsale timhaka tin'wana eka maphepha lama a nga nyika vanhu. Kutani, u gade xikanyakanya xa yena a ya eka muako wa Palamente. Hi siku ro sungula, Greta u tshame a ri yexe. Vanhu lava a va hundza a va n'wi honolela.</p>	<p>Hikokwalaho ka yini Greta a teke xiboho xo sindzisa ehandle ka Palamente? Oho! Ndzi dyondza leswaku a lava ku byela vanhu vo tala ku lwisana ka ku cinca ka maxelo!</p>
<p>Kambe hi siku ra vumbirhi, vanhu va sungule ku tihlanganisa na yena. Endzhaku ka swona, a ku ri na vanhu kwalaho nkarhi hinkwawo. Tin'hweti na tin'hweti, Greta u rhangele nsindziso lowu wa ku cinca ka maxelo etikweni ra ka vona.</p>	
<p>Greta u tekeriwe enhlokweni swinene eSweden. Kambe, u teke xiboho xa leswaku u lava ku endla swo tala! Greta u pfumerile ku nyika mbulavulo emahlweni ka magidi ya vanhu eka nhlengeletano leyikulu ya maxelo. Vatswari va yena a va vilela leswaku swikombiso swa mavabyi ya yena ya Asperger ma ta endla leswaku a nga swi koti ku vulavula emahlweni ka vanhu vo tala. Kambe, ku tiyimisela ka Greta ku pfune ku hlula ku chava ka yena. Magidi ya vanhu va n'wi bele mavoko na ku rhekhoda mbulavulo wa yena hi vhidiyo.</p>	<p>Hikokwalaho ka yini Greta a teke xiboho xo nyika mbulavulo? Oho! A lava na ku khorwisa vanhu vo tala ku lwisana na ku cinca ka maxelo!</p>
<p>Kutani Greta a teka xiboho xo tirhisa xiyenge xa mabulu na Inthanete ku n'wi pfuna ku fikisa mahungu ya yena eka vana va misava hinkwayo. U rhumele swifaniso swa nsindziso wa yena eka Instagram.</p> <p>U rhumele tivhidiyo ta mimbulavulo ya yena eka Facebook. U tsale mahungu eka Twitter. Greta u tirhise Inthanete ku tihlanganisa na magidi ya vana emisaveni hinkwayo lava va tsakelaka ku cinca ka maxelo.</p>	<p>Hikokwalaho ka yini Greta a teke xiboho xo tirhisa xiyenge xa mabulu? Oho! U tirhise xiyenge xa mabulu ku hangalasa mahungu ya yena eka vanhu emisaveni hinkwayo!</p>

Xitshuriwa	Ku hlaya ka 2 (Ku ehleketela ehenhla)
Greta u tshama a vula leswi, 'A ndzi ri nhwanyana luya wo ka a nga vuli nchumu. A ndzi ehleketa leswaku a ndzi endli ku cinca hikuva a ndza ha ri ntsongo swinene.' Hi lembe ntsena, Greta u hlohotele magidi ya vana ku suka emisaveni hinkwayo ku endla nsindziso na ku vulavula hi ku cinca ka maxelo!	Eka xitori lexi ndzi dyondza leswaku Greta u tirhile ku fikisa mahungu ya yena eka vanhu lavotala, leswaku hi ta tirhisana hinkwerhu swin'we ku lwisana na ku cinca ka maxelo.

Swivutiso swo landzelerisa	Tinhlamulo leti languteriweke
I yini xivangelo xin'we xa ku cinca ka maxelo?	<ul style="list-style-type: none"> • Nthyakiso wa moya hi mimovha, swihahampfhuka, switichi swa gezi na tifeme. • Gasi leyi endliwaka hi tihomu yi kufumeta misava. • Nthyakiso.
U ehleketa leswaku i yini swi nga endla Greta ku va munhu wo khorwisa?	Ndzi ehleketa leswaku Greta wa khorwisa hikuva...
Xivutiso xa maehleketelo yo enta	Tinhlamulo leti languteriweke
Hikokwalaho ka yini Greta a teke xiboho xo tirhisa xiyenge xa mabulu?	<ul style="list-style-type: none"> • A lava ku khorwisa vanhu vo tala ku lwisana na ku cinca ka maxelo. • A nga tirhisa xiyenge xa mabulu ku fikelela vana emisaveni hinkwayo. • Hikuva u lemuke leswaku vanhu emisaveni hinkwayo va fanele ku tirhisana ku hlayisa pulanete! • Hikuva a lava vana van'wana va lemuka leswaku na vona va nga endla nsindziso na ku vulavula!

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela ku Hlaya 7**.
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Ravumune** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va tlherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **Nghingiriko wo cinca Ku hlaya/ mahlayelo**.
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravumune** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku faneleke ku endliwa eka mintlawa yo hlaya kumbe migingiriko.

Ravuntlhanu

Migingiriko ya swa nomo

15 wa timinete

NKONGOMELO WA NTIVOMARITO

- 1 Dyondzisa hi ku tirhisa KEBV.
- 2 Endla Nkombiso wa marito na mimpfapfarhuto eka Bodo ya Nkongomelo wa Ntivomarito.
 - xiyenge xa mabulu
 - Instagram
 - Facebook
 - Twitter
 - Sweden

Swisin'wana kumbe risimu	Miencenyeto
Khindlimuka, phaphama	<i>Tlangisa tintiho- sasankambana na mafa-hi-nhlomulo</i>
Misava i ya hina hinkwerhu	<i>Pfula mavoko</i>
Ku yi hlayisa i mfanelo ya hinkwerhu!	<i>Tivukarhi</i>
Mina na wena ha yi sirhelela!	<i>Komba wena na yena</i>
Vutivi byi tele hinkwako	<i>Kombetela hinkwako</i>
Hi nga vutisa mutivi 'google'!	<i>Phokotela mavoko kan'we</i>

NKANERISANO HI XITSHURIWA XA KU HLAYA SWIN'WE

- 1 Tsala rimba ra nkanerisano exitsalelweni:
Eka xitori lexi...
Ndzi ehleketa leswaku Greta Thunberg...
Xitori lexi xi na vuxaka na nkongomelo wa ' Ku tirhisa thekinoloji eka leswinene' hikuva ...
- 2 Hlayela vadyondzi rimba ra nkanerisano.
- 3 Veka vadyondzi eka **mintlawa** ya vona **leyitsongo**.
- 4 Byela vadyondzi leswaku hinkwavo va fanele ku siyerisana ku hlamula xivutiso xin'wana na xin'wana xa nkanerisano.
- 5 Kombela vadyondzi ku ku yingisela.
- 6 Kombela vadyondzi vo hambanahambana kumbe ntlawa wo karhi ku avelana hi tinhlamulo ta vona.
- 7 Loko tinhlamulo ti hoxekile, va lulamise.
- 8 Khensa vadyondzi eka ku hoxa xandla ka vona .

Ndzemuko wa mimpfumawulo na mimpfumawulo:

15 wa timinete

Kuma Rito

Tsala tafula exitsalelweni leri katsaka mimpfumawulo leyi dyondziweke endzhaku xikan'we na leyi dyondzisiweke hi Ravumbirhi na hi Ravunharhu.

ch	mb	o
i	a	v
u	l	e
h	ng	t

KOMBISA

- 1 Tsundzuxa vadyondzi mimpfumawulo ya vhiki: /**ch**/ na /**mb**/
- 2 Kambela mimpfumawulo na switatisi hinkwaswo exitsalelweni.
- 3 Nyika vadyondzi timinete ti3 ku vumba marito hi xitalo hi laha va nga kotaka ha kona va tirhisa mimpfumawulo na switatisi leswi nga laha henhla.
- 4 Komba vadyondzi leswi rito ri vumbisiwaka xiswona hi ku tirhisa mpfumawulo lowu kongomiweke, ku fana na: /**mb**/-/**i**/-/**l**/-/**u**/ = **mbilu**
- 5 Tsundzuxa vadyondzi leswaku va nga ha vumba rito hi ku tirhisa yin'wana na yin'wana ya mimpfumawulo leyi – a va boheki ku tirhisa /**ch**/ kumbe /**mb**/

VADYONDZI VA ENDLA

- 1 Byela vadyondzi ku pfula tibuku ta vona ta switoloveto va tsala nhlokomhaka: **ch, mb**
- 2 Lerisa vadyondzi ku sungula ku tsala.
- 3 Nyika vadyondzi timinete ti3 ku kuma na ku aka marito yo tala hi laha va nga kotaka ha kona.
- 4 Pfumelela vadyondzi ku koroketa ntirho wa vona. Komba vadyondzi leswi marito lama ma vumbisiwaka xiswona (na man'wana): **chovo, chava, chika, chucha, chela, mbilu, mbaha, mbanga, mbangu, mbita, mbuti, hala, vito, tolo, valala, ngoti**

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku Hlaya Swin'we:

15 wa timinete

Endzhaku ko Hlaya

QHINGA RA NTWISISO: KAMBISISA TSALWA

NTWISISO WO TSARIWA

- 1 Loko dyondzo yi nga si sungula, tsala nhlokomhaka leyi landzelaka, swivutiso na leswi sungulaka swivulwa exitsalelweni.
- 2 Hlaya swivutiso na vadyondzi, u va hlamusela swona loko swi laveka.
- 3 Kombela vadyondzi ku hundzuluka va vulavula na ku kanela hi swivutiso leswi na munghana.
- 4 Kutani, vadyondzi va fanele va pfula tibuku ta vona ta switoloveto, va tsala siku na nhlokomhaka, kutani va tsala tinhlamulo ta swivutiso.
- 5 Eka timinete ta ntlhanu to hetelela ta dyondzo, hlaya tinhlamulo na vadyondzi, kutani u va pfumelela ku lulamisa ntirho wa vona vini.

GRETA THUNBERG – NGHWAZI YA KU CINCA KA MAXELO!

- 1 Xana Greta Thunberg a huma eka tiko rihi?
Greta Thunberg a huma e...
- 2 Xana i va mani va nga sindzisa na Greta hi siku ro sungula?
... hi siku ro sungula.
- 3 Xana Greta Thunberg u xi tirhisile njhani xiyenge xa mabulu?
U tirhisile xiyenge xa mabulu ku

GRETA THUNBERG – NGHWAZI YA KU CINCA KA MAXELO!

- 1 Xana Greta Thunberg a huma eka tiko rihi?
Greta Thunberg a huma eSweden.
- 2 Xana i va mani va nga sindzisa na Greta hi siku ro sungula?
A nga sindzisanga na munhu Greta hi siku ro sungula.
- 3 Xana Greta Thunberg u xi tirhisile njhani xiyenge xa mabulu?
U tirhisile xiyenge xa mabulu ku fikisa hungu ra yena eka vana emisaveni hinkwayo.

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela Ku Hlaya 7**.
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Ravuntlhanu** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **Nghingiriko wo Cinca ku Hlaya/ mahlayelo**.
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravuntlhanu** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa eka Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku nga ta endliwa eka mintlawa ya ku hlaya kumbe migingiriko.

Nhluto wo dyondza ririmi wa ku hela ka vhiki

15 wa timinete

- 1 Tshamisisa vadyondzi emetini loko siku ri fika emakumu.
- 2 Endla nhluto wa ririmi wa vhiki na vhiki. U nga ha hlawula ku katsakanya dyondzo ya Ririmi ra le Kaya na Ririmi ro Engetela ro Sungula eka nhluto/ku langutisisa loku.
- 3 Tsundzuka ku pfumelela vadyondzi ku 'hundzuluka va vulavula' na ku kanerisana hi tinhlamulo ta vona na munghana. Kutani, hlawula vadyondzi va nga ri vangani ku avelana na tlilasi tinhlamulo ta vona.
- 4 Tirhisa swivutiso leswi landzelaka swo tlhontlha ku letela xiyenge xa ririmi eka nkanerisano wa wena:
 - a Xana a wu ri wihi nkongomelo wa hina wa ririmi vhiki leri?
 - b Hi swihi switori leswi hi swi hlayeke swin'we?
 - c Xana ku ve wahi marito mantshwa lawa ma nga mi tsakisa vhiki leri?
 - d Xana mi dyondze yini eka switori leswi hi swi hlayeke?
 - e Xana hi tsale hi yini vhiki leri?
 - f Xana ku tsala ka wena ku antswise ku yini vhiki leri?
 - g Xana ku hlaya ka wena ku antswi ku yini vhiki leri?
 - h Xana u ti nyungubyisa ngopfu hi yini vhiki leri?
- 5 Xo hetelela, byela vadyondzi ku ehleketa hi swilo swimbirhi leswi va nga ta ya byela vandyangu hi leswi va swi dyondzeke kumbe leswi va tiantswiseke hi swona exikolweni vhiki leri.

Xiya xiya: Maendlelo lawa yo tilangutisisa/ku tihluta i ya nkoka swinene eka dyondzo. U komberiwa ku kala u nga wu tluli nghingiriko lowu wa vhiki na vhiki.

The background of the entire page is a light gray color with a repeating pattern of small, white, line-art icons. These icons represent various educational fields: science (flasks, atoms, globes), mathematics (calculators, rulers, compasses), arts (pencils, paint palettes), and general learning (books, graduation caps, lightbulbs).

Gire di 2

KOTARA 4

Whiki

8

NKONGOMELO:

Ku tirhisa thekinoloji

eka leswinene

Malulamiselo Ya Tlilasi

- 1 Eku sunguleni ka vhiki rin'wana na rin'wana, tiyisisa leswaku tlilasi ya wena yi basile.
- 2 Antswisa TIBODO TA NKOMBISO, hi ku susa minchumu leyi nga ha yelaniki, u yi hlayisa hi vukheta.
- 3 Kutani, lulamisa makhadi ya swikombakomba swa marito na mimpfapfarhuto ya rito ra nkongomelo leri u nga ta ri lava.
- 4 Engetela minchumu ya khumbi ra nkongomelo wa wena na tafula leri nga ta tsakeriwa hi vadyondzi, xikombiso: Swifaniso swa Nyeeam Hudson; minkandziyiso ya tiatikili to koma hi Greta Thunberg na Nyeeam Hudson ku suka eka inthanete.
- 5 Endla mindzavisiso eka inthanete ku lulamisela nkongomelo, xikombiso: langutisa vhidiyo ya Nyeeam Hudson eka xiyenge xa mabulu; ndzavisiso wa tindlela leti vantshwa va Afrika Dzonga va yi tirhiselaka swona thekinoloji leswinene.
- 6 Tiyisisa swinene leswaku hinkwato tibuku ta switoloveto ta vadyondzi na Tibuku to tirhela ta DBE ti funghiwiwe, naswona ti vekiwe kahle laha ti faneleke kona.
- 7 Tiyisisa leswaku hinkwato tibuku letikulu, tibuku to hlaya leti ringanisiweke na tibuku ta layiburari ya tlilasi ti vekiwe hi nongonoko lowu faneleke.

Migingiriko Yo Ndlandlamuxa

Migingiriko leyi yi nga tirhisiwa yi ri yoxe tanihi ntirho eka vadyondzi lava hatlaka va heta ntirho wa vona KUMBE loko u ri karhi u nyika swikambelo eka vadyondzi.

Nghingiriko 1: Buku yo tirhela ya DBE 2: Papila ra 105 – 106, A hi endleni

Nghingiriko 2: Buku yo tirhela ya DBE 2: Papila ra 107, A hi tsaleni

Nghingiriko 3: Buku yo tirhela ya DBE 2: Papila ra 108, A hi hlayeni na papila ra 109, A hi tsaleni

Nghingiriko 4: Dirowa na ku tsala hi swin'wana leswi u nga swi endlaka eka inthanete.

Musumbhunuku

Migingiriko ya swa nomo

15 wa timinete

PFUXETA NKONGOMELO: KU KAMBELA VUTIVI BYA MASUNGULO (VHIKI RA VUMBIRHI RA NKONGOMELO)

- 1 Komba vadyondzi xifaniso xa Nyeeam Hudson a karhi a rhekhoda vhidiyo ya yena eka Buku Leyikulu: Xivulavuri xo bumabumela
- 2 Byela vadyondzi leswaku hi ya emahlweni na nkongomelo wa hina: Ku tirhisa thekonoloji eka leswinene
- 3 Dirowa xirhendzevutana lexi xi nga na vito ra **nkongomelo** exikarhi ka xitsalelo.
- 4 Vutisa vadyondzi: *Xana ku fikela sweswi hi dyondze yini hi nkongomelo lowu?*
- 5 Tsala mavonelo ya vadyondzi ethelo ka mepe wa miehleketo. Ntlawahata mavonelo lama fanaka swin'we .
- 6 Loko vadyondzi va tsandzeka ku hlamula, vutisa swivutiso swo ntlhontlha leswi landzelaka:
 - a Xana vanhu va nga tirhisa njhani thekinoloji eka leswinene?
 - b Xana u nga rhandza ku yi tirhisa eka yini inthanete?
 - c Xana u nga yi tirhisa kwihi inthanete?

NKONGOMELO WA NTIVOMARITO

- 1 Dyondzisa hi ku tirhisa KEBV.
- 2 Endla nkombiso wa marito na mimpfapfarhuto eka Bodo ya Nkongomelo wa Ntivomarito.
 - bumabumela
 - swa nxavo
 - xivulavuri xo bumabumela

Swisin'wana kumbe risimu	Miencenyeto
Khindlimuka, phaphama	<i>Tlangisa tintiho- sasankambana na mafa-hi-nhlomulo</i>
Misava i ya hina hinkwerhu	<i>Pfula mavoko</i>
Ku yi hlayisa i mfanelo ya hinkwerhu!	<i>Tivukarhi</i>
Mina na wena ha yi sirhelela!	<i>Komba wena na yena</i>
Vutivi byi tele hinkwako	<i>Kombetela hinkwako</i>
Hi nga vutisa mutivi 'google'!	<i>Phokotela mavoko kan'we</i>

Ntivontsalo

15 wa timinete

- 1 Byela vadyondzi ku pfula tibuku ta vona ta switoloveto.
- 2 Vitanela mimpfumawulo leyi landzelaka:
 - a chovo
 - b chava
 - c chika
 - d chucha
 - e chela
 - f mbilu
 - g mbaha
 - h mbanga
 - i mbangu
 - j mbita
- 3 Lexi landzelaka, byela vadyondzi ku teka tikhirayoni va lulamisa mintirho ya vona vini.
- 4 Tsala mimpfumawulo na marito swi vonaka exitsalelweni.
- 5 Hlengelela tibuku ta vadyondzi emakumu ka siku, kutani u tekela enhlokweni lava lavaka ku pfuniwa loku engeteriweke.

NONGONOKO WUN'WANA WA NTIVONTSALO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Xivulwa: _____

Ku Hlaya Swin'we:

15 wa timinete

U nga si sungula ku Hlaya

QHINGA RA Ntwisiso: BVUMBA

- 1 Tshamisisa vadyondzi emeteni kumbe laha va nga kotaka ku vona kahle eka Buku Leyikulu.
- 2 Pfula Buku Leyikulu eka xitori xa: Ku tirhisa thekinoloji eka leswinene
- 3 Famba hi xifaniso eka papila rin'wana na rin'wana, u ri karhi u vutisa vadyondzi leswaku va ehleketa leswaku ku humelela yini.
- 4 Pfuna vadyondzi ku twananisa swifaniso, leswaku va kota ku twisisa leswaku xitori xi mayelana na yini.
- 5 Tivisa marito mantshwa ya ntvomarito lama yelanaka na swiphemu swa xitori.
- 6 Tlhela u hlaya xitori nakambe kan'we, u nga yimi.

Ku Tsala:

30 wa timinete

Hlela

NHLOKOMHAKA: Tsala hi mhaka leyi u tikarhataka ha yona. Ehleketa leswaku u nga tirhisa njhani thekinoloji eka leswinene.

NTIRHO: Tsala tindzimana ti2 (10 wa swivulwa) hi mintokoto ya vona vini.

MALULAMISELO:

- Tsala nongonoko wo kambela mahlelelo exitsalelweni u nga si sungula dyondzo ya ku tsala.
- Tsala mpfapfarhuto wa wena exitsalelweni u nga si sungula dyondzo. Katsa xihoxo xin'we kumbe swimbirhi.

NONGONOKO WO KAMBELA MAHLELELO:

- 1 Xana ndzi tirhise munhu wo sungula ('Mina' na 'hina')?
- 2 Xana ndzimana ya mina yo sungula yi hi mhaka leyi ndzi tikarhatelaka yona?
- 3 Xana ndzimana ya mina ya vumbirhi yi hi leswaku ndzi nga yi tirhisa njhani thekinoloji eka leswinene?
- 4 Xana ndzi tsale kwalomu ka 10 wa swivulwa leswi heleleke leswi nga hi tindzimana timbirhi?
- 5 Xana marito hinkwawo ndzi ma pelete kahle?
- 6 Xana xivulwa xin'wana na xin'wana xi sungula hi letere lerikulu?
- 7 Xana xivulwa xin'wana na xin'wana xi hela hi mahikahatelo lama faneleke?

KOMBISA NDLELA YA KU HLELA (NDZA ENDLA)

- 1 Hlayela vadyondzi ehenhla nongonoko wa ku hlela.
- 2 Xo landzela, hlayela vadyondzi ehenhla mpfapfarhuto wa wena.
- 3 Hlaya nongonoko wo hlela, nakambe u kombeta loko mpfapfarhuto wa wena wu lulamile, kumbe u lava ku endla ndzulamiso kumbe ku antswisa.
- 4 Kombisa ndlela yo lulamisa na vadyondzi.

VADYONDZI VA HETISA MAENDLELO YO HLELA (WA ENDLA)

- 1 Nyika vadyondzi tibuku ta switoloveto.
- 2 Kombela vadyondzi ku kuma mpfapfarhuto wa ku tsala wa vona.
- 3 Lexi landzelaka, kombela vadyondzi ku hlaya nongonoko wo kambela ku hlela na ku endla mindzulamiso kumbe ku antswisa loku lavekaka.
- 4 Loko vadyondzi va ri karhi va tsala, fambafamba la tlilasini u khoma tinhlengeletano letitsongo.– tiyisisa leswaku u tirha na ntlawa wo hambana wa vadyondzi eka ntirho wo tsala wun'wana na wun'wana.

- 5 Languta swihoxo leswi talaka ku endliwa eka matsalelo ya vadyondzi.
- 6 Kombela vadyondzi ku ku yingisa kutani u tsala swihoxo leswi talaka ku endliwa exitsalelweni.
- 7 Komba vadyondzi ku lulamisa swihoxo leswi.

Ku tirhisa thekinoloji eka owa kahle: Mpfapfarhuto

Ndzi tikarketa mbangō.

Ndzi ehleketa leswaku mhaka lei yi na nkoka hikwua un'wana na un'wana u fanele ku twisisa leswaku ua fanele ku sungulōku hlayisa pulanete ya ^{hina} ~~heena~~ nkarhi uu nga ^{si} ~~see~~ hundza.

Ndzi lava uanku uan'wana ua owi tiva leswaku hinkwerku hi fanele ku tlanga xiphemu xa ^{hina} ~~heena~~.

Hinkwerku hi fanele ku dyondza tindlela to hambana hambana leti hi nga ta pfuna ku hlayisa mbango. Ndzi nga tirhisa xiyenge xa mabulu ku rhumela tiuhidiyo na tiatikili ku byela uanku leswaku mhaka leyi yi na nkoka njani na leswi ua nga owi endlaka ku pfuna.

Ndzi ehleketa leswaku lo^k ndzo tirhisa xiyenge xa mabulu uanku ua nga ~~d~~ondza eka mina. Na uona ua nga rhumela tiuhidiyo na tiatikileⁱ naswona uanku lauotala ua nga ~~d~~ondza eka uona.

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela ku Hlaya 8.**
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Musumbhunuku** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **ngthingiriko wo cinca Ku hlaya/mahlayelo.**
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Musumbhunuku** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawwa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku faneleke ku endliwa eka mitlawwa ya ku hlaya kumbe migingiriko.

Ravumbirhi

Ndzemuko wa mimpfumawulo na mimpfumawulo:

15 wa timinete

Pfuxeta Mimpfumawulo Na Marito

PFUXETA MIMPFUMAWULO

- 1 Vula mpfumawulo kutani u tlakusela ehenhla swikombakombana swa mimpfumawulo hinkwayo leyi dyondziweke eka kotara: /p/ /r/ /j/ /y/ /k/ /z/ /q/ /v/ /w/ /x/ /ng/ / dz/ /ch/ /mb/
- 2 Tlakusela ehehla swikombakombana hi maendlelo yo hambana hambana kutani u vutisa mudyondzi hi un'we un'we ku hlaya mimpfumawulo.
- 3 Damarheta swikombakombana swa mpfumawulo exitsalelweni.
- 4 Kombela vadyondzi vo hambana hambana vatsongo ku ta emahlweni va ta aka marito exitsalelweni.
- 5 Kutani, kombela vadyondzi ku vumba na ku tsala ehansi marito lama va ma kotaka etibukwini ta vona.

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ntivontsalo:

15 wa timinete

Pfuxeta (ma)letere/marito/ swivulwa

- 1 Kombisa vadyondzi maendlelo ya ku tsala swivulwa swo koma exitsalelweni.
- 2 Kombisa leswaku xivulwa xi sungula hi letere lerikulu kutani xi hetelela hi hiko.
- 3 Vadyondzi va fanele ku kopunula swivulwa etibukwini ta vona.

 Hlamba mavoko.

 Susa shavi ra murhi.

NONGONOKO WUN'WANA WA NTIVONTSALO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Xivulwa: _____

Ku Hlaya Swin'we:

15 wa timinete

Ku Hlaya Ka 1**MAQHINGA YA NTWISISO: NDZA TIVUTISA / ENDLA MINKAMBISISO**

Xitshuriwa	Ku hlaya ka 1 (Ku ehleketela ehenhla)
<p>Xivulavuri xo bumabumela</p> <p>Nyeeam Hudson a ri na malembe ya khume loko a ri ku tlangeni ephakeni ya le kusuhi na le kaya ka vona eNew Jersey, eUnited States. Nyeeam a ri karhi a tsutsuma na ku tlanga na vanghana va yena – ku fikela loko mufana un'wana a sungula ku n'wi vungunya hi tintangu ta yena ta khale, to tsutsuma to biha.</p> <p>'I mani a ambalaka tintangu to fana na teto! Tintangu teto ta nyenyetsa!' mufana un'wana a hleka.</p>	<p>Oho! A swi kahle leswi. Ndza tivutisa leswaku Nyeeam u ta ku yini?</p>
<p>Nyeeam u koke moya, a languta tintangu ta yena leti nga onhakanyana. 'Ku vilela mani,' a teka xiboho. 'Tintangu ta mina ti tirha ku tsutsuma na ku tlanga – A ndzi na mhaka leswaku ti languteka njhani.'</p> <p>Nyeeam u hefemulele endzeni. 'A hi leswi ndzi nga na swona emilengeni ya mina leswi nga na mhaka, hi leswi nga endzeni ka nhloko ya mina. Tintangu to tsutsuma leti ndzi nga ti ambala a ti nge ndzi ringani eka malembe ya 20 ku sukela sweswi,' a vula. 'Xa nkoka hi leswi nga le ndzeni ka miehleketo ya mina.'</p>	<p>Nyeeam a nga hlamulanga hi ndlela leyi a ndzi langutele yona. Ndzi endla nkambisiso wa leswaku Nyeeam i munhu loyi a nga vupfa emiehleketweni.</p>
<p>'Ndzi navela onge vatswari va nga kurisa vana va vona hi ndlela yo ka va nga vileli hi swiambalo na tintangu,' ku ehleketa Nyeeam. Loko Nyeeam a fika ekaya vusiku byebyo, u teke xiboho xo rhekhodela vatswari hungu ra vhidiyo. Nyeeam u tshame ehansi na riqingho ra yena a vulavula miehleketo ya yena.</p>	<p>Ndza tivutisa leswaku Nyeeam u ta endla yini hi vhidiyo leyi a yi rhekhodeke?</p>

Kitshuriwa	Ku hlaya ka 1 (Ku ehleketela ehenhla)
<p>'Vona, tatana – ndzi endle vhidiyo,' ku vula Nyeeam, a tlakusele riqingho ehenhla ku komba tata wa yena. Tatana wa Nyeeam u tshikilele kunupu yo tlangisa.</p>	<p>Nyeeam u tirhisa thekinoloji ku rhekhoda leswi a titwisaka swona hi ku xanisiwa. Ndzi ehleketa leswaku i ndlela yo kombisa ku vupfa emiehleketweni ku lwisana na xiphiquo.</p>
<p>'Ndza kombela, mi nga kurisi vana va n'wina ku rhandza swilo swa nxavo wa le henhla! Loko vo pfumala majordan kumbe swiambalo swa manyunyu, va ta titwa onge a hi va nkoka...' vhidiyo yi tlanga. 'A ndzi lavi vatswari va kurisa vana va vona ku va va tikarhatela swiambalo na tintangu ntsena,' Nyeeam a hlamusela tata wa yena.</p> <p>'Xana wa yi rhandza?' ku vutisa Nyeeam.</p> <p>'U vulavula ntiyiso!' ku vula tata wa yena, a n'wi phakata hala nhlaneni.</p> <p>'Ndzi lava ku yi rhumela eka Inthanete – leswaku vatswari va ta swi vona na ku vulavula na vana va vona hi swona. Na mina ndzi tshemba leswaku swi ta pfuna ku sivela vana van'wana ku xanisiwa,' a vula.</p>	<p>Nyeeam u fanele a swi tiva leswaku Inthanete yi nga fikelela vanhu vo tala swinene. Ndzi ehleketa leswaku u lava ku tirhisa Inthanete ku hangalasa hungu ra yena ri ya eka van'wana.</p>
<p>Nyeeam na tata wa yena va rhumele vhidiyo eka YouTube. Ku nga si hela masiku mangari mangani, vhidiyo a yi voniwile hi magidigidi.</p>	<p>Ndza tivutisa leswaku i vamani va voneke vhidiyo ya Nyeeam? Ku nga va vana na vatswari ku suka emisaveni hinkwayo.</p>
<p>Endzhaku ka mavhikinyana entirhweni, un'we wa vatirhikulobye va tata wa Nyeeam u te na vhidiyo. 'Ndzi vone Nyeeam eka Inthanete – vhidiyo ya yena yi hangalake hi xihatla no voniwa hi vanhu vo tala!' ku vula mutirhikulobye wa tata wa Nyeeam. 'Xana u ehleketa yini?'</p> <p>'Nyeeam u tiva leswi nga na nkoka. I munhu wo va yena n'wini. Ndza swi xixima sweswo,' ku hlamula tata wa yena, a n'wayitela.</p>	<p>Hambi ku ri vatirhikulobye va tata wa Nyeeam va yi vonile vhidiyo. Leswi fanele swi vula leswaku vanhu vo tala va yi vonile!</p>
<p>Miehleketo ya kahle yi nghene hi vunyingi eka vhidiyo ya Nyeeam.</p> <p>'Ndzi lava ku hangalasa ku tirhandza na ku titsheмба eka vana na vatswari va vona,' Nyeeam a byela tata wa yena. Tata wa yena u n'wi pfunile ku endla pheji ya yena ya Instagram – laha a nga hatla a va na valandzeri va magidigidi.</p> <p>'Ndzi ehleketa leswaku ndzi lava ku vitaniwa Hosi Nahh eka Inthanete,' ku vula Nyeeam loko va karhi va endla akhawunti ya yena.</p> <p>'U xivulavuri xo bumabumela xa ntiyiso sweswi', ku vula tata wa Nyeeam, a n'wayitela.</p>	<p>Ndzi endla nkambisiso wa leswaku Nyeeam u tirhisa thekinoloji eka swa kahle, hikuva u endla akhawunti ya Instagram leswaku a ta hlohlotela vana van'wana na vatswari. Ndzi ehleketa leswaku u lava yi khumba vanhu van'wana hi ndlela ya kahle.</p>

Xitshuriwa	Ku hlaya ka 1 (Ku ehleketela ehenhla)
<p>Ku sukela loko a endle vhidiyo ya yena yo sungula, Nyeeam Hudson u vile xivulavuri xa misava xo tiveka. Va n'wi inthavhiyuwe eka maphephahungu na minkombiso ya thelevhixini. U fambe misava hinkwayo a nyika mbulavulo hi ku titshemba, ku va na ntshembo, na nhlohlotelo.</p> <p>Nyeeam u tirhise na inthanete ku tlakusa mali yo hangalasa buku ya yena yo sungula, leyi vuriwaka 'Hinkwerhu hi Tihosi'. Eka buku ya yena, Nyeeam u ringeta ku hlohlotela van'wana vafana lavatsongo vo fana na yena ku amukela vuswikoti lebyi va nga beburiwa na byona na ku tshembela eka vukulu bya vona.</p>	
<p>Nyeeam u ya emahlweni na ku tirhisa thekinoloji ku pfuna ku tiyisisa leswaku vana hinkwavo va swi tiva leswaku 'hinkwavo va na vukulu endzeni ka vona naswona leswi u swi vonaka... u nga va na swona!'</p>	<p>Nyeeam u hi kombisa leswaku hi nga tirhisa thekinoloji ku pfuna na ku hlohlotela van'wana emisaveni hinkwayo.</p>
Swivutiso swo landzelerisa	Tinhlamulo leti languteriweke
<p>A ri na malembe mangani Nyeeam loko a rhekhoda vhidiyo ya yena yo sungula?</p>	<p>A ri na khume wa malembe ntsena.</p>
<p>I mani vito ra Nyeeam ra le ka Inthanete?</p>	<p>Vito ra yena eka Inthanete i Hosi Nahh.</p>
Xivutiso xa hikokwalaho ka yini	Tinhlamulo leti languteriweke
<p>Xana Nyeeam u tirhise njhani thekinoloji eka leswinene?</p>	<ul style="list-style-type: none"> • U rhumele vhidiyo ya vana na vatswari eka Inthanete ku ringeta ku pfuna ku sivela vana van'wana eka ku xanisiwa. • U tirhise Inthanete ku hangalasa mahungu ya yena yo tirhandza na ku titshemba. • U sungule akhawunti ya Instagram leswaku a ta rhumela mahungu ya kahle na ku hlohlotela van'wana.

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela Ku hlaya 8.**
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Ravumbirhi** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **Nghingiriko wo Cinca Ku hlaya.**
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravumbirhi** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawwa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala leswi lavaka ku cinciwa eka mintlawwa yo hlaya kumbe migingiriko.

Ravunharhu

Migingiriko ya swa nomo

15 wa timinete

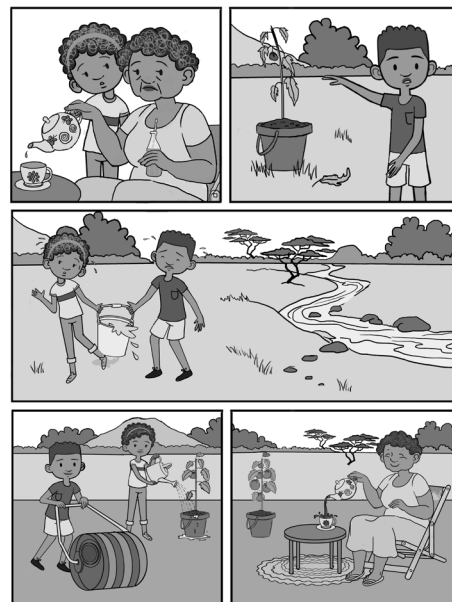
NKONGOMELO WA NTIVOMARITO

- 1 Dyondzisa hi ku tirhisa KEBV.
- 2 Endla nkombiso wa marito na mimpfapfarhuto eka Bodo ya Nkongomelo wa Ntivomarito.
 - vhidiyo
 - rhekhoda
 - xo vupfa

Swisin'wana kumbe risimu	Miencenyeto
Khindlimuka, phaphama	<i>Tlangisa tintiho- sasankambana na mafa-hi-nhlomulo</i>
Misava i ya hina hinkwerhu	<i>Pfula mavoko</i>
Ku yi hlayisa i mfanelo ya hinkwerhu!	<i>Tivukarhi</i>
Mina na wena ha yi sirhelela!	<i>Komba wena na yena</i>
Vutivi byi tele hinkwako	<i>Kombetela hinkwako</i>
Hi nga vutisa mutivi 'google'!	<i>Phokotela mavoko kan'we</i>

VUTUMBULUXI BYO RUNGULA XITORI (VHIKI RA VUMBIRHI RA NKONGOMELO)

- 1 Ava vadyondzi hi mintlawu ya vona leyitsongo.
- 2 Nyika ntlawa wun'wana na wun'wana nkandziyiso/khopi ya swifaniso swa vutumbuluxi byo rungula xitori.
- 3 Tsundzuxa vadyondzi leswaku vhiki leri hundzeke, va tiendlele switori swa vona vini hi swifaniso leswi.
- 4 Vhiki leri, vadyondzi va fanele ku tirha tanihi ntlawa ku teka xiboho hi xitori xa ntlawa.
- 5 Tsundzuxa vadyondzi leswaku xitori xa vona xi fanele xi va na vutumbuluxi, kambe xi fanele xi yelana na swifaniso!
- 6 Kombela tllasi ku yingisela.
- 7 Kombela 1-2 wa mintlawu yo hambana ku avelana swin'we switori swa ntlawa wa vona.
- 8 Khensa vadyondzi ku avelana switori swa vona.

Ndzemuko wa mimpfumawulo na mimpfumawulo:

15 wa timinete

Pfuxeta Marito

PFUXETA MARITO

- 1 Tshama u lulamisile swikombakombana hinkwaswo swa marito ya mimpfumawulo.
- 2 Tlakusela ehenhla rito rin'wana na rin'wana, kutani u vutisa mudyondzi un'wana na un'wana ku ri hlaya.
- 3 Loko mudyondzi a nga koti ku hlaya rito, pfuna mudyondzi ku ri twarisa.

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ntivontsalo:

15 wa timinete

Pfuxeta (ma)letere/marito/swivulwa

- 1 Kombisa vadyondzi maendlelo ya ku tsala swivulwa swo koma exitsalelweni.
- 2 Kombisa leswaku xivulwa xi sungula hi letere lerikulu kutani xi hetelela hi hiko.
- 3 Vadyondzi va fanele ku kopunula swivulwa etibukwini ta vona.

 U ya kwini?

 Nyonga yi sulekile.

NONGONOKO WUN'WANA WA NTIVONTSALO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Xivulwa: _____

Ku Tsala:

30 wa timinete

Ku Hangalasa na ku Andlala

NHLOKOMHAKA: Tsala hi mhaka leyi u tikarhataka ha yona. Ehleketa leswaku u nga tirhisa njhani thekinoloji eka leswinene.

NTIRHO: Tsala tindzimana ti2 (10 wa swivulwa) hi mintokoto ya vona vini.

RIMBA RA MATSALELO:

Ndzi tikarhatela ... (Tsala hi vuxokoxoko leswi u swi tivaka hi mhaka leyi! Tirhisa 3-4 wa swivulwa.)

Ndzi ehleketa leswaku mhaka leyi yi na nkoka hikuva ...

Ndzi lava vanhu nan'wana va tiva ...

Ndzi nga tirhisa xiyenge xa mabulu ku ...

Ndzi ehleketa leswaku loko ndzi tirhisile xiyenge xa mabulu ...

KU LULAMISA: Loko u nga si sungula dyondzo yo tsala, tsala mpfapfarhuto lowu mi wu hleleke hi Musumbhunuku exitsalelweni.

KOMBISA MAENDLELO YO HANGALASA (NDZA ENDLA)

- 1 Tsundzuxa vadyondzi leswaku hi Musumbhunuku u tirhise nongonoko wa mahlelelo ku hlela mpfapfarhuto wa wena.
- 2 Lexi landzelaka, byela vadyondzi leswaku namuntlha hi ta hangalasa na ku andlala xiphemu xo hetelela xa ku tsala.
- 3 Komba vadyondzi leswi u tlhelaka u tsarisa swona xiphemu xa wena xa ku tsala, xi ri na nhlokomhaka na siku.

VADYONDZI VA HETISA MAENDLELO YO HANGALASA (WA ENDLA)

- 1 Nyika vadyondzi tibuku ta switoloveto.
- 2 Lerisa vadyondzi ku tsala siku na nhlokomhaka: **Ku tirhisa thekinoloji eka leswinene**
- 3 Kombela vadyondzi ku tlhela va tsala swi basa xiphemu xa vona xo hetelela xa ku tsala, ku ri hava swihoxo.
- 4 Loko vadyondzi va ri na nkarhi, va nga dirowa mpfapfarhuto wa xihatla.
- 5 Loko vadyondzi va ri karhi va tsala, rhendzeleka la tlilasini u pfuna lava tikeriwaka.

VADYONDZI VA KOMBISA KU TSALA KA VONA

- 1** Eka ntlhanu wa timinete to hetelela ta dyondzo, kombela vadyondzi ku veka swo tsala swa vona.
- 2** Kombela vadyondzi ku hundzuluka va vulavula na ku hlayela munghana leswi va swi tsaleke.
- 3** Loko vadyondzi va endlile leswi, kombela un'we kumbe vambirhi ku ta hlayela tlilasi leswi va swi tsaleke.
- 4** Hlanganisa ntirho wa vadyondzi wu va buku ya tlilasi. Endla leswaku buku ya kumeka eka khona ro hlayela leswaku va ta kota ku yi hlaya.

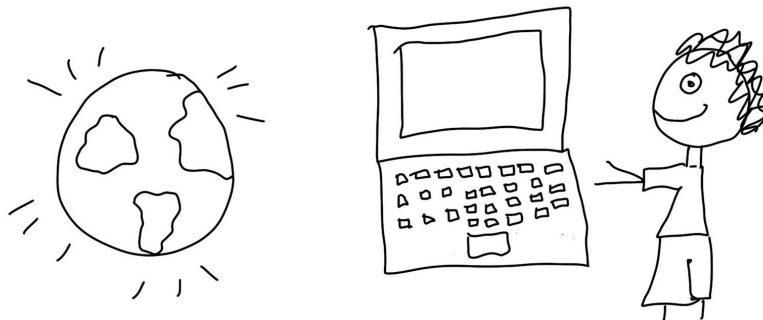
14 N'wendzambala 2020Ku tikhisa thekinoloji eka owa kahle

Ndzi tikarketa mbango.

Ndzi ehleketa leswaku mhaka leyi yi na nkoka hikuvu un'wana na un'wana u fanele ku twisisa leswaku u fanele ku sungula ku klayisa pulanete ya hina nkarkhi wu nga si hundza.

Ndzi lava uanku uan'wana u owi tiwa leswaku hinkwerhu hi fanele ku tlanga xiphemu xa hina. Hinkwerhu hi fanele ku dyondza tindlela to hambana hambana leti hi nga ta pfuna ku klayisa mbango. Ndzi nga tikhisa xiyege xa mabulu ku rhumela tiuhidiyo na tiatikili ku byela uanku leswaku mhaka leyi yi na nkoka njhani na leswi u nga owi endlaka ku pfuna.

Ndzi ehleketa leswaku loko ndzo tikhisa xiyege xa mabulu uanku u nga dyondza eka mina. Na uona u nga rhumela tiuhidiyo na tiatikili naswona uanku lavotala u nga dyondza eka uona.

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela ku Hlaya 8.**
- 2 Hlamusela **Ngingiriko 1** wa hi **Ravunharhu** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va tlherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **Nghingiriko wo Cinca Ku hlaya/ mahlayelo.**
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravunharhu** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa eka Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku nga ta endliwa eka mintlawa ya ku hlaya kumbe migingiriko.

Ravumune

Ndzemuko wa mimpfumawulo na mimpfumawulo:

15 wa timinete

Ku Hambanisa na ku Twananisa Mimpfumawulo

NDZA ENDLA

- 1 Tirhisa marito mambirhi lawa ya twakalaka ya fana, xikombiso: **chava; chiva**
- 2 Vula rito: **chava**
- 3 Hambanisa rito hi swiphemu swa mimpfumawulo: /**ch**/-/**a**/-/**v**/-/**a**/
- 4 Vula mpfumawulo wo sungula wa rito: /**ch**/
- 5 Vula mpfumawulo wa vumbirhi wa rito: /**a**/
- 6 Vula mpfumawulo wa vunharhu wa rito: /**v**/
- 7 Vula mpfumawulo wo hetelela wa rito: /**a**/
- 8 Tsala rito exitsalelweni: **chava**
- 9 Kombisa ku kombetela na ku twananisa ka mimpfumawulo ku endla rito: /**cha**/-/**va**/ = **chava**
- 10 Vuyelela leswi hi rito leri landzelaka: **chika**

HA ENDLA

- 1 Tirhisa man'wana marito mambirhi lama twakalaka ya fana, xikombiso: **ngoti; ngati**
- 2 Vula rito: **ngoti**
- 3 Vutisa vadyondzi : Hi wihi mpfumawulo wo sungula eka rito?: /**ng**/
- 4 Vutisa vadyondzi : Hi wihi mpfumawulo wa vumbirhi eka rito?: /**o**/
- 5 Vutisa vadyondzi : Hi wihi mpfumawulo wa vunharhu eka rito?: /**t**/
- 6 Vutisa vadyondzi : Hi wihi mpfumawulo wo hetelela eka rito?: /**i**/
- 7 Vutisa vadyondzi ku hambanisa rito hi swiphemu phemu swa mpfumawulo: /**ng**/-/**o**/-/**t**/-/**i**/
- 8 Tsala rito: **ngoti**
- 9 Lerisa vadyondzi ku twananisa mimpfumawulo eka rito : /**ngo**/-/**ti**/ = **ngoti**
- 10 Vuyelela leswi hi rito leri landzelaka: **ngati**

NONGONOKO WUN'WANA WA MIMPFUMAWULO

Mi/mpfumawulo: _____

Marito: _____

Ku Hlaya Swin'we:

15 wa timinete

Ku Hlaya Ka 2

MAQHINGA YA KU HLAYA: NDZA TIVUTISA / ENDLA MINKAMBISISO

Xitshuriwa	Ku hlaya ka 2 (Ku ehleketela ehenhla)
<p><u>Xivulavuri xo bumabumela</u></p> <p>Nyeeam Hudson a ri na malembe wa khume loko a ri ku tlangeni ephakeni ya le kusuhi na le kaya ka vona eNew Jersey, eUnited States. Nyeeam a ri karhi a tsutsuma na ku tlanga na vanghana va yena – ku fikela loko mufana un'wana a sungula ku n'wi vungunya hi tintangu ta yena ta khale, to tsutsuma to biha.</p> <p>'I mani a ambalaka tintangu to fana na teto! Tintangu teto ta nyenyetsa!' mufana un'wana a hleka.</p>	
<p>Nyeeam u koke moya, a languta tintangu ta yena leti nga onhakanyana. 'Ku vilela mani,' a teka xiboho. 'Tintangu ta mina ti tirha ku tsutsuma na ku tlanga – A ndzi na mhaka leswaku ti languteka njhani.'</p> <p>Nyeeam u hefemulele endzeni. 'A hi leswi ndzi nga na swona emilengeni ya mina leswi nga na mhaka, hi leswi nga endzeni ka nhloko ya mina. Tintangu to tsutsuma leti ndzi nga ti ambala a ti nge ndzi ringani eka malembe ya 20 ku sukela sweswi,' a vula. 'Xa nkoka hi leswi nga le ndzeni ka miehleketo ya mina.'</p>	<p>Ndzi ehleketa leswaku nhlamulo ya Nyeeam i vumbhoni bya leswaku i munhu wo vupfa emiehleketweni, hikuva u hlamula hi moya wa le hanshi.</p>
<p>'Ndzi navela onge vatswari va nga kurisa vana va vona hi ndlela yo ka va nga vileli hi swiambalo na tintangu,' ku ehleketa Nyeeam. Loko Nyeeam a fika ekaya vusiku byebyo, u teke xiboho xo rhekhodela vatswari hungu ra vhidiyo. Nyeeam u tshame ehansi na riqingho ra yena a vulavula miehleketo ya yena.</p>	<p>Ndzi ehleketa leswaku Nyeeam u na musa, na leswaku u lava vana va va na musa eka van'wana. U lava vatswari va dyondzisa vana va vona leswaku swiambalo na tintangu a swi na mhaka – ku va na musa na ku ehleketelana hi swona swi nga na mhaka!</p>
<p>'Vona, tatana – ndzi endle vhidiyo,' ku vula Nyeeam, a tlakusele riqingho ehenhla ku komba tata wa yena. Tatana wa Nyeeam u tshikilele kunupu yo tlangisa.</p>	
<p>'Ndza kombela, mi nga kurisi vana va n'wina ku rhandza swilo swa nxavo wa le henhla! Loko vo pfumala majordan kumbe swiambalo swa manyunyu, va ta titwa onge a hi va nkoka...' vhidiyo yi tlanga. 'A ndzi lavi vatswari va kurisa vana va vona ku va va tikarhatela swiambalo na tintangu ntsena,' Nyeeam a hlamusela tata wa yena.</p>	<p>Nyeeam a nga rhandzi swilo swa nxavo wa le henhla - wa swi tiva leswaku ndlela leyi a khomaka van'wana hi yona hi swona swa nkoka. Ndzi ehleketa leswaku u endla vhidiyo hikuva a nga lavi vana va rhandza swilo swa nxavo wa le henhla. Nyeeam u lava van'wana va titwa va ri va nkoka hi leswi va nga xiswona – ku nga ri hi leswi va nga na swona.</p>

Xitshuriwa	Ku hlaya ka 2 (Ku ehleketela ehenhla)
<p>'Xana wa yi rhandza?' ku vutisa Nyeeam.</p> <p>'U vulavula ntiyiso!' ku vula tata wa yena, a n'wi phakata hala nhlaneni.</p> <p>'Ndzi lava ku yi rhumela eka Inthanete – leswaku vatswari va ta swi vona na ku vulavula na vana va vona hi swona. Na mina ndzi tshemba leswaku swi ta pfuna ku sivela vana van'wana ku xanisiwa,' a vula.</p>	
<p>Nyeeam na tata wa yena va rhumele vhidiyo eka YouTube. Ku nga si hela masiku mangari mangani, vhidiyo a yi voniwile hi magidigidi.</p>	
<p>Endzhaku ka mavhikinyana entirhweni, un'we wa vatirhikulobye va tata wa Nyeeam u te na vhidiyo. 'Ndzi vone Nyeeam eka Inthanete – vhidiyo ya yena yi hangalake hi xihatla no voniwa hi vanhu vo tala!' ku vula mutirhikulobye wa tata wa Nyeeam. 'Xana u ehleketa yini?'</p> <p>'Nyeeam u tiva leswi nga na nkoka. I munhu wo va yena n'wini. Ndza swi xixima sweswo,' ku hlamula tata wa yena, a n'wayitela.</p>	
<p>Miehleketo ya kahle yi nghene hi vunyingi eka vhidiyo ya Nyeeam.</p> <p>'Ndzi lava ku hangalasa ku tirhandza na ku titsheмба eka vana na vatswari va vona,' Nyeeam a byela tata wa yena. Tata wa yena u n'wi pfunile ku endla pheji ya yena ya Instagram – laha a nga hatla a va na valandzeri va magidigidi.</p> <p>'Ndzi ehleketa leswaku ndzi lava ku vitaniwa Hosi Nahh eka Inthanete,' ku vula Nyeeam loko va karhi va endla akhawunti ya yena.</p> <p>'U xivulavuri xo bumabumela xa ntiyiso sweswi', ku vula tata wa Nyeeam, a n'wayitela.</p>	
<p>Ku sukela loko a endle vhidiyo ya yena yo sungula, Nyeeam Hudson u vile xivulavuri xa misava xo tiveka. Va n'wi inthavhiyuwe eka maphephahungu na minkombiso ya thelevhixini. U fambe misava hinkwayo a nyika mbulavulo hi ku titsheмба, ku va na ntshembo, na nhlohlotelo.</p> <p>Nyeeam u tirhise na inthanete ku tlakusa mali yo hangalasa buku ya yena yo sungula, leyi vuriwaka 'Hinkwerhu hi Tihosi'. Eka buku ya yena, Nyeeam u ringeta ku hlohlotela van'wana vafana lavatsongo vo fana na yena ku amukela vuswikoti lebyi va nga beburiwa na byona na ku tshembela eka vukulu bya vona.</p>	<p>Ndzi ehleketa leswaku Nyeeam wa hlohlotela. Marito lawa a ma vulaka ma nga hlohlotela van'wana va titwa kahle hi vona vini.</p>

Xitshuriwa	Ku hlaya ka 2 (Ku ehleketela ehenhla)
Nyeeam u ya emahlweni na ku tirhisa thekinoloji ku pfuna ku tiyisisa leswaku vana hinkwavo va swi tiva leswaku 'hinkwavo va na vukulu endzeni ka vona naswona leswi u swi vonaka... u nga va na swona!'	Ndzi ehleketa leswaku Nyeeam wa hlohlotela hikuva i ntsongo kambe i wa titshemba swinene. A nga titwi a ri ntsongo ku pfuna lava nga kusuhi na yena.
Nyeeam u ya emahlweni na ku tirhisa thekinoloji ku pfuna ku tiyisisa leswaku vana hinkwavo va swi tiva leswaku 'hinkwavo va na vukulu endzeni ka vona naswona leswi u swi vonaka... u nga va na swona!'	Ndzi ehleketa leswaku Nyeeam u tshembela eka ku pfuna vanhu ku titwa va ri kahle hi vona vini. Xiyenge xa mabulu minkarhi yin'wana ku nga va ndhawu laha ku xanisana ku humelelaka kona, kambe Nyeeam u xi tirhisa ku tlakusa van'wana.
Swivutiso swo landzelerisa	Tinhlamulo leti languteriweke
Hi na vumbhoni byihi bya leswaku Nyeeam i munhu loyi a vupfeke emiehleketweni?	A nga hlundzuki loko a rhuketeriwa. Wa ehleketa a nga si hlamula naswona u rhulile.
Xana Nyeeam a lava ku hangalasa hungu rihi?	<ul style="list-style-type: none"> • U lava ku hangalasa hungu ra leswaku leswi nga na mhaka hi leswi nga enhlokweni ya wena – ku nga ri leswi u swi ambaleke. • U lava ku hangalasa ku titshemba na ku tirhandza. • U lava vana va swi tiva leswaku va na vukulu endzeni ka vona!
Xivutiso xa hikokwalaho ka yini	Tinhlamulo leti languteriweke
Xana u ehleketa yini hi Nyeeam? Nyika vumbhoni byo huma eka xitori.	<i>Ndzi ehleketa leswaku Nyeeam u ... hikuva ...</i>

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tlilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela ku Hlaya 8**.
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Ravumune** eka tlilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **Nghingiriko wo cinca Ku hlaya/ mahlayelo**.
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravumune** eka tlilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku faneleke ku endliwa eka mintlawa yo hlaya kumbe migingiriko.

Ravuntlhanu

Migingiriko ya swa nomo

15 wa timinete

NKONGOMELO WA NTIVOMARITO

- 1 Dyondzisa hi ku tirhisa KEBV.
- 2 Endla Nkombiso wa marito na mimpfapfarhuto eka Bodo ya Nkongomelo wa Ntivomarito.
 - ntshembo
 - ku titsheмба
 - khutaza

Swisin'wana kumbe risimu	Miencenyeto
Khindlimuka, phaphama	<i>Tlangisa tintiho- sasankambana na mafa-hi-nhlomulo</i>
Misava i ya hina hinkwerhu	<i>Pfula mavoko</i>
Ku yi hlayisa i mfanelo ya hinkwerhu!	<i>Tivukarhi</i>
Mina na wena ha yi sirhelela!	<i>Komba wena na yena</i>
Vutivi byi tele hinkwako	<i>Kombetela hinkwako</i>
Hi nga vutisa mutivi 'google'!	<i>Phokotela mavoko kan'we</i>

NKANERISANO HI XITSHURIWA XA KU HLAYA SWIN'WE

- 1 Tsala rimba ra nkanerisano exitsalelweni:
Eka xitori lexi ...
Ndzi ehleketa leswaku Nyeeam Hudson ...
Xitori lexi xi na vuxaka na nkongomelo wa 'Ku tirhisa thekinoloji eka leswinene' hikuva
- 2 Hlayela vadyondzi rimba ra nkanerisano.
- 3 Veka vadyondzi eka **mintlaw**a ya vona **leyitsongo**.
- 4 Byela vadyondzi leswaku hinkwavo va fanele ku siyerisana ku hlamula xivutiso xin'wana na xin'wana xa nkanerisano.
- 5 Kombela vadyondzi ku ku yingisela.
- 6 Kombela vadyondzi vo hambanahambana kumbe ntlawa wo karhi ku avelana hi tinhlamulo ta vona.
- 7 Loko tinhlamulo ti hoxekile, va lulamise.
- 8 Khensa vadyondzi eka ku hoxa xandla ka vona .

Ndzemuko wa mimpfumawulo na mimpfumawulo:

15 wa timinete

Kuma Rito

Tsala tafula exitsalelweni leri katsaka mimpfumawulo hinkwayo leyi dyondziweke eka kotara leyi.

p	r	j
a	m	e
y	k	z
n	i	l
q	v	w
o	s	u
x	ng	dz
ch	mb	h

KOMBISA

- 1 Langutisa mimpfumawulo hinkwayo na yo twananisa exitsalelweni.
- 2 Nyika vadyondzi timinete ti3 ku aka marito lama va nga ma kotaka va ri karhi va tirhisa mimpfumawulo no twananisa.

VADYONDZI VA ENDLA

- 1 Byela vadyondzi ku pfula tibuku ta vona ta switoloveto.
- 2 Lerisa vadyondzi ku sungula ku tsala.
- 3 Nyika vadyondzi timinete ti3 ku kuma na ku aka marito lama va nga ma kotaka.
- 4 Pfumelela vadyondzi ku lulamisa mintirho ya vona vini.
- 5 Kombela vadyondzi ku byelana marito lama va nga ma aka, kutani va ma tsala exitsalelweni.

Ku Hlaya Swin'we:

15 wa timinete

Endzhaku ko Hlaya

QHINGA RA NTWISISO: KOMISA / ENDLA MINKAMBISISO

KU RUNGULA KUMBE KU TSALA NKOMISO WA XITORI

- 1 Hlamusela leswaku namuntlha vadyondzi va ta *ehleketa hi swiphemu swa nkoka swa le ka xitshuriwa*.
- 2 *Hi ta tlhela hi ehleketa hi nkambisiso lowu hi nga wu endlaka hi Nyeeam*.
- 3 Tsala rimba ra nkomo exitsalelweni.
- 4 Lerisa vadyondzi ku tirhisa rimba ku hlamula xivutiso:
Xitori lexi xi mayelana na...(2-3 wa swivulwa)
Ndzi tsakise ...
Ndzi ehleketa leswaku Nyeeam u ... hikuva ...
- 5 Hlamusela leswaku vadyondzi a va nge swi koti ku vula hinkwaswo leswi swi nga le ka xitshuriwa – va fanele va hlawula swiphemu leswi swi nga swa nkoka swinene.
- 6 Kombisa vadyondzi xikombiso xa wena. Vula u ku: ***Xitori lexi xi mayelana*** na mufana lontshwa loyi a vitaniwa Nyeeam Hudson. U tirhisa xiyenge xa mabulu ku lwisana na ku xanisiwa. ***Ndzi tsakise*** hi loko Nyeeam a byerile mufana loyi a n'wi xanisa leswaku leswi a swi ri na mhaka hi leswi swi nga le nhlokweni ya yena. ***Ndzi ehleketa leswaku Nyeeam i munhu la vupfeke hikuva*** u horile hambiloko a vungunyiwa.
- 7 Komba vadyondzi swifaniso eka Buku Leyikulu ya switori.
- 8 Nyika vadyondzi nkarhi wo ehleketa hi xitshuriwa.
- 9 Lerisa vadyondzi ku **hundzuluka va vulavula** na munghana va avelana mavonelo ya vona **vini**. (A va fanelanga ku bela enhlokweni leswi mudyondzisi a swi vuleke. Lawa ma fanele ma va mavonelo ya vona vini!)
- 10 Hlanganisa tlilasi hinkwayo.
- 11 Kombela 1-2 wa vadyondzi ku **avelana** na tlilasi minkomiso ya vona.
- 12 Endlani nkomo wa tlilasi hinkwayo, ku fana na: ***Xitori lexi xi mayelana*** na mufana lontshwa loyi a vitaniwa Nyeeam Hudson. U tirhisa inthanete ku pfuna vana na vatswari ku tsundzuka leswaku leswi swi nga na mhaka hi leswi swi nga le nhlokweni – ku nga ri tintangu kumbe swiambalo swa vona. ***Hi tsakisiwe*** hi loko Nyeeam a byerile mufana leswaku leswi swi nga na mhaka hi leswi swi nga le nhlokweni ya yena. loko a ***Hi ehleketa leswaku Nyeeam a*** nga le ka swa nxavo ***hikuva*** a nga tikarhateli swiambalo kumbe tintangu.

Ku Hlaya Hi Ntlawa Loku Leteriwaka

30 wa timinete

MINTLAWA: _____

- 1 Tshamisisa tilasi hinkwayo na **Maphepha yo tirhela Ku Hlaya 8**.
- 2 Hlamusela **Nghingiriko 1** wa hi **Ravuntlhanu** eka tilasi hinkwayo.
- 3 Vitana ntlawa wo sungula ku ta tirha na wena.
- 4 Endzhaku ka 15 wa timinete, va ttherisele laha va tshamaka kona.
- 5 Endla **Nghingiriko wo Cinca ku Hlaya/ mahlayelo**.
- 6 Hlamusela **Nghingiriko 2** wa hi **Ravuntlhanu** eka tilasi hinkwayo.
- 7 Vitana ntlawa wa vumbirhi ku ta tirha na wena.
- 8 Tatisa eka Xiletelo xa wena xo Landzelerisa ntirho ku komba mintlawa leyi u yi yingiseleke, na leswi va swi hlayeke.
- 9 Tsala ku cinca loku nga ta endliwa eka mintlawa ya ku hlaya kumbe migingiriko.

Nhluto wo dyondza ririmi wa ku hela ka vhiki

15 wa timinete

- 1 Tshamisisa vadyondzi emetini loko siku ri fika emakumu.
- 2 Endla nhluto wa ririmi wa vhiki na vhiki. U nga ha hlawula ku katsakanya dyondzo ya Ririmi ra le Kaya na Ririmi ro Engetela ro Sungula eka nhluto/ku langutisisa loku.
- 3 Tsundzuka ku pfumelela vadyondzi ku 'hundzuluka va vulavula' na ku kanerisana hi tinhlamulo ta vona na munghana. Kutani, hlawula vadyondzi va nga ri vangani ku avelana na tilasi tinhlamulo ta vona.
- 4 Tirhisa swivutiso leswi landzelaka swo tlhontha ku letela xiyenge xa ririmi eka nkanerisano wa wena:
 - a Xana a wu ri wihi nkongomelo wa hina wa ririmi vhiki leri?
 - b Hi swihi switori leswi hi swi hlayeke swin'we?
 - c Xana ku ve wahi marito mantshwa lawa ma nga mi tsakisa vhiki leri?
 - d Xana mi dyondze yini eka switori leswi hi swi hlayeke?
 - e Xana hi tsale hi yini vhiki leri?
 - f Xana ku tsala ka wena ku antswise ku yini vhiki leri?
 - g Xana ku hlaya ka wena ku antwe ku yini vhiki leri?
 - h Xana u ti nyungubyisa ngopfu hi yini vhiki leri?
- 5 Xo hetelela, byela vadyondzi ku ehleketa hi swilo swimbirhi leswi va nga ta ya byela vandyangu hi leswi va swi dyondzeke kumbe leswi va tiantswiseke hi swona exikolweni vhiki leri.

Xiya xiya: Maendlelo lawa yo tilangutisisa/ku tihluta i ya nkoka swinene eka dyondzo. U komberiwa ku kala u nga wu tluli nghingiriko lowu wa vhiki na vhiki.